Ștefan Ionescu

MANUC BEI

zaraf și diplomat la începutul secolului al XIX-lea

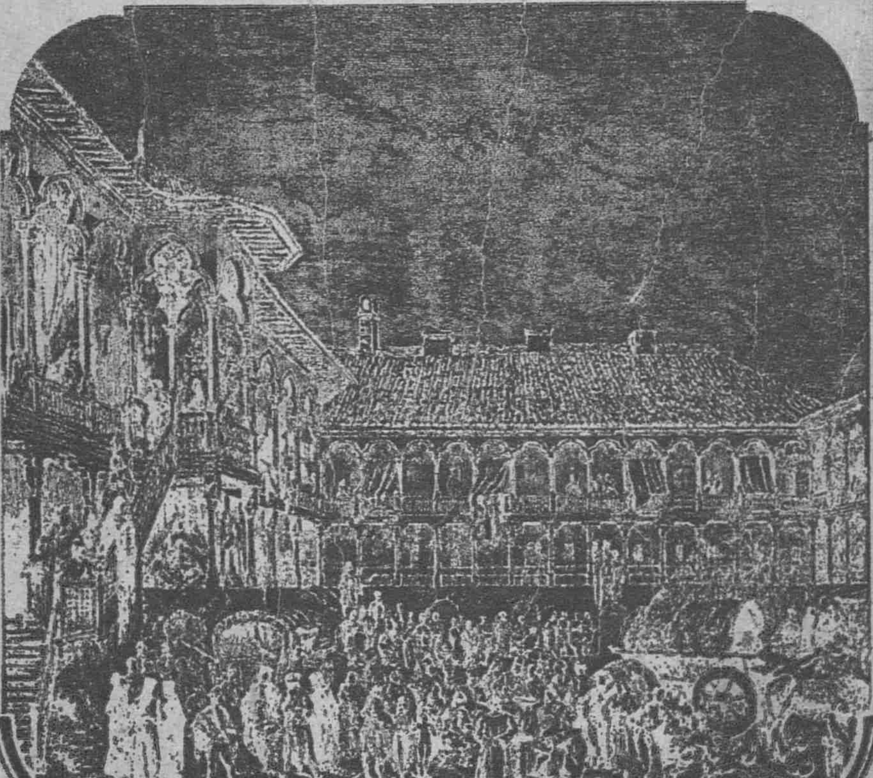

www.dacoromanica.ro

ŞTEFAN IONESCU

MANUC BEI
zaraf şi diplomat la începutul secolului al XIX-lea

www.dacoromanica.ro

Coperta de CORNEL POPOVICI

www.dacoromanica.ro

ŞTEFAN IONESCU

MANUC BEI
zaraf şi diplomat la începutul secolului al XIX-lea

EDITURA DACIA
CLUJ-NAPOCA 1976

www.dacoromanica.ro

CUVÎNT ÎNAINTE

În perioada de trecere de la feudalism la capitalism, ce se desfăşoară în ţările române la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, se constată apariţia unui factor economic, social și politic nou, reprezentat de tipul capitalist, produs al acumulării de capital. Dată fiind dezvoltarea economică a ţărilor române în această perioadă, capitalul a cunoscut mai întîi, numai *forma capitalului comercial* și *forma capitalului bănesc*, aceste două forme fiind, dealtfel, caracteristice perioadei premergătoare modului de producţie capitalist. Ele au fost activate de negustori, de zarafi și, în general, de aşa-zişii oameni de afaceri şi au dus, cu necesitate, la *capitalul cămătăresc*, despre a cărui dezvoltare Karl Marx afirmă că „este legată de cea a capitalului comercial şi, în special, de a capitalului pentru comerţul cu bani"[1]. Cît despre cea de a treia formă a capitalului — *capitalul industrial* — ea avea să se afirme în ţările române mult mai tîrziu.

Încă de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea apar în Moldova și Țara Românească mari negustori, ca urmare a acumulării de capitaluri rezultate din circulaţia mărfurilor. Astfel, pentru a cita cîteva nume, amintim pe negustorul Ionașcu din Slatina, care a înfiinţat un spital și o școală și le-a înzestrat cu două moșii[2]; pe negustorul

---

[1] Karl Marx, *Capitalul*, III (partea a II-a, cartea a XII-a), Buc., 1955, p. 567.
[2] N. Iorga, *Istoria comerţului românesc, epoca mai nouă*, Buc., 1925, p. 82.

www.dacoromanica.ro

Hagi Stan Jianu care a cumpărat un rang boieresc, stăpînea mai multe moşii şi avea agenţi comerciali dincolo de Dunăre[3]; sau pe negustorul Petre Luca, cumpărător de piei de capră din Ţara Românească, pe care le prelucra şi apoi le vindea în Austria[4]. Mai evidentă apare situaţia marilor negustori şi a zarafilor din Bucureşti. Aceştia erau angajaţi în mari afaceri care priveau în mod direct economia ţării. „Contracciii“, arendaşi ai ocnelor, ai drumurilor, ai vămilor sau epistaţii veniturilor mănăstireşti, constituiau, în principal, un factor economic exploatator. Iar mari zarafi ca: Meitani, G. Sachelarie, Apostol, Ion Hagi Moscu, Facca, Romanit, Belu, Iancu Scufa, dintre care unii au obţinut chiar titluri nobiliare plătite Curţii habsburgice; apoi marele negustor de mătăsuri Băluţă sau marele marchitan Ştefan Băltăreţu, toţi aceştia cumpărau moşii cu preţuri derizorii de la boierii care nu puteau rezista atracţiei extraordinare a miilor de galbeni. Acum, la începutul acestui secol s-a produs o imensă schimbare în proprietatea imobiliară a Ţării Româneşti[5].

În timpul domniei lui Ioan Vodă Caragea, unii mari zarafi bucureşteni au împrumutat statul. Astfel, în decembrie 1815, Ion Hagi Moscu împrumută vistieria cu 222.650 taleri iar în noiembrie acelaşi an, Sachelarie o împrumută cu 420.000 taleri. La 8 mai 1816 Ţara Românească era datoare lui Sachelarie cu suma de 910.681 taleri, pentru care i s-au cedat husmeturile pe un an în valoare de 1.313.537 taleri. (Mulţi dintre aceşti zarafi erau colaboratori apropiaţi ai marelui boier Constantin Filipescu, fostul vistier al Ţării Româneşti între anii 1807—1810)[6].

---

[3] V. A. Urechia, *Istoria românilor*, XII, p. 95.
[4] N. Iorga, *op. cit.*, p. 80.
[5] G. Ionnescu Gion, *Istoria Bucurescilor*, Buc., 1899, p. 472.
[6] *Ibidem.*

www.dacoromanica.ro

În afară de rolul lor economic, negustorii și zarafii au jucat și un rol politic. Sînt numiți în divan, în administrația orașelor, epitropi de spitale și de școli. În 1797, din Dregătoria dreptății fac parte și cîțiva negustori, iar în anul următor, 1798, cei patru vornici de al doilea rang, sînt aleși tot dintre negustori[7]. Tot din rîndurile lor se recrutau la începutul secolului al XIX-lea și agenții unor consuli. Este cunoscut cazul lui Ion Hagi Moscu, prietenul și informatorul lui Ledoulx, consulul francez la București. Într-un raport către Talleyrand, acesta afirma că toate informațiile în legătură cu rușii le deținea de la „un boier Hagi Moscu pe care rușii nu-l bănuiesc"[8]. Un alt caz a fost acela al lui Constantin Ștefan Belu, agentul oficial al lui Ioan Vodă Caragea pe lîngă cavalerul de Gentz, unul dintre intimii cancelarului Metternich, care trimitea domnitorului fanariot rapoarte asupra politicii europene. Surprins că preda rușilor documente ale lui Gentz, Constantin Ștefan Belu a fost expulzat din Viena. În locul acestuia, Ioan Vodă a trimis pe secretarul său, Rasty[9].

În cadrul noii poziții pe care o dețineau marii negustori, zarafii și, în general, oamenii de afaceri, într-o perioadă în care se făcea trecerea de la feudalism la capitalism, se situează și Manuc Bei. Pornind de la practicarea unui negoț circumscris la regiunea Rusciuc, el și-a extins, în mod constant, spațiul în care a activat, îmbinînd cu multă abilitate negustoria cu politica. Demnitar al Curții domnești, fiind numit paharnic de către Constantin Vodă Ipsilanti, în 1803, a fost trecut în arhondo-

---

[7] V. A. Urechia, *op. cit.*, VII, p. 176—177; E. și C. Limona, *Negustori bucureșteni la sfîrșitul veacului al XVIII-lea...*, în „Studii" XIII (1960), nr. 4, p. 136—137.

[8] Hurmuzaki, *Documente*, XVI, p. 902.

[9] I. C. Filitti, *Corespondența domnilor și boierilor români cu Metternich și cu Gentz*, Buc., 1914, p. 6 și 24.

www.dacoromanica.ro

logia țării iar în multe rapoarte consulare cînd se vorbea despre el, era numit bancherul „Mannouci, boier și mare proprietar în Valahia“[10]. Apărînd în viața economică a Peninsulei Balcanice, în general, și a Țării Românești, îndeosebi, în această perioadă de mutații economice și frămîntări politice și militare, Manuc Bei s-a putut afirma atît ca mare capitalist, cît și ca om politic și diplomat. El a jucat un însemnat rol în desfășurarea evenimentelor politice și militare din Peninsula Balcanică și Țara Românească, de la începutul secolului al XIX-lea. Cercetarea acestor evenimente și stabilirea contribuției avută de Manuc Bei la determinarea lor, constituie obiectul lucrării de față.

Viața și activitatea economică, politică și diplomatică a lui Manuc Bei sînt strîns legate, în principal, de istoria Țării Românești de la începutul secolului al XIX-lea. Totodată, Manuc Bei și-a desfășurat viața și activitatea și în afara hotarelor Țării Românești. În acest sens sînt de reținut legăturile lui la Constantinopol și la Rusciuc, pînă ce s-a stabilit definitiv la București; precum și acelea din Rusia, pe care și le-a făcut după ce a fugit din reședința domnească a Țării Românești. De aceea, autorul a fost obligat să-și urmărească „eroul“, nu numai în capitala Imperiului otoman sau în marele centru comercial de la Rusciuc, ci și la Sibiu, Viena, Petrograd și conacul său de la Hîncești.

Lucrarea se bazează pe două principale surse:

— *Cronicile privind istoria țărilor române de la începutul secolului al XIX-lea și corespondența diplomatică din această perioadă.*

---

[10] Hurmuzaki, *Documente*, II/1, p. 505.

www.dacoromanica.ro

— *Materialul documentar de arhivă în legătură cu Manuc Bei: izvoare narative contemporane, lucrări, articole sau comunicări, tipărite sau nu, asupra lui Manuc Bei.*

În ceea ce privește cronicile referitoare la istoria țărilor române la începutul secolului al XIX-lea, deși nu pot fi comparate ca valoare documentară și nici ca valoare literară cu cronicile muntene din secolul al XVIII-lea, totuși, prezintă un interes deosebit prin aceea că ele cuprind însemnări și note asupra unor evenimente la care au participat autorii lor.

Aceste cronici sînt:

Dionisie Eclisiarhul, *Cronograful Țării Românești de la 1764 pînă la 1815.* (Tezaurul de monumente istorice pentru România, II, Buc., 1863, p. 159—236).

Zilot Românul, *Ultima cronică română din epoca fanarioților* (1800—1821, publicată cu o introducere de B. P. Hasdeu, Buc., 1884.)

Cronicul Protosinghelului Naum Rîmniceanu de la 1768—1810 (C. Erbiceanu: Cronicari greci care au scris despre români în epoca fanarioților, Buc., 1888, p. 259—294).

Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu (1802—1830), publicată de Ilie Corfus în „Studii și articole de istorie", VIII (1966), p. 309—403.

Însemnările Androneștilor (1799—1848), publicate de Ilie Corfus, Buc., 1942, p. 45—111.

Dionisie Fotino, *Istoria generală a Daciei,* trad. de G. Sion, I—III, Buc., 1859.

„Frățeasca îmbrățoșare", epistolă a unui boier moldovean către un altul valahean descriind starea silnică și tristă a Valahiei de la începutul secolului prezent, 1800—1821, publicată în traducerea românească de Constantin Erbiceanu („Biserica ortodoxă română", XIII, 1889—1890, p. 177—200; 257—279; 337—360; 417—441). Eru-

www.dacoromanica.ro

ditul C. Erbiceanu consideră autor al acestei cronici pe Naum Rîmniceanu.

Cît despre corespondenţa diplomatică şi, în primul rînd, numeroasele rapoarte consulare ale agenţilor diplomatici francezi, ruşi sau germani acreditaţi la Bucureşti, Iaşi sau în centre din sudul Dunării, ea este reprodusă după originalele din arhivele ministerelor de externe de la Paris, Petrograd şi Viena în prestigioasa colecţie a lui Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privind istoria românilor*, în volumele cuprinzînd perioada 1798—1812 (I/2; II/1; XVI; XIX). Menţionăm, de asemenea, *Studii şi documente privind istoria românilor*, vol. VIII şi *Acte şi fragmente privind istoria românilor*, vol. II, de N. Iorga.

Materialul documentar în care este redată în lumina faptelor şi a evenimentelor reale, autentice, viaţa şi activitatea comercială, politică şi diplomatică a lui Manuc Bei, a fost cercetat, în mare parte, datorită concursului generos şi dezinteresat al regretatului orientalist H. Dj. Siruni.

Pe de o parte, ne-a pus la dispoziţie din arhiva sa personală o seamă de comunicări, note, articole şi rezumate de documente în manuscris, în legătură, atît cu viaţa lui Manuc, cît şi cu istoria, amănunţită, a perioadei în care a trăit acest mare om de afaceri şi abil diplomat[11].

Pe de altă parte, în arhiva Muzeului de istorie al municipiului Bucureşti se află fondul documentar provenit din arhiva de la Hînceşti, unde era conacul lui Manuc Bei, alcătuit din 632 piese. Toate documentele, scrise

---

[11] „Bairactarul Mustafa Paşa în lumina izvoarelor armeneşti"; „Evenimentele ce s-au desfăşurat în Turcia în primul deceniu al secolului al XIX-lea"; „Cum a obţinut Manuc Bei scaunul domnesc al Moldovei"; „Ramiz Paşa"; „Pacea ruso-turcă de la Bucureşti din 1812 în lumina materialului documentar aflat în arhiva lui Manuc Bei"; „Manuc Bei între legende şi adevăr istoric"; „Manuc Bei şi Constantin Ipsilanti Vodă."

www.dacoromanica.ro

în limba turcă sau armeană, au fost traduse de H. Dj. Siruni și urmează a fi tipărite. După limba în care au fost scrise ele se repartizează astfel: 493 în limba turcă, scrise cu caractere arabe, armene sau latine; 19 în limba armeană clasică și modernă; 19 în limba rusă; 19 în limba greacă; 5 în limba franceză și 80 în limba română, scrise cu caractere chirilice sau armene.

Prin traducerea acestor documente, s-a pus la dispoziția istoriografiei române un vast material de arhivă, inedit, în legătură cu istoria Imperiului otoman de la începutul secolului al XIX-lea, perioadă atît de interesantă pentru istoria poporului român.

În afară de aceste materiale documentare, mai sînt diverse izvoare narative scrise de autori armeni contemporani cu evenimentele la care a participat Manuc Bei sau pe care le-au deținut de la martori oculari. Printre aceste izvoare cel mai de seamă aparține unui scriitor armean din secolul al XIX-lea, Mser Mserianț, intitulat *Istoria vieții lui Manuc Bei Mirzaean*. După moartea lui Manuc Bei, întîmplată în vara anului 1817, Mser Mserianț a fost chemat la Hîncești ca preceptor al copiilor lui Manuc Bei. Aici, el a trăit mai mult de 12 ani în mijlocul familiei defunctului. În anul 1841, a scris biografia lui Manuc Bei, în limba armeană clasică și în limba turcă, transcrisă cu caractere armene. Lucrarea se păstrează în manuscris la Institutul manuscriselor vechi din Erevan, R. S. S. Armenia. (Fotocopia originalului se află în arhiva Muzeului de istorie al municipiului București.) Din ea s-au publicat numai primele capitole în revista „Paros Hainstani“, din Moscova, între anii 1879—1881. A fost redactată pe baza documentelor din arhiva de la Hîncești și a relatărilor martorilor oculari printre care se numără, în primul rînd, membrii familiei și colaboratorii intimi ca Babic Iacubici, Harutim Dilma ș.a. Biografia lui Mser

www.dacoromanica.ro

Mseriant, scrisă după un sfert de secol de la moartea lui Manuc Bei, constituie un izvor important pentru cercetarea și cunoașterea istoriei Imperiului otoman și a țărilor române, la începutul secolului al XIX-lea, precum și a vieții lui Manuc Bei. (Biografia a fost tradusă integral de către H. Dj. Siruni și se află în manuscris.) Consemnăm, de asemenea, o altă biografie a lui Manuc Bei, scrisă de un mechitarist din Viena, călugărul Hevond Hevnanian: *Descriere a vieții lui Manuc Bei Mirzaean* (Viena, 1852). Lucrarea este valoroasă numai pentru izvoarele contemporane eroului său, folosite de autor. În sfîrșit, nu trebuie ignorat nici carnetul cu însemnările personale ale lui Bogos Sebastian, de la biblioteca Academiei R.S.R. De asemenea, amintim și lucrările a doi călători străini, în trecere prin București, în prima jumătate a secolului al XIX-lea precum și unele din lucrările cercetate, în legătură cu istoria Imperiului otoman și a capitalei lui[12].

În lumina acestei ample documentări, s-au putut stabili în mod științific, pe de o parte, legăturile cauzale dintre evenimentele de la începutul secolului al XIX-lea, ce au frămîntat viața Imperiului otoman, a poporului român și a Rusiei țariste, iar pe de altă parte, evenimentele la care a participat și Manuc Bei, fie determinîndu-le, pe unele din ele, fie dirijîndu-le, pe altele.

---

[12] Contele Auguste de Lagarde, *Voyage de Moscou à Vienne*, Paris, 1854; Stanislau Bellanger, *La Kéroutza, voyage en Moldo-Valachie*, Paris, 1846; A. C. Barbier de Meynard, *Consideration sul l'histoire ottomane*, Paris, f.a.; Jean Marie Jouannin et von Gaver, *Turquie*, Paris, 1840; Colonel Laruonche, *Histoire de la Turquie depuis les origines jusqu' à nos jours*, Paris, f.a.; A. Alix, *Precis de l'histoire de l'empire ottoman*, III, Paris, 1824; Ch. Pertusier, *Promenades pittoresques dans Constantinople*, I—III, Paris, 1815.

www.dacoromanica.ro

ÎNCEPUT DE SECOL

Era într-o vineri, în ziua de 14 octombrie 1802. Careta domnească, urmată de șirul caretelor boierilor însoțitori, înconjurată de arnăuți călări, aluneca în trapul liniștit al cailor, pe un drum prăfuit și sinuos ce ducea de la Oltenița la București. Era o după-amiază de toamnă în care lumina vibra aurie, iar soarele era blînd și cald. De nicăieri nici un semn nu arăta că vremea s-ar schimba. Domnitorul, om în puterea vîrstei, privea cu viu interes peisajul întomnat al cîmpiei și mintea lui fugea, fără voie, cu ani în urmă, la Curtea tatălui său, Alexandru Ipsilanti, unde-și petrecuse cu fratele său Dimitrie, copilăria. Își amintea acum de dascălul său de limbă franceză, Linchou, și de preceptorul raguzan Stefan Ignatiu Raicevich, primul consul al Austriei la București, de lecțiile lor savante, de entuziasmul acestora ori de cîte ori vorbeau despre civilizația Europei, despre frumusețile Occidentului, despre învățătura și educația oamenilor. Dar, în această retrospectivă Constantin Vodă Ipsilanti, acum domnitor al Țării Românești, își amintea și de isprava pe care a făcut-o împreună cu fratele său, Dimitrie, în decembrie 1781. Beizadelele, Constantin și Dimitrie erau niște băiețandri la vremea cînd începuse să le crească mustața. Deodată, fără să se gîndească la urmări, cei doi frați s-au hotărît să fugă de la Curte, în lume, în Europa pe care o iubeau atît, pentru că o vedeau numai din descrierile preceptorilor lor. Și, așa, într-o seară de iarnă, luminată de albul zăpezii, s-au strecurat de la Curtea domnească din Dealul Spirii, prin curtea marelui boier Dudescu, s-au adăpostit peste noapte în casele lui Manolache Brîncoveanu din piața Scorțarului, pentru ca în ziua următoare, cu cai arvuniți din ajun, să fugă din București și să apuce drumul mai puțin umblat ce duce la Cîmpulung și, de acolo, pe la Dîmbo-

www.dacoromanica.ro

vicioara, să urce pe la vama Giuvala, spre pasul Bran, reușind să ajungă, dincolo, în Transilvania unde stăpîneau Habsburgii și era atunci guvernator baronul Bruckenthal. Constantin Vodă Ipsilanti, zîmbea gîndindu-se la aventura de atunci, de cînd trecuseră exact 20 de ani. Mai zîmbea și pentru că, întîlnind la Sibiu pe marele boier Ienăchiță Văcărescu, trimis de bătrînul lor tată să-i convingă pe ei, copiii, să se înapoieze la București, l-au refuzat categoric pentru că știau că împăratul nu-i va preda pentru a nu compromite sacrosantul drept de azil pe care imperiul îl respecta. În această situație, Ienăchiță Văcărescu se adresase guvernatorului Bruckenthal care avea mai multe legături la Curtea de la Viena. Marele boier a primit o scrisoare din partea guvernatorului către vice-cancelarul Coblenz care nu a avut însă nici un rezultat. Atunci, bătrînul domnitor Alexandru Ipsilanti s-a adresat personal guvernatorului Bruckenthal cu rugămintea de a-i trimite în țară copiii. Însă baronul refuză, sub motiv că legile împărăției nu prevăd expulzările...

Tot alunecînd pe firul gîndurilor, pînă în cele din urmă, Constantin Vodă Ipsilanti se întristă amintindu-și cîte supărări i-au făcut bunului și blîndului lor părinte, care a trebuit să-și ceară mazilirea și să se retragă umilit și singur, la Constantinopol, în casa lui, pentru a nu lăsa impresia stăpînilor de la Serai că a știut de fuga lor...

Caii își continuau trapul lor liniștit iar careta domnească își continua și ea aproape ritmic zguduiturile, ori de cîte ori se poticnea în gropile drumului.

Cînd Constantin Vodă Ipsilanti se trezi ca dintr-un vis, careta domnească și convoiul intrau într-un sat. Peisajul de pînă atunci gol, pustiu, dispăruse. Satul avea un aspect mizer, ca mai toate satele Țării Românești. Casele erau mici și, de cele mai multe ori, îngropate în pămînt. În bătătura gospodarilor rar puteai să vezi un cal sau o vacă, doar găini, cîteva... Însă, sigur, în fiecare curte cîte un cîine, murdar, hămesit de foame, cu privirea tulbure și blana scărmănată. Satul cu oamenii lui, era trist. De o tristețe așa de totală, încît nimeni nu-și putea imagina că realitatea ar putea fi și astfel.

www.dacoromanica.ro

Satul Radovan era pe moșia banului Scarlat Ghica. În piața din centrul lui, străjuită de o biserică și o fîntînă, veniseră boierii de la București să-l întîmpine pe noul domnitor și să i se închine. De cum se opri careta domnească și convoiul care o însoțea, o puzderie de copii ieșiră la drum, care de care mai murdari, mai zdrențăroși, mai livizi, speriați și minunați totodată. Domnitorul privi în jur, la fîntîna cu jgheab de lemn, la biserica bătrînă, obosită de vreme, neîngrijită, cu crucea strîmbată de vînturi și cu lemnăria clopotniței putrezită. Respectuos față de tradițiile țării și adînc credincios, Constantin Vodă Ipsilanti împreună cu boierii intrară în biserica satului să aducă mulțumire lui Dumnezeu că l-a învrednicit domn al Țării Românești. Dar, nu intraseră bine în biserica înnegrită de fumul lumînărilor cînd, deodată, au început să se clatine ușor zidurile, să se miște icoanele, să scîrție din încheieturi vechi, catapeteasma. Domnul și suita lui s-au speriat tare și au dat fuga spre ușă ca să se adăpostească sub cerul care nu avea cum să se prăbușească. Și numaidecît au auzit un zgomot puternic. Se prăbușise bolta bisericii care, spre liniștea tuturor, nu prinsese pe nimeni sub ruinele ei. „... Acest domnitor, scrie cronicarul Naum Rîmniceanu, odată ce a pășit pe pămîntul Valahiei... sosind pînă la moșia Radovan a boierului ban Scarlat Ghica, s-a întîmplat acel înfricoșat cutremur de pămînt..."[1] Domnul și boierii lui întristați de cele întîmplate și îngrijorați de soarta reședinței domnești și a celorlalte orașe ale țării, porniră de îndată spre București.

Constantin Vodă simțea o grea strîngere de inimă. Tristețea peisajului, aspectul sărman al satului lăsat în urmă, cutremurul, toate acestea avură darul să-l pună pe gînduri. Avea clipe de îndoială. Poate ar fi fost mai bine să nu caute să se impună, cu ajutorul rușilor, la domnie. Deși avea asigurată o domnie de 7 ani, prin prevederile hatișerifului semnat de sultan în acel an, deși avea sprijinul neprecupețit al rușilor, date fiind serviciile pe care

---

[1] *Cronicul Protosinghelului Naum Rîmniceanu, de la 1768—1810*, în C. Erbiceanu, *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă;* Buc., 1888, p. 265.

www.dacoromanica.ro

le adusese, cu toate acestea, o umbră de neliniște, care se înnegrea din ce în ce, îi întuneca sufletul. Căci Constantin Vodă cunoștea și nemaipomenitele întîmplări pe care le-au trăit înaintașii lui în scaunul domnesc de la București, Alexandru Moruzi, Mihail Suțu și Alexandru Suțu, din cauza bandelor de pasvangii care făceau neîncetate incursiuni, din sudul Dunării, în Țara Românească, prădînd totul pe unde ajungeau și aruncînd neliniște în toată țara. Pe teribilul Pasvan Oglu, pașa rebel de la Vidin, nimeni nu reușise încă să-l potolească. Constantin Vodă îi cunoștea bine și viața și faptele. Iar locuitorii țării îl știau și mai bine căci trăiseră zile de groază din cauza lui. Bosniac de origină, atît bunicul cît și tatăl său, deși se distinseseră în multe bătălii, totuși au fost uciși de turci. Pe cel dintîi l-au tras în țeapă iar pe celălalt l-au decapitat.

Acest Pasvan Oglu și-a început cariera militară foarte tînăr, în timpul războiului din 1787—1791. Avea numai 17 ani și era un soldat credincios în armata lui Nicolae Mavrogheni, năstrușnicul domnitor al Țării Românești. Pasvan Oglu a avansat repede, surprinzător de repede. În 1788 avea comanda unei unități mavrogheneşti, după ce, în prealabil, organizase un corp de voluntari. Cu ostașii lui ajunge pînă la Vidin unde, împreună cu familia lui, fusese proscris. După încheierea păcii de la Șiștov, în decembrie 1791, cu laurii gloriei militare pe tinerii dar puternicii lui umeri, s-a înapoit la Vidin. Aici, amintirea uciderii bunicului și tatălui său de către fostul pașă al Vidinului îl apăsa greu și îl înfricoșa. Se simțea amenințat pentru că, odată cu tatăl său fusese și el condamnat. Pentru a îndepărta primejdiile ce-l pîndeau, Pasvan Oglu încercă să se facă temut. Urmă politica tatălui său, Omer aga, se înconjură de o bandă formată din albanezi, cîrjalii și dezertori din oastea otomană, fortifică satele ce le ocupase cu forța, iar pentru aprovizionarea supușilor, poruncea bandelor lui să facă incursiuni de pradă în Oltenia. Dar nu se mulțumi numai cu atît. Atacă pe pașa de la Vidin și asedie cetatea. Pentru a scăpa cu zile, pașa renunță la pașalîc și fugi. Pasvan Oglu a fost proclamat de către bandele lui pașă al Vidinului. Astfel,

www.dacoromanica.ro

în anul 1796, ajunsese singur stăpîn al cetății. Cei mai redutabili șefi de bandă cereau să devină aliații lui, căci se dusese vestea curajului și faptelor lui de arme. Steaua lui Pasvan Oglu se înălța luminoasă, sub cerul întunecat al Balcanilor. Nimeni nu mai îndrăznea să calce în Vidin. Toate caravanele erau prădate. Românii și sîrbii, pașnicii locuitori a celor două maluri ale Dunării, erau obligați să plătească tribut bandelor lui Pasvan Oglu. Era stăpînul absolut al malurilor din dreapta și din stînga Dunării pînă la Balcani și de la Belgrad pînă la Varna. Admirator al lui Napoleon, montase pe ulițele Vidinului, panouri mari cu portretul primului consul. Dealtfel Napoleon manifesta interes față de acest pașă rebel. Trimise chiar, la Vidin, un general ca să stea de vorbă cu el pentru a vedea dacă l-ar putea folosi în vreun fel. Era cunoscut în toată Europa prin actele lui de curaj dar și de banditism. Iar în Vidin, unde a ridicat moschei și a înfiinţat chiar o bibliotecă, devenise o figură populară. În acest timp oastea lui creștea mereu. Ajunsese să aibă vreo 80.000 de ostași. În 1798, o nouă și puternică expediție militară, formată din mai mult de 100.000 de ostași turci, sub comanda lui Husein pașa, primise poruncă împărătească să distrugă bandele lui Pasvan Oglu și să ocupe cetatea Vidinului. Marea oaste otomană, aprovizionată din Țara Românească de către domnitorul de atunci, Constantin Hangerli, trebuia să restabilească ordinea în acest sector. Sultanul Selim al III-lea și toți înalții dregători din Serai, nu mai puteau tolera situația ce se crease la Dunăre, nu numai din cauza actelor de rebeliune ale lui Pasvan Oglu, ci și pentru că se declarase ostil Nizamului, adică reformelor inițiate de sultan pentru modernizarea armatei și a vieții de stat. În felul acesta, Vidinul și Pasvan Oglu constituiau pentru ieniceri, ulemale și toți fanaticii și tradiționaliștii musulmani, un punct de rezistență spre care gravitau cu toții.

Marea oaste a lui Husein pașa înconjurase cetatea Vidinului în luna octombrie 1798. Asediul dură mai mult de șase luni. Pasvan Oglu rezista, iar din timp în timp hărțuia oastea otomană. Decimată de boli și lipsuri, mereu lovită, în cele din urmă Husein pașa trebui să poruncească retragerea ei. Dar înalții dregători turci, nemulțu-

www.dacoromanica.ro

miți, au cerut să se execute un nou atac, cu prilejul insurecției sîrbilor. Dar, și acesta a fost fără rezultat. Astfel, sultanul a fost învins din nou de către rebelul de la Vidin. Răzbunarea lui a fost cumplită împotriva acelora care au fost considerați autorii dezastrului: Husein pașa și Constantin Vodă. Pe cel dintîi l-a spînzurat la Constantinopol iar pe celălalt l-a decapitat un capugiu, în palatul domnesc de la București.

În același sfîrșit de an 1798, interveni și intrarea lui Napoleon în Egipt. Din această cauză, Poarta a fost nevoită să se împace și să ierte pe Pasvan Oglu recunoscîndu-i chiar, în anul următor, 1799, titlul de pașă cu trei tuiuri. Pentru moment situația părea că s-a liniștit.

Domnitor în Țara Românească era atunci Alexandru Moruzi. Cînd la sfîrșitul lunii februarie 1799 l-au îmbrăcat la Constantinopol cu caftanul domniei, Alexandru Moruzi care mai domnise în Țara Românească în ultimul deceniu al secolului, știa că avea de întîmpinat multe și mari greutăți. Primul lui gînd a fost să instaureze ordinea în țară și să aducă liniștea la hotare. Dar pentru aceasta trebuia să organizeze apărarea lor pentru ca bandele de pasvangii să nu mai îndrăznească să treacă Dunărea ca într-o țară a nimănui, aducînd după ei numai jale și sărăcie. Alexandru Moruzi nu credea în schimbarea la față a lui Pasvan Oglu și a avut dreptate, căci în anul 1800, numai la cîteva luni de la instalarea lui în scaunul domniei, acesta iarăși a început să se năpustească asupra țării. „Atunci, s-au făcut învoire între domnul Moruzi și dînsul (Pasvan Oglu n.n.) ca să-i dea pe toată luna cîte 75 pungi de bani și altă cerere din țară să nu mai facă“[2]. Dar, cu toate acestea, pașa de la Vidin tot nu s-a astîmpărat. Domnitorul a fost nevoit să intervină la Poartă, cerînd oaste cu care să străjuiască malul Dunării, pe unde veneau pasvangiii, și n-a mai trimis nici cele 75 de pungi cu care se obligase față de Pasvan Oglu. Pe de altă parte, Poarta l-a scos din pașalîc în urma pîrelor lui Alexandru Moruzi. Se pare însă că Pasvan Oglu nu a fost prea impresionat din cauza măsurilor luate

---

[2] Zilot Românul, *Ultima cronică română din epoca fanarioților*, cu o introducere de B. P. Hașdeu, Buc., 1884, p. 26.

www.dacoromanica.ro

împotrivă-i. El nu *pohtise* paşalîcul iar străjile lui Alexandru Moruzi de la Dunăre erau lucru de nimic pentru el care învinsese marea oaste turcă, asediatoarea Vidinului. Cît despre străjile lui Alexandru Moruzi, mai mult jefuiau satele decît străjuiau. Aşa că, atunci cînd bandele de pasvangii au năvălit din nou pe malul românesc al Dunării, ele au putut ajunge, după ce au atacat Calafatul, chiar pînă la Tîrgu-Jiu, unde au prădat, au ucis oameni, au batjocorit femei iar la plecare au dat foc tîrgului. Vestea fărădelegilor pasvangiilor ajunsese pînă la Bucureşti unde toată lumea era înfricoşată. Nenorocirile au continuat. Părţile oltene ale ţării au fost mereu atacate de pasvangii. Porneau în bejenie chiar şi boierii de la Rîmnicu-Vîlcea sau Craiova. Cu toţii fugeau peste munţi la Sibiu. Ţara se dezorganiza, jalea se întindea peste ea. Alexandru Moruzi, a căutat s-o apere, punînd pe ici pe colo panduri, dar liniştea şi pacea n-au venit. Iar cel mai mult a avut de suferit oraşul Craiova, atacat de nenumărate bande în frunte cu Kara Mustafa, cel mai apropiat colaborator al lui Pasvan Oglu. Au cuprins oraşul deodată din toate părţile, venind călări în fuga mare iar după ce l-au ocupat, i-au dat foc. Craiovenii, în mare număr, căci oraşul avea peste 7000 de case ce însemna cam 35.000 de locuitori, nu ştiau cum să fugă şi să se ascundă. Zilot Românul povesteşte că după ce oraşul a fost învăluit în flăcări, oamenii au fost nevoiţi să iasă din ascunzători şi atunci pasvangiii puneau mîna pe ei. Pe unii îi luau în robie, pe alţii îi ciunteau, iar pe cei mai mulţi îi omorau. Din toată Craiova au rămas întregi, doar vreo 300 de case, care aminteau că aici a fost un oraş. Atunci domnitorul Alexandru Moruzi porni din Bucureşti cu oaste numeroasă trimisă de la Rusciuc de către Mustafa paşa la îndemnul unui mare negustor de acolo, Manuc. Dar a reuşit doar să-i alunge pe pasvangii peste Dunăre şi nu să-i nimicească. Bătălii între oastea turcească şi bande de pasvangii s-au mai dat. Pămîntul ţării a fost curăţat pînă în cele din urmă, cu greu, mai mult din voinţa lor, a pasvangiilor, care s-au retras peste Dunăre. După aceea s-a întîmplat un lucru nemaipomenit pînă atunci. Domnitorul Alexandru Moruzi a cerut să fie mazilit, plătind pentru aceasta! Era prima oară în istoria

www.dacoromanica.ro

domniilor fanariote, cînd un fanariot plătește, nu pentru a fi învestit domn, ci pentru a fi mazilit.

Era exact acum un an, în luna octombrie 1801, își spunea Constantin Vodă, cînd scaunul domnesc de la București rămînînd gol a fost numit în luna următoare Mihail Vodă Suțu. Domnia lui a fost scurtă și zbuciumată. Incursiunile pasvangiilor continuau unele după altele. La Calafat, în Mehedinți, mereu se semnalau jafurile, ticăloșiile și crimele bandelor. În una din acestea au fost luați robi printre alții și serdarul Dincă Bibescu cu soția lui. Atacurile acestor bande deveniseră așa de îndrăznețe încît amenințau să treacă Oltul și să năvălească spre reședința domnească.

Era în luna mai a acestui an... Reședința domnească a Țării Românești începuse să se golească. Nesfîrșit era convoiul carelor, căruțelor și rădvanelor pe drumul ce ducea la Brașov. Totul era părăsit în fața primejdiei de moarte. Nimeni nu îndrăznea să-și imagineze că s-ar putea opune rezistență bandelor de peste Dunăre. Domnitorul era apatic. Nu lua nici o măsură ca să împiedice bejenia, fiind el însuși cuprins de spaimă. Înșelînd pe boieri și pe mitropolit cu care se înțelesese să se retragă în Moldova, precum și pe Bimbașa Sava, căruia îi lăsase în grijă paza orașului promițîndu-i că va plăti lefurile mercenarilor, Mihail Vodă Suțu fugi, fără rușine, în Transilvania. Boierii urmară și ei exemplul domnitorului, iar Bimbașa Sava văzîndu-se înșelat porni în urmărirea fanariotului. Pe acesta nu-l mai ajunse dar în Piatra Craiului, în drum spre Brașov, prinse pe domnițe, care, însoțite de slugile lor, mergeau pe potecile stîncoase. Le jefui, luîndu-le, între altele, caseta cu bijuterii, după care Bimbașa Sava se înapoie la București.

Vechea reședință domnească rămasă fără divan, fără apărare, fără oameni era acum în stăpînirea haimanelelor și a vagabonzilor, adică a „crailor", cum știa Constantin Vodă că le spun bucureștenii. Pînă atunci stătuseră ascunși prin pivnițele părăsite de la Curtea veche, prin locuri dosnice, pe la periferia orașului. Acum, ieșeau la lumină ca șobolanii. Au jefuit Curtea domnească și multe case boierești și avînd în fruntea lor tuiurile și însemnele domniei se plimbau beți, nesupărați de nimeni.

www.dacoromanica.ro

pe podurile orașului. Căpitanul lor era un oarecare Melanos, „bocciangiul“. Erau hotărîți chiar să dea foc orașului, să-l prefacă în cenușă socotind în nebunia lor că așa vor intra în istorie. Însă, niște unități otomane încartiruite departe, la Cotroceni, prin chiliile mănăstirii și pe la casele oamenilor ce aveau prin părțile locului vii, aflînd ce se întîmplă în oraș, au intervenit. Au reușit să restabilească ușor ordinea: tăind pe unii crai, împușcînd pe alții. Craii nu au putut opune nici o rezistență. Erau cu toții amețiți de fumurile alcoolului sau de bucuria jafurilor. Așa că au fost o pradă ușoară pentru turci. Între timp sosiră și alte unități otomane de la Nicopole și Rusciuc. Acestea desăvîrșiră ce începuseră turcii de la Cotroceni. Cu sabia și cu ștreangul au făcut liniște deplină.

Fiind din nou vacant scaunul domnesc al Țării Românești, Poarta l-a numit domnitor pe Alexandru Suțu care și-a păstrat însă și domnia Moldovei. Toate acestea se întîmplau la sfîrșitul lunii iunie 1802. Apoi au început să vină boierii și toți cei care fugiseră cu miile la Brașov și împrejurimile lui[3]. Însă, nu se liniștiră bine lucrurile cînd, la cererea Rusiei, Poarta l-a mazilit pe Alexandru Suțu și l-a numit pe Constantin Ipsilanti, conform hatișerifului pe care-l semnase sultanul la intervenția rușilor, chiar în acel an.

Neliniștea care cuprinsese pe noul domnitor, acum în drum spre București, deveni mai mare după ce desfășurase ghemul cu firul atît de lung al amintirilor. Întîmplările atît de proaspete legate de țara peste care urma să domnească, avură darul să-l îngrijoreze nespus de mult pe măsură ce timpul trecea și careta domnească înainta pe drumul de la Radovan la București. Odată cu înserarea intrară în oraș pe Podul Beilicului, cum începuse să i se spună vechiului pod Șerban Vodă, de cînd tatăl său făcuse, în 1776, casa Beilicului, chiar la începutul lui, la Dîmbovița, pentru a adăposti pe trimișii Porții.

---

[3] În iunie 1802, erau la Brașov, peste 2000 de boieri și neguțători refugiați din Țara Românească. (Hurmuzaki, *Documente*, XIX/2 p. 120). Iar în iulie, același an, numărul lor crescuse la 3408 la Brașov. În satele din împrejurimi mai erau alți 2375 refugiați din Țara Românească *(Ibidem*, p. 133).

www.dacoromanica.ro

Prăpădul pricinuit de cutremur se arăta din ce în ce mai mare pe măsură ce convoiul domnesc pătrundea în oraş. Mai toate turlele bisericilor, multe hanuri şi multe case boiereşti se prăbuşiseră. Pretutindeni se vedeau ziduri în ruină. Pămîntul era prin unele locuri crăpat, „cît ar încăpea un om cu calul“, iar prin crăpăturile lui „ieșea nește apă cu humă neagră ce puțea întocmai ca pucioasa“, scrie un contemporan[4]. Căzuse și Turnul Colţea, „turnul cel înalt din București ce avea întru sine ceasornic... ce era lucrat cu mare meşteşug şi cu pietri în tot chipul, care se vedea departe de București, cale de trei ceasuri, cînd era senin şi mai departe“[5]. Chiar și Curtea domnească din Dealul Spirii nu mai era de locuit. Dar cutremurul nu făcuse ravagii numai în Bucureşti ci și în alte orașe și așezări din ţară sau la conacele boierești. Domnitorul a fost nevoit să se instaleze, provizoriu, la Văcăreşti. Iar oamenii, toţi oamenii, erau îngroziţi nu numai prin ceea ce trecuseră, ci și de teama că s-ar putea întîmpla un alt cutremur. Domnia începea în împrejurări grele. A trebuit să se renunțe la toate manifestaţiile protocolare şi tradiţionale, prilejuite de instalarea noului domnitor. El porni la munca de refacere, împreună cu marii boieri divaniţi, chiar din primele zile. Totodată domnul era preocupat şi de îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă ale populaţiei care era greu încercată din cauza lipsurilor de tot felul. Sărăcia, mizeria şi incursiunile tîlhăreşti ale bandelor lui Pasvan Oglu au făcut, aşa cum remarcă şi unii agenţi diplomatici de la Bucureşti, ca mulţi locuitori să fugă din ţară, trecînd, fie munţii în Transilvania, fie Dunărea în paşalîcurile de acolo. După unul din acești agenţi, St. Luce, consulul provizoriu al Franţei la Bucureşti, mai mult de o treime din populaţia Ţării Româneşti s-ar fi refugiat în Transilvania şi Ungaria. „Valahia este aproape deșartă“, afirmă alarmat St. Luce. Această situaţie este confirmată şi de generalul Horace Sebastiani, ambasadorul Franţei la Constantino-

---

[4] Ilie Corfus, *Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu* (1802—1830), în „Studii şi articole de istorie“ VIII (1966), p. 320.
[5] *Ibidem.*

www.dacoromanica.ro

pol, într-un raport scris cu ocazia trecerii lui prin Țara Românească spre capitala sultanilor[6].

Un contemporan îl judecă însă aspru pe Constantin Vodă scriind că după ce „s-a suit în domnescul său scaun cu acea groaznică scuturare a pămîntului, cea mai întîi îngrijire a sa a arătat spre a se străjui pe sineși, cît va putea mai bine, deaceia și-a întărit domneasca sa Curte cu masgaluri împrejur, a înmulțit cu mare prisos numărul paznicilor Curții și cu mulțime de arnăuți și alți străini, cei mai răi tîlhari pribegiți din țara lor. Acest tacîm de paznici în zilele domnilor pămînteni nu era[u], ci atît domnia cît și toată țara se străjuia de paznici pămînteni, iar după ce s-a luat stăpînirea de la mîinile pămîntenilor și s-a încredințat în mîinile străinilor greci au stricat toată puterea ostășească a pămîntului și au întocmit căpetenii după cum au pașii otomanicești..."[7]

Constantin Vodă Ipsilanti, nu reușise să vindece complet rănile suferite de țară și de reședința domnească din cauza cutremurului din 1802 cînd, în august 1804, se produse o altă nenorocire, de astă dată numai asupra orașului capitală. În acel an, 1804, „s-a întîmplat focul cel mare de la 1 august, în revărsatul zilei, care a prefăcut în cenușă și vechea Curte și toată piața și multe părți din mahalale". Nenumărate hanuri au căzut pradă focului: Sf. Gheorghe, Șerban Vodă, Colțea, Mihai Vodă, binalele de la Curtea veche precum și multe case boierești, în afară de cele umile ale oamenilor de rînd. „Poate vor fi fost la 2000 prăvălii cu case mari și mici și bolți", care au fost mistuite de foc[8]. Vodă a văzut cu disperare

---

[6] Incursiunile pasvangiilor au continuat și după venirea în scaunul domniei a lui Constantin Vodă Ipsilanti.
Pasvan Oglu a murit la 27 ianuarie 1807, în vîrstă de 38 de ani, tocmai în momentul în care Poarta îl investise șef al expediției de reprimare a revoltei ienicerilor din Serbia, adică atunci cînd i se deschiseseră mari perspective. În locul lui a fost numit, pașă al Vidinului, Mola aga. Dar, nu după mult timp și acesta avea să se ridice împotriva împărăției.

[7] *Frățeasca îmbrățoșare, epistola unui boier moldovean către un altul valahian despre starea jalnică și tristă a Valahiei de la începutul secolului prezent (1800—1821),* în „Biserica ortodoxă română", XIII (1889—1890), p. 259—260.

[8] *Cronicul Protosinghelului Naum Rîmniceanu, de la 1768—1810,* în *op. cit.*, p. 266.

www.dacoromanica.ro

cum întreg centrul comercial căzuse pradă flăcărilor în mai puțin de două ore. Mulți locuitori au fugit afară din oraș, pe cîmp, luînd cu ei numai ceea ce puteau duce. Iar disperarea domnitorului era cu atît mai mare cînd vedea cum garda lui de mercenari, nu numai că nu a dat nici un ajutor ci, dimpotrivă, s-a dedat la jafuri și la beție. Printre casele distruse de flăcări îi întîlneai și pe ei, beți morți, căzuți pe ulițe. Salvarea a venit de la vînt care, suflînd tare, a adus nori negri, grei. O ploaie abundentă a potolit flăcările. Cînd focul s-a stins pretutindeni vodă a aflat că n-a murit nimeni din cauza prăpădului, însă fuseseră uciși mai mulți proprietari de către cei care le prădaseră prăvăliile.

În urma calamității domnitorul a fost nevoit să se angajeze într-o vastă acțiune urbanistică și edilitară, care a avut ca scop și sistematizarea orașului. Numeroși contemporani, mulți dintre ei străini, care au fost prin București după incendiu, spun că Constantin Vodă a dispus reclădirea cu cărămidă și acoperiș de țiglă sau chiar de tablă a tuturor clădirilor care se reparau sau se construiau atunci. Totodată, el a mai poruncit ca ulițele „să nu mai fie șuvoite", ci drepte. Dar ce folos! În anul următor, 1805, „s-au întîmplat două inundări ale Dîmboviței care au făcut multe pierderi nimicind toată lunca Dîmboviței și casele din ea."[9]

De cum s-a instalat în scaunul domniei, Constantin Vodă Ipsilanti a avut nevoie de bani, pentru că voia, printre altele, să organizeze un corp de armată. Dar fiind vistieria goală, el trimise la Rusciuc pe Bogos Sebastian, unul din oamenii lui de încredere, ca să facă un împrumut în valoare de 500 de pungi la Tersenec Oglu, aianul Rusciucului. Alegerea a fost făcută de domnitor cu chibzuială. El știa că la Rusciuc, vistier și intim colaborator al aianului era un armean, Manuc, care mai ajutase Țara Românească pe vremea lui Alexandru Moruzi și despre care se dusese vestea că este un mare om de afaceri dublat și de un om politic, prin influența pe care o exercita asupra lui Tersenec Oglu. Iar Constantin Vodă mai știa că Bogos Sebastian era unul din prietenii intimi ai lui

---

[9] *Ibidem.*

www.dacoromanica.ro

Manuc. Domnitorul nu s-a înșelat. Tersenec Oglu, sfătuit de Manuc și Kiose Ahmed, sfetnicii săi, i-a dat de îndată 250 de pungi, promițîndu-i că îi va trimite și restul. Cu ocazia realizării acestui împrumut, domnitorul, tot prin Bogos Sebastian, a stabilit relații cu Manuc, invitîndu-l la Curtea domnească de la București. Dîndu-și seama că Manuc, date fiind bogățiile lui, îi putea deveni unul din finanțatori, Constantin Vodă l-a numit serdar, chiar în iarna anului 1802.

În Țara Românească, acela care a contribuit în cea mai mare măsură la relațiile lui Manuc la Curte, printre boierii divaniți și i-a perfectat multe din afaceri a fost Bogos Sebastian care, împreună cu frații săi Mesrob și Gabriel precum și cu nepotul său Martin, au participat intens la toate evenimentele petrecute la reședința domnească a Țării Românești. Agent al lui Constantin Ipsilanti și colaborator intim al lui Manuc, Bogos Sebastian era cunoscut și ca un vechi și dibaci agent informator al rușilor. Așa stînd lucrurile, în acești primi ani ai secolului, Manuc și-a putut stabili puternice legături în București conducîndu-și astfel cu ușurință afacerile din Țara Românească, de la Rusciuc, unde se născuse, copilărise și făcuse primele afaceri.

Manuc era legat sufletește de Rusciuc prin tot trecutul familiei lui. Aici, la Rusciuc, văzuse lumina zilei în anul 1769, ca fiu al lui Mardiros Mirzaean și al Mamilei, fiica unui bogătaș, Hamum Oglu. Tatăl său era originar din regiunea Araratului, dintr-un sat uitat, Capri. Mardiros nu era bogat și tot ce avea îi fusese prădat de o bandă de tîlhari. Colindase mulți ani prin Armenia turcă și rusă, apoi a plecat în Balcani și s-a instalat la Rusciuc, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea. De pe atunci Rusciucul era un important centru comercial din Balcani. Afacerile i-au mers bine. A cîștigat bani mulți și a devenit un om bogat. S-a însurat pentru a doua oară cu fata unui armean bogat tot din Rusciuc, cu care a avut doi copii dintre care, primul a fost Manuc Mirzaean.

Pînă la vîrsta de 12 ani, Manuc a crescut în casa părintească și a învățat la o școală din Rusciuc. A fost apoi trimis în Moldova, la Iași și la Botoșani la niște negustori armeni, ca să se inițieze în afacerile comerciale.

www.dacoromanica.ro

Cu acest prilej, probabil, a învăţat şi limba română. În 1785, după o şedere de aproape cinci ani în Moldova, a fost chemat de tatăl său acasă, la Rusciuc. Era acum la vremea însurătoarei. S-a căsătorit pentru prima oară, în 1786, cu fiica unui armean bogat, Avet, tot din Rusciuc. Dar prima lui soţie muri după cîţiva ani, în 1794. Se recăsători în anul următor cu Mariam, fiica lui Hagi Haritium. Nu după mulţi ani, tatăl său muri şi a fost înmormîntat în cimitirul armenesc din Rusciuc. Rămas singur, deşi tînăr, a fost nevoit să preia conducerea tuturor afacerilor.

Primele documente relative la afacerile lui comerciale datează din anii 1793—1794 pe cînd Manuc avea 24—25 de ani. Ele se referă la nişte litigii comerciale, avute cu un armean de la Botoşani, Bogos Sebastian, ajuns mai tîrziu la Curtea lui Constantin Vodă Ipsilanti şi cu care Manuc avea să lucreze toată viaţa lui. În 1795, cumpără cu 125 de piaştri o parte dintr-o moară din satul Cole, de pe lîngă apa Lomului, în apropierea Rusciucului. Şi tot în acelaşi sat cumpără, cu vărul său Hagi Manciuc, două grădini, cu 250 de piaştri[10]. Din aceste tranzacţii rezultă că în această fază a vieţii lui, Manuc fiind la începutul carierei sale, era un negustor oarecare, nu un mare negustor. Însă relaţiile cu Tersenec Oglu, aianul Rusciucului, aveau să-l lanseze în om de afaceri cu mari ambiţii şi orizonturi.

Tersenec Oglu, aianul de la Rusciuc, fusese în tinereţea lui, sacagiu. În fruntea unei bande a cucerit puterea în Rusciuc încă de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Acesta nu era singurul caz de parvenitism politic şi militar prin acţiuni banditeşti şi prin aventură într-un imperiu atît de mare şi atît de descompus, în care nu mai exista lege şi fiecare făcea ce vrea, legea atotputernică fiind numai forţa şi hangerul. În 1795 Poarta a trebuit să-l recunoască paşă pentru că sultanul nu putea avea sub un control riguros, un imperiu întins pe trei continente: Asia, Europa şi Africa. Aşa se explică de ce, la marginile im-

---

[10] Familia lui Hagi Manciuc Buiucliu era bine cunoscută atît în sudul Dunării, cît şi în ţările române încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Hagi Manciuc era coborîtor dintr-o veche familie armeană din secolul al XVI-lea.

www.dacoromanica.ro

periului, în provinciile lui excentrice, apăreau, mereu, fel de fel de aventurieri care, cu bandele lor, luptînd pe viață și pe moarte, riscînd totul, reușeau să preia puterea în unele provincii, peste care deveneau apoi stăpîni dar și tirani absoluți. Stăpînirea n-avea încotro. Trebuia să-i recunoască.

Tersenec Oglu devenise stăpîn pe viața și averea tuturor oamenilor din regiunea Rusciuc. Bandele lui atacau în plină zi pe negustori de la care luau orice voiau fără să le plătească vreun ban. Într-o asemenea situație conflictul dintre aian și Manuc, care devenise cel mai mare om de afaceri din regiune, a fost inevitabil. Manuc era amenințat direct în viața și averea lui. A fost sfătuit de prieteni să fugă din Rusciuc. A refuzat. Știind că Tersenec Oglu avea mereu nevoie de bani, cu care se putea cumpăra orice, se duse la aian să-i ofere o mare sumă de bani. Manuc l-a asigurat cu acest prilej că-i stă la dispoziție oricînd cu orice sumă. Cu o condiție: să nu împrumute de la altcineva! Condiția, bineînțeles, a fost acceptată. Astfel, Manuc a potolit pe Tersenec Oglu și a salvat pe toți negustorii din Rusciuc care așteptau însă ca el să falimenteze. Însă Manuc n-a dat faliment. Dimpotrivă. N-a pierdut nici banii dați aianului, fiindcă acesta, fiind recunoscut de sultan ca pașă al Rusciucului, Manuc Mirzaean a devenit vistierul și sfetnicul principal al pașei și a căpătat înapoi tot ce avansase. Iar în calitatea lui de vistier, fiind bun organizator și bun om de afaceri, a contribuit la reorganizarea întregii regiuni și la prosperitatea ei economică. Mser Mseriant, biograful lui Manuc, scrie că încă din anul 1802, aianul Rusciucului a fost ajutat cu bani de către Manuc. Astfel Manuc a devenit „frate“ cu Tersenec Oglu și orice întreprindea acesta îl întreba pe Manuc, care uneori era considerat și ca „fiu“ al pașei... „Trebuie să aflăm ce o să zică Manuc“, replica pașa ori de cîte ori avea de soluționat o problemă[11].

Așadar, datorită lui Manuc regiunea Rusciucului a fost organizată administrativ, a fost stîrpit banditismul, iar

---

[11] Mser Mseriant, *Istoria vieții lui Manuc Bei Mirzaean*, traducere din limba armeană clasică de H. Dj. Siruni, (mss.).

www.dacoromanica.ro

viaţa a intrat în normal. Oraşele şi, în primul rînd, Rusciucul, înfloreau. Nu este mai puţin adevărat că prosperitatea lui Manuc se datoreşte însă şi împrejurării că Rusciucul era nodul comercial ce lega, prin ţările române, centrul şi răsăritul Europei cu Peninsula Balcanică şi Imperiul otoman. În asemenea condiţii, Rusciucul era locul potrivit pentru mari afaceri comerciale. Incontestabil, nu poate fi negată capacitatea şi priceperea lui Manuc ca om de afaceri şi negustor, dar nu este de nesocotit nici sprijinul lui Tersenec Oglu care i-a înlesnit mereu afacerile şi l-a ajutat să le ducă la bun sfîrşit. Paşa avea, bineînţeles, partea lui de cîştig. În stadiul de descompunere morală în care era clasa dominantă otomană, nu era deloc surprinzător ca un înalt demnitar să facă afaceri cu un negustor. Mai mult, Tersenec Oglu i-a acordat lui Manuc monopolul vînzării mătăsii, lînii, bumbacului, tutunului, mirodeniilor şi cerii. Manuc realiza anual mari cîştiguri pe care le împărţea cu puternicul aian al Rusciucului. Din cauza multiplelor lui afaceri comerciale Manuc a trebuit să călătorească de mai multe ori la Constantinopol. Mulţumită prieteniei lui cu Tersenec Oglu, el deveni unul din oamenii cei mai însemnaţi din Rusciuc. Însă această regiune era prea mică pentru ambiţiile lui. Se gîndise de mai multă vreme să se instaleze în una din ţările române unde viaţa i se părea mai sigură şi ritmul afacerilor mai intens. De aceea, Manuc căută să se facă util lui Constantin Vodă Ipsilanti. Iar întîmplarea că domnitorul a cerut lui Tersenec Oglu 500 de pungi, a fost pentru Manuc o ocazie bună să arate lui Constantin Vodă cît de folositor îi poate fi.

Influenţa din ce în ce mai mare pe care o exercita Manuc la Curtea lui Ipsilanti, precum şi interesul din ce în ce mai pronunţat pe care i-l arăta domnitorul reies şi din împrejurarea că, după ce la sfîrşitul anului 1802, îl numise serdar, în anul următor, 1803, l-a numit paharnic. Astfel Manuc a devenit înalt slujbaş la Curte. Ceea ce arată că relaţiile lui cu vodă erau strînse şi îi permiteau ca la umbra lor să-şi poată face afacerile cum îi convenea mai bine.

Nivelul afacerilor lui Manuc a început să crească în Ţara Românească chiar din primul an al domniei lui

www.dacoromanica.ro

Constantin Ipsilanti. Căci în afară de grosul afacerilor pe care le făcea la Rusciuc, Manuc încheie o serie de tranzacţii şi în Ţara Românească. Biograful său Mser Mserianţ, afirmă că încă din anul 1803, la sfatul lui Tersenec Oglu, Constantin Vodă i-a dat lui Manuc administrarea salinelor. Din 1803, primul an al exploatării, pînă în 1806, Manuc a cîştigat cîte 300.000 de piaştri anual. O bună parte din tranzacţiile realizate de Manuc în Ţara Românească datează din această perioadă. Astfel, la 7 septembrie 1804, serdarul Nicolae Saegiu, vinde lui Manuc o vie în „Dealul Bucureştilor", la 20 septembrie acelaşi an, mitropolitul Dosoftei arată că paharnicul Manuc a cumpărat alte două vii tot în „Dealul Bucureştilor"; iar în octombrie 1804, Dumitrache Ştefan vinde paharnicului Manuc o moşie de 700 de stînjeni la Floreşti.

Din aceşti primi ani ai secolului Manuc a strîns multe bogăţii, fiind considerat unul din cei mai mari negustori şi zarafi din Peninsula Balcanică. Iar odată cu relaţiile pe care şi le-a stabilit la Curtea domnească de la Bucureşti şi cu Constantin Vodă, personal, Manuc şi-a întins pînza afacerilor peste toată Ţara Românească. Cumpăra imense cantităţi de grîu românesc cu un preţ derizoriu pe care apoi le vindea pe piaţa constantinopolitană cu un preţ împătrit. Cu diferenţa cumpăra moşii şi acareturi în Ţara Românească. În acelaşi timp îşi sporea şi numărul prietenilor şi al informatorilor atraşi de pungile şi generozitatea lui, care devenise legendară. Numai aşa se explică de ce i s-au putut atribui lui Manuc gesturi pe care nu le-a făcut niciodată. Stanislau Bellanger, un călător francez care a fost prin ţările române în perioada regulamentară, îl înfăţişează pe Manuc într-o lumină plină de fantezii pe care autorul, desigur de bună-credinţă, le auzise la Bucureşti sau la Iaşi. Una dintre acestea era referitoare la generozitatea lui Manuc. Se spune, anume, că fiind la Paris (deşi, în realitate, el nu a călătorit niciodată în capitala Franţei) unde ar fi stat cinci ani, Manuc ar fi devenit acolo unul din cei mai eleganţi şi cheltuitori străini. Înainte de a pleca de la Paris scrie Bellanger, fiind invitat în casa unui conte, Manuc cîştigă la cărţi enorma sumă de 100.000 de franci. Dar nu i-a reţinut pentru el ci, în văzul tuturor, a dispus să

www.dacoromanica.ro

fie trimiși, în părți egale, la toate primăriile Parisului pentru ca banii să fie distribuiți săracilor din toate arondismentele[12].

Gîndul lui Manuc de a investi cea mai mare parte din averea sa în moșii în Țara Românească și în case în București, arată interesul pe care-l prezenta pentru acest mare om de afaceri țara din nordul Dunării. Nici Țara Românească și nici Moldova nu erau pașalîcuri. La București și la Iași era mai multă libertate decît oriunde în Imperiul otoman. În cele două reședințe domnești circulau mai multe idei, veneau, plecau, mai mulți călători străini sau oameni de afaceri. Iar Țara Românească era binecunoscută prin bogățiile ei. Pentru Manuc Țara Românească era în primul rînd, o țară cu oarecare autonomie și independență politică, ce avea un domnitor al ei cu care, el, Manuc, era în relații foarte strînse fiind chiar demnitar al Curții domnești. El știa că sultanul și înalții dregători ai Porții precum și familiile fanariote, din care se recrutau dragomanii și domnitorii din țările române, căutau să păstreze această semilibertate și semiindependență a Moldovei și a Țării Românești, nu numai pentru că răspundea orgoliului fanarioților, ci și pentru că teritoriul lor despărțea Imperiul otoman atît de Rusia cît și de Imperiul habsburgic. Prin acest zid despărțitor — Țara Românească și Moldova — hotarele Imperiului otoman erau mai depărtate de Rusia și Austria și astfel Manuc se simțea mai apărat, mai la adăpost de primejdii. Dacă imperiul nu ar fi fost despărțit de Rusia și Austria prin cele două țări române, oricînd ar fi fost obligat să dea urmare oricărei provocări rusești sau austriece. Pe cînd, așa, prin existența unor state asupra cărora își exercita numai suzeranitatea și le exploata economic, imperiul turc era la adăpost de atacuri directe.

Dar Manuc mai știa ceva. El știa că țările române și, în special Țara Românească, aveau o mare importanță economică prin bogățiile solului și subsolului. Kreuchely, consulul Prusiei la Iași, scrie într-un raport al său în legătură cu situația economică a Țării Românești, la în-

---

12 Stanislau Bellanger, *Le Kéroutza, voyage en Moldo-Valachie*, II, Paris, 1846, p. 48—52.

www.dacoromanica.ro

ceputul secolului al XIX-lea, că este „fără contrazicere una din cele mai fertile din Europa“. Din această țară, deși exportul în Turcia era foarte mare, se făceau totuși exporturi în Silezia (vite), în Transilvania (oi, lînă, brînză, porci și pește sărat), cu diverse state ale Austriei (lînă, porci, ceară, miere și 200.000 de piei de capră). Exportul în Turcia (cai, boi, oi 5—600.000, miere, ceară, grîu, unt, brînză, cherestea etc.) era deficitar, arată raportul, din cauză că totul era cumpărat cu prețuri derizorii de către negustorii turci, greci sau armeni, privilegiați de autoritățile de la Constantinopol[13]. Pentru Poartă, cele două țări române erau adevărate „kelere“ ale ei, cămări din care se puteau aproviziona oricînd cu orice, mai ales după ce pierduse Crimeea și Egiptul, care erau cele mai de seamă grînare ale turcilor. Ca urmare a acestei situații, le rămăsese grînare numai Țara Românească și Moldova. Fără grîul românesc marea capitală a sultanilor ar fi murit de foame; fără lemnul românesc Imperiul otoman nu ar fi putut avea flotă. De asemenea, își mai spunea Manuc, mari perspective economice prezintă Țara Românească și prin subsolul ei. Numai că exploatarea lui avea să mai întîrzie încă multă vreme, întrucît domnitorii fanarioți nu voiau ca turcii să exploateze și aceste bogății ale pămîntului românesc pentru că ei nu ar fi avut nici un beneficiu.

Pentru Manuc Țara Românească era însă importantă și prin aceea că prin așezarea ei geografică constituia un important centru comercial european prin legăturile pe care le stabilea între centrul Europei și Imperiul otoman, prin Peninsula Balcanică. Mai ales de la mijlocul secolului al XVIII-lea, de cînd au început să se strîngă relațiile țării cu marele centru de la Leipzig, Țara Românească în general și reședința ei domnească îndeosebi, au avut o însemnătate deosebită pentru toți negustorii eu-

---

[13] Hurmuzaki, *Documente*, X, p. 133—134.
W. Wilkinson afirmă că toate produsele și alimentele necesare capitalei otomane erau cumpărate cu un sfert din prețul curent al pieței. Ele erau plătite fie din tribut, fie prin o impunere extraordinară de o valoare egală cu prețul acestor produse. (W. Wilkinson, *Tableau historique, géographique et politique de la Moldavie et de la Valachie*, Paris, 1821, p. 71).

www.dacoromanica.ro

ropeni. Caravanele cu mărfuri europene care porneau din centrul Europei, de la Leipzig, și trecînd prin Viena și Sibiu coborau apoi prin Brașov în Țara Românească pe la Cîmpulung pentru a ajunge la București, au transformat reședința domnească într-o mare piață de tranzit a negoțului european. Iar continuarea drumului comercial spre sudul Peninsulei Balcanice pînă la Constantinopol, unde negutătorii europeni își plasau mărfurile, după ce o parte din ele fuseseră vîndute la București, cu toptanul și chiar cu paralîcul, precum și înapoierea acestor caravane cu mărfuri orientale, urmînd același drum, pînă în inima Europei, tot acest itinerar Leipzig — Constantinopol — și înapoi, a făcut ca orașul București să cunoască o remarcabilă înflorire economică. Așa se explică de ce, în această perioadă istorică ce cuprinde și începutul secolului al XIX-lea, s-au construit foarte multe hanuri care erau, deopotrivă, hoteluri și antrepozite. Manuc, care cunoștea bine Țara Românească și ritmul vieții comerciale din orașul București și-a dat seama că aici pot fi întreprinse mari afaceri. De aceea el s-a hotărît ca, pe de o parte, să investească o parte din averea lui în moșii, imobile și afaceri, iar pe de altă parte, să construiască un mare han care să rivalizeze ca mărime și confort, cu celelalte mari hanuri bucureștene.

Încă din primul an al legăturilor lui cu Curtea domnească, din 1803, începe zidirea hanului ce-i poartă numele. Manuc cumpărase mai multe loturi din terenurile Curții vechi scoase la licitație, în 1798, de către Constantin Vodă Hangerli. Unul din numeroșii cumpărători ai acestor terenuri a fost și negutătorul Nicolae Saegiu, om de casă de-al lui Manuc.[14] Se făcuse un adevărat jaf în terenurile Curții vechi dinspre Dîmbovița. Constantin Hangerli, domnitorul rămas în amintirea tuturor nu atît prin apăsările fiscale, nu atît prin viața lui desfrînată, cît, mai ales, prin sfîrsitul lui dramatic, fiind decapitat la Curtea lui din Dealul Spirii de un capugi bașa, acest domnitor a vîndut nici mai mult nici mai puțin decît 45

---

[14] De fapt, pe acest negutător îl chema Nicolae Diamandi. Porecla de Saegiu, devenită nume, îi venea de la cuvîntul care însemna în limba turcă negustor de oi, negoț pe care acesta îl practica.

www.dacoromanica.ro

de loturi din terenurile Curţii vechi, unele din ele avînd chiar case domneşti pe ele[15].

Chiar după ce, în 1803, a început construcţia hanului, Nicolae Saegiu a mai cumpărat şi alte terenuri tot acolo iar în 1804, Manuc personal a achiziţionat terenuri de la un oarecare Mărgărit și de la văduva lui Anton Hio. „De la aceasta, scrie un document al vremii, Manuc cumpărase: două prăvălii împreunate înlăuntrul în zidirea hanului"[16]. Ceea ce înseamnă că în anul 1804 hanul era construit[17].

Stilul în care a fost zidit hanul se diferenţiază structural de stilul celorlalte mari hanuri bucureștene: Şerban Vodă, Sf. Gheorghe Nou sau Constantin Vodă. În timp ce hanurile bucureștene construite pînă către sfîrșitul secolului al XVIII-lea aveau aspectul unor cetăţi fortificate cu ziduri înalte și prăvălii în incintă, fiind imitate după stilul medieval al hanurilor italiene — i fondacchi — construcţia Hanului Manuc, sau cum s-a numit la început, Hanul Curtea veche, vădit inspirat din arhitectura tradiţională românească, era deschis și primitor. Cele două caturi cu cerdacuri susţinute de stîlpi din lemn, balcoanele de la al doilea cat, scările care dădeau o mișcare deosebită faţadei de nord a hanului, ritmicitatea arcadelor de la catul II și acoperișul înalt și unduit din șindrilă, toate

---

15 Aceste 45 de loturi au reprezentat tot atîția embaticari. De aceea, mai ales după anul 1821, după încheierea domniilor fanariote, s-au făcut repetate intervenţii pe lîngă domnie pentru a se lărgi curtea bisericii domnești, sufocată de nenumăratele dughene care crescuseră ca ciupercile pe locurile vîndute de Constantin Vodă Hangerli. „Numai Hangerliu, scrie ecleziarhul bisericii domnești într-o plîngere către domnitor, cel fără de inimă, a strîmtorat-o într-atîta (curtea bisericii, n.n.) încît nici morţii nu mai au unde să-i îngroape". (Pr. Ioan N. Dărvănescu, *Noi contribuţii la cunoașterea trecutului fostei biserici domnești Curtea Veche...*, în „Glasul bisericii", XXVII (1968) nr. 1—2, p. 138—147).

16 Pr. Ioan N. Dărvănescu, *op. cit.*

17 Un contemporan, Ioan Sîn Dobre Cojocarul ot Mahalaua Batiștei, vorbind în jurnalul său despre nenorocirile aduse de focul din 1804, scrie că el s-a întins pînă la hanul lui Manuc. (Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 321.) Așa fiind, anul 1808 în care s-a afirmat că Manuc și-ar fi construit hanul, poate fi acceptat numai pentru reparaţiile sau completările ce s-au adus acestei vaste clădiri.

www.dacoromanica.ro

aceste elemente arhitectonice, îngemănate cu stucaturi măestrit modelate și cu sculpturile de fină broderie a stîlpilor, imprimau clădirii o ambianță de liniște și repaus izvorîtă din armonia formelor și a volumelor.

În peisajul arhitectonic al reședinței domnești de la începutul secolului al XIX-lea, dominat de case mici gospodărești, în stil tradițional românesc sau cu influențe țarigrădene, printre care se înălțau clopotnițele bisericilor în stil bizantin și brîncovenesc, hanurile formau o categorie aparte iar dintre acestea Hanul Manuc a constituit o însemnată și originală realizare arhitectonică. Clădirea, impresionantă prin proporții, a fost admirată de călătorii și artiștii străini în trecere prin București. Unul dintre aceștia, Dieudonné Lancelot spune că „cele două rînduri de galerii care leagă cele patru corpuri de clădiri sub un acoperiș înălțat și cu bîrne profilate, și scara cea mare cu parapet dublu ce servește ambele etaje, sînt împodobite cu coloane și balustrade de un gust încîntător și cu o lucrătură îndemănatecă. S-ar putea zice că este un palat de lemn. . ."[18]

Așezat în centrul zonei comerciale a orașului, în imediata vecinătate a Curții vechi, hanul era înconjurat de nenumărate mici prăvălii sau mici ateliere. Erau băcani, săpunari, rachieri, șalvaragii, simigii, cîrciumari, măcelari, ișlicari, boiangii, bărbieri, croitori și tot felul de alți neguțători și meșteșugari care au roit totdeauna în jurul Curții domnești.

Prin amploarea afacerilor pe care le întreprindea în Țara Românească și prin legăturile pe care le realizase cu Constantin Vodă Ipsilanti și cu mulți boieri din divan, Manuc a devenit ținta unor numeroase atacuri provocate de foștii lui parteneri de afaceri de la Rusciuc. Se țeseau împotriva lui fel de fel de intrigi și se căuta pe orice cale să se provoace o rupere a lui de Tersenec Oglu. O împrejurare favorabilă dușmanilor lui Manuc se ivi cu ocazia unei absențe de la Rusciuc.

---

[18] N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, Buc., 1961, p. 104; Arh. C. Joja, *Hanul Manuc*. . . în B.M.I., XLI (1972), nr. 2, p. 11—16.

www.dacoromanica.ro

Cînd în timpul uneia din numeroasele lui călătorii prin Țara Românească, în anul 1803, Manuc a întîrziat să se înapoieze, a fost imediat declarat trădător, fugar la ruși, date fiind legăturile lui Constantin Vodă Ipsilanti cu rușii. Dușmanii lui Manuc de la Rusciuc, au găsit cel mai potrivit moment pentru a-i cere pedeapsa cu moartea. Însă Manuc avea la Rusciuc și prieteni. Aceștia i-au scris la București să nu se mai întoarcă și să fugă. Cu toate acestea Manuc a revenit la Rusciuc, surprinzător de repede, chiar în ziua în care pașa era la sfat cu dregătorii lui pentru a hotărî ce să facă în acest caz. Manuc se duse direct la reședința lui Tersenec Oglu, unde se ținea sfatul. Cînd îl revăzu, pașa se umplu de bucurie că prietenul său nu l-a trădat...

Însă domnia și puterea lui Tersenec Oglu au luat sfîrșit după un an. În 1804, pe cînd se ospăta în afară de oraș, a fost ucis. Ucigașii erau oameni din fostele lui bande care-l dușmăneau pentru că fostul lor stăpîn, influențat de către Manuc, susținea politica de reforme a lui Selim al III-lea. Situația lui Manuc deveni critică. Dar numai pentru puțin timp căci pașă a fost numit Mustafa Bairactarul, care avea să lege cu Manuc o prietenie și mai strînsă decît o avusese acesta cu Tersenec Oglu.

Nu este cunoscută în mod precis originea noului pașă al Rusciucului. După unii, era fiul unui sărman muncitor ce fusese în tinerețe geambaș. După alte surse, ar fi fost fiul unui ienicer bogat, născut la Rusciuc pe la anul 1750. În sfîrșit, după alte izvoare, Bairactarul ar fi fost de origină albaneză. Oricare i-ar fi fost originea, Mustafa pașa a fost o mare figură a Imperiului otoman, la începutul secolului al XIX-lea.

Noul aian se distinsese în oastea otomană luptînd sub comanda lui Tersenec Oglu. În una din bătălii, Mustafa reuși să smulgă steagul oastei vrăjmașe și de atunci i s-a spus Mustafa Bairactar, adică Mustafa Stegarul. Numit aian al Rusciucului, el se purtă autoritar aducînd sub ordinele sale pe toți aianii din regiune. Avînd mereu nevoie de bani se împrieteni cu Manuc care-i puse la dispoziție orice sumă, intuind că Bairactarul va face o mare carieră politică și militară. Manuc deveni chiar trezorierul lui Mustafa. Prietenia dintre ei se adînci atît de mult,

www.dacoromanica.ro

iar Mustafa căpătă o atît de mare încredere în Manuc, încît nu întreprindea nimic fără a-l întreba pe Manuc.

Legăturile lui de afaceri atît cu Tersenec Oglu cît și cu Mustafa pașa, reies din două adeverințe semnate de Mustafa pașa, aflate în arhiva lui Manuc. În prima adeverință, din 26 iunie 1806, Mustafa pașa, în calitatea lui de aian al Rusciucului, adeverea lui Manuc că a primit de la el 27.898 de piaștri, sumă ce rezulta din lichidarea tuturor socotelilor dintre Manuc și fostul aian Tersenec Oglu, privind comerțul cu mătasea. În cea de a doua, din 8 noiembrie 1808, același Mustafa pașa confirmă lui Manuc că a primit suma de 37.988 de piaștri, ce-i revenea de pe urma tranzacțiilor cu mătase făcute de Manuc dar mijlocite de Mustafa Bairactar[19].

Un alt intim al lui Mustafa era Kiose Ahmed, om de arme care, fiind și el finanțat de Manuc, asculta de sfaturile și dorințele lui. În marile tranzacții comerciale pe care avea să le facă Manuc la Rusciuc, vor fi amestecați atît Mustafa pașa Bairactarul cît și Ahmed. La 1 iulie 1808 Ahmed, confirma lui Asvadur Avedian, omul de încredere și cumnatul lui Manuc, primirea sumei de 200.000 de piaștri, trimisă de Manuc în contul unor socoteli tot cu negoțul cu mătasea. Intr-o scrisoare adresată lui Constantin Vodă Ipsilanti, de unul din oamenii lui de încredere, se spune că Manuc și Ahmed sînt sfetnicii cei mai apropiați ai lui Mustafa pașa Bairactarul, așa cum fuseseră și ai lui Tersenec Oglu. În același sens vorbește și un agent străin, Mériage, consulul Franței la Vidin, care considera pe Mustafa pașa, un grosolan condus de doi armeni: Bogos Sebastian și „un bancher numit Manuc, boier și mare proprietar în Valahia". Consulul credea că acești doi oameni au influențat pe Mustafa pașa Bairactar în toate acțiunile lui agresive; tot ei ar fi determinat și oprirea oștilor otomane la Dunăre.

Atitudinea critică a consulului francez la adresa lui Mustafa pașa era determinată mai ales de faptul că acesta era un adept convins al unei politici de prietenie a Imperiului otoman față de Rusia. În adevăr, încă din

---

[19] *Documente turcești privind istoria României*, III, mss, trad. Mehmed A. Mustafa, Institutul de Studii Sud-Est Europene.

www.dacoromanica.ro

luna septembrie 1806, deci cu cîteva luni înainte de izbucnirea războiului ruso-turc, guvernul rus era informat de către consulii Luca Kiriko și Bolconov, de la București și Iași, că Mustafa pașa ar fi dispus să discute problema unei apropieri între cei doi coloși, așa cum încercase predecesorul său, Tersenec Oglu, aianul de la Rusciuc. Legătura dintre Bairactar și Luca Kiriko, principalul negociator, era făcută de Manuc care era, deopotrivă, colaboratorul intim al lui Mustafa dar și prietenul consulului rus. Însă, izbucnirea războiului, care a surprins pe mulți dregători otomani și, în primul rînd, pe Bairactar, avea să creeze o altă situație.

Despre rolul politic jucat de Manuc la Curtea lui Constantin Ipsilanti scrie Luca Kiriko, consulul rus de la București, într-o scrisoare a lui, de la Pera, din 20 aprilie 1807. Bun cunoscător al evenimentelor de la începutul secolului, prieten al lui Manuc, consulul rus afirmă că „Manuc paharnicul“, era un colaborator intim al domnului Țării Românești, Constantin Vodă Ipsilanti. Luca Kiriko mai susține că vodă îl folosea pe Manuc „cu izbîndă în toate prilejurile critice ale Țării Românești, ca mijlocitor devotat intereselor acestui principat“. În același timp, Manuc a fost „confident tainic al consulatului împărătesc“[20].

Cu concursul lui Constantin Vodă Ipsilanti Manuc a reușit să stabilească legături cu numeroși generali ruși din comandamentul de la București sau cu agenți diplomatici de la Iași. Astfel, încă de la 20 martie 1806, înainte de izbucnirea războiului ruso-turc, Constantin Vodă recomandă lui Bolconov, consulul general al Rusiei la Iași, pe Manuc Mirzaean, cu rugămintea de a interveni să i se acorde protecția rusă. Constantin Vodă, scria consulului că a cerut chiar țarului protecția pentru Manuc, dar nu a primit nici un răspuns. Pentru domnitorul fanariot, Manuc era „prietenul, confidentul și depozitarul bogățiilor lui Tersenec Oglu; este un personaj foarte important pentru interesele mele, acelea ale principatului

---

[20] N. Iorga, *Studii și documente...*, VIII, Buc., 1906, p. 124—126. La Viena, Vodă Ipsilanti avea ca informator, pe un Grigore Demeter.

www.dacoromanica.ro

meu şi chiar pentru acelea ale majestăţii sale imperiale, care poate fi util în foarte multe ocazii“[21]. Ca urmare a acestei intervenţii, la 25 aprilie 1806, prinţul Adam Czartorski, din Ministerul de Externe al Rusiei, recomanda lui Bolconov la Iaşi, să elibereze lui Manuc un paşaport rus. Însă, Bolconov informează pe prinţul Czartorski că Vodă Ipsilanti a socotit în ultimul moment că nu ar fi oportun să i se dea lui Manuc un berat, preferînd să reţină „documentele de supuşenie ale numitului armean“. Există, totuşi, după cum a stabilit H. Dj. Siruni, eruditul orientalist, un atestat în limba italiană eliberat acestuia de către consulul Bolconov prin care i se confirmă protecţia rusă cu începere de la 28 mai 1806.

Agenţii diplomatici francezi din Balcani urmăreau de aproape activitatea politică a lui Constantin Vodă Ipsilanti care, se ştia, fusese impus ca domn al Ţării Româneşti de către ruşi. Aşa fiind, legăturile acestuia cu guvernul de la Petrograd se subînţelegeau. De aceea, în măsura în care politica napoleoniană se contura mai precis în acest sector european, în aceeaşi măsură şi politica filorusă a lui Constantin Ipsilanti, îi agrava situaţia, mai cu seamă că avea şi o coloratură antifranceză. Pe de o parte, sultanul Selim al III-lea era nemulţumit de metodele politice ale domnitorului fanariot de la Bucureşti, iar pe de altă parte şi Franţa napoleoniană privea cu duşmănie tot ce se întîmplă în Ţara Românească. Din această cauză ea a reuşit prin perseverenţa generalului Horace Sebastiani să creeze o situaţie imposibilă lui Constantin Vodă Ipsilanti în faţa sultanului şi a guvernului otoman. Diplomatul francez a dovedit Seraiului de ce trebuie îndepărtat Constantin Vodă. Iar în această privinţă generalul Sebastiani a invocat chiar pe cei mai apropiaţi colaboratori ai lui Constantin Vodă care erau binecunoscuţi prin sentimentele lor antirevoluţionare.

În adevăr, sfătuitorii cei mai intimi ai domnitorului erau doi emigranţi francezi care, dacă dăm crezare rapoartelor consulare, erau nişte aventurieri. Unul era François Louis Gaspar de Belleval, care îşi adăugase şi

---

[21] H. Dj. Siruni, *Manuc Bei şi Ipsilanti Vodă*, mss.

www.dacoromanica.ro

titlul de conte și funcția de general. El era „secretar de stat la departamentul relațiilor externe al Valahiei“[22]. Celălalt, Beaupoil de Saint Aulaire, era preceptorul copiilor domnitorului. Își luase titlul de marchiz. La București fusese adus de la Hamburg. Amîndoi erau cunoscuți ca antirevoluționari. Și tot lor li se datorește și răspîndirea la București a ziarului „Le Courrier de Londres“, cunoscut prin conținutul său antifrancez și antirevoluționar. Atitudinea dușmănoasă față de Franța și revoluția ei se manifesta și altfel. În acești ani, de impresionantă desfășurare a puterii napoleoniene în lume, au intrat în calculele diplomației franceze și țările române: pe de o parte, prin poziția lor geografică la confluența marilor interese ale celor trei mari imperii răsăritene: Rusia, Imperiul habsburgic și Imperiul otoman, iar pe de altă parte prin aceea că aveau un statut politic deosebit de al pașalîcurilor din Peninsula Balcanică. De aceea, în acești primi ani ai secolului sînt prezenți nu numai la București și Iași ci chiar și în alte centre din țările române, foarte mulți francezi. Pentru toți aceștia era necesară, bineînțeles, aprobarea domniei. Era dată de către „secretarul de stat la departamentul relațiilor externe al Valahiei“, monsieur Belleval. Acesta avea grijă să fie foarte exigent. Orice francez nou venit nu obținea viză de ședere și nici chiar de tranzit prin Țara Românească, dacă era găsit în enciclopedia cu numele tuturor revoluționarilor, lucrare care circula în acea vreme prin capitalele europene. Din această cauză, dar mai ales din cauza sentimentelor filoruse ale lui Constantin Ipsilanti, Curtea lui era privită cu atenție și suspiciune de către toți agenții francezi. Așa se explică de ce Horace Sebastiani, generalul diplomat, ambasadorul lui Napoleon la Constantinopol, l-a considerat pe Constantin Vodă dușmanul Franței și prietenul Rusiei. În consecință el va determina pe turci să-l mazilească în vara anului 1806. Cu toate acestea, domnitorul Țării Românești păstra bune relații cu Talleyrand, ministrul de externe al Franței, căruia îi înlesnea trecerea corespondenței diplomatice franceze prin Țara

[22] Andrei Oțetea, *Înființarea consulatelor franceze...*, în „Revista Istorică“, XVIII (1932), nr. 10—12, p. 348—349.

www.dacoromanica.ro

Românească. Drept recompensă Talleyrand, la cererea domnitorului fanariot, a şters de pe lista emigranţilor pe ministrul său de externe, monsieur Belleval... Poate că, în aceşti ani, Talleyrand credea, pe baza informaţiilor pe care le primea de la Constantinopol sau chiar direct de la Bucureşti şi Iaşi, că Constantin Vodă Ipsilanti ar urma să joace un mare rol politic. La 14 ianuarie 1804 Talleyrand era informat de generalul Brune, ambasadorul Franţei la Constantinopol, că o deputăţie de boieri munteni ar fi informat pe ambasadorul englez din capitala sultanilor, că niciodată Ţara Românească n-a fost aşa de fericită ca sub domnia lui Constantin Ipsilanti şi că ar fi bine dacă principatul ar deveni ereditar pentru familia Ipsilanti. Într-un asemenea caz, dacă Constantin Vodă ar fi sprijinit, ar oferi, anual, cîte patru milioane piaştri, Angliei şi Rusiei pentru protecţia lor. Gîndul că ar putea deveni chiar rege al Daciei, l-a chinuit pe Constantin Ipsilanti nu numai în această primă domnie ci chiar după izbucnirea războiului ruso-turc, cînd el era de fapt numai un executant al dispoziţiilor pe care le primea de la marele comandament rus. Astfel, la 4 februarie 1807 în raportul consular al lui Summerer, trimis de la Bucureşti, lui Arbuthnot, ambasadorul englez de la Constantinopol, se afirmă că generalul Michelson, comandantul şef al armatei ruse, a cumpărat caftane pentru a primi şi îmbrăca după obiceiul turcesc, pe membrii deputăţiei sîrbeşti aşteptată la Bucureşti. Aceşti deputaţi veneau să ceară comandantului şef rus, care avea depline puteri din partea ţarului, să le dea ca suveran pe Constantin Ipsilanti domnitorul Ţării Româneşti. „Acest prinţ, scrie consulul, aşteaptă cu nerăbdare această deputăţie. În acest caz, continuă el, Valahia, Moldova şi Serbia ar fi supuse unui singur şef. Sîrbii au un ataşament deosebit pentru Ipsilanti, care a lucrat mult în favoarea lor, atît la Petrograd cît şi prin corespondenţa purtată de guvernul otoman“, se încheie raportul consular[23].

Revenind la Franţa napoleoniană, se constată că în primii ani ai secolului, aceasta se bucura de multă simpatie în ţările române, nu numai din partea multor boieri

[23] Hurmuzaki, *Documente*, II/1, p. 382—383.

www.dacoromanica.ro

ci, mai ales, din partea maselor populare, dat fiind că ecourile revoluției de la 1789 mai stăruiau încă, iar oamenii mai nutreau speranța în libertate. Această situație este confirmată și de St. Luce, consulul provizoriu al Franței.

Domnia lui Constantin Vodă Ipsilanti avea să se întrerupă însă brusc. În dimineața zilei de 15 august 1806, fiind informat de către contele Italinski, ambasadorul rus de la Constantinopol, că un capugiu urma să sosească la București pentru a-l mazili și a-i tăia capul, chemă la Curte pe toți boierii divaniți. Fără nici o explicație, fără multe cuvinte, le spuse că părăsește țara și că lasă în locu-i caimacami, boierii din divan. Apoi, coborî scările palatului și împreună cu doamna și beizadelele lui s-au urcat în rădvane. Convoiul s-a pus imediat în mișcare, în fața boierilor și a curtenilor, care priveau uimiți, fără cuvînt. Însoțit de arnăuți înarmați și de mai multe tunuri, întregul convoi numărînd vreo 600 de oameni, s-a îndreptat pe vechiul drum al Brașovului, spre orașul cu același nume, de unde „prin țara nemțească se așeză la Camenița“[24].

În urma lui Constantin Vodă Ipsilanti rămase toată țara nedumerită iar tatăl său, bătrînul Alexandru Ipsilanti, după ce a zăcut întemnițat și torturat, a fost ucis de turci pentru actul de hainire al fiului său. Cînd, în luna noiembrie se auzi că rușii au intrat în Moldova, atunci toată lumea și-a dat seama care a fost cauza mazilirii domnitorului.

Evenimentele politice, actele de brigandaj și, în general, tot ce s-a întîmplat atît în sudul cît și în nordul Dunării, în primii ani ai secolului al XIX-lea, au ocupat un loc principal pe marea scenă a vieții politice europene. Orizontul se întuneca din ce în ce mai mult. Un imperiu se descompunea lent prin revolte interne și acțiunile independente ale unor pașale rebele. Zguduit din temelii din cauza revoltelor provocate de reformele lui Selim al III-lea și a actelor de anarhie, Imperiul otoman era confruntat poate cu cele mai grele situații din istoria lui. În temerarele planuri napoleoniene intrau și popoarele

---

[24] *Cronicul Protosinghelului Naum Rîmniceanu...*, în *op. cit.*, p. 267.

www.dacoromanica.ro

din Balcani. Un mare război ruso-turc, începea. În acest cadru istoric, figurile reprezentative ale vieții politice balcanice, fie că erau domnitori, ca Constantin Ipsilanti, fie că erau înalți dregători ai Porții, ca Tersenec Oglu sau Mustafa pașa Bairactarul, fie că erau rebeli, ca Pasvan Oglu, sau diplomați străini, aveau să întrețină strînse relații cu Manuc Mirzaean, ajuns mare om de afaceri care lega și dezlega intrigile și aranjamentele politice, cu firele de aur din caierul bogățiilor lui. Iar odată cu războiul ruso-turc ce începe în decembrie 1806, Manuc va fi proiectat de împrejurări în inima evenimentelor politice și militare. El va deveni un important personaj destinat să joace pe scena politică și diplomatică a războiului un mare rol în culisele lui.

www.dacoromanica.ro

VINE RĂZBOIUL...

Surprinzătoarea campanie napoleoniană din Egipt a provocat, cum se ştie, coalizarea puterilor europene care vedeau în tînărul consul o primejdie virtuală. Imperiul otoman, pentru a-şi putea păstra independenţa acţiunilor nu a intrat în coaliţia ce s-a format. Succesele Franţei şi diplomaţia ascuţită a generalului Horace Sebastiani, ambasadorul de la Constantinopol, au impus Turciei o atitudine de expectativă armată faţă de Rusia, pe care Napoleon urmărea s-o izoleze. Răscoala din Serbia și politica filorusă a domnitorilor fanarioţi au arătat Franţei necesitatea unei apropieri și mai strînse cu Turcia. Şi aceasta pentru că răscoala din Serbia demonstra slăbiciunea internă a Imperiului otoman iar politica filorusă a domnitorilor fanarioţi indica o orientare a politicii externe otomane contrară intereselor Franţei. Ea voia ca Imperiul otoman să continue a rămîne o mare putere ce se opune planurilor expansioniste ale ţarilor. Prin colaborarea politică cu Imperiul otoman, Napoleon sconta o intimidare a Rusiei. Astfel Franţa napoleoniană își juca cea mai mare carte în răsăritul şi în sudul Europei. Politica lui Napoleon cunoștea o evoluţie surprinzătoare. Un lucru era clar: Napoleon voia să angajeze Rusia în nord, cu Suedia şi în sud cu Imperiul otoman. Ţelul lui era neabătut și precis: numai prin slăbirea Rusiei, încurcînd-o în războaie, avea să reuşească, pînă în cele din urmă, să intimideze Anglia. Numai strîngînd cercul în jurul puterii din Mediterana a „perfidului Albion“ și numai dispunînd de imperiul sultanilor, era convins că va putea determina modificarea echilibrului de forţe din Europa şi indirect, din lume, în favoarea sa. Iar în restul Europei, politica externă a Franţei, desfășurată cu multă abilitate de geniul lui Talleyrand, semăna neîncredere şi nelinişte în inima tuturor popoarelor și a condu-

www.dacoromanica.ro

cătorilor lor. Schimbîndu-și hotărîrile cu o ușurință care deruta pe orișicine, adaptîndu-și tactica după împrejurările care se schimbau mereu, cu o spontaneitate și o rapiditate ce uimeau, Napoleon domina scena lumii politice. Figura lui începea să intre în legendă. Ieșit din focurile revoluției și însușindu-și toate elanurile înnoitoare, Napoleon apărea sub cerul politic al lumii ca un meteor.

Politica explozivă a lui Napoleon a înregistrat puternice ecouri în țările române. Cu atît mai mult cu cît, în prima ei fază de afirmare părea că duce la realizarea țelului revoluției franceze: libertatea popoarelor lumii. Pînă cînd această politică avea să se transforme într-o mare aventură, mai era.

Dacă în tot trecutul lor istoric, românii de pe cele două versante ale arcului carpatic, din Moldova și Țara Românească ca și din Transilvania, au trăit sentimentul unității de limbă și credință, de astă dată, la începutul secolului al XIX-lea, îl trăiau și prin lupta pe care erau convinși că trebuie s-o dea pentru cucerirea libertăților. Ardelenii, împotriva Imperiului habsburgic iar moldovenii și muntenii împotriva Imperiului otoman. Într-o asemenea conjunctură istorică și psihologică în același timp, era firesc ca în Moldova și Țara Românească, în primul rînd, toate frămîntările politice să ducă la organizarea unui partid. „Partida națională“, cum i se spunea, însuma pe toți aceia care întrezăreau zorile libertății pentru poporul român, cu sprijinul Franței revoluționare, care vărsase atîta sînge pentru libertatea ei și din inima căreia se ridicase, tumultuos, fantastic, ca o vijelie a istoriei: Napoleon, omul celor mai puternice și răscolitoare pasiuni. Acest partid se sprijinea în Țara Românească, mai ales pe vechea boierime pămînteană, cîtă mai rămăsese nealterată de fanariotism sau de alte apăsări ale istoriei. Vornicii Scarlat Cîmpineanu și Știrbei, logofătul Băleanu, Dudeștii și Ghiculeștii, Văcăreștii și mulți alții, ca să nu-i mai amintim și pe cei de dincolo de Olt sau pe cei din Moldova, alcătuiau osatura noului partid ale cărui priviri, toate erau îndreptate spre Franța și tînărul ei consul. Ei voiau scuturarea jugului otoman și crearea pentru țările române a unor condiții de organizare legate de ideea de libertate. În entuziasmul lor pen-

www.dacoromanica.ro

tru Franța, poate că ignorau realitățile. Întîi că Franța era departe și-și avea problemele ei; în al doilea rînd, că marile imperii răsăritene, vecinele directe ale Țării Românești și Moldovei, adică Imperiul țarist, Imperiul habsburgic și Imperiul otoman, le supravegheau și nu ar fi tolerat să piardă, unele, bunurile prezente, iar altele, speranțele în ziua de mîine. Aceste mari puteri conservatoare și retrograde, nu puteau privi cu ochi buni amestecul Franței revoluționare în afacerile țărilor române.

Era în iarna anului 1800. Boierii moldoveni și munteni se hotărîră, cu toții, să prezinte primului consul, într-un memoriu, situația din cele două țări și să-i ceară sprijinul. În acest scop, au trimis la Paris pe marele boier Constantin Dudescu, nu numai pentru că vorbea o frumoasă limbă franceză, dar și pentru că era cel mai bogat dintre ei, dispus să joace marea lui avere pe cartea libertății poporului român. Contemporani de-ai lui povestesc că și-ar fi cheltuit la Paris, pentru cauza românească, numai în cîțiva ani, marea lui avere. Unul din frații Golescu, trimis și el la Paris pentru a vedea ce a făcut bătrînul boier Constantin Dudescu, a povestit întîmplări extraordinare trăite și... plătite de marele boier. Așa, se spunea că pentru a putea ajunge la primul consul, Constantin Dudescu s-a gîndit că ar trebui, mai întîi, să-și apropie anturajul lui, să se împrietenească cu cei care erau în contact nemijlocit cu Napoleon. Iar printre aceste mari figuri ale epocii erau și Doamna de Stäehl și doamna Récamier și generalul Poniatovski și mulți, mulți alții. De aici încep legendele cu recepțiile și petrecerile organizate de marele boier la care erau invitate cele mai reprezentative figuri politice ale vremii. În felul acesta, bătrînul boier spera să-și facă prieteni între colaboratorii apropiați ai lui Napoleon și să provoace interesul pentru cauza țărilor de la gurile Dunării[1].

---

[1] Într-un raport din ianuarie 1822, Kreuchely, consulul Prusiei la Iași, vorbind printre altele, despre risipa boierilor, citează cazul marelui logotet Constantin Dudescu, care, numai cu prilejul unei singure călătorii la Paris „în timpul cînd Bonaparte își ținea încă menajul", a cheltuit „după propria sa mărturisire", 75.000 de ducați! (Hurmuzaki, *Documente*, X, p. 133—134).

www.dacoromanica.ro

Că Napoleon a manifestat un oarecare interes față de țările române, este adevărat. Dar aceasta, nu ca urmare a activității diplomatice și a risipei marelui boier Constantin Dudescu la Paris, ci datorită faptului că, la un moment dat, în evoluția politicii napoleoniene au intrat în joc și țările române. Așa se explică de ce în calculele diplomatice ale generalului Horace Sebastiani ambasadorul de la Constantinopol, privind învrăjbirea relațiilor ruso-turce, au intrat, cum era firesc și țările române. De aici, vizitele lui la București, discuțiile cu Constantin Vodă Ipsilanti, dar și intrigele făcute la Serai împotriva domnitorilor fanarioți. Iar după izbucnirea războiului ruso-turc, Napoleon va apare chiar foarte mult interesat de soarta țărilor române, pentru că ele provocaseră și apetitul altor mari puteri. Astfel, la 9 noiembrie 1807, Talleyrand cerea lui Reinhard, consulul francez de la Iași, să-i întocmească, din ordinul împăratului, un raport privind întinderea, populația și economia Moldovei și a Țării Românești. Iar mai tîrziu, în 1811, ambasadorul Champagny, ce se afla la Compiègne, la cartierul general al lui Napoleon, a cerut lui Ledoulx, consulul Franței la București, un raport cît mai amănunțit asupra țărilor române. Napoleon voia să cunoască, nu numai stadiul războiului ruso-turc, ci și resursele Moldovei și ale Țării Românești, bogățiile solului și ale subsolului.

În marea și seculara dispută diplomatică și militară dintre Rusia și Imperiul otoman, în care a intervenit deseori și Imperiul habsburgic, acum, în preajma războiului din 1806—1812, țările române au jucat un rol major. Rusia reușise, încă din iulie 1802, să impună Imperiului otoman ca domnitorii din țările române să fie menținuți timp de 7 ani iar orice schimbare a lor, înainte de vreme, să se facă numai cu aprobarea Curții de la Petrograd. În vara anului 1806, Poarta, nerespectîndu-și angajamentul luat a mazilit pe Constantin Ipsilanti, domnitorul Țării Românești, și pe Alexandru Moruzi, domnitorul Moldovei, numind în locul lor, la București, pe Alexandru Suțu și, la Iași, pe Scarlat Calimachi. Hotărîrea guvernului otoman a surprins nu numai Curtea de la Petrograd ci în general, toate Curțile europene. În cercurile diplomatice din marile capitale sînt semnalate con-

www.dacoromanica.ro

centrările de trupe de dincolo de Nistru. Regele Prusiei, Fridric Wilhelm al III-lea afirma că armata țaristă aștepta să intre în Moldova. Din cauză că Poarta nu și-a respectat angajamentul luat prin hatișeriful din 1802, privitor la domnitorii fanarioți din țările române, Rusia urmărea prin pregătirile ei militare să intimideze pe turci. Prin mazilirea celor doi domnitori fanarioți, Poarta făcuse un act de dușmănie față de Rusia întrucît aceștia erau prietenii ei.

Factorul decisiv care a determinat însă această criză în relațiile ruso-turce a fost insistența Franței, care, prin ambasadorul ei Horace Sebastiani, a cerut Porții mazilirea celor doi domnitori. Într-un raport consular din 3 octombrie 1806 se afirmă că mazilirea s-a făcut în virtutea unei scrisori autografe a împăratului Napoleon, pe care a prezentat-o generalul Sebastiani, prin care depunerea lui Constantin Ipsilanti și Alexandru Moruzi era cerută ca o dovadă a Porții că s-a eliberat de sub influența Rusiei.

Mazilirea celor doi domnitori a provocat o imediată și puternică reacție din partea Curții de la Petrograd. Contele Italinski, ambasadorul rus de la Constantinopol, a prezentat de îndată la Poartă o notă ultimativă din partea guvernului rus, prin care amenința cu plecarea lui și a ambasadei, dacă nu vor fi repuși în scaunul domniei Constantin Ipsilanti și Alexandru Moruzi. Pe de altă parte, marele vizir se afla într-o situație foarte grea, fără forța armatei, cu vistieria goală și cu o stare de spirit în imperiu foarte încordată din cauza politicii de reforme a lui Selim al III-lea. Generalul Sebastiani relatînd toate acestea într-un raport către Ministerul de Externe francez arăta că cererile Rusiei erau sprijinite de Anglia și că numai intervenția lui Napoleon ar putea salva Turcia care ar vrea să evite un război. Iar cererile Rusiei către Poartă nu priveau numai repunerea lui Constantin Ipsilanti și Alexandru Moruzi în domnie. Curtea de la Petrograd mai cerea, printre altele, ca Turcia să renunțe la alianța cu Anglia și să acorde libertate de trecere prin Dardanele vaselor rusești. Această atitudine ultimativă a guvernului de la Petrograd era determinată și de notele informative ale lui Saint Aulaire, secretarul lui Constan-

www.dacoromanica.ro

tin Vodă Ipsilanti, prin care ruşii ştiau că fortăreţele turceşti de la Dunăre erau fără muniţii şi că finanţele imperiului erau epuizate. În asemenea împrejurări, guvernul rus a socotit că sosise momentul marii răfuieli cu imperiul turc.

Cum Imperiul otoman urmărea evitarea războiului, a acceptat ultimatumul însă numai în ceea ce priveşte primul punct: Constantin Ipsilanti, care fugise la 15 august 1806 de la Bucureşti şi se retrăsese în Rusia, a fost numit din nou domn al Ţării Româneşti iar Alexandru Moruzi, domn al Moldovei. Într-o notă explicativă din 1 octombrie 1806 a guvernului turc către contele Italinski, ambasadorul rus la Constantinopol, în legătură cu motivele mazilirii celor doi domni fanarioţi, se afirma: „În afară de siguranţa pe care o avea Poarta că el (Const. Ipsilanti n.n.) este gata să fugă şi aceea că de cîteva luni, el îşi trimisese în străinătate bunurile şi bogăţiile sale, proba (trădării n.n.) reiese din graba cu care a fugit din ţară (Ţara Românească n.n.) înainte de a sosi ordinele, de cum a simţit că va fi destituit, luînd cu el, în timp de mai puţin de două ore, aproape 1000 de indivizi înarmaţi, copiii săi, familia sa, servitorii săi, adăugînd la suita sa şi şapte piese de tun"[2]. Pe de altă parte, la 18 octombrie 1806, sultanul a trimis o scrisoare lui Napoleon prin care explică gestul repunerii în domnie a lui Ipsilanti şi Moruzi pentru a evita războiul, cu atît mai mult cu cît, intervenţia Rusiei era sprijinită de Anglia, care informase Poarta că flota engleză va sprijini Rusia. „Pentru a nu deslănţui un război prematur, scria sultanul lui Napoleon, şi în acelaşi timp contrar legilor religiei, şi pentru a îndepărta pericolul prezent, am consimţit, conform tratatelor, să reintegrăm pe cei doi voievozi depuşi"[3].

În acest moment istoric, Napoleon căuta mai mult ca oricînd strîngerea relaţiilor cu Turcia avînd în vedere duşmanul real, Anglia, şi pe cel virtual, Rusia. De aceea, Napoleon informează pe sultan despre victoria de la Iena din noiembrie 1806 şi îl asigură că-l va sprijini.

Repunerea în domnie a lui Constantin Ipsilanti şi Ale-

---

[2] Hurmuzaki, *Documente*, II/1, p. 353.
[3] *Ibidem*, p. 354—355.

www.dacoromanica.ro

xandru Moruzi nu l-a mulţumit pe ţarul Alexandru I. Cu atît mai mult cu cît sultanul, la sugestia lui Horace Sebastiani, a interzis vaselor ruseşti trecerea prin Dardanele, care era o cerere expresă din nota cominatorie rusă. Ceea ce echivala cu o adevărată declaraţie de război care, dealtfel, nu a întîrziat să vină, din partea Turciei, ca urmare a măsurilor militare luate de ţar. „Sfinxul nordului", cum mai era numit Alexandru I, nepotul Ecaterinei a II-a și continuatorul politicii ei, nu-și putea face iluzii. La 4 noiembrie 1806, el semnă ordinul de înaintare a trupelor ruse peste Nistru sub motivul, asigura ţarul lumea, de a restabili un echilibru în relaţiile cu Imperiul otoman. La 10 noiembrie primele unităţi de cazaci treceau Nistrul, ceea ce în acel moment nu ştia nici contele Andrei Italinski, ambasadorul ţarului la Constantinopol.

La soluţia războiului nu se ajunsese nici din dorinţa Rusiei și nici din încăpăţînarea Turciei ci, mai curînd, din cauza unor împrejurări greșit calculate. Baronul Budberg, ministrul de externe al Rusiei, convinsese pe ţar să însoţească nota ultimativă și de o demonstraţie de forţă. În acel moment trupele ţariste primiseră ordin să pătrundă în Moldova. Şi, în timp ce contele Andrei Italinski, fericit, trimitea la Petrograd un curier cu vestea îmbucurătoare a acceptării de către sultan a celui mai principal punct din nota ultimativă, trupele ţariste treceau Nistrul. De aceea, contele Italinski a rămas uimit cînd, vizitîndu-l un dragoman, chiar a doua zi după plecarea curierului, i-a comunicat că guvernul turc fusese informat de ce se întîmpla la Nistru... Contele Italinski protestă violent, însă peste cîteva zile se convinsese şi el de noua situaţie ce se crea între cele două mari puteri.

Cînd vestea s-a aflat, atît în Moldova cît și în Ţara Românească, toată lumea a fost cuprinsă, cum era normal, de nelinişte și îngrijorare. Cît despre locuitorii celor două reşedinţe domneşti, de la Iaşi și București, aceştia erau, de-a dreptul alarmaţi. Astfel, la 1 decembrie 1806, căimăcămia oraşului Bucureşti a cerut starostelui de negustori să liniştească populaţia oraşului şi mai ales pe negustori, căci va veni oaste otomană să păzească ţara şi reşedinţa ei domnească. La 13 decembrie, după ocuparea Moldovei, trupele ţariste treceau Milcovul în Ţara Româ-

www.dacoromanica.ro

nească. La 23 decembrie ţarul Alexandru I semna un manifest către divanurile celor două ţări, iar guvernul rus notifica guvernelor europene că ocuparea ţărilor române constituie o măsură de siguranţă pentru frontierele occidentale ale Rusiei şi că nu intenţionează să schimbe forma lor de guvernămînt. Aceste ţări vor continua să fie guvernate de domnitori fanarioţi, însă cu respectarea hatişerifului din 1802. Reacţia Porţii a fost promptă: la 30 decembrie 1806 a declarat război Rusiei iar ambasadorul Andrei Italinski, potrivit practicelor diplomaţiei otomane, a fost încarcerat în Cele şapte turnuri, cum obişnuia totdeauna să facă Poarta cu ambasadorii ţărilor cu care era în război.

Insistenţele şi intrigile generalului Horace Sebastiani îşi atinseseră scopul. Noua situaţie a entuziasmat, cum era de aşteptat, pe Napoleon căruia îi reuşise planul de a angaja Rusia într-un nou război. La 1 ianuarie 1807, împăratul Franţei trimitea sultanului Selim al III-lea o scrisoare de la „castelul nostru imperial din Varşovia", în care-i spunea: „. . .A sosit momentul de a înălţa Imperiul otoman la vechea lui grandoare. Nu este nici o clipă de pierdut. Hotarele voastre sînt invadate. Chemaţi pe toţi supuşii voştri credincioşi să apere ce au ei mai sfînt. Oraşele voastre, moscheele voastre şi chiar numele de musulman, toate acestea ţarismul ar vrea să le distrugă iar proiectele duşmanilor voştri vă obligă să-i învingeţi". Scrisoarea se încheie cu asigurarea că sultanul Selim al III-lea este „foarte scump şi iubit prieten. . ."[4]

Odată început, războiul ruso-turc avea să implice Moldova şi Ţara Românească în grave complicaţii internaţionale cu consecinţe în tratatul de pace de la Bucureşti din mai 1812. Pe drept cuvînt, consulul englez W. Wilkinson afirma că atîta vreme cît Moldova şi Ţara Românească vor continua să fie, independent de voinţa lor, mărul discordiei între Rusia şi Turcia, şi cît situaţia lor nu va fi limpezită, „pacea şi liniştea Europei nu vor avea decît o stabilitate imaginară"[5].

---

[4] *Ibidem*, p. 373.

[5] W. Wilkinson, *Tableau historique, géographique et politique de la Moldavie et de la Valachie*, Paris, 1821, p. 175.

www.dacoromanica.ro

Cînd trupele ţariste comandate de bătrînul septuagenar generalul Michelsohn, au ajuns la Milcov, la 13 decembrie, în reşedinţa domnească a Ţării Româneşti, lumea a fost cuprinsă de o mare tulburare. Zvonurile de război ajunseseră nu numai în casele boierilor ci şi în acelea ale oamenilor sărmani. La Bucureşti, Mustafa paşa, aianul Rusciucului, trimisese oaste cu vreo 12.000 de soldaţi să apere oraşul, avînd în fruntea ei pe Kiose Ahmed, Mahmud tiranul, şi alte căpetenii.

Războiul nu putea lăsa indiferent pe Manuc. El îşi dăduse seama de cînd fugise Constantin Vodă, la 15 august, că relaţiile dintre turci şi ruşi se vor înrăutăţi. De aceea, a fost în mod permanent preocupat de ceea ce trebuie să facă pentru a cîştiga bunăvoinţa divanului muntean, dat fiind că avea de apărat în Ţara Românească, nenumărate interese. Fuga lui Constantin Vodă Ipsilanti îl lăsase într-o situaţie critică. Pînă atunci fusese apărat chiar de domnitorul fanariot. Acum, era singur şi, pe deasupra se adăuga perspectiva sumbră a războiului. Dacă în luna august nu avea siguranţa unei asemenea evoluţii a evenimentelor totuşi, cînd în acel an, armata rusă a trecut Nistrul, Manuc a fost sigur că nu există altă ieşire în afară de război. Or, o asemenea perspectivă tindea să-i compromită toate afacerile pe care le avea în regiunea Rusciuc. El ştia de la oamenii lui de la Constantinopol că turcii nu se vor lăsa intimidaţi, mai ales că erau, mereu, instigaţi, împotriva ruşilor de către generalul Horace Sebastiani. De asemenea, el mai fusese informat că turcii în urma primirii notei cominatorii din partea contelui Italinski, acceptaseră să readucă în scaunul domniei la Bucureşti şi Iaşi pe cei doi domnitori fanarioţi mazilţi.

În asemenea împrejurări, Manuc avea tot interesul să stabilească legături strînse atît cu divanul ţării cît şi cu ruşii. Dacă printre boierii divaniţi avea puţine relaţii, cu ruşii alta era situaţia. Manuc era prieten cu Luca Kiriko, consulul rus de la Bucureşti. Aşa fiind, îşi spunea el, trebuia să aştepte desfăşurarea evenimentelor pentru a alege momentul cel mai potrivit în care să intervină, fie în ajutorul domnului muntean, fie în ajutorul ruşilor pentru ca, astfel, să-şi poată stabili legături temeinice atît cu unii cît şi cu alţii. Iar în această privinţă, eveni-

www.dacoromanica.ro

mentele l-au ajutat cum nu se poate mai bine. Certificatele pe care le-a primit, mult mai tîrziu, la cererea lui, privind serviciile aduse atît armatei ruse cît și Țării Românești și, îndeosebi, divanului muntean în toamna anului 1806 dovedesc aceasta.

În cadrul piesei istorice ce începea să se joace odată cu intrarea trupelor țariste în Moldova, Manuc avea să interpreteze un rol de culise, știind să intervină la momentul oportun cu soluția cea mai bună. Pe drept cuvînt, generalul Michelsohn, comandantul armatei ruse de la Dunăre, a vorbit elogios despre Manuc „paharnicul de la București", date fiind serviciile aduse Rusiei, la începutul campaniei din toamna anului 1806.

O relatare impresionantă a tot ceea ce a făcut Manuc pentru țară și reședința ei domnească, reiese dintr-un certificat dat de Dosoftei, mitropolitul Țării Românești „dumnealui dragomanul Manuc Bei, din vremea nenorocită cînd Pasvan Oglu, pașa de Vidin, însărcinase pe neomenosul Manaf Ibrahim să prade această țară cu o bandă de hoți și să ducă în robie pe nenorociții creștini. Atunci, acest prieten al creștinătății, după stăruințele domnului și rugăciunile boierilor țării, s-a dus la Rusciuc și a căpătat de la Mustafa pașa, care comanda atunci în oraș, trupe, la sosirea cărora această bandă a părăsit țara și am scăpat de prăpastia care ne amenința numai prin înrîurirea și activitatea sa". Mai departe, în certificat se arată ce-a făcut Manuc la începutul războiului ruso-turc în decembrie 1806, cînd țara era pradă năvălitorilor turci și călcată de oștile ce se războiau. În aceste zile Manuc a convocat pe boieri și, după sfatul său, a fost trimis la cartierul general al armatei ruse logofătul Varlaam, ca deputat, orînduindu-se totul „pentru hrana oștilor rusești și ușurința mersului lor". Dar, Manuc a făcut și mai mult: a determinat pe Mustafa pașa Bairactar, aianul de la Rusciuc, „ca oastea turcească să se pună în mișcare cu o lună mai tîrziu, ca rușii să poată cîștiga vreme. Din nenorocire, adaugă mitropolitul, rușii întîmpinînd piedici și turcii luînd pînă atunci Bucureștii, Manuc a impus ca șef al oastei otomane de la București pe prietenul său Kiose Ahmed Efendi care, chemîndu-ne a declarat că prietenul său Manuc rugîndu-l să ia comanda orașului,

www.dacoromanica.ro

ne îndemna să fim liniştiţi". „Nu se va întîmpla nici un rău, nici vouă nici ţării. Poruncile pe care le aduc cuprind osînda la moarte şi surghiunul a mai multora din voi pentru că au ajutat intrarea oştilor ruseşti în această ţară. Prietenului meu Manuc, datoraţi păstrarea vieţii voastre şi a ţării voastre. Vă jur pe legea mea că dacă ruşii se arată cu putere, voi părăsi acest oraş, fără a face cel mai mic rău. Dar ştiind că această declaraţie ar putea să-mi atragă urmări nenorocite, păziţi taina şi nu spuneţi nimănui nimica. Aşa ne-a scăpat de moarte, scrie mitropolitul în continuare, aşa a scăpat ţara de pradă, fără să cruţe nici bani, nici osteneli, chiar cu primejdia vieţii. Şi în loc să primească o răsplată oarecare datorită meritelor sale deosebite, a plătit însuşi o datorie de 60.000 lei pe care ţara o avea faţă de Mustafa paşa şi al cărui sinet se află încă în arhivele Sf. Mitropolii a Bucureştilor."[6]

O altă mărturie contemporană, preţioasă, în legătură cu rolul avut de Manuc în desfăşurarea evenimentelor din luna decembrie 1806, cînd trupele ţariste au înaintat pe pămîntul Ţării Româneşti şi au ocupat la sfîrşitul lunii şi Bucureştii, este a lui Luca Kiriko, consulul rus. Prin influenţa lui Manuc asupra lui Kiose Ahmed Efendi, comandantul oastei lui Mustafa paşa, trimisă la Bucureşti, boierii divaniţi, scrie consulul, au putut să se retragă spre graniţa Transilvaniei la apropierea armatei împărăteşti, pe care turcii se pregăteau s-o atace. Prin stăruinţa lui Manuc, oraşul nu a fost nici prădat nici incendiat. Ceva mai mult: Manuc, mai scrie consulul rus, a reuşit să înduplece pe Mustafa paşa şi să-i potolească mînia provocată de manifestul pe care consulul rus din Bucureşti i-l trimisese în numele comandantului, generalul Michelsohn. Pe de altă parte, Mustafa paşa era iritat şi din cauză că ruşii arestaseră pe consulul francez de la Iaşi. Drept represalii el a arestat pe consulul Rusiei la Bucureşti şi l-a întemniţat în cetatea Rusciucului, unde a poruncit să fie torturat. În asemenea împrejurări, Manuc reuşi să convingă pe Mustafa paşa că torturarea sau uciderea consulului rus nu va rezolva nimic ci, va înrăutăţi şi mai mult

[6] N. Iorga, *Studii şi documente...*, VIII, Bucureşti, 1906, p. 127—128. (Certificatul este datat 1 iulie 1809).

www.dacoromanica.ro

relațiile ruso-turce. Manuc obținu chiar aprobarea ca familia consulului, ce se afla la București, să poată pleca, escortată, în liniște, pînă la hotarele Transilvaniei. Cît despre consul, el a fost eliberat. Astfel, recunoaște Luca Kiriko, Manuc a reușit să îmblînzească pe Mustafa pașa, care-și schimbă atitudinea față de ruși și chiar față de Constantin Vodă Ipsilanti, pe care-l considera vîndut rușilor. De asemenea, Manuc reuși să înăbușe dezlănțuirea urii acestui comandant de oști, împotriva Țării Românești, care era „așa de golită atunci de trupe". Mustafa pașa era hotărît, afirmă Luca Kiriko în scrisoarea de la Pera, „de a prăda țara pentru a duce în robie pe locuitori. El (adică Manuc n.n.) n-a cruțat nimic pentru a libera și mîntui, pe chezășia lui, pe prinșii români pe care Regeb aga din Orșova și alți comandanți turci îi trimiteau la Rusciuc", își încheie consulul rus scrisoarea[7].

În același sens, este și certificatul dat mai tîrziu de generalul Miloradovici, tot pentru Manuc. Acest general, binecunoscut prin contribuția avută la 25 decembrie 1806, pentru salvarea reședinței domnești, recunoaște serviciile aduse de Manuc. „De la intrarea armatei imperiale ruse în aceste două principate, scrie generalul Miloradovici în certificatul său, s-a dovedit cu devotament pentru interesele serviciului și a arătat mult zel în toate ocaziile în care le-a putut fi de folos. A întrebuințat mai cu seamă autoritatea sa pe lîngă răposatul vizir Mustafa pașa, pentru a împiedica ravagiile trupelor de pe malul românesc al Dunării. N-a economisit nici stăruință, nici risc, nici sacrificii în toate demersurile..." Pentru aceste motive, generalul Miloradovici consideră că își face datoria de a-l recomanda tuturor autorităților militare sau civile și de a-i asigura „protecția specială în ceea ce privește persoana sa, familia sa, casa sa, posesiunile și proprietățile din Țara Românească, pentru ca ele să fie scutite de cartiruire, impuneri..." Drept pentru care generalul Miloradovici a semnat certificatul, „aplicîndu-i sigiliul armelor mele"[8].

---

[7] *Ibidem* p. 124—126. (Scrisoarea este scrisă în Pera la 20 aprilie 1807.)

[8] *Ibidem*, p. 128. (Certificatul este redactat în București, la 25 ianuarie 1810.)

www.dacoromanica.ro

Însă evenimentele așa cum s-au desfășurat ele, contrazic, într-o oarecare măsură, mărturiile scrise. Nu se poate ști, dacă nu cumva Ahmed n-ar fi dat totuși foc orașului, după greaua înfrîngere suferită la Glodeanu, lîngă Urziceni, din partea trupelor generalului Miloradovici și dacă acesta n-ar fi intrat în București așa de repede încît turcii să nu aibă vreme să fugă.

La 26 decembrie, armatele ruse au întîlnit la Glodeanu, oastea lui Kiose Ahmed. Generalul Miloradovici a reușit, printr-un surprinzător asalt de cavalerie, să învingă pe turci. Mulți dintre ei s-au înecat în apa Ialomiței și în lacul de lîngă Urziceni. Aflînd despre dezastrul oastei otomane, Mahmud tiranul, care fusese lăsat de Ahmed în locu-i pentru a apăra orașul, furios dar și disperat, era hotărît să dea foc reședinței domnești pentru a evita ocuparea ei de către ruși. Informat despre aceste intenții, spune generalul Langeron în Jurnalul său[9], generalul Miloradovici[10], a trimis o ștafetă la București pentru a amenința pe Mahmud că dacă dă foc unei singure case va ucide pe toți turcii din București. Totodată, generalul Miloradovici luă măsuri pentru impresurarea orașului cu ostași care-și făcuseră apariția la Băneasa, Herestrău dar și la mănăstirea Văcărești. În București panica era generală. Bucureștenii, așa de greu încercați de războaiele dintre marile puteri răsăritene, pentru că se purtau pe teritoriul țărilor române, dar și de viața grea și mizeră pe care o duceau cei mai mulți dintre ei, trăiau, acum, din nou, clipe de restriște. Își dădeau seama

---

[9] De origină franceză, născut la Paris în anul 1753, contele Andraullt Langeron, emigrează din Franța în anul 1789 în Rusia, la izbucnirea revoluției. Este încadrat în armata rusă cu gradul de general.

[10] Contele Mihail Andreevici Miloradovici, născut în anul 1770, la Petrograd, moare în anul 1825, ucis de un glonte, în timpul revoluției din acel an. După plecarea din București, în 1810, este numit guvernator al Kievului, iar în 1812, în timpul campaniei napoleoniene în Rusia, fiind guvernatorul Moscovei, o incendiază, atrăgînd, în parte, în felul acesta, dezastrul armatei franceze. La retragerea „marei armate“ din Rusia, unitățile comandate de către generalul Miloradovici, o hărțuiesc neîncetat. Din anul 1819 a fost guvernatorul Petrogradului pînă în anul 1825.

www.dacoromanica.ro

că dacă nu vin rușii, turcii vor da foc orașului. Iar dacă rușii vor ocupa Bucureştii orașul va fi distrus din cauza încăierării acestora cu turcii. Situația părea fără soluție. Panica era din ce în ce mai mare. Nici să fugă nu mai puteau. Era prea tîrziu. Turcii erau în oraș iar rușii la barierele lui. Atunci, în acele clipe de disperare, se întîmplă un lucru neașteptat, minunat. Cu toată deznădejdea ei populația orașului era gata de luptă, fiecare se înarmase cu ce avea și cu ce putea. Unii cu topoare, alții cu furci; unii cu puști; alții cu săbii. Sosise ora decisivă. Nu mai era altceva de făcut. Lupta și sacrificiul erau singura perspectivă. Cînd s-au auzit primele lovituri de tun trase de artileria rusă, populația năvăli asupra turcilor aflați în oraș. În același timp comandanții lor adunați pentru a hotărî ce au de făcut, fură surprinși de ștafeta rusă care îi informa ce vor păți dacă vor pune în aplicare planul sălbatic al distrugerii orașului. Și, în timp ce ei se chinuiau să descifreze mesajul generalului Miloradovici, s-au auzit loviturile de tun, apoi ropotul cailor cavaleriei ruse care, în frunte cu generalul Miloradovici, într-un marș forțat au surprins pe turci, care nu prevăzuseră eventualitatea unui atac fulgerător. Clopotele sunau, podurile și ulițele erau pline de oameni înarmați în fel și chip. Turcii nu știau cum să fugă mai repede, cum să dispară. Erau însă prinși și uciși pe loc. Orașul era în fierbere iar oamenii lui erau dezlănțuiți. Fiecare știa ce avea de făcut. Toți locuitorii orașului s-au ridicat împotriva turcilor, notează consulul englez Wilkinson, în lucrarea sa despre țările române. Pînă la intrarea rușilor în oraș au fost măcelăriți toți turcii. Mai mult de 1500 dintre ei zăceau pe ulițele și podurile însîngerate. Iar un martor contemporan, Ion Sîn Dobre, cojocar, „ot mahalaua Batiște“, scrie că „numaidecît începu a urla clopotele... și ieșiră acei arvați (= harvați) din Radu Vodă și după dînșii norod mult, călărime și luară pe turci la goană din Dealul Mitropoliei... Alții, sîrbi, greci, ascunși prin șanțuri, ce sînt împrejurul grădinilor, îi luau în glonțuri, pînă scăpară afară de oraș și luară cîmpul și fugea(u) turcii... Iar cei după jos, cîți au scăpat afară din

www.dacoromanica.ro

oraș, i-au ciopîrțit peste cîmp... și se ținea norodul după ei ca la nuntă. Iar pînă la o vreme da și păgînii. Iar dacă sfărșiră gloanțele, lepădară armele..."[11].

Pînă seara toți turcii din București au fost trecuți prin sabie iar cei care au scăpat cu zile nu s-au mai oprit din fugă. Numărul morților era mare. Iar cînd, tîrziu, noaptea, generalul Miloradovici a fost condus la casa ce i se rezervase, comandantul rus s-a îngrozit din cauza unei surprize macabre ce i se pregătise. Toate aleile grădinii caselor prințului Ghica, unde urma să locuiască, erau luminate cu lumînări aprinse, înfipte în capetele turcilor uciși în acea zi. De departe, în întunericul nopții de decembrie, totul părea feeric, iluminația avea un aspect de carnaval venețian... Însă, cînd generalul și suita lui au intrat în curtea caselor și a văzut grozăvia, a refuzat să mai locuiască acolo. A fost condus la casele marelui vistier Constantin Filipescu, ce se aflau nu departe de Podul Mogoșoaiei, în spatele bătrînelor case ale boierului Colfescu. Cînd, peste cîteva zile, își făcu intrarea în oraș și generalul Michelsohn, comandantul armatei ruse de la Dunăre, însoțit de Constantin Vodă Ipsilanti, generalul Miloradovici nu a fost felicitat pentru faptele lui de arme, pentru că reședința domnească a Țării Românești nu fusese ocupată fără vărsare de sînge, așa cum primise ordin.

În zilele următoare a fost liniște. Evenimentele s-au potolit iar oamenii au început să-și vadă de treburile lor. Ceea ce nu înseamnă că ei nu-și mai vorbeau, unul altuia, ca să nu se audă la comandamentul rus... Mai întîi, bucureștenilor li se părea curios că domnitorul fanariot fusese adus de armata rusă! Un contemporan, Zilot Românul, exprima în Cronica sa, simplu și cuprinzător, acest sentiment general, scriind că „era un lucru de mirare să vadă cineva — și domn de la Roșia viind, cu călăuză oaste rusească!"[12] Dar mai era ceva. De cum se instală la Curtea din Dealul Spirii, căci la vechea Curte nu se mai

---

[11] Ilie Corfus, *Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu* (1802—1830), în „Studii și articole de istorie", VIII (1966), p. 323.

[12] Zilot Românul, *Ultima cronică română din epoca fanarioților*, cu o introducere de B. P. Hasdeu, București, 1884, p. 84.

www.dacoromanica.ro

putea locui din cauza ruinei în care se afla, Constantin Vodă Ipsilanti, deși era domn al celor două țări române, prin voința rușilor, nu își putea exercita sub nici o formă prerogativele lui. „Mergeai la Curtea domnească, spune același contemporan, vedeai pre domn cu o închipuire nouă și nemaipomenită, vedeai adică pre dînsul numai cu o haină după obiceiul țării iar cu celelalte toate rusești. Toată pompa și orînduielele ce le au domnii, întocmai împărătești, după forma împăraților Țarigradului... se încheia cu doi soldați ce păzeau cu puscile la ușa odăii în care se afla șezînd, și la capul scării jos vreo alți cîțiva soldați cu o darabană și un fluier; și măcar că aceasta la obiceiul europaicesc era adevărat mare cinste, dar la un domn al Țării Românești supuse Porții turcești, scrie indignat cronicarul, era o vopsea necinstită și defăimată“[13].

Zilele domniei lui Constantin Vodă au fost triste de la început. Iar cînd la sfîrșitul lunii ianuarie 1807, i-a venit vestea că tatăl său, Alexandru Ipsilanti, care domnise în două rînduri în Țara Românească și o dată în Moldova, fusese decapitat în ziua de 25 a acelei luni, după ce fusese torturat cumplit, Constantin Vodă a avut adînci mustrări de conștiință, considerîndu-se autorul moral al crimei și aceasta cu atît mai mult atunci cînd i s-au relatat amănuntele tragicului sfîrșit al tatălui său. Cel care-i adusese vestea i-a spus printre altele, că după expunerea capului fostului domnitor în una din piețile constantinopolitane, trupul trudit de bătrînețe și chinuit de tortură a fost predat familiei numai după ce aceasta a plătit o sumă grea de bani.

De la instalarea comandamentului țarist la București, în tot timpul scurtei lui domnii, care a durat pînă la 15 august 1807, Constantin Vodă Ipsilanti n-a putut realiza mare lucru, în afară de unele acțiuni administrative sau edilitare. O activitate mai susținută a depus pentru organizarea spitalelor bucureștene. Aceasta, pentru ca soldații ruși căzuți în lupte să poată fi îngrijiți. Spitalul de la Dudești a fost pus la dispoziția armatei ruse de cum au venit trupele generalului Miloradovici, în decembrie 1806. La fel, o parte din Spitalul Colțea. Constantin Vodă,

---

[13] *Ibidem*, p. 85.

www.dacoromanica.ro

trebuia, pe de o parte, să răspundă tuturor nevoilor de război ale armatei țariste, iar pe de altă parte, nu avea autoritatea necesară deoarece comandanții nu priveau cu ochi buni ca o țară eliberată de sub turci de către armata lor, să fie condusă de un fanariot, chiar dacă el fusese impus la domnie de împăratul lor. De aici neînțelegerile, conflictele. Constantin Ipsilanti a fost nevoit să se plîngă chiar la Petrograd împotriva comandantului Michelsohn și a generalului Miloradovici. Iar tentativa lui de a înființa un corp de voluntari a întîmpinat mari greutăți. Începută în ianuarie 1807, organizarea acestui corp se încheie în aprilie acel an, numărînd, aproximativ, 10.000 de oameni. Multe din unitățile „dragonilor macedoneni"; cum își numea oastea Constantin Vodă și îndeosebi, unitățile de panduri de peste Olt, au participat, alături de ruși, la luptele împotriva turcilor. Neputîndu-le însă plăti soldele, mulți din „ostașii" lui Constantin Ipsilanti, recrutați mai ales din pașalîcurile din sudul Dunării, s-au dedat la jafuri. Maiorul Pangal, comandantul acestui corp a trebuit să ia drumul exilului cînd rușii, după plecarea definitivă a lui Constantin Vodă, l-au desființat.

Domnia lui a fost în mod integral subordonată ordinelor pe care le primea de la comandamentul rus. În afară de treburile administrative, Constantin Vodă mai trebuia să urmărească pe toți cei bănuiți că erau în legătură cu turcii sau cu Franța, trebuia să asigure călăuze pentru armata rusă, să repare podurile stricate. Avînd obligația să primească pe diplomații ruși în trecere prin București, menținea la Curte un oarecare lux și protocol care contrasta însă cu starea în care se afla palatul domnesc. Cînd în primăvara anului 1806, Reinhard, consulul, Franței la Iași, fiind în trecere prin București, a fost primit cu soția sa la Curtea nouă, doamna Christina Reinhard descrie îngrozită, în una din scrisorile către mama sa, aspectul neîngrijit al reședinței lui Constantin Vodă Ipsilanti[14].

După ce s-au terminat operațiile de curățire a orașului și a împrejurimilor de ultimii turci, generalul Michel-

---

[14] *Lettres de Madame Reinhard à sa mère*, Paris, 1901, p. 200.

www.dacoromanica.ro

sohn, comandantul armatei ţariste, s-a instalat în casele Damari de pe Podul Mogoşoaiei iar cartierul general şi l-a stabilit în apropiere, la Hanul Zlătari. Cît despre unităţile ruse, ele au fost încartiruite în oraş. Lunile grele ale iernii au trecut în linişte. Lumea începuse să se obişnuiască cu noua situaţie. Doar aprovizionarea cu alimente era grea, din ce în ce mai grea. În sfîrşit, veni primăvara. Era o frumoasă primăvară în acel an 1807. Bucureştenii începură să umple podurile, iar la „şosea“, la Herăstrău, sunau din nou clopoţeii caleştilor boiereşti. Liniştea dură însă puţin timp. La 31 mai bucureştenii au intrat din nou în panică. Toată lumea aflase că puternice oştiri otomane, comandate de Mustafa Celebi, au ocupat oraşul Călăraşi şi se îndreptau spre Bucureşti unde urmau să se întîlnească cu unităţile venite de la Giurgiu ale lui Mustafa paşa Bairactarul. Generalul Miloradovici, în calitatea lui de guvernator militar al oraşului. ordonă evacuarea lui. Toate depozitele cu muniţii şi provizii ale armatei ţariste, toţi cei care, bărbaţi sau femei, însoţeau armata încartiruită în Bucureşti, au pornit, convoi după convoi, spre Braşov şi Focşani. Alarmaţi de ce se întîmplă, au plecat şi boierii în bejenie. În frunte cu vistierul Constantin Filipescu, care era în relaţii strînse cu generalul Miloradovici, multe familii boiereşti au luat drumul Braşovului. Bucureştenii se aşteptau din nou la zile grele. Însă generalul Miloradovici, deşi primise ordinul să se retragă, totuşi porni cu armata lui în întîmpinarea oastei lui Mustafa Celebi. La 2 iunie o întîlni la Obileşti. Bătălia a fost scurtă şi sîngeroasă. Oastea otomană a fost învinsă iar cei care au scăpat cu zile, au fugit în dezordine spre Silistra... Un contemporan, Ion Sîn Dobre, scrie în jurnalul său că generalul Miloradovici, fiind informat de iminenţa atacului turcesc, „dete poruncă norodului, de vor vrea să şează în Bucureşti, bine, iar de nu, să se ducă care încotro va vrea... Iar după ce se băjeniră Bucureştii, ridică Miloradovici ordia de la Bucureşti şi o mută la Colentina. Dimineaţa nu se mai văzu muscal!... Noi socoteam că au fugit muscalii, adăstau turcii. Şi întru această noapte au ajuns la Obileşti şi în răsăritul soarelui s-au început războiul deasupra Obileştilor, la Moara săpată. Şi au înfrînt pe turci

www.dacoromanica.ro

și cîți au murit acolo, pre alții i-au adus pînă seara robi la București, steaguri, trei tunuri. . ."[15]

Acțiunea generalului Miloradovici nu se opri însă aici. Se înapoie în goană la București cu unitățile lui, de unde, în fruntea cavaleriei, goni spre Giurgiu unde lovi pe neașteptate oastea lui Mustafa pașa care urma să ocupe Bucureștii. Revenind în reședința domnească a fost primit triumfal. Mari pancarde cu „Salvatorul Bucureștilor" îl întîmpinau pretutindeni, pe podurile și ulițele reședinței domnești. Apoi, iar se așeză liniștea peste oraș și în inimile oamenilor. Boierii s-au întors la casele lor iar viața și-a reluat cursul normal. Curînd, în iulie acel an, 1807, începură și marile speranțe.

---

[15] Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 324.

www.dacoromanica.ro

REVOLTA IENICERILOR

Sultanul Selim al III-lea se urcase pe tronul unchiului său, Abdul Hamid, în 1789. Influențat de preceptorii săi europeni și privind cu simpatie desfășurarea marii revoluții franceze care izbucnise chiar în acel an, Selim al III-lea a menținut relații cu Franța revoluționară și va fi cel dintîi care va recunoaște pe Napoleon ca împărat. Cîștigat de ideile inovatoare ale revoluției și convins de necesitatea europenizării și deci a modernizării structurii statale a Imperiului otoman, tînărul sultan și-a dat seama că o politică reformatoare ar constitui un act îndrăzneț, revoluționar, în viața unui imperiu construit pe prejudecăți religioase și pe o ideologie politică anacronică. Căci imperiul se menținea în forme de viață arhaică, rupt de restul lumii civilizate mai ales în veacul ce începea după revoluția franceză. Dar forțele retrograde care susțineau regimul feudal din imperiu erau puternice și numeroase. Ideologic, el se sprijinea pe fanatismul ulemalelor și, militar, pe puterea corpului ienicerilor. Iar între ulemale și ieniceri era clasa aristocratică, alcătuită din musulmanii credincioși, intelectualii fanatizați și marii proprietari feudali.

Așadar, intențiile reformatoare ale lui Selim al III-lea au întîmpinat, de la început, atît rezistența musulmanilor fanatici în frunte cu ulemalele, cît și a ienicerilor, cel mai vechi corp militar, pentru că lovea în primul rînd în tradițiile otomane și în al doilea rînd în structura de tip feudal a vechilor corpuri statale.

Totuși, în 1793 Selim a semnat firmanul care stabilea sub numele de Nizam I Djedid (= noua ordonanță), reorganizarea armatei și a aparatului de stat după modelul european.

Selim a încercat mai întîi să europenizeze armata de uscat și marina cu ajutorul unor ofițeri francezi și a lui

www.dacoromanica.ro

Kapudan Paşa, comandantul marinei. Iar în colaborare cu unii ingineri trimişi de guvernul tinerii republici franceze, a trecut şi la reorganizarea aparatului de stat. Însă aplicarea ordonanţei întîmpina pretutindeni dificultăţi şi tergiversări. Sultanul trebui să renunţe, pentru moment cel puţin, la aplicarea Nizămului. Numai Kadi paşa, una din căpeteniile armatei, devotat sultanului şi reformelor i-a dat curs. Însă, cînd, în primăvara anului 1807, trimise la Adrianopol oameni de ai lui să organizeze, acolo, cazarea a 16.000 de ostaşi credincioşi Nizămului, populaţia, instigată de ieniceri, se înarmă şi se pregăti să reziste, pentru a împiedica intrarea oamenilor lui Kadi paşa în oraş. Acesta şi oamenii lui s-au retras şi au aşteptat întăriri de la Constantinopol, care însă au întîrziat. Timp de trei luni trupele lui Kadi paşa au rămas cantonate în apropierea Adrianopolului. În acest timp, ienicerii s-au pregătit. Astfel că, atunci cînd oastea lui Kadi paşa, cu întăriturile primite în cele din urmă, a vrut să intre în oraş, a găsit porţile ferecate iar armata dinăuntru în plină revoltă.

La Constantinopol atmosfera nu era mai senină. Vîntul revoltei bătea pretutindeni. Tronul era ameninţat. Se organiză chiar un complot împotriva sultanului la care participă şi muftiul, în afară de marele vizir. Aceştia împingeau la revoltă trupele auxiliare, iamacii, cantonate pe malurile Bosforului.

În această primăvară a anului 1807, informat de mai mulţi prieteni că la Constantinopol cresc valurile nemulţumirii şi ale revoltei, Manuc se hotărî să se ducă în capitala sultanilor pentru a se documenta singur şi direct. Acest lucru l-a sfătuit şi marele său prieten, Mustafa paşa Bairactar, aianul Rusciucului, care, odată cu izbucnirea războiului, devenise seraschier al oastei otomane de la Dunăre, şi era adept credincios al reformelor sultanului.

Marele negustor era îngrijorat din cauza stării de spirit de la Constantinopol, pentru că se gîndea că dacă Selim al III-lea nu-şi va putea impune reformele, tronul său şi deci imperiul, se vor prăbuşi. Manuc gîndea desprins de orice obligaţie faţă de regimul feudal, fiindcă situaţia lui privilegiată nu se datora atît moştenirii cît, mai ales, inteligenţei şi dibăciei lui în afaceri. Iar o asemenea si-

www.dacoromanica.ro

tuaţie putea determina complicaţii neprevăzute care să întrerupă mersul normal al evenimentelor. Or, numai într-un climat de linişte şi de siguranţă în interiorul imperiului, se puteau încheia şi realiza mari afaceri. De aceea o călătorie la Constantinopol era pentru Manuc o necesitate primordială.

În capitala otomană Manuc nu avea o casă personală. Ori de cîte ori se ducea acolo, și aceasta se întîmpla destul de des, trăgea la prietenii din comunitatea armeană. În sufletul lui vibra un puternic sentiment pentru poporul al cărui fiu era. Drama naţională pe care o trăia, milenar, neamul armenilor, risipit prin toată lumea, îl făcea pe Manuc să fie gata la orice sacrificiu, cînd era vorba să vină în ajutorul unei comunităţi armene sau armenilor individual. Aşa se explică de ce, totdeauna cînd ajungea la Constantinopol, era primit de foarte mulţi reprezentanţi ai coloniei armene, iar cît stătea acolo, cel mai mult timp şi-l risipea în interminabile discuţii cu toţi armenii care-l vizitau. De astă dată, Manuc se gîndi că ar fi mai bine să plece fără să-şi mai anunţe prietenii despre călătoria lui. Iar pentru a evita întîlnirile cu membrii coloniei se hotărî să locuiască la unul din marile hanuri constantinopolitane. Între cele trei mari categorii de hanuri, validé-han, vizir-han şi ieni-han, el alese, de la început, unul din cele mai scumpe și mai elegante, validé-hanul, frecventat numai de oameni foarte bogaţi şi de străini. Evident, erau elegante şi hanurile din celelalte două categorii: vizir-han care adăpostea, îndeosebi, lumea politică şi cea diplomatică sau ieni-han, adică hanul pentru ieniceri. Validé-han se caracteriza însă și prin aceea că era o construcţie foarte mare cu două-trei caturi; era de formă pătrată sau dreptunghiulară, iar camerele erau dispuse la laturile exterioare, întrucît cele interioare dădeau în curţi unde se aflau prăvălii, sau birouri ale administraţiei, camere ale personalului și altele. În el puteai mai uşor să locuiești fără să fii „văzut", fără să atragi atenţia. Validé-hanul avea aproximativ 3000 de încăperi în timp ce vizir-hanul și ieni-hanul aveau, fiecare, 1800 de încăperi. Însă, în afară de aceste categorii de hanuri mai erau și nenumărate hanuri mai mici, cu cîteva zeci de încăperi fiecare, ce aparţineau, de obicei, particularilor. Acestea erau, propriu-zis, nişte

www.dacoromanica.ro

pensiuni, risipite mai ales prin cartierele periferice ale Constantinopolului. O caracteristică comună tuturor hanurilor era că femeile nu aveau voie să le frecventeze singure nici chiar ziua. Ele puteau pătrunde numai însoţite de bărbaţii lor sau de hangiu şi ajutorul său, oda-başa.[1]

Lui Manuc nu-i plăcea să trăiască în acest oraş. Era prea mare, prea zgomotos, plin totdeauna de străini care aveau alte deprinderi şi obiceiuri. El iubea mult viaţa de interior, acasă la el, în mijlocul familiei lui unde putea trăi după vechile tradiţii armeneşti. De cum se instală într-un vast apartament la ultimul cat al hanului, Manuc nu anunţă decît pe Bogos Sebastian şi alţi doi oameni de încredere ai lui, care erau în Constantinopol, pentru a-l informa cu tot ceea ce se întîmpla în marea capitală a sultanilor. Înainte de a se interesa de situaţia politică, în care scop voia să se întîlnească şi cu Mehmed Galib, ministrul de externe al imperiului, Manuc se gîndi că ar fi bine să se ducă prin marele bazar. Acolo spera să se întîlnească cu vechi cunoştinţe, negustori şi oameni de afaceri care, de obicei, erau foarte bine informaţi.

Marele bazar semăna cu un oraş cu uliţele acoperite. Era atît de mare şi uliţele atît de întortocheate, încît cu uşurinţă te puteai rătăci prin el. Prăvăliile mici şi nenumărate, etalau tot feluri de mărfuri orientale, pentru toate gusturile, toate nevoile şi toate neamurile pămîntului. Aşezate pe poliţe, într-un mod atrăgător şi vizibil, erau la îndemîna oricui. Cînd intrai într-o prăvălie, puteai alege marfa care-ţi plăcea; negustorul turc nu te încuraja în nici un fel. Şi numai dacă nu era cu privirile pierdute, extatic, spre Bosfor, sau dacă nu era în rugăciune, îngenuncheat cu faţa spre Mecca, răspundea la întrebare... Altfel, trebuia să aştepţi. Asemenea obiceiuri aveau însă numai negustorii otomani. Negustorii greci, evrei sau armeni, erau dinamici, inventivi, insistenţi, convingători cu clienţii lor pentru a-i determina să le cumpere marfa. De obicei, negustorii turci erau mai ales armurieri, la ei găseai tot felul de arme, din toate timpurile. Mai vindeau şi pipe sau alte articole pentru fumat. La negustorii ar-

---

[1] Ch. Pertusier, *Promenades pittoresques dans Constantinople*, II, Paris, 1815, p. 160 şi urm.

www.dacoromanica.ro

meni însă, se găseau, mai ales obiecte de metal; tot felul de metale, în tot felul de forme precum și vase cu lucrături variate. Iar dacă negustorii armeni vindeau și podoabe de aur, de platină sau de argint, giuvaergiii se recrutau mai mult dintre evrei. Aceștia erau, în același timp, meșterii și negustorii nestematelor, a tuturor felurilor de pietre prețioase. Cît despre greci, ei vindeau mai cu seamă textilele. Din rîndurile lor însă, se recrutau și cei mai numeroși intermediari, care făceau legătura între cumpărători și vînzători.

În centrul bazarului, era un bezesten, în care se putea intra pe toate cele patru laturi ale lui, dar numai în cursul dimineții, prin niște porți masive. După moschei, bezestenurile erau construcțiile cele mai interesante pentru vizitatorii străini. Într-un spațiu înconjurat de ziduri groase și înalte erau mai multe corpuri de clădiri, cu acoperișurile mult prelungite peste ziduri. Bezestenul reprezenta un tip arhitectonic specific oriental. În asemenea construcții erau de obicei, depozitate sau expuse pentru vînzare, mărfurile cele mai scumpe, mătăsurile și țesăturile rare, indiene. Tot aici, în bezesten, care probabil a fost moștenit de turci de la bizantini, se aflau cei mai bogați negustori din Constantinopol și cei mai mari oameni de afaceri din imperiu, care aveau strînse legături cu marii dregători otomani. Toți aceștia, se distingeau prin bogăția costumului oriental pe care-l purtau. Printre ei, mulți erau prieteni de-ai lui Manuc sau conaționali de-ai lui. Manuc a întîrziat mult timp printre ei, aflînd tot felul de vești. Toate arătau că lucrurile nu merg bine în imperiu. Și ceea ce îl îngrijora cel mai mult, era că veștile pe care le primise veneau tocmai de la acești mari negustori și oameni de afaceri care erau totdeauna bine informați. Din ceea ce i s-a spus, reieșea că o nouă revoltă a ienicerilor era posibilă oricînd, că anarhia bătea la porțile vechii capitale a sultanilor. Înconjurat de oști aduse din multe părți ale imperiului de către comandanți nemulțumiți de politica reformatoare a sultanului, Constantinopolul era ca o cetate asediată în ajunul unei bătălii decisive. Manuc plecă îngîndurat din bezesten. Iar cînd a trecut prin ulițele înguste și strîmbe ale marelui bazar, atenția i-a fost atrasă nu numai de mărfurile de pe tejghele, ci și de îmbrăcă-

www.dacoromanica.ro

mintea europenilor. Fantezia modelelor, contrasta cu monotonia costumelor orientale chiar dacă aveau culori vii și diverse. La costumul oriental, atît la îmbrăcămintea bărbaților, cît și la aceea a femeilor, tăietura era aceeași. Moda orientală nu evoluase în nici o formă. Rămăsese neschimbată de secole, de cînd Otman pusese bazele imperiului. Pînă și calitățile și coloritul stofelor și al mătăsurilor erau invariabil aceleași. În schimb moda europeană, mai ales cu înnoirile aduse de revoluția franceză, era extrem de variată, tinerească, vioaie, personalistă. Turcoaicele, cu vălul misterului deasupra gurii și a nasului, lăsînd să li se vadă numai ochii mari, negri, adînci, își manifestau cu grație curiozitatea atingînd cu mîinile lor albe, mici, fine, costumele cu care europenii erau îmbrăcați, mănușile lor, pălăriile lor...[2]

Se duse apoi în piața sclavilor. Era aceeași cum o văzuse cu ani în urmă. Nimic nu se schimbase. Aceleași boxe de lemn cu porți și ferestre prevăzute cu fiare în jurul unei vaste curți, cu alei străjuite de arbori, pe care se plimbau vînzătorii de sclavi, ce-și fumau pipele și discutau despre marfa lor. La cîțiva pași de ei erau prezentați sclavii. Nenorociții erau strînși în grupuri mici. Cei mai mulți erau goi, figurile lor erau resemnate și triste. Se găseau acolo toate tipurile umane reprezentînd toate rasele. Puteau fi văzuți bărbați și femei albi cu trăsături regulate; tineri cu fețe frumoase și corpuri atletice sau efebi. Mai departe erau negrii cu fețele lor întunecate, cu nasul plat, fruntea bombată și pielea lustruită. Prin această vastă incintă circulau încet cumpărătorii: unii cumpărau tineri pentru munci; alții fete cu părul lung, cu șolduri de alăută, cu priviri extatice, a căror singură îmbrăcăminte erau doar cîteva monede prinse într-un lanț în jurul gîtului. Marfa cea mai căutată, erau sclavii pentru muncă, pentru divertisment, pentru dragoste. De aceea, mulți din aceștia era îngrijiți pentru a atrage pe cumpărător. Tinerele sclave, multe din ele știau să danseze, să cînte sau să brodeze. Unii dintre tineri erau cumpărați pentru Serai. Acolo ei puteu cîștiga fa-

---

[2] Cf. Jean Jouannin et Jules von Gaver, *Turquie*, Paris, f.a., p. 449 și urm.

www.dacoromanica.ro

voarea padișahului, ajungînd chiar înalți dregători ai imperiului. Deosebirea de clasă socială pe care o făceau grecii și romanii privind sclavii, era străină musulmanilor. Turcoaicele tratau sclavele ca pe surorile și fiicele lor. Manuc, rătăcind prin această piață își aduse aminte de povestea unei sclave despre care auzise în primii ani ai tinereții și care scandalizase societatea vremii în timpul războiului din 1787—1791. Era vorba de Sofia de Witt, fiica unor greci sărmani negustori de legume în piețele constantinopolitane, ce fusese vîndută ca scalvă. Prin frumusețea și farmecele ei a ajuns contesă, uimind societatea și cercurile regale sau imperiale ale Europei.[3]

Cînd se înapoie la han, i se spuse că era așteptat în apartamentul său de către Mehmed Galib, reis efendi, prietenul său vechi, care-i era foarte obligat pentru că își deschisese punga ori de cîte ori înaltul dregător îl solicitase. Întîlnirea a fost prietenească și sinceră.

Ceea ce nu înțelesese prea bine pînă atunci, acum își lămurise în mod complet. Manuc crezuse că Nizamul, adică noul sistem, fusese impus de Selim al III-lea neținînd seamă de realități. Se înșelase. Mehmed Galib îi explicase. Imperiul otoman se afla într-un avansat proces de descompunere din cauza ruinării clasei țărănești, care constituia baza lui economică, de către marii feudali. Pe de altă parte, revoluția franceză și, mai ales, curentele de eliberare națională, ce se afirmau, în primul rînd, la popoarele din Balcani, impuneau Porții o grabnică reorganizare statală și socială. Turcia europeană era grav amenințată să se desprindă din imperiu. Acțiunile anarhice ale bandelor rebele agravau și mai mult situația. Dacă însă, totuși, imperiul mai rezista, iar procesul de descompunere se oprise, se datora, în cea mai mare măsură, puterilor occidentale și, în primul rînd, Angliei și Franței, interesate să se păstreze intact acest imperiu, care, singur, putea fi opus tendințelor imperialiste și expansioniste ale Austriei și Rusiei țariste. Reformele inițiate de sultanul Selim al III-lea erau susținute de partea mai luminată a clasei conducătoare otomane care vedea

---

[3] Generalul conte Langeron, *Journal des campagnes...*, în Hurmuzaki, *Documente*, III/1, p. 92—93.

www.dacoromanica.ro

clar dezastrul. Ea voia să determine renașterea puterii militare și să impună centralizarea puterii administrative. De aici, tendința de europenizare a armatei prin reorganizarea corpului ienicerilor. Iar prin centralizarea puterii administrative se urmărea introducerea ordinii în finanțe și evitarea actelor de anarhie din partea aianilor din pașalîcurile de la hotarele europene, asiatice sau africane ale imperiului. Selim al III-lea voia prin noul său sistem să modernizeze și să europenizeze structura statală a imperiului. Așa se explică de ce reformele au fost susținute de toate elementele progresiste și de masele populare.

După tot ce văzuse în plimbarea lui prin Constantinopol și după întrevederea cu bunul său prieten, Manuc se simți obosit, trist, îngrijorat. Nu reușea să-și îndepărteze gîndul de la situația în care se afla marea putere a sultanilor din cauza perspectivelor sumbre ce se deschideau... De aceea, fără să reflecteze prea mult, se hotărî să plece cît mai repede acasă la el, la Rusciuc, lîngă ai lui cei dragi. Acolo va chibzui ce are de făcut pentru ca averea și bunurile lui să fie puse la adăpost de riscurile inerente unor vremuri tulburi.

A doua zi de dimineață Manuc plecă spre Rusciuc. Careta străbătu străzile orașului și ajunse în piața At Meidani, unde o mulțime agitată, printre care mulți ieniceri, îi încetini mersul. Cea mai mare piață din Constantinopol păstra în numele ei turcesc — At Meidani — amintirea vechiului hipodrom, din care nu mai rămăseseră decît urmele unor ziduri.[4] În această uriașă piață, grecii și romanii au asistat la jocurile de circ și la cursele de cai. Aici se adunau mulțimile să aclame pe împărați și pe eroii întrecerilor sportive. Din coloana înaltă de 57 de metri, reprezentînd trei șerpi încolăciți, care susțineau chipul lui Constantin cel Mare, adusă de împărat de la Roma pentru a-i împodobi noua capitală, nu mai rămăseseră decît soclul îngropat în pămîntul depus de-a lungul

---

[4] Hipodromul, clădit de grecii din Bizanț, în secolul VII î.e.n., înfrumusețat și mărit de Constantin cel Mare și de urmașii lui, avea o pistă lungă de 120 m., de formă eliptică, limitată în trei părți de 40 de trepte. Cea de a patra parte adăpostea loja imperială. Pe axul pistei erau două coloane: coloana-serpentină și obeliscul.

www.dacoromanica.ro

vremii și cîteva bucăți de piatră risipite în jur. Intact mai stăruia doar măreţul obelisc provenit din templul din Karnak și montat tot aici de împăratul Teodosie I, în anul 390. Nenumărate secole, înfipt în cerul de deasupra Bosforului, a dominat marele oraş. Obeliscul mai păstra încă hieroglifele egiptene, săpate în piatră, ce aminteau o mirifică antichitate în care omul s-a consacrat ca mare creator, o ființă puternică prin spirit.

Dar, în acest început de secol, sumbru pentru istoria Imperiului otoman, obsedat de cele ce auzise în ajun, Manuc își aminti de groaznica vărsare de sînge din piața At Meidani cînd, cu prețul a 30.000 de morți, împărăteasa Teodora salvase tronul lui Justinian și chiar viața lui. Și tot aici în piața At Meidani, nenumărate revolte populare au zdruncinat puterea Imperiului otoman. Manuc nu se putu reține să nu se gîndească la perspectiva dramatică pe care poate o rezerva imperiului viitorul apropiat. Continuîndu-și drumul, revăzu și marea moschee a lui Ahmed, capodopera artei otomane, numită și moscheea albastră, din cauza plăcilor de ceramică albastră ce o căptuşesc în interior și care dau luminii ce pătrunde prin cele 260 de ferestre, irizări ce transformă moscheea într-o imensitate a liniștii. Aici, peste 30.000 de credincioși, pot invoca pe Alah. Unică în lume pentru frumusețea ei, a fost înălțată pentru a rivaliza cu Sf. Sofia, chiar lîngă acest măreț monument al artei bizantine. Apoi, nu departe de malul Mării Marmara, se înălțau turnurile vechii fortărețe cunoscută sub numele de Yedi Kule (Cele 7 turnuri), o altă amintire a puterii bizantine. Din cele șapte turnuri ale ei mai durau doar patru. Fusese construită la începutul mileniului al II-lea și terminată în anul 1182, de către Emanuel Comnen. Apărate de șanțuri adînci, înnegrite de vreme, cele patru turnuri deveniseră sub sultani cea mai neagră temniță a imperiului. Între zidurile lor și-au găsit o tragică moarte sultani, domnitori ai țărilor române și pașale...

Din careta care înainta în trapul liniștit al cailor, Manuc văzu și Seraiul sultanilor, construit pe colina Bosphorion înconjurat de un zid lung de aproape patru mile. Aici, erau apartamentele sultanului precum și vestita închisoare Bostangi. Palatul mai purta și numele de Subli-

www.dacoromanica.ro

ma Poartă în relațiile cancelariei cu țările străine. Cele șapte intrări în cele trei incinte erau despărțite prin ziduri groase și înalte, fiecare fiind prevăzută cu o intrare separată. Poarta cea mare, dădea, din fața Sfintei Sofia la prima incintă; poarta a doua conducea la divan; iar a treia, numită Poarta Fericirii se deschidea în incinta-grădină unde erau apartamentele sultanului.[5]

...Careta ajunsese la periferia marelui oraș. Trecu bariera după ce parcurse ultimele ulițe, strîmbe, strîmte, întunecate și murdare. În depărtare se vedea, mirific, peisajul iar în urma caretei se mai zăreau, din ce în ce mai estompate, turnurile moscheei lui Ahmed.

De cum ajunse la Rusciuc, prima grijă a lui Manuc a fost să se întîlnească cu Mustafa pașa Bairactar pe care-l informă asupra celor aflate la Constantinopol. Discuțiile dintre cei doi prieteni au durat pînă noaptea tîrziu. Mustafa pașa recunoștea gravitatea situației și considera că măsurile ce se impuneau erau două: pe de o parte, regruparea tuturor prietenilor și a tuturor sprijinitorilor lui Selim al III-lea, iar pe de alta, pregătirea unei oștiri puternice care să fie gata oricînd să apere pe sultan. Aceste inițiative au fost susținute, de la început, printre alții, și de Ramiz pașa, care ocupa importantul post de inspector general al artileriei și geniului.

De îndată Manuc a trecut la constituirea unei societăți politice secrete numită „Prietenii de la Rusciuc“, care număra pe toți prietenii și pe toți susținătorii noului regim. Unul din fondatori a fost, desigur, și Ramiz pașa. Manuc a fost ales să organizeze această societate conspirativă pentru că, pe de o parte, putea finanța cheltuielile ei, iar pe de alta, era în bune relații cu rușii, de care Mustafa pașa avea nevoie permanent în vederea unor eventuale negocieri pentru încheierea păcii. Această societate conspirativă avea să joace un însemnat rol politic, sprijinind politica reformatoare a lui Selim al III-lea, care a fost continuată de către Mustafa pașa Bairactarul, și după asasinarea sultanului. Înalții dregători din Serai cu care a lucrat Mustafa pașa, după ce a ajuns mare vizir, au fost recrutați, îndeosebi, din rîndurile membrilor acestei so-

---

[5] Cf. Charles Pertusier, *op. cit.*, p. 169 și urm.

www.dacoromanica.ro

cietăţi. Rusciucul deveni astfel cel mai puternic centru de susţinere a politicii reformatoare a sultanului şi a lui Mustafa paşa Bairactarul.

Cît despre cealaltă problemă, a oastei otomane care să apere la nevoie pe Selim al III-lea şi eventual să ia cu asalt capitala otomană, ea se rezolva mai simplu. Mustafa paşa, în calitatea lui de seraschier al oastei otomane de la Dunăre, chiar înainte de a fi mare vizir, avea sub comanda lui puternice forţe de care putea dispune cum voia.

Între timp veştile care veneau la Rusciuc în legătură cu starea de spirit din imperiu, în general, şi din Constantinopol, îndeosebi, erau din ce în ce mai alarmante. Actele de indisciplină ale ienicerilor se înmulţeau, nemulţumirile populaţiei creşteau, conflictele între înalţii dregători ai împărăţiei nu mai conteneau. Deasupra marii capitale plutea o atmosferă tulbure iar constantinopolitanii aveau sentimentul că stau pe un vulcan gata să erupă. Selim al III-lea nu mai ieşea din apartamentele sale. Toată lumea se întreba cu îngrijorare ce se va întîmpla. Gărzile palatului îşi sporiseră numărul. Corpul bostangiilor era în permanentă stare de alarmă.

Revolta a izbucnit la 15 mai 1807 dintr-o întîmplare oarecare. Iamacii, unităţi de elită ale ienicerilor, au refuzat să poarte noile uniforme. Ceea ce a fost de ajuns pentru ca în toate garnizoanele marii oştiri otomane să înceapă să bată vîntul indisciplinei, să se cuibărească anarhia, să fluture steagul insurecţiei. Cele două mari corpuri de elită ale puterii militare otomane: ienicerii şi spahiii, erau gata de luptă, fiind ameninţate să-şi piardă vechile privilegii ca urmare a reformelor lui Selim al III-lea. Vizirul şi muftiul au căutat să-l liniştească pe sultan care era alarmat. L-au sfătuit însă să renunţe la planurile lui reformatoare. Starea de agitaţie din garnizoană se intensifica din zi în zi. La sfîrşitul lunii mai şi-au făcut intrarea în capitala otomană şi alte unităţi de elită ale armatei, printre care şi karabachizii, revoltaţi şi ei. Aveau şi liste cu numele tuturor partizanilor reformelor. Toţi aceştia fură trecuţi prin ascuţişul iataganelor. Iar rîndurile răsculaţilor s-au înmulţit mereu. Acţiunile lor insurecţionale erau de o îndrăzneală nemaipomenită. Ajunseseră pînă acolo încît au cerut în faţa porţilor palatului

www.dacoromanica.ro

imperial, cu voce tare și amenințătoare, capul lui Bostangi Bașa, cea mai de seamă căpetenie militară a cărei misiune permanentă era să asigure securitatea sultanului. Acesta, dîndu-și seamă că orice rezistență ar fi inutilă și imposibilă totodată, se hotărî să se sacrifice pentru salvarea sultanului. Se duse la padișah și îl rugă, căzîndu-i umil la picioare, să poruncească să fie decapitat iar capul să-i fie aruncat în uliță, la picioarele răsculaților, pentru a-i potoli. Selim nu se indignă de ceea ce îi cerea omul lui de încredere, nici nu-i respinse cererea. În lașitatea de care era cuprins găsi propunerea foarte nimerită. Și nu tîrziu, de pe unul din crenelurile de la porțile Seraiului, a fost aruncat la picioarele ostașilor revoltați, capul însîngerat, desfigurat al lui Bostangi Bașa, ce se rostogoli ca o minge. Strigătele, urletele, se amestecau, deopotrivă, cu stridențele vocilor care chiuiau de bucurie. Iamacii ridicară capul lui Bostangi Bașa, îl purtară pe ulițele marii capitale înfipt într-un băț, ca pe un steag al victoriei, și îl duseră, urmat de mii și mii de iamaci, pînă în piața At Meidani, unde fu pus pe o tavă de argint, dată fiind importanța personajului, așezată pe un podium improvizat pe care erau înșirate alte șaptesprezece capete de înalți dregători, tot așa de însîngerate, tot așa de strivite, tot așa de macabre...

Situația se agrava din oră în oră. Nu mai era timp de pierdut. În orice clipă insurgenții puteau trece la acțiuni violente care să privească chiar persoana sacrosantă a lui Selim al III-lea. De aceea, în disperare, el renunță la reforme, semnînd un hatișerif care anula Nizamul, în speranța că, poate, astfel, își va salva tronul. Însă, era prea tîrziu. Soarta lui fusese hotărîtă. Răsculații nu mai acceptau jumătăți de măsură. În dimineața zilei de 28 mai 1807, chiar muftiul ceru sultanului să abdice pentru a se pune capăt stării de revoltă a ienicerilor, care tindea să se transforme într-un război fratricid. Selim abdică și cum nu avea moștenitor, fu urcat pe tronul sultanilor, sub numele de Mustafa al IV-lea, fiul cel mai mare al fostului sultan Abdul Hamid. După ce ascultă cuvîntarea muftiului, Selim se retrase și se închise el însuși în kefen. Cu puțin înainte de a intra în propria sa temniță, întîlni pe noul sultan. Îl îmbrățișă cu căldură și sinceritate, reco-

www.dacoromanica.ro

mandîndu-i să facă totul, chiar imposibilul, pentru binele poporului.

Neliniştea şi starea de revoltă care cuprinseseră capitala sultanilor se potoli pentru moment, de îndată ce se răspîndi vestea abdicării. Retras în apartamentul său, devenit închisoare, Selim fu cuprins de o mare tristeţe gîndind ce soartă se pregăteşte imperiului, prin abolirea Nizamului. Bunele lui intenţii de a moderniza instituţiile otomane şi de a introduce civilizaţia europeană în viaţa societăţii se spulberaseră. Imperiul degenera, iar puterea lui scădea, putînd deveni uşor prădată în mîinile numeroşilor lui duşmani dinăuntrul sau din afara hotarelor. Şi situaţia era cu atît mai gravă din cauza războiului cu Rusia, cu această mare putere a nordului, cu care osmanlîii se băteau de secole.

Astfel, partida antireformistă, în frunte cu muftiul şi căpeteniile ienicerilor, precum şi alte corpuri de elită ale imperiului, toate retrograde şi fanatice, ieşiră învingătoare. Liniştea se restabili la Constantinopol. Iamacii, kabakizii şi toţi ienicerii răsculaţi se retraseră în garnizoanele lor. Orice tendinţă reformatoare şi înnoitoare care avea ca scop modernizarea şi întinerirea aparatului de stat învechit şi descompus, fusese înăbuşită. Imperiul putea continua lent alunecarea lui în prăpastie; sultanul şi înalţii dregători puteau continua viaţa lor desfrînată; abuzurile şi fărădelegile din administraţia de stat puteau continua nestingherite.

Întîmplările de la Constantinopol au produs în marea oaste otomană, reacţii diferite. Dintre toate armele, ienicerii erau cei dintîi care se bucurau pentru că nu mai erau ameninţaţi cu dizolvarea corpului. Însă, pe aga lor, fiindcă îşi datora situaţia militară fostului sultan, un grup de iamaci, recrutaţi din unităţile de elită ale ienicerilor, l-au ucis.

La Constantinopol, marele vizir şi muftiul, regizorii conspiraţiei antireformiste, aveau puteri depline, mai ales că noul şi tînărul sultan avea alte ocupaţii, alte preocupări, în haremul său, cu femeile sale. Însă, cum muftiul se amesteca prea mult în treburile imperiului, controlînd chiar activitatea înalţilor dregători, se produse un conflict mut între cei doi stăpîni. Curînd, conflictul deveni gene-

www.dacoromanica.ro

ral și public. În Serai interveniră multe schimbări. Nemulțumiții plecau din Constantinopol și se refugiau la Rusciuc, unde era stăpîn Mustafa pașa Bairactar, vechi om de încredere al lui Selim și dușman declarat al tuturor acelora care complotaseră împotriva binefăcătorului său. Numărul nemulțumiților cu noua situație creată prin detronarea lui Selim, creștea mereu. Seraiul era cuprins de mare neliniște. Toți înalții dregători se sfătuiau, discutau, se întrebau ce se mai întîmplă, voiau să știe ce poate să se mai întîmple.

Evenimentele care au urmat înlăturării lui Selim nu au restabilit ordinea și liniștea în vastul imperiu al sultanilor. Astfel, revolta ienicerilor care s-a transformat într-o revoltă de palat nu făcuse decît să zguduie și mai puternic temeliile Imperiului otoman.

După instalarea noului regim al lui Mustafa al IV-lea, avînd ca mare vizir pe Celebi pașa, ienicerii au continuat să fie nemulțumiți din cauza iamacilor. Aceștia, deși făceau parte din unitățile lor, voiau ca, singuri, să dețină puterea militară a corpului și, prin consecință, puterea politică a imperiului. Dar nu numai atît. Începură să fie nemulțumite și mulțimile pentru că marele vizir Celebi deși le promisese anularea impozitelor percepute de fostul sultan, totuși nu-și respectase angajamentul. Astfel că, masele populare erau în fața situației că deși reformele nu se mai aplicau, impozitele însă se încasau. În sfîrșit, un alt izvor de nemulțumiri era războiul cu rușii, care costa foarte mult. Haznaua era goală, marea oștire era în mare măsură anarhizată. În asemenea împrejurări, chiar în rîndurile noilor stăpîni din Serai conflictele deveniră din ce în ce mai grave. La toate acestea se adăuga și revolta sîrbilor din octombrie 1807 care crea greutăți conducătorilor din Serai, în momentul în care imperiul era confruntat cu războiul cu rușii. Noua conducere încercă o împăcare cu sîrbii dar aceștia, susținuți de ruși, prin Rodofinikin, refuzară orice contact cu Constantinopolul.

Situația era însă agravată și de evenimentele politice externe. Guvernul otoman căuta să stabilească cît mai bune relații cu Anglia. Însă, marele dragoman Alexandru Suțu trădă interesele imperiului și informă pe generalul Sebastiani, ambasadorul francez, despre proiectele Sera-

www.dacoromanica.ro

iului. În această situaţie generalul Sebastiani atrase atenţia marelui vizir Celebi, că guvernul turc se lasă influenţat de englezi, tocmai cînd el este ajutat de Napoleon. Sebastiani trecu chiar la ameninţări cu plecarea. În consecinţă, guvernul a fost nevoit să cedeze injoncţiunilor lui Sebastiani şi să se mulţumească numai cu tăierea capului lui Alexandru Suţu.

În împrejurări atît de complicate, cu înalţi dregători care nu se înţelegeau, cu afacerile politice încurcate, cu greutăţile şi fierberea dinăuntrul imperiului, cu un război purtat cu un adversar redutabil, exista totuşi un om şi un centru spre care ochii acelora care sprijiniseră politica fostului sultan, erau aţintiţi. Omul era Mustafa paşa Bairactar, rămas credincios lui Selim care-l făcuse paşă cu trei tuiuri, iar centrul era Rusciucul unde acesta era aian. Toţi duşmanii noului regim îşi găseau refugiu la Mustafa paşa. Dar spre Rusciuc începură să privească chiar Kehaia Bei, ministrul de interne şi Mehmed Geleb, reis efendi, ministru de externe. Mustafa paşa se bucura în sinea lui de nepopularitatea noului regim. Dar, nu este mai puţin adevărat că începuse să se îngrijoreze de situaţia ce i se crea lui personal faţă de împărăţie, prin adeziunile nenumărate pe care le primea. De aceea a vrut ca Rusciucul să nu apară în ochii stăpînirii ca un centru de rezistenţă antiguvernamentală. Şi cum noul sultan, Mustafa al IV-lea, avea părere bună despre aianul de la Rusciuc, Mustafa paşa căută să exploateze această împrejurare. Planul lui a fost simplu: să ceară sultanului să acorde lui Manuc titlul de dragoman, pentru serviciile pe care le adusese împărăţiei. În felul acesta, pe de o parte, Mustafa paşa se arăta devotat sultanului şi noului regim iar pe de altă parte, îşi introducea în Serai un om al lui care să-l informeze cu tot ce se întîmplă acolo, avînd în vedere intenţiile lui de a repune pe Selim pe tronul sultanilor.

Bucurîndu-se de un deosebit prestigiu în cercurile din Serai, deşi era într-o oarecare măsură bănuit că a rămas credincios fostului sultan, fiind considerat unul din marii generali ai imperiului, de care Seraiul nu se putea dispensa uşor din cauza stării de război cu ruşii, el fiind seraschier al oştirii otomane de la Dunăre, Mustafa paşa se

www.dacoromanica.ro

adresă, direct, padişahului cu cererea sa. Răspunsul a fost prompt. Seraiul nu avea nici un interes să-l refuze, ca să-i dea motive de supărare. La 24 noiembrie 1807, Mustafa paşa a fost informat că sultanul Mustafa al IV-lea a conferit titlul de dragoman „al divanului meu împărătesc", lui Manuc. În firmanul imperial se arăta că „boierul Manuc Bei fiind unul din cei mai vechi şi mai zeloşi servitori ai mei este în interesul şi pentru gloria sceptrului meu, ca un asemenea personaj să fie distins şi onorat printre aceia ai naţiunii sale". Urmau apoi privilegiile acordate cu ocazia acestei numiri, atît lui Manuc şi fiilor săi, cît şi unui număr de opt tălmaci şi doisprezece servitori.[6]

În această conjunctură politică, Manuc, scrie biograful său Mser Mserianţ, l-a sfătuit pe Mustafa paşa să nu se grăbească. Mai întîi să adune în jurul lui pe toţi exilaţii şi pe toţi aderenţii la reformă, să-i încadreze în societatea conspirativă „Rusciuc yarana" adică „Prietenii de la Rusciuc", şi apoi să pornească cu oastea asupra capitalei. Ceva mai mult: Manuc s-a obligat să-i pună la dispoziţia Bairactarului toate sumele de care va avea nevoie pentru realizarea măreţului său plan. Mustafa paşa îşi însuşi sfaturile lui Manuc şi le urmă întocmai. Astfel, Rusciucul deveni citadela nemulţumiţilor, adepţilor politicii lui Selim. Aici, se discuta mereu, ziua şi noaptea, cum ar putea reuşi o lovitură de stat şi cum ar putea fi readus Selim pe tronul strămoşilor lui. Veştile ce veneau de la Constantinopol arătau că momentul era prielnic pentru a se trece la acţiune în vederea redresării vechii situaţii politice. După lungi discuţii, fu urmat sfatul lui Manuc. Se decise trimiterea unei delegaţii la marele vizir Celebi Mustafa, care-şi avea oastea concentrată în preajma Adrianopolului, pentru a interveni să restabilească situaţia şi să potolească tulburările din capitala otomană fără însă a i se dezvălui intenţiile Bairactarului de a readuce pe Selim pe tron. Marele vizir a fost cîştigat pentru această idee. De la Adrianopol, delegaţia Bairactarului îşi con-

---

[6] H. Dj. Siruni, *Bairakdar Moustapha Pascha et Manouk Bey „Prince de Moldavie"*, în „Balcania", VI (1943), p. 68; *Documente turceşti privind istoria României*, III, trad. Mehmed A. Mustafa, *mss.* Institutul de studii sud-est europene.

www.dacoromanica.ro

tinuă drumul spre Constantinopol pentru a informa pe partizanii lui Selim ce avea să urmeze. În acest scop, trebuia să se risipească prin mahalalele capitalei pentru a lua contact cu aceştia, printre care erau mulţi demnitari şi multe personalităţi ale vieţii sociale şi religioase a imperiului. Aceştia aveau misiunea, în primul rînd, să lichideze pe iamaci, fanatici apărători ai vechii ordini şi ai noului sultan care era pentru ei o garanţie că nimic nu se schimbă în imperiu şi că privilegiile lor şi vechile instituţii rămîn în vigoare. În acest timp planul Bairactarului a fost pus la punct. El era gata să pornească în fruntea oştirii sale în marş spre capitala otomană.

În sfîrşit, sosi şi ziua sorocită. Mustafa paşa se îndreptă, mai întîi, spre Adrianopol, cu un efectiv de 4000 de oameni, pe care-l spori, cu încă alţi 8000 de ostaşi din Serbia. Apropierea trupelor îngrozi autorităţile din Adrianopol. Bairactarul, pentru a potoli spiritele, îşi risipi unităţile prin pădurile şi satele din apropierea fostei capitale a imperiului.

După ce Mustafa paşa a pornit de la Adrianopol spre Constantinopol cu oastea sa, întregită cu unităţile marelui vizir, odată ajuns la barierele marelui oraş, a trimis pe reis efendi la sultan pentru a-i expune planul pe care-l alcătuise împreună cu marele vizir Celebi şi care avea ca obiectiv de a lichida pe iamaci care terorizau nu numai populaţia ci chiar pe padişah. Cu acest prilej interveni şi marele vizir care i-a spus sultanului că poate conta pe fidelitatea lui Mustafa paşa. Sultanul, încurajat de spusele marelui vizir se hotărî să distrugă pe iamaci. Mai întîi porunci uciderea unor ofiţeri superiori, destitui muftiul şi-l trimise în exil. Apoi, însoţit de un alai pompos, s-a dus în tabăra lui Mustafa paşa ale cărei corturi erau întinse în apropierea capitalei. Mustafa paşa se arătă supus sultanului şi-l asigură că după ce se va restabili ordinea, se va înapoia cu oastea lui la Rusciuc. Pe de altă parte, trimise vorbă lui Ramiz paşa şi altor prieteni să fie gata pentru lovitura cea mare.

În ziua de 28 iulie 1808, sultanul ieşi la unul din chioşcurile sale în afara zidurilor Constantinopolului. Mustafa paşa, profitînd de această împrejurare l-a invitat pe marele vizir în tabăra lui pentru a discuta cu el. Marele

www.dacoromanica.ro

vizir s-a dus. Mustafa pașa îi comunică planul său de a merge la Serai și de a repune pe tronul sultanilor pe Selim. Marele vizir ezită. Atunci Mustafa pașa îl tratà aspru, îi luă însemnele puterii și îl arestă. După care, în fruntea oastei, Mustafa pașa a intrat în Constantinopol îndreptîndu-se spre Serai. Coloana militară a Bairactarului a fost primită cu aclamații și mari demonstrații de bucurie pe tot drumul pînă la poarta principală a Seraiului. Constantinopolitanii credeau că s-a încheiat pacea cu rușii. Iamacii care erau de gardă, au lăsat pe Bairactar și oastea lui să intre prin prima poartă. Aflînd despre cele ce se întîmplă, Bostangi Bașa surprins de această situație, porunci închiderea celei de a doua porți a Seraiului. Mustafa pașa, urcat pe unul din ziduri, ceru lui Bostangi Bașa cu voce tunătoare, să deschidă porțile. Însă Bostangi Bașa refuză. Aștepta porunca sultanului. Atunci Mustafa îl apostrofă strigîndu-i că sultan este Selim... Se produse o mare mișcare. Trupele lui Mustafa pașa s-au îngrămădit în prima curte a Seraiului iar toți curtenii de acolo au intrat în panică. În acest timp, sultanul Mustafa al IV-lea, informat de sultana validé, reveni la palat și intră în apartamentele lui, pe o intrare numai de el știută. Auzind cele ce se petrec în prima incintă a Seraiului, porunci să se deschidă cel de al doilea rînd de porți iar el ieși în întîmpinarea lui Mustafa pașa. Îl întrebă ce vrea. Iar Bairactarul îi răspunse că-l vrea pe Selim. Sultanul îl asigură că în cîteva minute îl va vedea pe Selim. După care Mustafa a fost introdus într-o sală unde aștepta să-și întîlnească fostul stăpîn, binefăcătorul Selim. Însă, aici el nu găsi decît corpul însîngerat și sfîrticat al aceluia care fusese sultanul Selim. Scena uciderii a fost dramatică, povestesc contemporanii.

...Era ora rugăciunii. Fostul sultan Selim, îngenuncheat, abia începuse să recite nazamul cînd asasinii se năpustiră în încăpere. Pentru moment Selim nu se tulbură, crezînd că veneau să-i aducă vreo veste din partea vărului său, tînărul sultan Mustafa... De aceea își continuă, liniștit, rugăciunea. Însă, fulgerător, unul din asasini se aruncă asupra lui și îi trecu un cordon în jurul gîtului. Alți trei îl ajutară iar alții țineau în loc slugile lui Selim care, alarmate, năvăliseră în cameră. Se desfășură

www.dacoromanica.ro

apoi o cumplită luptă între Selim și călăi. Puternic, curajos, Selim reușise să se ridice în picioare, să trîntească la pămînt pe unii călăi, să-i îndepărteze cu puternice lovituri pe alții. În tot acest timp fostul sultan striga, urla, cerînd ajutorul slugilor sale. Acestea, căutară în zadar să smulgă pumnalele din mîinile eunucilor iar căpetenia lor, Cizlar aga, pe care Selim îl doborîse mai întîi, se aruncă din nou asupră-i, îl strînse de beregată cu toată puterea și, astfel, Selim, amețit nu mai avu putere să lovească sau să îndepărteze pe călăi care, încurajați de slăbiciunea de moment a fostului sultan, îi dădură mai multe și puternice lovituri de pumnale, pînă cînd inima lui Selim încetă să mai bată.

Nu mult timp după ce lupta luă sfîrșit și călăii se îndepărtară, apăru Mustafa pașa. La început, fu uluit de ceea ce vedea, dar după cîteva clipe își reveni. Porunci arestarea sultanului Mustafa al IV-lea și aducerea lui în camera crimei. În același timp, fu căutat Mahmud, fratele lui Mustafa, pentru a fi proclamat sultan. A fost greu de găsit fiind ascuns de oamenii de credință sub niște covoare pentru a-l apăra de furia dezlănțuită a fratelui său. Cînd, în cele din urmă Mahmud apăru, Mustafa pașa Bairactar, se prosternă la picioarele lui, îi sărută poala caftanului și, cu fruntea lipită de pămînt, aștepta poruncile noului său stăpîn. Mahmud îi întinse mîna, îl ajută să se ridice în picioare, îl declară eliberatorul său și îl numi pe loc mare vizir. Apoi se retrase în apartamentele imperiale căutînd să-și păstreze un aer calm și maiestuos, deși continua să fie zguduit de tot ceea ce se întîmplase în palat. Cît despre noul vizir, prima lui poruncă fu ca trupul însîngerat și zdrobit al fostului sultan să fie îngropat cu mare pompă în mormîntul mamei sale. Funerariile, spun contemporanii, au fost impresionante, constantinopolitanii manifestînd în mod spontan o adîncă durere pentru tragicul sfîrșit al acestui sultan luminat.

De cum Mustafa pașa Bairactar luă în mîinile lui energice conducerea grelelor afaceri ale imperiului el își manifestă cu prisosință nu numai puterea și autoritatea, ci și severitatea. Au fost luate de îndată nenumărate măsuri drastice pentru a restabili cît mai repede liniștea și ordinea în imperiu. Aceasta, cu atît mai mult cu cît războiul

www.dacoromanica.ro

cu Rusia continua, iar linia Dunării era grav amenințată. Constantinopolitanii priveau cu simpatie pe Mustafa pașa Bairactar fiindcă îl știau un adept al ideilor reformatoare ale fostului sultan. El deveni idolul zilei și se bucura de o mare popularitate, fiind considerat omul care salvase împărăția. Încurajat de adeziunile pe care le primea, zilnic, din toate părțile imperiului, Mustafa pașa se răzbună cumplit, trecînd la acțiuni represive, excesive. Mai întîi execută pe toți sprijinitorii din Serai ai tînărului Mustafa, fostul sultan, apoi veni rîndul tuturor acelora care erau considerați retrograzi, adversari ai oricăror reforme. Chiar în ziua instalării, Mustafa Bairactar, marele vizir, porunci să fie expuse la porțile Seraiului 33 de capete, printre care nu lipsea acela al scutierului împărătesc, Bostangi Bașa, care refuzase să deschidă cea de a doua poartă de la Serai și nici acela al lui Cizlar aga, călăul care ucisese pe Selim. Dar noul mare vizir nu se opri aici cu acțiunile represive, punitive. El lichidă pe toți aceia care erau considerați ca adversari periculoși ai noului regim. Unii fură executați, alții surghiuniți. Dar de scăpat, nu a scăpat nici unul. Era de ajuns un denunț pentru ca să cadă capul celui bănuit, indiferent dacă era sau nu un adept al fostului regim. Noul vizir nu avea vreme să se încurce cu judecăți, anchete sau cercetări. Tot atunci au căzut pradă morții, consemnează un contemporan în amintirile sale, și 150 de fete pentru că la îndemnul sultanei validé manifestară o mare bucurie la vestea uciderii lui Selim. Trupurile ciopîrțite și împuținate au fost vîrîte în saci și apoi au fost aruncate în mare pentru ca să nu mai rămînă vreo urmă. Cît despre fostul mare vizir, Celebi pașa, a fost exilat la Ismail unde aștepta în fiecare zi să fie ucis[7].

Marele vizir își dădea seama că era confruntat cu două mari serii de probleme: unele de ordin intern, celelalte de ordin extern. Pe de o parte, trebuia să restabilească ordinea internă, să insufle marii oștiri otomane un nou avînt de luptă și încredere în puterea imperiului; pe de altă parte, trebuia să facă față războiului cu rușii. Iar în aceas-

---

[7] Cf. A. Alix, *Précis de l'histoire de l'Empire ottoman*, III, Paris, 1822, p. 295 și urm.

www.dacoromanica.ro

tă privință, primul gînd al lui Mustafa pașa, care era un vechi adept al prieteniei cu Rusia, a fost de a ajunge la pace cu rușii. Cum negocierile trebuiau începute imediat, căci restabilirea ordinii interne și refacerea imperiului se puteau împlini numai în timp, Mustafa pașa socoti oportun să propună rușilor noi discuții pentru negocierea păcii. Iar în acest scop îl lăsase pe Manuc la Rusciuc, date fiind legăturile lui cu comandamentul rus de la București.

Gîndul acesta îl rodea pe Mustafa pașa de la începutul războiului, pe cînd era aian al Rusciucului. Încă din vara anului 1807, după cîteva luni de la izbucnirea conflictului, căută, cu sprijinul lui Manuc, să înceapă discuții cu generalul Michelsohn, comandantul armatei ruse, și apoi cu feldmareșalul Prozorovski, care l-a înlocuit pe cel dintîi în septembrie 1807. Nu este mai puțin adevărat că și rușii erau dispuși să negocieze cu turcii. Ei își manifestară această dorință chiar în vara anului 1807. Guvernul rus voia să înceapă negocieri de pace cu Poarta, prin principele Pozzo di Borgo. Rusia era împinsă la această acțiune diplomatică de către Franța napoleoniană care urmărea, mai ales după încheierea tratatului de la Tilsit, dintre Napoleon și Alexandru I, realizarea unei prietenii cît mai strînse cu imperiul de la nord, pentru a-l avea aliat în politica lui împotriva Angliei. De aceea, discuțiile dintre cei doi împărați au mers atît de departe la Tilsit încît s-a ajuns la împărțirea Imperiului otoman[8].

Cînd s-a aflat la București și la Iași despre proiectele celor doi împărați, toată lumea a fost convinsă că pacea nu este departe. Numai agenții diplomatici francezi din Balcani, erau sceptici sau îngrijorați. Unii nu credeau că rușii vor accepta clauzele napoleoniene ale înțelegerii de la Tilsit iar alții aveau convingerea că rușii vor încerca

---

[8] Prin tratatul de la Tilsit (7 iulie 1807) și anume prin art. 21—23, războiul dintre Rusia și Turcia înceta; trupele ruse erau obligate să părăsească Moldova și Țara Românească pînă la semnarea tratatului de pace între cele două mari puteri, „pentru încheierea căreia împăratul Rusiei aștepta mediația și bunele oficii ale Franței". (Prince A. M. Ourousow, *Résumé historique des principeaux traités de paix conclues entre les puissances, europeennes,* Paris, 1885, p. 181—182).

www.dacoromanica.ro

să elimine mediaţia franceză dintre ei şi turci privind încheierea păcii. Ceea ce, dealtfel, se şi adeveri mai tîrziu.

În stadiul relaţiilor franco-ruse din vara anului 1807, nimeni nu a fost surprins că la 24 august s-a ajuns la semnarea armistiţiului de la Slobozia. Negocierile dintre ruşi şi turci s-au purtat în prezenţa unui comisar francez, generalul Guilleminet. Armistiţiul prevedea încetarea ostilităţilor ruso-turce pe timp de şapte luni, înăuntrul cărui termen, urma să se negocieze încheierea păcii. Potrivit stipulaţiilor armistiţiului, ruşii trebuiau să se retragă din ţările române în timp de 35 de zile, iar turcii se obligau să nu trimită armată în fortificaţii şi să nu menţină unităţi militare în Moldova sau în Ţara Românească, pînă nu vor fi elucidate litigiile dintre ei în legătură cu cele două ţări. Armistiţiul a fost semnat, din partea Turciei, de către Mehmed Galib, iar din partea Rusiei, de către generalul Sergiu Lascarov. De asemenea, textul armistiţiului a fost semnat şi de către comisarul francez, generalul Guilleminet.

Unul din agenţii diplomatici francezi, consulul Mériage, scria într-un raport al său că, în timpul negocierilor de la Slobozia, ruşii au păstrat strînse legături prin „Manucci“, nu numai cu Mustafa paşa ci şi cu Kusei Efendi, şeful rebelilor bulgari. Recunoscut şef al comandamentului rebelilor din Bulgaria, acesta îşi întinsese relaţiile pînă la feldmareşalul Prozorovski, noul comandant al armatei ruse de la Dunăre, numit în urma morţii generalului Michelsohn[9]. Kusei Efendi i-a trimis feldmareşalului Prozorovski daruri prin consulul Luca Kiriko, pentru care comandantul rus i-a mulţumit trimiţîndu-i şi el, tot prin consulul Luca Kiriko, alte daruri.

Semnarea armistiţiului de la Slobozia n-a însemnat însă şi aplicarea lui. Poarta cerea Rusiei eliberarea imediată a Moldovei şi a Ţării Româneşti invocînd guvernului rus argumentul că nici Rusiei nu i-ar putea conveni ca o altă putere să se amestece în modul cum sînt administrate pro-

---

[9] Se remarcă faptul că cel de al doilea comandant nu era mai tînăr: „...Se orîndui comandant prea învechitul în zile feldmareşalul Petru Prozorovski“. *(Zilot Românul, Ultima cronică română din epoca fanarioţilor,* Bucureşti, 1884, p. 92).

www.dacoromanica.ro

vinciile ruse. Poarta, se afirma în răspunsul trimis la Petrograd, preferă mai curînd să se prăbușească sub ruinele patriei decît să încheie tratate asemenea acelora care i-au fost impuse pînă atunci prin violență. Curtea Rusiei, se insista în această notă de răspuns, trebuie să-și ia angajamentele formale de a nu se mai amesteca în nici o formă în treburile Moldovei și ale Țării Românești. Numai în asemenea condiții, pacea va putea fi imediat încheiată cu concursul aliaților Sublimei Porți, de care ea nu-și va separa niciodată interesele.

Țarul Alexandru I nu a acceptat însă această condiție. Iar generalul Horace Sebastiani, informa guvernul francez că armistițiul de la Slobozia este fără obiect întrucît Turcia nu concepe cedarea nici unui petic de pămînt din teritoriile aflate sub suveranitatea ei.

Reacția Curții de la Petrograd față de armistițiul de la Slobozia a surprins nu numai pe oamenii politici ci chiar și pe mulți diplomați occidentali, interesați să se restabilească pacea între cele două mari puteri, dată fiind politica ofensivă a lui Napoleon. Toată lumea era dezamăgită și sceptică. Numai un om continua să creadă că, totuși, pacea ruso-turcă este posibilă: Mustafa pașa Bairactarul. În decembrie 1807, Mériage, consulul francez de la Vidin, raporta lui Talleyrand, ministrul de externe al Franței, că Mustafa pașa, deși fusese angajat în desfășurarea unor evenimente atît de grave și deși ideea păcii părea compromisă, totuși continuă să poarte negocieri cu rușii, prin intermediul lui Manuc și al lui Bogos Sebastian. Iar în februarie 1808 Mustafa pașa se adresează feldmareșalului Prozorovski, exprimîndu-și dorința de a se negocia pacea între ei fără intermediul Franței. La 16 februarie comandantul rus, informează pe contele Nicolae Rumianțev, ministrul de externe al Rusiei, despre aceste propuneri. La 22 februarie 1808, Constantin Ipsilanti scria de la Kiev aceluiași Nicolae Rumianțev, că eforturile pe care le depune Bairactarul pentru încheierea păcii sînt provocate dacă nu direct de sultan, sigur de unii înalți dregători. Constantin Ipsilanti preciza că are aceste informații de la agentul său de la Rusciuc, Bogos Sebastian, omul de încredere al lui Manuc. În adevăr, acesta era un colaborator atît de intim al Bairactarului, încît îl folosea de multe ori

www.dacoromanica.ro

ca secretar particular. Cum Bairactarul, ca şi înaintaşul său Tersenec Oglu, nu ştia nici să scrie nici să citească, chiar corespondenţa secretă i-o făcea Bogos.

Din aceeaşi perioadă datează şi corespondenţa dintre Bairactar, Manuc, Kiose Ahmed şi Bogos Sebastian cu Constantin Ipsilanti refugiat la Kiev. Prin această corespondenţă fostul domnitor primea asigurări, că este susţinut împotriva lui Alexandru Suţu, ca să fie readus ca domnitor al Ţării Româneşti.

Tratativele de pace care se purtau în aceste împrejurări au indispus Franţa care era potrivnică oricărei înţelegeri ruso-turce fără participarea ei. Franţa urmărea izolarea Angliei şi de aceea voia să fie prezentă în orice acţiune diplomatică privind cele două mari puteri răsăritene. Aşa fiind, agenţii francezi din Balcani se întrec în a trimite nenumărate rapoarte la Fontainebleau, personal lui Talleyrand, ministrul de externe al Franţei. La 8 aprilie 1808, Mériage, consulul francez de la Vidin, raporta lui Champagny, ambasadorul Franţei la Viena, care culegea toate informaţiile din răsăritul şi sud-estul Europei, că Bairactarul era influenţat în toate deciziile lui de către „boierul şi marele proprietar muntean Manuc".

Între timp, se apropia expirarea termenului armistiţiului iar capitala Imperiului otoman era în plină efervescenţă. În faţa acestei situaţii, guvernul turc a cerut Bairactarului, date fiind relaţiile lui cu ruşii stabilite prin Manuc, să înceapă discuţii cu feldmareşalul Prozorovski. În acest scop, Bairactarul numi pe Manuc, iar comandamentul rus pe căpitanul Krasnokutski. Aceste evenimente se întîmplau în primăvara anului 1808, după scurgerea celor şapte luni de la semnarea armistiţiului. Discuţiile dintre cele două părţi nu au dus la rezultate pozitive. În schimb, s-a hotărît prelungirea armistiţiului pe încă un an, pînă la 28 martie 1809. Cu toate acestea Bairactarul a continuat discuţiile cu feldmareşalul Prozorovski. Acesta exprima comandantului rus dorinţa Porţii de a se negocia pacea, spunîndu-i textual; „... A servi pe suveranii noştri, care sînt binefăcătorii noştri... este util umanităţii". De aceea: „... A procura lumii odihna şi liniştea este datoria noastră". Iar feldmareşalul Prozorovski scria con-

www.dacoromanica.ro

telui Rumianțev, că Bairactarul îi arată o mare prietenie și că i-a făcut nenumărate daruri. Cît despre propunerile de pace ale Bairactarului, Prozorovski le considera ca fiind făcute cu aprobarea guvernului turc. În scrisoarea amintită Prozorovski mai scria că a oferit și el Bairactarului un dar: o blană de samur în valoare de 3000 de ruble[10].

La sfîrșitul lunii mai 1808 a sosit la Rusciuc un delegat rus care a fost găzduit timp de 34 de zile la Manuc. Rostul acestuia era de a discuta cu Manuc cum ar fi posibilă încheierea păcii. Despre acest agent rus, Mériage, consulul francez de la Vidin, scria că avea misiunea de a termina negocierile începute la Slobozia fără intermediul Franței. Cît de adînci și complete erau negocierile secrete ce se purtau în această perioadă, reiese din informația consulului francez, potrivit căreia sultanul ar fi respins propunerile ruse deoarece afectau integritatea teritorială a Imperiului otoman. Cu toate acestea negocierile au continuat. La 11 iulie 1808 baronul Bervitz, adjutantul feldmareșalului Prozorovski, s-a dus la Rusciuc unde s-a întîlnit cu Manuc cu care a discutat aceeași problemă cheie: condițiile pentru încheierea păcii. Însă, intervenind evenimentele provocate de Mustafa pașa, care au dus la asasinarea lui Selim, la detronarea lui Mustafa al IV-lea, la instaurarea lui Mahmud al II-lea și la numirea lui ca mare vizir, discuțiile pentru încheierea păcii au fost sistate pentru moment. Au fost reluate și mai energic la sfîrșitul lunii august cînd, Mustafa pașa, în noua sa înaltă demnitate, putea discuta cu și mai multă autoritate problema păcii. În notele sale autobiografice, Manuc arată că după numirea lui Mustafa pașa ca mare vizir, el și-a intensificat eforturile pentru a se ajunge la încheierea păcii cu rușii fără mijlocirea altor state. „... Și m-a însărcinat pe mine, scrie Manuc, să fac pregătirile necesare în această privință și să intru în corespondență cu prințul Prozorovski".

În adevăr, la 25 august 1808, Mustafa pașa, abia insta-

---

[10] H. Dj. Siruni, *Pacea ruso-turcă de la București din 1812 în lumina materialului documentar aflat în arhiva lui Manuc Bei* (mss.)

www.dacoromanica.ro

lat, îl însărcinează pe Manuc să ia contact cu rușii în vederea discuțiilor pentru pace. Într-o scrisoare adresată lui Manuc, Mustafa pașa îi recomandă să-i transmită comandantului rus că, fiind mare vizir și fiind un alt sultan la conducerea împărăției, poate discuta liber și autorizat condițiile păcii. În aceeași scrisoare se recomandă însă lui Manuc, să arate rușilor că turcii doresc pacea dar numai dacă nu o condiționează de cesiuni teritoriale în dauna celor două țări românești: „Guvernul turc nu va ceda nici un petic de pămînt, se precizează în scrisoare, iar majestatea sa imperială a interzis să se vorbească despre aceasta". Încheierea păcii fiind însă „dorința categorică a padișahului", Mustafa pașa îi recomanda lui Manuc să-i arate feldmareșalului Prozorovski că el nu mai este un simplu seraschier, ci mare vizir care are „în mîinile sale sigiliul de împuternicire cu deplină independență și autoritate". Marele vizir asigura pe comandantul șef al armatei ruse că, în cazul unui război al Rusiei cu Franța, înaltul devlet nu se va amesteca în nici o formă, pentru că Imperiul otoman dorește să aibă cu țarul, nu numai relații de bună vecinătate ci, chiar de prietenie. Iar în această privință, precizează Mustafa pașa în scrisoarea sa către Manuc, „pentru a vă convinge de aceasta pot să mă angajez să vă dau și un sened". Scrisoarea se încheie în termenii următori: „Avînd încredere în domnia voastră și cunoscînd, de asemenea, priceperea voastră precum și buna conducere a treburilor, ne-ați face un serviciu nouă și, îndeosebi, înaltului devlet dacă, neocupîndu-vă de alte lucruri, veți putea obține în aceste momente încheierea unei păci cu Rusia. Numai să judecați asupra celor ce aveți de făcut și să fiți cu grijă pentru că ecoul în Franța asupra acestor negocieri ne poate aduce neplăceri"[11].

La 14 septembrie acel an, Mustafa pașa îi scrie, din nou lui Manuc, care se afla la București, ca să insiste pe lîngă feldmareșalul Prozorovski pentru încheierea păcii. Marele vizir își manifestă, încă o dată, bunele sale sentimente față de Rusia. El insistă ca Manuc să reia discuțiile. „Se lasă pe seama voastră, îi scrie Mustafa pașa în încheiere, dacă e potrivit să se procedeze astfel sau într-alt chip. În

[11] *Documente turcești. . ., loc. cit.;* Arhiva MIMB Inv. Nr. 26510.

www.dacoromanica.ro

orice caz, să depuneţi eforturi pentru îndeplinirea celor necesare"[12].

La 16 septembrie, Manuc se întîlneşte cu baronul Bervitz şi îi comunică din partea lui Mustafa paşa, atitudinea adoptată de marele divan în ceea ce priveşte condiţiile păcii. Pe baza informaţiilor ce le avea, baronul Bervitz întocmeşte pentru feldmareşalul Prozorovski un raport în care afirmă că în Turcia a fost restabilită ordinea şi vrea să încheie pacea dar nu în dauna ţărilor române. „Căci, se precizează în raport, sînt autorizat să declar că Sublima Poartă nu va ceda nici un petic de pămînt din teritoriul său şi că majestatea sa împăratul a interzis de a se vorbi aşa ceva"[13].

Negocierile dintre Manuc şi baronul Bervitz, au continuat la Rusciuc pînă la sfîrşitul lunii septembrie 1808. În acest timp Mustafa paşa a prezentat ruşilor prin Manuc, un memoriu. În el se arăta că era imperativă necesitatea de a se încheia pacea întrucît cele două mari puteri stau una împotriva celeilalte fără motive reale, amîndouă avînd nevoie ca pacea să se restabilească cît mai curînd. Numeroase documente din luna septembrie 1808 atestă intervenţiile şi propunerile de pace repetate, pe care Mustafa paşa le-a făcut feldmareşalului Prozorovski, prin Manuc, care era în relaţii foarte bune cu baronul Bervitz, aghiotantul comandantului armatei ruse.

În această conjunctură diplomatică, Manuc nu juca numai rolul de om de legătură între cei doi comandanţi, feldmareşalul Prozorovski şi marele vizir Mustafa paşa, seraschierul oastei otomane de la Dunăre; Manuc era, pe de o parte, agentul comandantului rus, căruia îi transmitea prin căpitanul Bervitz, tot ceea ce se întîmpla şi se discuta la Înalta Poartă; iar pe de altă parte, era şi un adevărat negociator, fiind purtătorul de cuvînt şi plenipotenţiarul marelui vizir. La înaltul comandament rus, se ştia că Manuc are toată libertatea de a negocia pacea fiind considerat cel mai intim colaborator şi sfătuitor al marelui vizir Mustafa paşa Bairactarul. Totuşi ruşii îl con-

---

[12] *Ibidem;* Arhiva MIMB, Inv. Nr. 26232.
[13] H. Dj. Siruni, ***Bairakdarul Mustafa Paşa în lumina izvoarelor armeneşti,*** (mss.).

www.dacoromanica.ro

siderau pe Manuc un agent al lor, în primul rînd. Așa se explică de ce i-au oferit o mare subvenție lunară pentru serviciile aduse. Manuc, bineînțeles, a refuzat cerînd însă lui Luca Kiriko să fie plătiți cei trei frați Sebastian, Bogos, Mesrob și Gabriel, pentru informațiile procurate rușilor. Cu toate acestea, Manuc știa să-și ascundă adevărata față reușind ca turcii să continue a-l considera omul lor. Pentru a menține această impresie Manuc nu s-a dat în lături să plătească, singur, toate cheltuielile necesitate de buna funcționare a cetăților turcești de la Dunăre. La 21 septembrie 1808 el achitase în ultimele opt luni suma de 1.220.024 piaștri!

Concomitent cu acțiunea pentru pace, Bairactarul, partizan al reformelor inițiate de Selim al III-lea și încurajat de oamenii lui de încredere, și-a început și programul reformator cu măsuri drastice pentru a lichida abuzurile și nedreptățile practicate de cei mai mulți dintre ieniceri. El urmărea însă realizarea unor reforme care să nu se îndepărteze prea mult de vechile tradiții. Mai întîi începu epurările în corpul ienicerilor. Erau păstrați cu aceleași grade și privilegii numai aceia care prezentau garanții morale. De aceea fură recrutați foarte mulți voluntari. Au fost bine pregătiți și bine plătiți ca să poată combate cu succes atît rezistențele dinăuntrul corpului ienicerilor, cît și spiritul învechit care domina în celelalte corpuri și în toate instituțiile imperiului. Totodată, voluntarii erau instruiți și cu noile metode de luptă introduse în armatele puterilor europene.

Liniștea și ordinea au fost restabilite în tot imperiul. Toți dregătorii, de la mare la mic, toți aianii și toți pașii, stăpînii absoluți ai pașalîcurilor, au început să asculte de poruncile împărăției. Pretutindeni se simțea prezența unui om autoritar și hotărît la cîrma treburilor marelui imperiu. Iar meritul deosebit al lui Mustafa pașa a fost că toate măsurile erau luate într-un spirit de totală moderațiune ceea ce îi atrase și mai mult simpatiile tuturor. Însă, ușurința cu care își realiză planul său politic și militar îi inspiră, foarte repede, un orgoliu nemăsurat. Crezîndu-se predestinat să salveze imperiul, începu să piardă simțul măsurii, devenind insolent și necruțător. Ceva mai mult, Bairactarul căzu și sub influența unuia din oamenii lui,

www.dacoromanica.ro

fiind mai lingușitor cu el. Acesta era Kiose Ahmed, urît de toți cei care-l cunoșteau, pentru că era ticălos și disprețuitor. Și astfel începu șirul greșelilor-cascadă. Mai întîi au fost maltratați ienicerii, corpul de elită al oastei împărătești, care timp de secole adusese putere și glorie împărăției. Erau dezarmați, umiliți, bătuți, aruncați pe drumuri. Păreau căzuți în robie. Sub influența nefastă a lui Kiose Ahmed, vizirul a adus în capitală nenumărate unități de țideci și daglii care alcătuiau în marea oaste împărătească, elementele cele mai de pe urmă. Loveau și batjocoreau pe ieniceri chiar în fața constantinopolitanilor uimiți și revoltați totodată de ceea ce le era dat să vadă. Apoi, vizirul se hotărî să îndepărteze o parte din trupele de sub comanda sa, din preajma orașului.

Manuc, care era la Rusciuc, auzind despre toate aceste măsuri și atitudini ale marelui vizir se hotărî să se ducă de îndată la Constantinopol pentru a-i arăta lui Mustafa pașa că face greșeli care vor avea grave urmări din cauza metodelor lui dictatoriale și tiranice. De cum ajunse în capitala sultanilor, Manuc fu primit de marele vizir cu bucurie, mai ales pentru că aștepta să-i aducă vești în legătură cu discuțiile purtate la comandamentul rus privitoare la încheierea păcii. Însă, spre surprinderea lui, Manuc nu-i comunică nimic referitor la această problemă vitală pentru imperiu; el îi vorbi de cu totul altceva... Îi arătă lui Mustafa pașa că a greșit îndepărtînd o parte din trupele de sub comanda sa cantonate în apropierea capitalei. Această hotărîre încuraja pe ieniceri, îi spunea Manuc, și-i făcea să spere că dacă vor conspira vor putea să schimbe situația politică în favoarea lor. Mai mult ca oricînd, insista Manuc pe lîngă marele vizir, el trebuia să fie puternic și temut pentru a putea continua aplicarea reformelor începută de Selim. Dar Mustafa pașa nu lua în seamă nimic din ce-i spunea Manuc. Marele vizir influențat de Kiose Ahmed, era convins că are geniu politic și militar, că este iubit de popor și nu întreprindea nici o acțiune fără să ceară sfatul celui mai intim colaborator al lui din acel moment, Kiose Ahmed. În asemenea împrejurări, sugestiile lui Manuc avură darul nu numai să nemulțumească dar chiar să și enerveze pe marele vizir. Îndrăzneala lui Kiose Ahmed ajunsese așa de departe, observă

www.dacoromanica.ro

un contemporan, încît atunci cînd primea pe înalții dregători ai imperiului, îi umilea, lăsîndu-i să aștepte ore întregi, neluîndu-i în seamă, vorbindu-le peste umăr ca unor slugi[14].

Dacă prietenia lui Manuc față de Kiose Ahmed avea un substrat politic, prietenia acestuia față de Manuc era determinată de bogățiile și de generozitatea marelui om de afaceri. Nenumărate sînt scrisorile din arhiva lui Manuc, prin care Kiose Ahmed îi cerea bani, după cum nenumărate sînt chitanțele acestuia către Manuc. Înainte ca Mustafa pașa să fi căzut sub influența lui Kiose Ahmed, marele vizir îl prețuise pe Manuc nu numai pentru banii lui, ci și pentru sfaturile ce i le dăduse, considerîndu-l un om înțelept cu un spirit prevăzător de abil diplomat.

Manuc nu mai putea tolera situația creată în relațiile lui cu marele vizir din cauza lui Kiose Ahmed, fiind convins că sub influența acestuia, Mustafa pașa va face numai greșeli ce vor atrage consecințe grave, nu numai pentru el și prietenii lui ci chiar și pentru imperiu. Și cum își dădea seama că în acel moment cuvîntul lui nu era luat în considerare de către marele vizir, apreciind că în asemenea condiții prezența lui în capitala otomană era inutilă, se înapoie la Rusciuc, unde-l așteptau atîtea afaceri și putea trăi mai liniștit, departe de zbuciumul și agitația marii capitale.

---

[14] P. P. Panaitescu, *Un manuscript al „Efemeridelor" lui Constantin Caragea Banul*, București, 1929, p. 54—59.

www.dacoromanica.ro

„PRINȚ AL MOLDOVEI,..."

N-au trecut prea multe săptămîni de la plecarea lui Manuc Bei de la Constantinopol și marele vizir începu să regrete că și-a îndepărtat prietenul și sfătuitorul de totdeauna. El nu se putea împăca cu ideea de a-l pierde pe Manuc. Oricît de orgolios era, oricît conștiința puterii politice îl făcea să se considere deasupra muritorilor de rînd, Mustafa pașa, în orele lui de liniște, de regăsire cu sine însuși, nu putea să nu-și amintească de Manuc și de prietenia cu el. Dar, totodată, își spunea marele vizir, Manuc îi era necesar și pentru relațiile cu rușii, pentru că se întrevedeau importante negocieri chiar în capitala sultanilor cu trimiși ai guvernului rus. Iar în acest scop, marele vizir imagină de îndată mijlocul cel mai potrivit pentru a-l aduce pe Manuc la Constantinopol.

Luînd această hotărîre, Mustafa pașa interveni pe lîngă sultan să-i confere lui Manuc titlul de „prinț al Moldovei". În adresa vizirală din 22 septembrie 1808, prin care i se comunica lui Manuc desemnarea acestui înalt titlu, se arată că „serviciile importante aduse Sublimei Porți privind repararea fortărețelor de pe malurile Dunării și aprovizionarea trupelor imperiale" precum și „zelul pe care l-ați arătat în afacerile imperiului ajungînd la cunoștința prea grațiosului nostru suveran ...majestatea sa a onorat expozeul pe care i l-am prezentat cu următoarea inscripție: «Dragomanul Manuc își îndeplinește cu credință serviciile. Apreciez zelul pe care-l depune în afaceri și-i mulțumim că a justificat în ochii întregii lumi, ideea bună pe care o avem despre el. Ca recompensă a devotamentului său îi acord titlul de prinț al Moldovei și doresc, ca de acum înainte el să dubleze zelul în serviciul meu»". Iar Mustafa îl sfătuiește să fie, în continuare, demn de acest titlu, „care a depășit speranțele noastre". În încheiere, marele vizir îl invita să vină de

www.dacoromanica.ro

îndată la Constantinopol unde „îți voi acorda și îți voi preda personal decorația împărătească, urmare a hatișerifului cel înalt“[1].

Biograful lui Manuc, Mser Mseriant, s-a străduit să arate că acordarea acestui înalt titlu ar echivala cu acela de domnitor al Moldovei. În primul rînd, este greu de crezut că Manuc ar fi putut refuza scaunul domniei Moldovei, cum susține Mseriant, ocupat în acel moment de către Scarlat Callimachi, pentru motivul că acesta era prietenul său. Nu sînt cunoscute situații similare în care o poruncă împărătească să fie discutată sau de-a dreptul refuzată. În al doilea rînd, dacă Manuc ar fi fost numit domn al Moldovei, am fi înregistrat, cu siguranță, reacția Fanarului, a tuturor acelor familii pretendente la domnia Țării Românești sau a Moldovei. Or, nu s-a produs nici o acțiune în această privință din partea fanarioților. Numirea lui Nicolae Mavrogheni ca domn al Țării Românești în 1786, a provocat, cum se știe, o puternică rezistență și adversitate din partea fanarioților, care s-a soldat cu decapitarea unuia dintre ei. În sfîrșit, în al treilea rînd, argumentul lui Mser Mseriant nu este convingător și pentru că, față de Scarlat Callimachi, Manuc nu a manifestat niciodată o prietenie prea devotată. Astfel, în anul fugii lui din Țara Românească, în primăvara anului 1813, Ma-

---

[1] Arhiva Muzeului de Istorie al Municipiului București, Inv. n-rele 26515; 35048; 26495; 26325; 26242.
Textul firmanului la care face aluzie adresa vizirală nu este cunoscut, așa că nu se poate ști exact dacă titlul decernat lui Manuc are aceeași semnificație cu aceea din firmanele de numire a voievozilor din țările române. Evenimentele care au urmat precum și uciderea Bairactarului, nu au permis lui Manuc Bei să-și valorifice noile sale titluri: (Cf. H. Dj. Siruni, *Bairakdar Moustapha Pascha et Manouk Bey „Prince de Moldavie“*, în „Balcania“, VI (1943), p. 86 și 88).
Mser Mseriant scrie că după acordarea acestui înalt titlu, Bairactarul l-ar fi condus pe Manuc în audiență la sultan. Întrebat de ce nu vrea să primească domnia, Manuc i-ar fi răspuns: „Sînt cu totul mulțumit de marea onoare cu care doriți să mă cinstiți. Va fi însă o onoare și mai mare dacă mă veți lăsa să fiu totdeauna lîngă Mustafa pașa, de care nu pot să mă despart decît prin moarte“. Rămas numai cu Bairactarul, sultanul i-ar fi spus: „Un astfel de om, după a cărui înfățișare se ghicește imediat înțelepciunea lui, merită în adevăr toată încrederea și îndeplinirea tuturor dorințelor“. (Comunicare de la H. Dj. Siruni).

www.dacoromanica.ro

nuc Bei va cere lui Scarlat Callimachi să-i restituie, înainte de termen, un împrumut ce-i acordase. Ceea ce a provocat un refuz categoric din partea domnitorului de la Iaşi. Apoi, trebuie să avem în vedere că acelaşi Manuc Bei, în ura lui împotriva lui Ioan Vodă Caragea, va sugera în 1816, Curţii de la Petrograd, să intervină la Constantinopol, să mazilească pe domnitorul Ţării Româneşti dar şi pe Scarlat Callimachi, domnitorul Moldovei pentru că încasaseră biruri de la populaţie şi în anii 1812—1814, deşi potrivit tratatului de pace din mai 1812, populaţia fusese scutită de plata oricărui bir în aceşti ani. Şi atunci, ce fel de prietenie arăta Manuc Bei lui Scarlat Callimachi?

Aceasta fiind situaţia, este mai probabil că titlul de prinţ al Moldovei, acordat de sultan lui Manuc, a fost un titlu nobiliar, nu o numire în scaunul Moldovei.

Desigur că, dacă evenimentele nu ar fi evoluat în condiţii dramatice, Manuc Bei ar fi jucat, în continuare, un rol însemnat în politica Seraiului şi nu se poate şti dacă nu cumva ar fi ajuns chiar şi domnitor la Iaşi sau la Bucureşti! Dar din titlurile ce le-a obţinut, chiar şi acela de dragoman, reiese că i s-au acordat înalte demnităţi cu caracter onorific, la cererea prietenului său, Mustafa paşa Bairactar, marele vizir, care bucurîndu-se de un mare prestigiu politic şi militar nu putea fi refuzat.

După primirea scrisorii vizirale, Manuc socoti că trebuie să plece cît mai repede la Constantinopol. Mai întîi pentru a răspunde invitaţiei marelui vizir, care-i crease o asemenea situaţie excepţională, nesperată nici chiar în visurile lui şi, în al doilea rînd, pentru a fi lîngă marele său prieten, pe umerii căruia apăsau grelele răspunderi ale politicii generale a imperiului şi care, poate, şi-a dat seama că are nevoie de sfaturile lui.

Însă, Manuc se despărţea greu de cercul de prieteni politici şi oameni de afaceri de care era înconjurat la Rusciuc. Prin felul lui de a fi, Manuc cumulase multe simpatii nu numai în centrul comercial de pe malul Dunării, dar şi printre toţi acei diplomaţi sau neguţători care erau în trecere prin Rusciuc. Chiar în vara acelui an, un călător armean, Bajiskean, trecînd prin Ungaria, ţările române şi Bulgaria, ajunsese, bineînţeles, şi la Rusciuc.

www.dacoromanica.ro

Manuc, de cum află despre prezența lui, îi puse la dispoziție o casă, bani și tot ceea ce ar mai fi dorit...

Manuc știa foarte bine că, interesele lui comerciale îi reclamau prezența nu numai la Rusciuc, dar chiar și în Țara Românească. Dar, în același timp, mai știa că interesele politice primează. El a considerat că trebuie să plece neapărat la Constantinopol deoarece spera că dacă Mustafa pașa îl va asculta și va evita influența lui Kiose Ahmed, nu numai că va salva imperiul dar, indirect, își va salva și el, personal, viața, familia și averile care erau, toate, intim legate de puterea marelui vizir. El îl cunoștea bine pe marele său prieten Mustafa pașa, stăpînul de fapt al imperiului; știa că este violent și prea încrezut în puterile lui și, în același timp, foarte ușor influențabil. Odată ajuns la Constantinopol, își spunea Manuc, în primul rînd va încerca să îndepărteze pe Kiose Ahmed, geniul rău al marelui vizir. Trebui să mai întîrzie însă la Rusciuc, pentru a-și pune ordine în afacerile urgente înainte de a pleca la Constantinopol, unde îl aștepta o altă viață, mai zbuciumată, mai nesigură. Manuc bănuise toate acestea. Dar nu avea cum să ocolească o situație în care era obligat să intervină. El nu-l putea lăsa singur pe marele vizir oricît de mari ar fi fost riscurile ce se iveau în calea lui din cauza îndrăznelilor, de multe ori necugetate, ale marelui său prieten care voia, să intre în istorie ca reformatorul imperiului. Plecînd la Constantinopol, Manuc era hotărît să-i ceară acestuia chiar să renunțe la marea lui demnitate considerînd că îi este viața în primejdie din cauza rolului decisiv pe care-l juca în politica imperiului, prin reformele ce le inițiase în spiritul Nizamului. Își îndepărtase toți prietenii de altădată și concentrase asupră-i toate dușmăniile. Ienicerii, ulemalele, iamacii, toate corpurile și toate instituțiile tradiționale, închistate în forme desuete, toți și toate priveau cu ochi dușmănosi pe noul mare vizir care-și aroga drepturi de mare reformator. În jurul lui plutea o atmosferă de taină și de conspirație. Iar pe deasupra tuturor stărilor de lucruri, începuseră să se înregistreze nemulțumiri și în rîndurile constantinopolitanilor, mai ales din cauza greutăților vieții, provocate în primul rînd de război. Noul regim instaurat de Bairactar era grav primejduit și lucrul acesta îl simțea, îl intuia

www.dacoromanica.ro

Manuc care era nu numai un inspirat om de afaceri ci şi un abil om politic ce ştia să se orienteze în toate împrejurările astfel ca afacerile lui să meargă mereu bine iar calculele lui politice să se împlinească totdeauna, întocmai.

În notele sale autobiografice, Manuc afirmă că deşi fusese invitat de Bairactar să se ducă la Constantinopol la 15 septembrie 1808, totuşi, el a sosit în capitala sultanilor abia la 16 octombrie după ce şi-a aranjat afacerile la Rusciuc. A plecat însoţit de Bogos Sebastian confidentul său. La sosire, la Constantinopol, comunitatea armenilor i-a făcut o frumoasă primire. De la început, Manuc a fost într-un contact permanent cu divanul, din care făcea şi el parte dată fiind înalta lui demnitate de dragoman, şi care era format mai ales din bunele lui cunoştinţe, membri ai „Prietenilor din Rusciuc".

Reîntîlnirea dintre cei doi vechi prieteni a fost, la început, plină de efuziuni şi sincerităţi de moment. Aceasta, cu atît mai mult cu cît Manuc a ţinut să-i mulţumească şi să-i declare marelui său prieten că-i va fi recunoscător toată viaţa pentru înalta demnitate ce i se acordase de către padişah. Însă, cînd discuţiile au început să se refere la evenimentele curente, relaţiile între cei doi au început să se desfăşoare într-o fulgerătoare suită de stări variate şi contradictorii, care ar fi pus pe gînduri pe oricine ar fi fost interesat de viitorul prieteniei lor. Manuc îl rugă pe Bairactar să renunţe la înaltul său post, fiind prea expus şi să părăsească mult frămîntata şi nesigura capitală a imperiului unde, oricînd, se putea întîmpla orice. În acest sens, îi recomandă să se ducă la Adrianopol, unde putea sta în mai mare siguranţă. Şi pentru a nu da de bănuit care e substratul acestei plecări din capitală, îi sugeră să convingă şi pe sultanul Mahmud al II-lea şi pe fratele acestuia Mustafa, să se retragă, pentru un timp, în cea de a doua capitală. Dar Bairactarul nu luă în seamă sfaturile prietenului său. Era prea orgolios, prea încrezător în puterile lui, prea îmbătat de primele succese, ca să mai poată da înapoi. Dată fiind educaţia lui, Manuc era convins că există o condiţie dramatică în desfăşurarea destinului fiecărui om şi cu atît mai mult în desfăşurarea destinului unui om aflat la răscrucea evenimentelor şi a

www.dacoromanica.ro

răspunderilor. Singurul lucru pe care-l poate face omul prin voința lui, chiar împotriva convingerilor lui, își spunea Manuc, este de a încerca să redirecționeze propriul său destin, atunci cînd își dă seama că a depășit limitele puterilor lui. Însă, împrejurarea în care omul să-și dea seama că trebuie să lupte împotriva lui însuși pentru a se salva, intervine așa de rar...

Manuc vedea că marele său prieten era prins într-o cursă din care nu mai putea ieși, la capătul căreia era un necunoscut plin de primejdii. El urmărea atent toate întîmplările legate de viața și activitatea marelui vizir. Era informat aproape zilnic de ceea ce se întîmplă la Serai. Și fiecare zi care trecea însemna pentru Manuc o tristețe nouă pentru că cercul de foc al urilor se strîngea din ce în ce în jurul marelui său prieten. De aceea încercă în repetate rînduri să-i deschidă ochii, să-i arate prăpastia ce i se deschidea în față și pe care el, marele vizir, nu avea cum să o vadă. În schimb, Manuc, privind de la distanță ce se întîmpla, avea privirea liberă și perspectiva deschisă în fața lui.

Marele vizir asculta cu seninătate și chiar cu indiferență tot ce i se spunea în legătură cu starea de spirit generală din pașalîcuri. El persista să se considere salvatorul și reformatorul imperiului. Însă, această atitudine nemulțumi, mai întîi, pe prietenii săi, apoi masele largi populare și, în sfîrșit, chiar pe sultan, care se simțea umbrit de vizirul său. Toate acestea au dus la dezvoltarea unui puternic sentiment de invidie. Marele vizir deveni, curînd, nepopular. Ceva mai mult, ura maselor largi populare creștea mereu și fiindcă, fiind profund credincioase, nu puteau accepta hotărîrea Bairactarului de a lua din averile moscheilor pentru a face față cheltuielilor de stat. Cu toate acestea, Bairactarul nu se lăsă impresionat în fața dușmanilor care-l înconjurau de sus în jos deși începuse să regrete că a îndepărtat o parte din trupele sale ce le avea cantonate lîngă Constantinopol. El mai avea în oraș doar un corp format din 16.000 de oameni și încă alți 3000 de soldați la Scutari sub comanda lui Kadi pașa, care îi era total credincios. Dar dușmanii lui au făcut totul pentru a-i slăbi puterea. În acest scop s-au înțeles cu Mola pașa, care devenise pașă a Vidinului în 1807, în ur-

www.dacoromanica.ro

ma morții lui Pasvan Oglu, să organizeze o expediție împotriva garnizoanei de la Rusciuc, care era sub comanda directă a Bairactarului. Acesta nu și-a dat seama care era substratul acestui atac insolit asupra Rusciucului. Sigur pe el, își trimise unitățile ce le avea la Constantinopol, să intervină acolo. Rămase în capitală numai cu ostașii de la Scutari. Vizirul credea că nimic și nimeni nu-i pot opune rezistență. Socotind sfîntă misiunea lui de a reforma imperiul, deveni din ce în ce mai aspru și mai crud, pe măsură ce întîmpina rezistență și dușmănie.

La începutul lunii octombrie a anului 1808, marele vizir continuîndu-și opera de consolidare a puterii și de organizare cît mai sănătoasă a imperiului, convocă la Constantinopol pe toți aianii și pașii, pe toți factorii de răspundere politică, militară și administrativă din toate provinciile imperiului, pentru a discuta ce mai era de făcut pentru instaurarea ordinii și disciplinei în viața imperiului. În jurul capitalei otomane erau adunate nenumărate unități de ostași, care au însoțit pe aiani și pașale. Cu acest prilej s-a hotărît ca fiecare aian și pașă să răspundă politic, militar și administrativ de fiecare pașalîc în parte, iar în ceea ce privește corpul ienicerilor trebuia să se continue reorganizarea lui. Toți cei care nu se dovediseră buni ostași trebuiau să fie îndepărtați, în rîndurile ienicerilor urmînd să rămînă numai ostașii disciplinați și credincioși sultanului. De asemenea, se mai hotărî crearea unei noi miliții de seimeni pentru apărarea regimului, care să fie un exemplu de disciplină și de moralitate. Apoi, după ce sfatul împărătesc luă sfîrșit, unii aiani și unele pașale fură îmbrăcate cu blănuri rare chiar în fața sultanului iar alții, cei mai mulți, în fața marelui vizir.

După plecarea tuturor la posturile lor de conducere, Mustafa pașa credea că, în sfîrșit, liniștea și ordinea se vor instaura în tot imperiul. Primele ecouri dădeau această iluzie. Însă, în curînd, s-a putut constata că, totuși nemulțumirea și agitația stăruiau pretutindeni, mai ales în rîndurile ienicerilor. Și cum aceștia, prin legăturile ce le aveau în masele populare, erau pretutindeni, pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale marelui imperiu, și nemulțumirile lor se generalizau, cuprinzînd și masele populare.

www.dacoromanica.ro

Curînd, foarte curînd, Mustafa pașa își dădu seama că nu este ascultat și că poruncile lui se aplică greu, iar după ce se aplică nu sînt respectate. Se simţi izolat şi ca să fugă de propria lui singurătate nu mai contenea cu festinurile și depravările. În jurul marelui vizir nu mai erau vechii tovarăși de luptă, ci mai ales sclavele din haremul său. Ajunse să nemulţumească chiar corpurile marii oștiri împărăteşti pe care le considera credincioase. Iar nemulţumirile proveneau, în primul rînd, din faptul că la comanda marilor corpuri militare el numise comandanţi, seimeni, dintre foștii adepţi ai Nizamului. Unii dintre foștii lui prieteni căutau totuși să-l scuze susţinînd că nu ar cunoaște starea de spirit din imperiu. Nemulţumirile însă creșteau mereu, zvonurile cele mai fantastice circulau din gură în gură prin toată capitala împotriva lui. Iar într-o bună dimineaţă, din aceeași toamnă a anului 1808, zidurile marelui oraş fură acoperite cu afișe în care marele vizir era ironizat sau de-a dreptul insultat. Într-o asemenea stare de spirit prietenii, cîţi, puţini, îi mai rămăseseră, în frunte cu Manuc Bei, îl sfătuiră din nou, să se retragă la Adrianopol și să rămînă acolo pînă la reorganizarea oștirii din Rumelia. Însă Mustafa pașa nu-i ascultă nici de astă dată. Insistenţele lui Manuc Bei, căzură și ele în gol. Mustafa subestima puterea ienicerilor, considerînd-o cantitate neglijabilă. Avînd o exagerată conștiinţă a puterii lui, Mustafa pașa, în loc să considere pe inamicii lui virtuali superiori ca putere, el, dimpotrivă, îi dispreţuia.

Ienicerii, deși învinși, totuși nu au renunţat la lupta lor. Așteptau. Hotărîrea marelui vizir de a-și trimite unităţile militare la Rusciuc, le umplu inimile de nădejde. Simţeau că nu e departe ziua în care vor avea din nou, la picioarele lor, capitala imperiului, pe sultan și pe marele vizir; adică, simţeau că se apropie ziua în care cuvîntul lor va fi lege în imperiu. În tot acest timp, Manuc Bei, perseverent, căută să-și convingă prietenul de primejdia în care se afla. Insistă, din nou, să renunţe la înalta demnitate, să părăsească Constantinopolul şi să-și adune trupele credincioase, pentru a fi pregătit pentru zilele negre ce veneau. Dar, Mustafa pașa, continuă să rămînă surd la tot ceea ce i se spunea, avînd o încredere oarbă

www.dacoromanica.ro

în puterea lui. Pe toţi duşmanii îi dispreţuia şi îi zeflemisea, considerîndu-i „o mulţime de pompieri şi de hamali“, care nu aveau nici o putere.

Timpul nu stătea în loc. Evenimentele se succedau cu o rapiditate extraordinară. Situaţia personală a marelui vizir devenea din ce în ce mai critică. Cu toate că trupele lui, trimise la Rusciuc, reuşiseră să învingă unităţile lui Mola aga, totuşi ele trebuiau să rămînă acolo pentru a se evita o nouă incursiune a acestui paşă rebel. În felul acesta, marele vizir rămăsese descoperit, fără putere militară suficientă, în marea capitală unde era atît de duşmănit. Vîntul răscoalei bătea pe uliţele, prin cazărmile şi prin mai toate casele din Constantinopol. Manuc Bei mai încercă, încă o dată, pentru a cîtea oară?, să-şi salveze prietenul. Se duse la palatul viziral unde fu primit de îndată de către Mustafa paşa. Se aruncă la picioarele lui, îl imploră, din nou, să plece din Constantinopol, sau să-şi recheme trupele de la Rusciuc, pentru că se apropia furtuna. Dar, ca totdeauna, marele vizir, rămase şi de astă dată impasibil, absent la tot ce i se spunea, cu toate că faptele ce i se descriau erau dramatice. La un moment dat păru chiar plictisit. Îi interzise prietenului său să-i mai vorbească despre aceste lucruri şi-l apostrofă, spunîndu-i că dacă va mai insista va împărtăşi soarta tuturor acelor prieteni care au îndrăznit să-i dea sfaturi. Manuc Bei îşi dădu seama că nu mai era nimic de făcut, că Mustafa paşa era mult prea angajat pe linia destinului său dramatic. Tăcu. Tăcu definitiv. Se retrase. În palatul viziral nu avea să mai intre niciodată. Se duse în cartierul Orteköi unde locuia un prieten al său, în aşteptarea evenimentelor care nu aveau să întîrzie. I se recomandă de către prieteni să plece la Rusciuc. Refuză. Nu era în firea lui să facă acte de laşitate.

Era în ziua de 15 noiembrie 1808. Ienicerii trecură la acţiune. Sosise ora răfuielilor. Palatul viziral părea pustiu. Apărarea lui era inexistentă. Doar, ici, colo, cîte o santinelă de pază. Toate gărzile credincioase marelui vizir erau risipite prin capitală pentru a sărbători ramazanul, fie în hanuri, fie în case particulare. În acea zi, marele vizir, conform tradiţiei de la Serai, trebuia să viziteze pe muftiu. Era o vizită protocolară care semnifica legătura

www.dacoromanica.ro

dintre stat și religie. În jurul vizirului era doar o gardă formată din 200 de oameni. Cînd porni pe străzile marelui oraș, mulțimile se adunară să privească sau, poate, să aclame, alaiul viziral. Mersul caleștii se îngreuna din ce în ce din cauza constantinopolitanilor care se înghesuiau în garda vizirului. Enervat, Mustafa pașa porunci ceaușilor din jurul său să-și deschidă drumul chiar lovind mulțimile. Oamenii se refugiară, speriați, prin cafenelele de pe străzile învecinate. Mulți dintre ei fuseseră loviți. Spontan, mulțimile începură să se îndrepte spre reședința agăi ienicerilor avînd în frunte numeroase ulemale. Aici se decise, imediat, să fie atacate unitățile militare vizirale, răspîndite prin Constantinopol. Sesizînd primejdia, marele vizir se înapoie la palatul său, pregătindu-se pentru orice eventualitate. Cînd se lăsă noaptea, ienicerii puseră foc unor case din apropierea palatului viziral. Curînd acesta fu cuprins de flăcări. Gărzile vizirale încercară în zadar să stingă incendiul, întrucît vreo 6000 de ieniceri, care atacau palatul din toate părțile, risipiră, cu ușurință, pe ostașii marelui vizir. Se formă un cordon puternic de jur împrejurul palatului ca să fie împiedicați pompierii să stingă focul. Mustafa pașa văzu, ca într-un coșmar, cum palatul său cade pradă flăcărilor, cum zidurile lui se prăbușesc. Zgomotele zidurilor în cădere, alternau cu pocniturile lemnăriei incendiate și cu gemetele eunucilor vizirului masacrați de ieniceri, care-i prindeau ca în capcană cînd, în disperarea lor, încercau să fugă din palatul cuprins de flăcări. Marele vizir vedea și auzea tot ce se întîmplă în palatul său. Omul tuturor îndrăznelilor, omul plin de curaj de altădată, învingătorul de totdeauna, comandantul de oști, neînvins și respectat de toată lumea, fu cuprins de o cumplită spaimă. Căzură de pe fața lui toate măștile puterii, se prăbușeau în el toate armurile care-l făcuseră pînă atunci, mare, puternic. Se simțea singur, neputincios, izolat. Încerca niște sentimente groaznice. Omul care putuse totul, nu mai putea nimic. Era îngrozitoare starea de conștiință, că este la dispoziția ultimului ienicer revoltat... Speriat, umil, laș poate, își părăsi apartamentul său și însoțit de una din sclavele lui favorite și de un eunuc negru, încărcat cu pungile pline cu nestemate și aur, se strecură nevăzut, prin întunecatele

www.dacoromanica.ro

coridoare refugiindu-se în unul din turnurile de piatră ale palatului. Acolo, spera că este la adăpost de flăcări și de furia ienicerilor. În aceste clipe grave, Capudan Ramiz pașa, comandantul gărzilor de securitate ale palatului, săvîrși o mare greșeală: în loc să strîngă rîndurile ostașilor ce-i mai avea, în jurul turnului unde se refugiase marele vizir, își trimise unitățile să închidă porțile marelui oraș și întări poarta spre Adrianopol, pentru a împiedica pe ieniceri să primească ajutor de afară. Totodată ordonă ca două vase de linie să deschidă foc asupra cartierului unde era reședința agăi ienicerilor. Alți 2000 de soldați au fost trimiși spre Serai pentru a apăra pe sultan. Iar restul trupelor trebuia să țină în loc pe ieniceri la Scutari. Prinși în focul conjugat al seimenilor, care trăgeau de pe înălțimile zidurilor Seraiului, și canonada vaselor de pe Bosfor, ienicerii începură să slăbească puterea lor de foc. Curînd, zvonuri descurajatoare îi cuprinseră. Se spunea, anume, că marele vizir, deghizat în femeie, reușise să se salveze, fugind din turnul de piatră de la palat și se află în fruntea trupelor sale. În aceste clipe comandantul gărzii vizirale, le propuse încetarea focului. Însă la Serai situația era cu totul alta. Un vechi dușman al ienicerilor, Kadi pașa, care reorganizase cu doi ani în urmă, în 1806, primul corp militar conform Nizamului, voia să se răzbune pe ieniceri, deși chiar sultanul înclina să oprească vărsarea de sînge. El porunci să se deschidă porțile Seraiului din care ieșiră, încolonați, gata de luptă, 4000 de soldați precedați de patru piese de artilerie și avînd în frunte pe Kadi pașa. Ei reușiră să respingă pe ienicerii care atacau Seraiul și apoi zdrobiră și detașamentul care controla palatul viziral. Ignorînd soarta marelui vizir și neputînd pătrunde în apartamentele lui distruse de flăcări, Kadi pașa lăsă o parte din unitățile de sub comanda sa pe At Meidani și împărți restul în trei coloane. Două dintre ele au fost trimise în cartierul Celor șapte turnuri (Yedi Kulé) și spre moscheea Subimanie masacrînd pe toți cei ce se opuneau trecerii lor, dîndu-le întîlnire la palatul agăi ienicerilor, unde conducea chiar el cea de a treia coloană.

Trecu noaptea. Cea de a doua zi a răscoalei, 16 noiembrie 1808, a fost decisivă pentru soarta imperiului. Rezultatele au fost cu totul altele decît cele scontate. Soldații

www.dacoromanica.ro

gărzilor imperiale s-au dedat la asemenea sălbăticii și cruzimi, încît revoltară populația. Locuitorii capitalei, cu mic cu mare, femei, bărbați, se uniră cu ienicerii, care neputînd goni pe seimeni din cazarmele lor, le dădură foc. În încercarea lor disperată de a se salva, unii cădeau pradă flăcărilor, alții erau zdrobiți sub zidurile ce se prăbușeau peste ei iar cei care, totuși, reușeau să iasă din flăcări și din ruine, erau măcelăriți de ienicerii ce-i așteptau la ieșire. În acest timp, incendiile nu se potoleau ci, dimpotrivă, se întindeau din ce în ce mai mult, mai puternice, mai nimicitoare. De pretutindeni țîșneau flăcările ce luminau ca niște gigantice artificii. Din înălțimea unui turn de la porțile Seraiului sultanul privea desfășurarea luptelor și ravagiile focului. Porunci încetarea luptelor pentru ca ostașii să înceapă de îndată operațiile de stingere a incendiului. În adevăr, împușcăturile încetară. Aga ienicerilor neîndrăznind să nu se supună poruncii împărătești, începu lucrul pentru stingerea focului. Însă mulțimile nu se potoleau. Ele manifestau din ce în ce mai violent împotriva seimenilor și a comandanților lor. Se auzeau voci care se ridicau chiar împotriva padișahului pentru că poruncise încetarea focului. Se cerea chiar depunerea lui Mahmud și ridicarea pe tronului sultanilor a lui Mustafa, fostul sultan.

Cînd veni a doua noapte a revoltei, orașul părea luminat ca atunci cînd se anunța o mare victorie a oștilor otomane. Flăcările se întinseseră mai prin toate cartierele; vechi și mărețe palate se prăbușeau încinse de brîul de foc mistuitor. Ienicerii alergau prin toate ulițele căutînd pe oamenii lui Mustafa Bairactarul și pe toți cei bănuiți că sprijineau reformele lui Selim. Iar în ziua următoare s-au adunat în piața At Meidani, cu steagurile desfășurate. Atunci, amiralul Ramiz pașa a scos din arsenal mai multe corăbii în mijlocul golfului Cornul de Aur și a început să tragă cu tunurile în ienicerii concentrați în piața At Meidani. În acest timp, Mustafa pașa ieși din ascunzătoarea lui și văzînd care este situația, în disperare, trase mai multe focuri în depozitul plin cu praf de pușcă, ce se afla lîngă unul din turnurile palatului viziral. Acesta sări în aer. Iar Ramiz pașa, din largul golfului, crezînd că era un semnal al lui Mustafa pașa, prin care cerea interven-

www.dacoromanica.ro

ţia flotei, începu un bombardament şi mai puternic asupra ienicerilor din piaţa At Meidani. Cît despre oastea rămasă credincioasă sultanului, aceasta se năpusti şi ea asupra ienicerilor. Bătălia nu dură decît cîteva ore. Morţi şi răniţi au fost în amîndouă taberele. Focurile au încetat spre seară cînd toţi luptătorii din ambele tabere erau istoviţi.

După ce luptele au luat sfîrşit iar din palatul viziral nu mai rămăseseră decît ruine şi cenuşă, mai mulţi constantinopolitani se strecurară printre ruine căutînd aur. Ei dădură mai întîi peste o poartă de fier, la picioarele unui turn din care numai soclul mai era întreg. Apoi, mai departe, întîlniră o a doua poartă de fier. O înlăturară şi pe aceasta şi, deodată, se aflară într-o încăpere unde, printre dărîmături, zăceau trei cadavre iar alături de ele erau nişte pungi cu aur şi bijuterii. În timp ce încercau să fugă cu bogăţiile descoperite, au fost surprinşi de către aga ienicerilor, căruia nu-i fu greu să recunoască în cele trei cadavre pe marele vizir Mustafa paşa Bairactarul, pe sclava sa favorită şi pe eunucul negru. Cînd au fost arătate ienicerilor ce făceau de gardă pe lîngă zidurile arse ale palatului, strigăte de bucurie au străpuns cerul înnegrit de fum al marii capitale. Apoi, cadavrele au fost purtate pe uliţi pînă în piaţa At Meidani unde aga ienicerilor porunci să fie trase în ţeapă şi expuse trei zile...

În ziua următoare, ienicerii, prinzînd din nou curaj de luptă, au reînceput incendierile, uciderile, jafurile. De la palatul viziral, parte dintre ei s-au dus la Serai. Însă, acolo, cu toate distrugerile din ajun, porţile continuau să fie ferecate. Oastea dinăuntru, credincioasă sultanului, se pregătea de rezistenţă. Pe viaţă şi pe moarte. Atunci, ienicerii au strigat că vor să adreseze cereri stăpînului lor, padişahul. Acesta, crezînd că vor să-l detroneze, hotărî uciderea fratelui său, Mustafa, care fusese detronat şi întemniţat, pentru ca ienicerii revoltaţi să nu mai aibă pe cine urca pe tronul sultanilor. Iar după ce i se spuse că fratele său nu mai era în viaţă, porunci să se deschidă porţile palatului. Ienicerii năvăliră, în dezordine, în incintă. Mai întîi trecură prin prima poartă, unde era vestita temniţă Bostangi, apoi prin a doua poartă, unde se aflau gărzile şi, în sfîrşit, ajunseră, prin cea de a treia

www.dacoromanica.ro

poartă, în incinta în care erau haremul și apartamentele padișahului. În această curte interioară, plină de flori și de copaci înverziți ienicerii se opriră uluiți cînd văzură aruncat în mijlocul ei cadavrul lui Mustafa al IV-lea, fostul sultan. Și-au dat seama că nu mai era nici un moștenitor al tronului care să poată înlocui pe Mahmud al II-lea. De aceea, comandanții ienicerilor care nu voiau să arunce imperiul în haos, îngenunchează la picioarele sultanului Mahmud care-i aștepta pe scările palatului ce duceau la apartamentele lui. Și-au aruncat hangerele, și-au ridicat mîinile spre cer și apoi s-au închinat renunțînd la orice cereri. După care toți au părăsit Seraiul în liniște și ordine[2].

Astfel se încheie și cea de a cincea tentativă pe care, începînd din anul 1733, o făceau toți aceia care vedeau în europenizarea marii oștiri și în modernizarea aparatului de stat garanția forței și durabilității Imperiului otoman.

Moartea marelui vizir îngrozi pe toți prietenii și sprijinitorii lui. Prin toate mahalalele marii capitale umblau nenumărate străji de ieniceri iar la poarta fiecărei case fusese aprinsă cîte o candelă și păzea cîte un om, pentru ca nu cumva fugarii, oamenii marelui vizir, să facă vreun rău. După alte două zile de lupte, crainici ai ienicerilor strigau pe toate ulițele capitalei otomane că nimic nu se mai întîmplă și că pacea și liniștea se aștern în casele tuturor. Cît despre seimeni, cîți mai rămăseseră cu zile, se salvară jurînd credință comandanților ienicerilor. Iar sprijinitorii Nizamului și oamenii vizirului, mulți dintre ei reușiră să fugă, unii în Asia, alții la Rusciuc, unde au fost bine primiți de partizanii Bairactarului. Aici, ei vor încerca să organizeze o nouă rezistență.

Înainte însă de izbucnirea tragicelor evenimente, care au dus la uciderea marelui vizir și la lichidarea oricărei politici reformatoare, venise la Constantinopol, încă de la

---

[2] Un contemporan al evenimentelor, Constantin Caragea Banul, susține în *Efemeridele* lui că Mustafa al IV-lea nu ar fi fost ucis de fratele său, ci ar fi murit de groază, din cauza sîngeroaselor întîmplări ce se desfășuraseră zile de-a rîndul în palatul viziral și la Serai. (Cf. P. P. Panaitescu, *Un manuscript al „Efemeridelor“ lui Constantin Caragea Banul*, București, 1929, p. 54—59.)

www.dacoromanica.ro

sfîrşitul lunii octombrie 1808, căpitanul rus Krasnokutski, care aducea un însemnat mesaj din partea feldmareşalului Prozorovski, privind negocierile pentru încheierea păcii. Delegatul rus fusese primit de îndată de către Mustafa paşa marele vizir, în prezenţa lui Manuc Bei. Cu acest prijel, Mustafa paşa a spus căpitanului Krasnokutski că, deşi Napoleon a promis turcilor un corp de 10.000 de soldaţi ca să gonească armata ţaristă din Moldova şi Ţara Românească, totuşi, a precizat Bairactarul, oferta nu a fost acceptată la sugestia lui Manuc Bei, fiind considerată o momeală.

În urma discuţiilor purtate cu acest prilej, cum guvernul turc era doritor să încheie pacea cu ruşii, a fost numită o delegaţie pentru purtarea discuţiilor iar Manuc Bei a fost însărcinat să organizeze plecarea delegatului rus. I s-au oferit daruri scumpe pentru ţar, printre care şi o semilună cu stele bătute în diamante care costase mai mult de 25.000 de piaştri[3].

Peripeţiile misiunii pe care a avut-o de îndeplinit Krasnokutski la Constantinopol, le-a povestit chiar el într-o carte tipărită la Moscova, în 1815, sub forma unor note zilnice.

Căpitanul rus povesteşte sosirea sa în capitala sultanilor şi prima lui întîlnire cu Manuc care l-a condus la marele vizir. Primirea a fost excepţional de cordială iar mesajul feldmareşalului Prozorovski, adus de delegatul rus, a fost citit în divan. Două zile mai tîrziu, răspunsul Porţii era gata şi urma să fie înmînat delegatului rus. Manuc Bei îl informase că Poarta numise delegaţii săi pentru negocierile de pace, care urmau să se ţină la Iaşi. Dumitrache Moruzi trebuia să însoţească delegaţia în calitate de dragoman. Plecarea ei fusese fixată pentru ziua de 15 noiembrie. Cu o zi înainte, căpitanul Krasnokutski fusese invitat la marele vizir pentru ca acesta să-l informeze despre hotărîrile luate de marele divan. Cînd, seara, pe la orele 9, notează delegatul rus, se urcase în caic pentru a fi dus de la Galata la Constantinopol prin Cornul de Aur l-a întîmpinat un trimis al Bairactarului pentru a-şi

---

[3] Mser Mserianţ, *Istoria vieţii lui Manuc Bei Mirzaean*, traducere din limba armeană clasică de H. Dj. Siruni, p. 170—171.

www.dacoromanica.ro

scuza stăpînul că nu-l mai poate primi în acea seară, fiind reținut de alte întrevederi. Mustafa pașa invita pe căpitanul Krasnokutski să vină a doua zi la el în audiență și, în același timp, îl ruga să-și petreacă noaptea la Manuc Bei. După care trimisul lui Mustafa pașa l-a condus la casa unde locuia Manuc. Căpitanul rus povestește în continuare, în notele sale, masa copioasă cu care a fost cinstit de către prietenul marelui vizir. Însă, în acea noapte a reizbucnit revolta ienicerilor iar apoi marele vizir a fost ucis. Încercarea de a se încheia pacea eșuase. Ienicerii învinseseră. Ei se revoltaseră din nou și pentru a împiedica să se încheie pacea care, în convingerea lor, era umilitoare. De asemenea ienicerii se revoltaseră și pentru că, din cauza reformelor aplicate de Mustafa pașa pentru modernizarea armatei, fusese slăbită puterea ei și de aceea marea oaste otomană de la Dunăre era într-o continuă inferioritate față de armata rusă[4].

După tragicele zile care au zguduit capitala imperiului, Manuc Bei, stăpîn de obicei pe nervii lui, intră de astă dată în panică. El știa că ienicerii îl urăsc pentru că îl considerau unul din cei mai apropiați colaboratori ai marelui vizir. Bănuia că va fi căutat pretutindeni întrucît toată lumea era convinsă că el ar deține averile Bairactarului. Ceea ce însă nu era adevărat. Odată cu instalarea Bairactarului la Constantinopol ca mare vizir, era de presupus că și-a adus cu el bogățiile, aurul și pietrele prețioase. Și mai era ceva. Manuc Bei era atît de bogat încît nu-l puteau tenta bogățiile Bairactarului care, desigur, nu erau prea mari, de vreme ce avea nevoie și de banii prietenului său.

Fuga lui de la Constantinopol se impunea din cauza temerii că va fi ucis de ieniceri, nemaiavînd cine să-l apere. Oricînd capul lui putea să cadă. Avea atîtea exemple din trecutul imperiului care-i întăreau această convingere. Oamenii trăiau în nesiguranță. Vremurile erau tulburi, fie din cauza războiului ruso-turc și a anarhiei interne, fie din cauza marii aventuri napoleoniene, ce nu se putea ști cum va evolua și cum se va termina. În imperiul sulta-

---

[4] H. Dj. Siruni, *Bairactarul Mustafa Pașa în lumina izvoarelor armenești* (în manuscris).

www.dacoromanica.ro

nilor, unde avusese atîta putere, Manuc Bei nu mai avea ce căuta. Trebuia să-şi găsească o altă ţară unde să poată trăi liniştit, în siguranţă. Iar această altă ţară, nu putea fi decît Ţara Românească, care avea o oarecare autonomie şi libertate, nu era paşalîc, şi fiind dincolo de Dunăre, avea hotare spre Imperiul habsburgic şi, prin Moldova, spre Rusia ţarilor. Şi aceasta cu atît mai mult cu cît el se ştia preţuit şi respectat, atît de către comandamentul rus, cît şi de către divanul muntean. Ruşii îl preţuiau pe Manuc Bei pentru că le era un informator de preţ şi un bun cunoscător al problemelor balcanice; iar divanul muntean îl aştepta cu braţele deschise pentru că adusese mari servicii ţării şi reşedinţei domneşti, fie la începutul războiului, cînd intervenise să nu fie distrus oraşul, fie cînd împrumutase Sfatul orăşenesc.

La Constantinopol, toţi oamenii puternici care-l preţuiseră căzuseră. Acolo, nu mai avea pe nimeni. Iar perspectivele războiului erau foarte nesigure pentru turci, mai sigure fiind, în schimb, noi tulburări şi chiar revolte sîngeroase. În asemenea condiţii, ce-i mai rămînea de făcut? Un singur lucru: să fugă, să fugă cît mai repede din Constantinopolul revoltelor intermitente şi al liberului arbitru. Nu mai avea timp să aştepte. Şi chiar dacă ar mai fi putut aştepta, ce putea să se întîmple ca să-şi schimbe hotărîrea? Dacă rămînea la Constantinopol, avea totul de pierdut, începînd cu viaţa; dacă reuşea să fugă la Bucureşti, avea totul de cîştigat, începînd cu viaţa. De aceea nu mai stătu pe gînduri. Cum era om de acţiune, energic, care ştia ce vrea, a ştiut şi de astă dată, în acest ceas greu al vieţii lui, ce avea de făcut. Trebuia să se strecoare fără a fi recunoscut, pentru a fi cît mai la adăpostul primejdiilor. Un singur lucru îl preocupa: la Bucureşti era comandamentul rus al frontului de la Dunăre. Acolo, se hotărau sorţii războiului.

Era la sfîrşitul anului 1808 şi războiul începuse de doi ani, din decembrie 1806. Armistiţiul de la Slobozia, din august 1807, nu însemnase nimic. Iar Manuc Bei mai ştia un lucru: că acest război, provocat de ruşi, declarat de turci, nu fusese dorit de nici unul din beligeranţi. Ruşii au intrat în Moldova în noiembrie 1806, scontînd că vor intimida pe turci, deşi erau obosiţi din cauza războaielor

www.dacoromanica.ro

napoleoniene; iar turcii nu s-au intimidat ci, dimpotrivă, scontînd că rușii vor da înapoi, le-au declarat război, în decembrie același an, la instigațiile generalului Horace Sebastiani. Însă, și unii și alții s-au înșelat intrînd, singuri, în capcana pe care și-au întins-o reciproc. Și astfel, începuse războiul. Cu siguranță, își spunea Manuc Bei, rușii vor căuta să-l termine cît mai repede, iar turcii la fel.

Dată fiind situația generală și primejdiile în care se afla, conștient că dacă ar rămîne în capitala otomană, oricît de bine s-ar ascunde, pînă în cele din urmă ar fi prins și ucis, Manuc se hotărî să fugă, mai ales că fusese anunțat la vreme de un necunoscut, ce soartă i se rezerva. Un detașament de ieniceri, avînd în fruntea lui un om pe care Manuc Bei îl salvase de la moarte, primise ordin să percheziționeze casa fostului prieten al Bairactarului și să-l aresteze. Prevenit, Manuc Bei se ascunsese și fusese sfătuit să părăsească de îndată orașul. Travestit în haine de om sărman, nevăzut de nimeni, el reuși într-o noapte să se strecoare dincolo de porțile orașului și să se ducă la Adrianopol. Aici, rămase puțin timp pentru că nu se simțea în siguranță. După cîteva nopți, adăpostit la niște prieteni pe care-i ajutase, Manuc Bei își continuă drumul spre Rusciuc. Dar și aici era amenințat. De aceea, după o săptămînă, lăsîndu-și familia în orașul de la Dunăre, urmat de o puternică gardă, trecu în Țara Românească. La Giurgiu, era așteptat de grăniceri ruși care aveau ordin din partea generalului Miloradovici, comandantul militar rus al Bucureștilor, acesta din urmă avînd instrucțiuni de la feldmareșalul Prozorovski, comandantul armatei ruse de la Dunăre, să-l primească pe pămîntul românesc. Porni spre București unde se instală în casele de pe Podul Tîrgului de Afară pe care le cumpărase mai de mult, cu binevoitoarea aprobare a Sfatului orășenesc.[5] Aici, la București, Manuc Bei își stabili relații și mai strînse cu puternicii zilei, pentru a-și putea continua ritmul său de viață, care era al unui om obișnuit să forțeze mereu linia destinului său.

---

[5] **Aceste case se află în Calea Moșilor 132, colț cu str. Paleologu.**

www.dacoromanica.ro

Feldmareșalul Prozorovski cunoștea foarte bine pe Manuc Bei și îi acordă toată încrederea. La 18 decembrie acest an, 1808, comandantul rus certifica de la București că „boierul Țării Românești, Manuc Bei, a dat tot concursul trupelor sale, încă de la începutul campaniei". Îl recomanda autorităților ruse să-i scutească de rechiziție casele din București.[6] În asemenea împrejurări, de cum sosi în reședința domnească, Manuc Bei își transformă locuința lui bucureșteană într-un adevărat sediu diplomatic. De dimineață pînă seara tîrziu era un du-te-vino continuu; caretele intrau, ieșeau. Odată cu el au venit la București și colaboratorii lui intimi, Asvadur Avedian, cumnatul său, și maiorul Babic Iacubici.

Deși se instalase definitiv la București, totuși, Manuc își păstrase rețeaua lui de agenți la Constantinopol. El știa tot ce se petrece la Rusciuc sau în capitala sultanilor. La 17 ianuarie 1809, Luca Kiriko, consulul rus, informa pe Prozorovski în legătură cu disensiunile dintre turcii de la Rusciuc, cu situația internă din imperiu precum și cu dorința lui Manuc Bei de a rămîne în serviciul Rusiei. În felul acesta, prin Manuc Bei, toți membrii societății conspirative „Prietenii de la Rusciuc", adică toți aceia care susțineau politica reformatoare a fostului sultan Selim al III-lea, erau în strînse legături cu rușii. În jurul lui Kiose Ahmed, prietenul lui Manuc, devenit aian al Rusciucului, se grupară toți prietenii și colaboratorii Bairactarului. Kiose Ahmed căutase să strîngă mai de mult relațiile cu comandantul armatei ruse, feldmareșalul Prozorovski. În acest scop, la începutul lunii decembrie 1808 a trimis pe Martin Sebastian, nepotul lui Bogos, cu o adresă și daruri la feldmareșalul Prozorovski. Cînd Sebastian a fost primit de comandantul rus, acesta a mulțumit pentru daruri spunînd că îl cunoaște din renume pe Kiose Ahmed și că se bucură că ocupă locul Bairactarului. A mai adăugat că îi primește darurile ca un gaj al prieteniei și de îndată ce va ajunge la Iași, îi va trimite și el daruri. Însă, evenimentele nu au mai îngăduit desfășurarea unor negocieri

---

[6] H. Dj. Siruni, *Bairakdar Moustapha Pascha*... în *loc. cit.* p. 65.

www.dacoromanica.ro

sau schimburi de amabilități mai mult sau mai puțin diplomatice.

În asemenea împrejurări importanța politică a lui Manuc Bei se accentua din zi în zi. Numele lui este amintit mereu în rapoartele diplomatice, mai ales ale agenților francezi din Balcani, știut fiind că Manuc Bei era un adversar al Franței napoleoniene. Pentru acești agenți, Manuc Bei era o puternică forță ocultă, cu aderențe la Constantinopol, Rusciuc și București care, pe de o parte influența negocierile pentru încheierea păcii, iar pe de altă parte, exercita un rol negativ pe lîngă comandamentul armatei ruse. Deci, Manuc Bei putea determina, indirect, credeau acești agenți diplomatici, chiar directivele politicii Petrogradului privind, fie războiul, fie relațiile ruso-franceze, dat fiind că această politică se baza pe rapoartele venite de la Constantinopol sau de la București, inspirate de Manuc Bei.

Pentru a putea face față multiplelor solicitări politice și diplomatice, Manuc Bei și-a creat un adevărat secretariat, în care lucrau colaboratorii lui mai apropiați. În afară de Bogos Sebastian, mai erau și frații acestuia, Mesrob și Gabriel.

În momentul în care Manuc Bei s-a instalat la București el avea numeroase proprietăți și făcuse multe afaceri în Țara Românească. În țară cumpărase multe moșii care-i aduceau mari și sigure venituri anuale, iar în București, printre alte proprietăți, construise marele han, pe care în primăvara anului 1808 l-a reparat și mărit. El continuă să acumuleze moșii și proprietăți în Ilfov, Prahova și alte județe ale țării. Totodată, fiindcă exploatarea salinelor fusese foarte mănoasă pe cînd domnea Constantin Vodă Ipsilanti, Manuc Bei nu se dădu la o parte să le preia și acum în exploatare. La 22 decembrie 1808, au fost arendate ocnele de sare serdarului Dinu Cervenvodali, „cu paharnicul Manuche, pentru 1400 pungi ca să scoată și să vîndă sare cît va voi“, iar lui Ion Hagi Moscu i-au fost arendate vămile cu 840 de pungi[7].

---

[7] *Cronicul Protosingherului Naum Rîmniceanu, de la 1768—1810*, în C. Erbiceanu, *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă*, București, 1888, p. 281.

www.dacoromanica.ro

Toată această mare și variată activitate arată că Manuc Bei considera în continuare Țara Românească și reședința ei domnească un important centru de afaceri în care securitatea lui personală era sub protecția acvilei rusești. În acest sens, la 22 decembrie 1808, Luca Kiriko, consulul rus, raporta feldmareșalului Prozorovski că Manuc Bei era hotărît să lucreze pentru Rusia, pentru a avea asigurată protecția ei și după terminarea războiului. Gîndul de a cîștiga încrederea totală a rușilor l-a urmărit permanent pe Manuc Bei de îndată ce s-a instalat la București, după uciderea marelui vizir. În primăvara anului 1809 el nu numai că va întreprinde o mare și primejdioasă acțiune împotriva turcilor, înlesnind rușilor atacarea fortăreței de la Giurgiu, dar, totodată, va cere generalului comandant Bagration și consulului Luca Kiriko, certificate din care să reiasă serviciile pe care le-a adus cauzei războiului Rusiei. Toate acestea erau necesare pentru întocmirea dosarului său pe baza căruia avea să ceară, mai tîrziu, cetățenia rusă. La 15 septembrie 1809, generalul Bagration, comandantul armatei ruse, confirma printr-o scrisoare meritele lui Manuc și-l îndemna să le înmulțească[8]. Și tot atunci consulul Luca Kiriko semnează un certificat, la cererea lui Manuc, „dragoman titular al Porții otomane", care a servit Rusia și oștirea ei, „și mai ales pe răposatul mareșal principe Prozorovski, în corespondența lui secretă... și chiar în viziratul răposatului Mustafa pașa,... pe care a știut să-l păstreze totdeauna în dispozițiile priincioase Rusiei, dispoziții care ar fi adus înapoi pacea, spre mulțumirea deobște, dacă moartea nu ar fi luat, în ultima răscoală de la Constantinopol, pe acest mare vizir împăciuitor..."[9].

Pentru Manuc Bei se deschideau de la început perspective foarte bune. Fiindcă ajutase administrația orașului în două rînduri cu bani, sfatul țării, în frunte cu mitropolitul Dosoftei, episcopii Nectarie de Rîmnic și Constantin de Buzău precum și banul Manolache Crețulescu, vistiernicul Constantin Filipescu, vornicul Răducanu Golescu, logotetul Isac Ralet și marele logotet Constantin Dudescu,

---

[8] N. Iorga, *Studii și documente...*, VIII, București, 1906, p. 128.
[9] *Ibidem.*

www.dacoromanica.ro

semnaseră un act solemn prin care i se mulţumea pentru serviciile aduse ţării în atîtea rînduri în ultimii ani „... A arătat în mai multe prilejuri, se afirmă în certificatul statului muntean, pe vremuri furtunoase, fără cel mai mic interes, şi chiar cu primejdia vieţii sale, sentimentele sale binevoitoare, făcînd multe bine ţării noastre şi neamului nostru. A dăruit 60.000 lei, într-o clipă cînd vistieria ţării n-avea fonduri şi nu era în stare să plătească“ iar mai tîrziu, în octombrie 1808, „într-o clipă foarte grea“, Manuc Bei a mai împrumutat 100.000 lei refuzînd dobînda de 6000 lei. Pentru sfatul ţării, Manuc era „un adevărat patriot“. I se aprobă ca toate litigiile ce le avea pe moşiile lui din Ilfov sau Prahova, să fie judecate la spătărie, să nu se amestece în nici un fel ispravnicii acestor judeţe. Manuc Bei se obliga în schimb, să plătească impozitele pentru proprietăţile lui, direct vistieriei. De asemenea, sfatul muntean îi acorda şi dreptul de a aduce pe moşiile lui străini, fiind obligat să plătească pentru ei numai birul, în rest bucurîndu-se de drepturile cetăţenilor români[10].

Întîmplările din viaţa lui Manuc Bei ce se încheiaseră odată cu fuga lui de la Constantinopol şi stabilirea la Bucureşti, au arătat că trebuie să activeze cu multă prudenţă pentru că, pe de o parte, nu mai avea prieteni la Constantinopol, iar pe de altă parte războiul crease un climat de nesiguranţă în care se putea întîmpla orice. Manuc Bei ştia toate acestea. Iar cu instinctul lui puternic de orientare îşi căuta un nou drum în viaţă. Era convins că salvarea lui poate veni numai de la ruşi.

---

[10] *Ibidem*, p. 126—127.

www.dacoromanica.ro

FORTĂREAŢA DE LA GIURGIU

Moartea lui Mustafa paşa Bairactar a fost pentru Manuc Bei o grea lovitură. Poate cea mai grea lovitură primită în viaţa lui. Şi aceasta, nu numai pentru că pierdea un prieten, dar şi pentru că pierdea pe omul care-i asigurase ascensiunea lui politică. Manuc ştia că din cauza averilor lui era pizmuit, iar din cauza rolului politic jucat în partida reformatorilor, era duşmănit. El mai ştia că fără sprijinul unor oameni puternici, viaţa lui era în pericol. Pizmele şi duşmăniile se rezolvau cu hangerul înfipt în piept sau cu pumnalul în ceafă. De aceea, Manuc avea sentimentul că trăieşte cel mai dramatic moment din viaţa lui în care, dacă nu ia hotărîri rapide pentru a se apăra, pentru a se pune la adăpost, risca oricînd să-şi piardă viaţa.

De cum ajunse la Bucureşti după fuga de la Constantinopol, Manuc Bei căută să întîlnească pe Kiose Ahmed, vechiul său prieten, pe care-l ajutase în nenumărate rînduri cu pungi grele. Manuc ştia că şi viaţa acestuia era primejduită. Căci după ce la moartea lui Mustafa paşa, fusese ridicat la rangul de paşă al Rusciucului, nu după mult timp a fost înlocuit cu Bosniac aga, unul din oamenii de încredere ai noilor conducători de la Serai şi un inveterat duşman al lui Mustafa paşa. Or, un duşman al fostului vizir era, în acelaşi timp, şi un duşman al prietenilor şi colaboratorilor acestuia, printre care se numărau, în primul rînd, Manuc Bei şi Kiose Ahmed. Dar, ceea ce de-a dreptul îl alarma pe Manuc Bei era stadiul relaţiilor ruso-turce. Poziţia fermă pe care se menţineau cei doi adversari deschidea perspectiva continuării războiului, ceea ce-l îngrijora pe Manuc Bei pentru că îi ameninţa, grav, viaţa şi averea. Niciodată nu se poate şti ce aduce un război, îşi spunea Manuc. Se ştie cum şi cînd începe dar nu se poate şti, niciodată, cum şi cînd se termină. Continuarea războiului era pentru Manuc o adevărată nenorocire

www.dacoromanica.ro

pentru că în apele lui, totdeauna tulburi, putea pescui oricine...

Anul 1809 a început sub semnul unor vădite luări de poziţii din partea celor doi mari adversari: Rusia şi Turcia. Se apropia termenul la care valabilitatea armistiţiului înceta. Feldmareşalul Prozorovski, care-şi avea cartierul general la Iaşi, în urma unor informaţii pe care i le-a adus de la Bucureşti Bogos Sebastian, a început să facă pregătiri pentru începerea unor negocieri. Pacea era dorită de ambele părţi. La 12 februarie 1809, a venit la Bucureşti o delegaţie otomană, în frunte cu Mehmed Galib, ministrul de externe, pentru a relua conversaţiile întrerupte. După trei zile, la 15 februarie, delegaţia turcă, alcătuită din Mehmed Galib, Beilicgi Efendi şi Dumitrache Moruzi dragomanul delegaţiei, a plecat la Iaşi unde urmau să se poarte discuţiile. Peste opt zile, la 23 februarie a plecat spre capitala Moldovei, şi generalul Miloradovici, cu împuternicire din partea comandamentului rus de a discuta cu turcii condiţiile păcii. Era însoţit de generalul de artilerie Harting şi generalul Kuşnicov. Însă negocierile de la Iaşi s-au întrerupt de la prima şedinţă din cauză că ruşii s-au menţinut fermi în cererile lor care priveau hotarele Imperiului otoman. Şi cu acest prilej Manuc Bei a jucat un rol de seamă, date fiind relaţiile lui cu Mehmed Galib. În treacăt fie zis, aceste relaţii erau determinate de motive financiare pentru Mehmed Galid şi numai pentru Manuc din motive politice. În arhiva lui Manuc se află, printre altele, o scrisoare a lui Mehmed Galib prin care solicită un împrumut de 15.000 de piaştri precum şi o chitanţă a aceluiaşi în valoare de 5000 de piaştri.

Eşuarea negocierilor de pace, l-a convins pe Manuc că trebuie să pună în aplicare proiectul lui mai vechi discutat deja cu Luca Kiriko, consulul Rusiei la Bucureşti, pe cînd era în temniţa de la Rusciuc, unde fusese aruncat din porunca lui Mustafa paşa în iarna anului 1806—1807. Consulul rus zăcea într-o temniţă mucedă şi neagră şi era zilnic ameninţat cu moartea de temnicerii lui Mustafa paşa. Luca Kiriko înălbise complet. În aceste împrejurări, Manuc interveni pe lîngă Bairactar explicîndu-i că nu are nici un rost să-l ucidă pe consul care, dimpotrivă, îi va fi poate într-o zi de folos. Mustafa paşa, uşor influenţabil,

www.dacoromanica.ro

s-a lăsat convins de Manuc, iar zilele lui Luca Kiriko se înseninară deodată. Lucrul acesta nu-l putea uita consulul, care, în același timp, știa că Manuc era, pe ascuns, un prieten devotat al rușilor. Acolo, în celulă, Manuc discutase cu Luca Kiriko predarea fortăreței de la Giurgiu pe care o stăpîneau turcii și o jinduiau rușii. Consulul rus informase pe generalul Miloradovici despre această propunere, iar el raportase feldmareșalului Prozorovski. În cadrul discuțiilor purtate atunci, stabilise cu generalul Miloradovici cum să se procedeze ca predarea fortăreței să se facă în condiții sigure și cu minimum de sacrificii omenești. Kiose Ahmed care era comandantul fortăreței, se obligase să retragă toate canonierele de acolo, urmînd să rămînă numai patru sute de oameni. Iar cînd generalul Miloradovici trebuia să pornească la atac se va retrage și el. Totul era pus la punct. Ocuparea Giurgiului și a fortăreței păreau sigure. Dar au intervenit alte împrejurări, alte situații pe fronturi, care au făcut ca proiectul să fie abandonat.

Acum, Manuc Bei reactualiza acest plan pentru care avea nevoie de complicitatea lui Kiose Ahmed, comandantul fortăreței. În calculele lui Manuc, pe care, ca totdeauna, le elabora singur, ocuparea cetății Giurgiului de către ruși, va obliga pe aceștia să recunoască marele serviciu făcut de el și de Kiose Ahmed. Și în felul acesta, puteau fi siguri de protecția rușilor. De aici rațiunea pentru care Manuc se hotărî să se întîlnească cu Kiose Ahmed. Acesta fiind la Giurgiu, în cetate, Manuc i-a trimis vorbă că-l așteaptă, la un han de la marginea Rusciucului, acolo pe unde duce drumul, peste Dunăre, direct la Giurgiu.

Era acolo un vechi han, loc de popas atît pentru călătorii ce veneau din Turcia sau din Europa cît și pentru trimișii împărăției cu porunci la domnii fanarioți de la București sau Iași. Era un han frecventat atît de oamenii de rînd cît și de slujbașii împărăției de la București. Manuc Bei l-a preferat pentru că, își spunea el, locul cunoscut este mai puțin suspectat, iar cei care trec pe acolo sînt mai puțin bănuiți decît călătorii care se refugiază în locuri mai retrase, mai dosnice.

În han și în curtea lui forfota era neîntreruptă, ziua și noaptea. În curte, intrau și ieșeau căruțele și tot soiul de

www.dacoromanica.ro

echipaje, grăjdarii grijeau caii, unii îi curățau, alții îi hrăneau. Treaba nu se oprea nici o clipă. Iar în han, mișcarea era neîncetată. Veneau unii, plecau alții; la catul de jos nu se stingeau lămpile toată noaptea. Cînd erau mulți călători se întindeau petreceri pînă noaptea tîrziu; iar după ce, treptat, treptat, lumea se retrăgea să se odihnească, lămpile tot ardeau iar la tejghea era mereu cineva care aștepta alți și alți călători. Cînd își făcuse apariția un nou drumeț și deschidea ușa hanului, un clopot cu sunet ascuțit și lung îi anunța prezența. La catul de sus era liniște. Erau camerele de dormit.

Păstrînd urmele unei vechi arhitecturi orientale, hanul era intim și ospitalier. Catul de jos era alcătuit dintr-o încăpere mare, în unghi, întreruptă cu ziduri despărțitoare care creau interioare intime, ca niște nișe. Zidurile își păstrau aspectul sobru pe care i-l împrumutau cărămizile aparente din care erau construite. Grinzile tavanelor erau înnegrite de vreme și fum. Lămpi mari de fier atîrnau grele sub grinzi iar pe pereți lămpile, pe polițe, tot din fier, completau la căderea nopții iluminatul galben al interiorului ca de tavernă. Mobilierul, era cum nu se poate mai simplu. Mesele, scaunele, toate de stejar masiv, puteau fi întîlnite, deopotrivă, într-un vechi castel, mucezit de vreme, și în orice hrubă îmbibată de aburii alcoolului și ai desfrîului. Pardoseala era făcută din cărămizi așezate pe muchie iar pe la colțuri, pe unde se umbla mai puțin, strălucea un luciu vechi, rămas de pe vremea cînd toată pardoseala fusese ceruită. Singurul mobilier care făcea notă discordantă în acest vast interior era doar ceasul cu cuc, fixat pe zidul de deasupra tejghelei, ce-și plimba limba liniștit, nepăsător, de la stînga la dreapta și de la dreapta la stînga deasupra capului hangiului. De aici, de la această tejghea, veche cît hanul, se serveau băuturile și se înregistra consumația de la mese. Imensă ca dimensiuni, cu colțuri stîngaci încheiate, tejgheaua mai păstra din armura ei de altădată, doar bucăți de tablă alămuită care mai acopereau unele margini. În rest, în lemnul tejghelei se îmbibaseră tot praful și toată murdăria purtată de-a lungul zecilor de ani de miile de călători ce se perindaseră prin han. Dacă în timpul zilei, lumina soarelui ce pătrundea palidă și fragmentată prin ferestrele

www.dacoromanica.ro

mici, puține și ferecate, dădea hanului o atmosferă îmbietoare, odată cu înnoptarea cînd nu mai veneau, iradiante, fasciculele luminii solare, interiorul hanului căpăta o ambianță misterioasă dacă nu chiar sinistră. Iar cînd iernile erau aspre, cu zilele scurte, cenușii, zăcînd văduvite de lumină, iar vijeliile se înfășurau ca valurile în furtună, hanul părea o corabie pierdută în ape depărtate de orice țărm. Atunci, viața era în han ca la un capăt de lume, unde nu mai putea fi nimic. Pulsa sălbatic, fără întrerupere, ca într-o desfășurare bezmetică de energie risipită în van. Bărbați, femei, tineri, bătrîni, toți deopotrivă, fără să se cunoască, fără să se fi văzut vreodată, fără să-și fi adresat vreun cuvînt, se înfrățeau ca într-un turmentat carnaval în care viața nu mai prețuia și de aceea devenea din ce în ce mai clocotitoare, mai năvalnică. Atunci, puteau fi văzuți bărbați voinici cu fețe aspre vîntuite și bătute de vreme, schimonosind mișcările unui dans improvizat, purtînd mai mult în brațe femei necunoscute, unele palide de oboseală sau de excese. Și, la fel, mai puteau fi văzuți, pe la mesele rotunde, grele, încărcate cu căni și ulcele, ude de vinul risipit pe ele, alți bărbați, alte femei fie căzuți în somnul trudei sau al beției, fie privind indiferenți spectacolul ce se desfășura sub privirile lor. Se cutremura hanul sub vijelie; ferestrele înzăpezite, erau albe în noaptea de nepătruns iar lămpile luminau din ce în ce mai palid și fumegau din ce în ce mai mult. Doar hangiul stătea de veghe, nemișcat, la tejghea, părînd mai curînd că doarme dar supraveghind tot ce se întîmplă în han. Și așa, trecea zi de zi, noapte de noapte. Parcă aici era concentrată toată viața regiunii. În afara hanului nu se mai întîmpla nimic.

Cînd Manuc ajunse la han nu se opri în sala de jos. Urcă, pe o scară veche și ea ca toate celelalte, la catul de sus unde erau camerele de dormit. Din capul scărilor se vedea un culoar lung, îngust și negru al cărui sfîrșit era mai mult bănuit decît văzut. Ușile se înșirau dese. Totul era vechi, obosit, putred de vreme. Sub pașii călătorilor scările, scîrțîiau; dușumelele, pîrîiau; iar pe culoarul întunecat se auzea din cînd în cînd și scîrțîitul ușilor de la camere, ce se deschideau cu greu, cu fierăria lor ruginită, și lemnul cariat. Ușile fuseseră, cîndva vopsite într-o

www.dacoromanica.ro

culoare castanie. Acum erau, ici negre, colo verzui... Dar nici una nu era numai o culoare. De aceea, păreau murdare. Iar în camere, în fiecare cameră, se vedea în dreapta un lighean mare, de alamă, așezat în mijlocul unui lavoar din lemn, cu uși și deasupra cu o poliță pe care zăceau niște căni tot de alamă. Într-un colț era soba, afumată, cu tencuiala căzută pe alocuri, sau coșcovită. În jur dogorea. Prin portița spartă se vedea, roșu, jarul. În mijlocul camerei era un pat mare, cu zorzoane de bronz, acoperit cu o cuvertură ce fusese cîndva înflorată, gălbuie, avînd, se părea, îngerași brodați pe ea. Mai era și o masă, o masă ordinară de brad, colorată de vreme, cenușie. Peste ea un fel de pluș ros ce fusese cîndva roșu. Pe un perete, într-un tablou înrămat, un cal arab abia ținut în frîu de un turc ce-l călărea pe o șa aurită cu scump harnașament oriental. Fundalul tabloului reprezenta niște munți cu crestele albe, în zăpezi. Fereastra dădea în incinta hanului unde erau grajdurile, căruțele, caii. O perdea slinoasă o acoperea în parte. Mai erau și niște scaune, fără speteze; un fel de bănci, mai curînd. Numai patul, el, singur, avea personalitate în cameră. Burdușit, umflat, cu ondulații neregulate nu te îmbia să te culci în el oricît de obosit ai fi fost. Avea o singură calitate: recomanda camera ca dormitor... Și la fel era în toate celelalte. Nu prea multe; să tot fi fost vreo zece, douăsprezece camere cît ținea culoarul care la capătul celălalt continua cu niște scări direct în incinta hanului. Pe aici nu se putea coborî căci paznicul nu te lăsa să ieși prin curte. Și paznicul era, bineînțeles, un arnăut înarmat pînă în dinți cu pistoale și hanger. Tot sus, la acest al doilea cat, hanul mai avea o cameră, un fel de sală de așteptare sau loc de reuniune, în care, în afară de o masă dreptunghiulară mare, mai erau, doar niște divane cu catifeaua înverzită de vreme. Lumină n-avea. Lumînările ardeau aici și în plină zi. În camera de oaspeți, cum îi plăcea hangiului să o numească, nu intra oricine, oricînd. Aici erau poftiți să stea călătorii pe care hangiul îi cunoștea sau îi simțea că sînt mai de vază și plătesc mai bine. Oaspeții înalți și rari se puteau retrage în ea, fără să știe careva, iar hangița, nevasta hangiului, le servea mîncăruri și băuturi alese.

www.dacoromanica.ro

Însoţit de un om de la han, Manuc Bei fu condus în această cameră de primire. Nu era nimeni. Se aşeză pe divan şi aşteptă. Ajuns la puterea vîrstei, Manuc Bei îşi păstra prestanţa din tinereţe, cu toate că începuse să ia forme voluminoase din cauza vieţii sedentare, orientale, pe care o ducea. Parcă se adunase în el tot Orientul cu toate voluptăţile lui deşi, în general, era un om cumpătat. Ori de cîte ori îşi termina treburile sau afacerile, Manuc Bei, care iubea cu pasiune viaţa intimă, de familie, se retrăgea între ai săi. Se simţea fericit lîngă femeia şi copiii lui care-i dădeau cele mai depline satisfacţii. Era de obicei un om calm, stăpîn pe sine. Orice afacere întreprindea constituia pentru el un vast consum de substanţă nervoasă, deşi faţa şi comportamentul său nu trădau nici o emoţie. Acum era ros, în sufletul său, de bănuieli, de neîncredere. Se vedea aruncat prin vitregiile vremii într-o situaţie dramatică din care nu mai ştia cum va ieşi. Simţea că trebuie să joace cartea cea mare a vieţii lui de care depindea nu numai averea, nu numai fericirea căminului, ci chiar propria viaţă. Moartea lui Mustafa paşa îl aruncase în vîrtejul unor îngrijorări pe care pînă atunci nu le mai trăise. Niciodată primejdiile nu au fost aşa de mari ca în împrejurarea de faţă. De aceea era hotărît să întreprindă o acţiune de mare anvergură, de mari proporţii, pentru realizarea căreia avea însă nevoie, neapărat, de Kiose Ahmed. Întîlnirea cu comandantul fortăreţei de la Giurgiu avea tocmai acest scop.

Se lăsau, lent, pînzele înserării. Manuc Bei îşi fixase întîlnirea în condiţii cît mai discrete. Nu voia să se afle despre ea. Era o situaţie prea gravă pentru a nu fi luate toate măsurile ca să se evite orice indiscreţie, mai cu seamă că erau oameni care prin poziţia lor socială şi prin puterea lor politică sau financiară cu greu puteau trece neobservaţi. Manuc avea planul pus la punct. Totul depindea de Ahmed, dacă voia sau nu să se angajeze alături de el la realizarea lui. Era adevărat, Manuc nu se îndoia că prietenul său va accepta, pentru motivul că ştia că are atîţia duşmani încît, mai curînd sau mai tîrziu, va trebui să dispară din regiune. Manuc Bei mai ştia şi că Kiose Ahmed, din cauza neostoitei lui lăcomii de bani, strînsese tot ce rămăsese din averea fostului mare vizir Mustafa

www.dacoromanica.ro

pașa. Iar pentru a nu fi bănuit și pentru a nu lăsa impresia că întreprinde acțiuni abuzive, mai ales fiind un înalt dregător al împărăției, se căsătorise cu văduva lui Mustafa pașa. Dar dușmănia ienicerilor împotriva lui Kiose Ahmed nu putea fi ștearsă cu nici un preț, pentru că el fusese un colaborator intim al lui Mustafa pașa care declarase război ienicerilor, urmărind lichidarea acestui strălucit și vechi corp militar, care scrisese, în atîtea rînduri, atîtea pagini de glorie în istoria imperiului. Ahmed se simțea încolțit și fără îndoială ar fi fost dispus să facă orice pentru a-și salva viața. Aceasta, cu atît mai mult, cu cît bănuia că și stăpînii de la Constantinopol nu-l vor mai susține. În asemenea împrejurări, își spunea Manuc, Ahmed nu avea altceva de făcut decît să-și caute prieteni printre rușii de la București. Iar în această privință, el, Manuc, era cel mai potrivit pentru a-i face legături cît mai strînse la comandamentul armatei ruse.

Cînd ușa se deschise, apăru în cadrul ei un om înalt, îmbrăcat ca orice musulman. Era Kiose Ahmed, prietenul lui Manuc Bei. Revederea a fost simplă între acești doi oameni hărțuiți de întîmplările și greutățile vieții. După ce s-au îmbrățișat, căci nu se mai văzuseră de cîteva luni, de la Constantinopol, Manuc Bei se adresă direct, ca unui om care îi este obligat.

— Cred că nu trebuie să-ți explic de ce situația noastră este gravă. Se impune să acționăm energic și repede. Timpul lucrează pentru dușmanii noștri și împotriva noastră. Dacă nu vom întreprinde o acțiune îndrăzneață pentru a ne salva, riscăm să cădem pradă oricînd.

— Da, recunosc, îi răspunse Ahmed. Situația noastră este în adevăr gravă. Iar dacă nu vom încerca să evităm primejdiile din fața noastră, riscăm să ne stea capul alături de picioare. Dar ce putem face? Te știu întreprinzător și că totdeauna ai avut soluțiile cele mai bune pentru a ieși din impas. Ce crezi că putem face acum?

— Pot conta pe sprijinul tău?

— Total.

— Fără tine nu se poate realiza planul pe care-l am în cap. Îți dai seama foarte bine că moartea marelui nostru prieten și protector ne-a creat o situație dramatică. Îți

www.dacoromanica.ro

dai seama că atmosfera nu s-a liniştit, că duşmanii lui Mustafa paşa sînt încă setoşi de sînge. Eu unul, îi spuse Manuc cu o voce aproape gîtuită, abia am reuşit să mă strecor din Constantinopol. Dacă nu era împrejurarea fericită ca unul din ienicerii din conjuraţia care trebuia să mă lichideze, să fi fost un om pe care l-am ajutat într-un moment greu pentru el, anunţîndu-mă la timp să fug de îndată din capitală, azi nu aş mai fi fost cu zile. Nici aici, în Rusciuc, unde am copilărit, unde mi-am petrecut cei mai frumoşi ani din viaţă, unde am întreprins atîtea afaceri, ştii bine, nu mă mai simt în siguranţă. Şi aici, ca şi la Constantinopol oricînd poate să mi se întîmple o nenorocire. Şi nu numai mie. Şi ţie.

— Aşa e. Ai dreptate. Trebuie să acţionăm repede pentru că numai în felul acesta, poate, vom scăpa cu zile. Bosniac aga ne pîndeşte. Nu ştiu cît voi mai fi comandantul cetăţii. Noul aian de la Rusciuc abia aşteaptă să se răzbune pe prietenii lui Mustafa paşa. Sînt informat de oamenii mei că noi sîntem primii de pe lista neagră a lui Bosniac... Şi mai este ceva: ruperea negocierilor de pace de la Iaşi, atitudinea dură a turcilor arată că ei vor să continue războiul. Or, într-o asemenea situaţie, viaţa noastră este grav ameninţată.

Ahmed tăcu. Manuc nu păru prea surprins de ceea ce auzi.

— Ruperea negocierilor de la Iaşi este o mare nenorocire, pentru toată lumea. Şi după o clipă de gîndire: Noi ne putem salva dacă ne reuşeşte planul. Iar planul meu este, spuse Manuc cu o voce şoptită ca nu cumva să fie auzit de cineva, să cîştigăm încrederea ruşilor de la Bucureşti într-o asemenea măsură, încît să ne apere în orice împrejurare. Numai aşa vom putea pune liniştiţi capul pe pernă.

— Şi care este planul tău?

— Planul meu? Îl ştii. Să predăm ruşilor fortăreaţa pe care o păzeşti. Adică, să pui în aplicare tot ce ai discutat şi hotărît încă din iarna anului 1806, cu generalul Miloradovici. A sosit clipa cînd trebuie să treci la fapte!

— Ai vorbit cu generalul Miloradovici în ultimul timp despre acest proiect?

www.dacoromanica.ro

— Ei bine află că prin corespondența pe care am avut-o cu Luca Kiriko în ultimul timp, consulul mi-a dat să înțeleg că feldmareșalul Prozorovski ar fi fericit să poată lovi pe turci, deoarece cucerirea cetății de la Giurgiu ar fi o grea lovitură dată sistemului de apărare otoman de la Dunăre. Eu am și stabilit legătura cu generalul Miloradovici. Acum depinde numai de tine dacă accepți sau nu, pentru a se putea stabili momentul atacului.

Între cei doi se lăsă o tăcere apăsătoare. Prin mintea lui Kiose Ahmed treceau fel de fel de gînduri. Acesta, își îndreptă privirea spre Manuc, ca și cum ar fi vrut să-i spună ceva. Dar nu reuși. Tăcu. În cele din urmă se hotărî:

— Bine. Dar, te-ai întrebat ce se va întîmpla cu noi dacă, totuși, atacul ar da greș?

— Nu se poate! Ca totdeauna, rușii își vor lua toate măsurile de siguranță. Nu uita: superioritatea lor militară față de turci este indiscutabilă...

Kiose Ahmed rămase pe gînduri, pradă unei puternice emoții. I se părea că este antrenat într-o poveste fantastică în care eroii trebuie să dea dovadă de o ingeniozitate excepțională pentru a reuși să se strecoare din toate cursele ce li se întindeau. Manuc Bei văzîndu-l tulburat îi respectă liniștea. Aștepta. Înserarea își țesea pînzele din ce în ce mai intens. Aproape nu se mai vedea nimic. Deodată, se auzi ușa scîrțîind. Intră o slugă să aprindă lumînările. După ce feștilele începură să lumineze, palid, interiorul neospitalier al camerei, Ahmed, parcă trezit dintr-un somn apăsător, plin de coșmaruri, mai întîi se așeză mai bine pe divan, apoi își aprinse luleaua și, după ce privi, cînd în jur, cînd pe Manuc, se hotărî să vorbească.

— Știi cît țin la tine. Totdeauna ne-am înțeles în toate proiectele noastre. Îți amintești, desigur, cînd m-ai trimis la București, în decembrie 1806, ca să evit pustiirea reședinței Țării Românești, că te-am ascultat și totul s-a terminat cu bine. Eu nu pot să uit tot ce ai făcut pentru mine. Ori de cîte ori am apelat la tine nu m-ai refuzat niciodată. În tine am avut un prieten credincios și un sprijinitor. Banii tăi au fost și ai mei. Nu am fost de acord numai într-o privință: tu sfătuiai pe Bairactar, ajuns mare vizir, să nu se încreadă prea mult în oameni, să nu se angajeze în reforme care indispun, să nu îndepărteze trupele

www.dacoromanica.ro

credincioase din preajma Constantinopolului. În schimb eu, dimpotrivă, îl ațîțam mereu împotriva tuturor înalților dregători de la Serai pe care, cum știi, îmi plăcea teribil să-i umilesc. Ceva mai mult: îl sfătuiam pe marele Mustafa să continue politica de reforme inițiate de Selim, pentru care sultanul și-a pierdut capul. Rezultatele s-au văzut. Tu ai avut dreptate; tu ai văzut bine. Bairactarul și cu mine ne-am înșelat amarnic. Dacă te ascultam poate că alta ar fi fost situația azi; poate că Bairactarul ar fi fost în viață iar viața noastră n-ar fi fost primejduită. Așa fiind ce pot să-ți răspund acum, la proiectul tău, nebunesc, după mine? Că nu te pot urma? Că mă îndoiesc că vom avea succes? Oare dacă nu ți-aș urma sfatul și nu te-aș sprijini, nu am fi și mai amenințați? Bosniac aga nu ne va ierta niciodată. Trebuie să încercăm și imposibilul ca să ne salvăm viața. De aceea prefer să merg în necunoscut cu tine, căci poate vom ieși la un luminiș, decît să fiu cuminte și să nu risc nimic, riscîndu-mi în felul acesta și mai mult viața. Socoteala este simplă: dacă încercăm ceva poate reușim și atunci sîntem salvați; dacă nu încercăm nimic ne condamnăm sigur la moarte. Acceptăm să ne sinucidem. De aceea trebuie să acționăm cu orice risc. Restul nu mă mai interesează. Renunț să gîndesc. Fac cum zici tu. Fac orice...

Ultimele cuvinte ale lui Ahmed căzură greu, apăsător. Liniștea se întinse ca lumina galbenă din cameră. Ahmed nu mai spuse nimic. Manuc Bei își dădu seama că acum prietenul său era hotărît să-l urmeze. Într-un tîrziu se ridică în picioare și, cu voce calmă, ca și cum ar fi stat de vorbă la taclale, îi spuse lui Ahmed:

— Bine. Ne vom vedea din nou peste cîteva zile. S-ar putea să fiu în măsură atunci să-ți spun ziua și ora cînd se va produce atacul spre a lua măsurile necesare. Te găsesc tot acolo, în fortăreață?

— Da.

Apoi Manuc se îndreptă spre ușă, o deschise și se pierdu în întunericul coridorului. După cîteva clipe plecă și Ahmed care se îndreptă spre altă ieșire ce dădea în spatele hanului. Afară noaptea era cumplit de neagră. Îi înghiți pe amîndoi ca și cum nici nu ar fi fost cîndva pe la han.

www.dacoromanica.ro

Hotărîrea lui Manuc Bei de a mijloci predarea cît mai repede a fortăreţei de la Giurgiu ruşilor era determinată de realităţi precise. La Rusciuc se adunaseră mulţi, foarte mulţi, dintre prietenii şi colaboratorii lui Mustafa paşa. Societatea „Prietenii de la Rusciuc" desfăşura o vie activitate prin toţi membrii ei, care scăpaseră cu zile de la Constantinopol şi reuşiseră să se refugieze aici. Atît Manuc cît şi Kiose Ahmed întreţineau legături strînse cu comandamentul rus de la Bucureşti, în timp ce agenţii diplomatici acreditaţi în capitalele balcanice urmăreau cu mare interes activitatea lor. Astfel, la 26 ianuarie 1809, Mériage, consulul francez de la Vidin, informa pe Champagny, ambasadorul Franţei de la Viena, că Ahmed şi Manuc, „om important, bogat, boier muntean", întreţin relaţii cu ruşii. În aceste împrejurări, chiar la începutul lunii februarie 1809. Poarta îl schimbase pe Kiose Ahmed de la Rusciuc, cu Bosniac aga. Cum era de aşteptat, o asemenea hotărîre nelinişti pe toţi foştii partizani ai Bairactarului şi membrii societăţii „Prietenii de la Rusciuc". Care mai de care căutau protecţia ruşilor. Aceasta, mai cu seamă că începuse să se vorbească nu numai de legăturile lui Manuc Bei şi Ahmed cu ruşii, dar chiar şi despre intenţia lor de a le preda fortăreaţa de la Giurgiu. De aici, tendinţa generală a tuturor acestora de a înlesni ruşilor pătrunderea nu numai la Giurgiu dar chiar şi pe malul drept al Dunării. Aşa fiind, Manuc Bei nu a trebuit să depună multe eforturi să-i convingă pe prietenii săi de la Rusciuc de necesitatea ca ruşii să preia controlul cetăţii de la Giurgiu. La începutul lunii martie, feldmareşalul Prozorovski scria contelui Nicolae Rumianţev, ministrul de externe al Rusiei, că fortăreaţa de la Giurgiu va fi în curînd ocupată de armata rusă, cu sprijinul lui Manuc Bei.

Era în dimineaţa zilei de 9 martie 1809. Pe Podul Tîrgului de Afară, liniştea era deplină. Rar trecea cîte o căruţă ce venea de la Hanul Sf. Gheorghe. În casele lui Manuc Bei nimeni, în afară de el şi de slujnice, nu se sculase. Prima lui grijă a fost să cheme pe unul din oamenii de încredere şi îi porunci să se strecoare nevăzut de nimeni în curtea caselor marelui boier Constantin Filipescu unde locuia generalul Miloradovici şi să-i încredinţeze acestuia

www.dacoromanica.ro

o scrisoare pe care o ticluise pentru generalul rus. Pe de altă parte, îl căută pe consulul Luca Kiriko, îi expuse planul său și îi ceru să-i mijlocească de îndată o întîlnire cu generalul Miloradovici, pentru a discuta cu el nu numai predarea fortăreței de la Giurgiu, dar chiar și a Rusciucului. Manuc nu așteptă prea mult nici înapoierea curierului său și nici răspunsul lui Kiriko. Omul de încredere al lui Manuc reușise chiar să fie primit de generalul Miloradovici care, după ce citi scrisoarea lui Manuc, îi transmise verbal dorința de a-l vedea chiar în acea zi. Întrevederea a avut loc la Herestrău, unde, ca din întîmplare, generalul rus și Manuc Bei s-au întîlnit, pe aleea călăreților. Discuții secrete au continuat și la reședința generalului unde acesta avea și planurile cetății. Înțelegerea a fost deplină. Acordul a fost desăvîrșit. Planul era același, pe care-l făcuseră tot ei în iarna anului 1806, cînd se mai discutase predarea fortăreței. Generalul Miloradovici era bucuros la gîndul că va putea da o lovitură atît de puternică turcilor, iar Manuc era bucuros pentru că spera că, în felul acesta, prin marele serviciu pe care-l făcea rușilor, să poată obține de la ei protecția pentru familia pe care și-o adusese la București la începutul lui martie, și pentru marea lui avere din Țara Românească.

Gîndul că ar putea avea pe ruși protectori îi dădea o stare de adevărată exaltare căci, deși era la București în deplină siguranță, totuși îi era teamă de turci. Știa că nu-l vor ierta niciodată și că, la prima ocazie, se vor răzbuna, ucigîndu-l. De aceea perspectivele ce i se deschideau acum, prin perfectarea înțelegerii cu generalul Miloradovici, îl făceau cu adevărat fericit. Dar nu numai atît. În dorința lui de a se face cît mai folositor rușilor, mai întreprinse o acțiune foarte periculoasă: aceea de a convinge pe unii comandanți turci de justețea cauzei ruse! La 17 martie 1809, feldmareșalul Prozorovski raporta de la Iași contelui Nicolae Rumianțev, că Luca Kiriko l-a asigurat că Manuc Bei este pe punctul de a atrage în lagărul rușilor mai mulți comandanți turci. Generalul Miloradovici fusese însărcinat să ia contact cu Manuc în acest scop. Aceasta, pentru că la comandament erau foarte binecunoscute relațiile generalului Miloradovici cu Manuc. Se știa, bunăoară, că datorită acestui mare zaraf și negută-

www.dacoromanica.ro

tor, generalul Miloradovici revocase ordinul prin care Silistra și Nicopole urmau să fie distruse. Cum acest general era foarte risipitor, el era îndatorat față de Manuc, de la care făcuse mai multe împrumuturi. Unul dintre acestea, în valoare de 5.000 de galbeni, îi fusese dat pe timp de șase luni. Despre relațiile strînse pe care Manuc le întreținea cu comandanții ruși au vorbit, în repetate rînduri, mai tîrziu, atît Brenner cît și Fleischhackl, consulii Austriei în anii 1810 și 1811. Astfel, Fleischhackl, relatează la 10 iulie 1811 despre un banchet dat de generalul Staedter, vice-președintele divanului muntean, la care fusese invitat, și unde erau, în afară de contele Andrei Italinski, ambasadorul rus la Constantinopol, consilierul Iosif Fonton și Manuc Bei, alături de numeroase căpetenii ale armatei ruse de la Dunăre.

După ce a pus la punct cu Manuc toate amănuntele predării fortăreței, generalul Miloradovici s-a prezentat feldmareșalului Prozorovski pentru a-i raporta înțelegerea la care ajunsese. Bătrînul comandant era preocupat de mai multă vreme de ideea atacării cetății de la Giurgiu. Iar după moartea lui Mustafa Bairactar, această idee devenise pentru el o adevărată obsesie, întrucît acum fortăreața nu mai era apărată de un militar strălucit cum fusese fostul seraschier. Căci Mustafa pașa, deși era prins de grelele, încîlcitele și nenumăratele treburi ale împărăției ce-i reveneau ca mare vizir, totuși, păstrase și comanda cetății de la Giurgiu în calitatea lui de seraschier al marii și puternicei oștiri otomane de la Dunăre.

În acest moment, primăvara anului 1809, cînd cetatea era apărată în mod efectiv de către Kiose Ahmed, propunerea lui Manuc Bei a fost bine primită și binevenită. Feldmareșalul Prozorovski era convins că în noile condiții propuse de Manuc Bei, cetatea va putea fi ușor cucerită.

Deși se instalase la București, în vastele încăperi ale caselor de pe Podul Tîrgului de Afară, numai de cîteva luni, din decembrie 1808, Manuc reușise totuși să devină un intim al comandamentului rus. Era mereu consultat în toate problemele legate de război precum și asupra evenimentelor politice din capitala sultanilor. Era cel mai important agent informator și sfătuitor în același timp, al rușilor. Căci, la comandamentul rus nu se întocmeau nu-

www.dacoromanica.ro

mai planurile de luptă, ci, în acelaşi timp, se tatonau şi posibilităţile de a se negocia pacea dacă turcii ar primi anumite condiţii. Aceasta cu atît mai mult, cu cît ultimele evenimente de la Constantinopol avură darul să slăbească mult forţa şi prestigiul turcilor şi, în acelaşi timp, să crească mult pretenţiile ruşilor.

De cum planul de atac a fost pus la punct, în toate amănuntele, precizîndu-se şi ora cînd să înceapă atacul, Manuc a informat la Giurgiu pe Kiose Ahmed. Sub diverse pretexte acesta îndepărtă toate canonierele de la Giurgiu şi lăsă în fortăreaţă numai 400 de oameni. Generalul Miloradovici, care urma să ocupe fortăreaţa, primi asigurări din partea lui Kiose Ahmed că-şi va respecta angajamentul de a se retrage şi el în ziua şi la ora stabilite în planul de atac.

Nu se întrevedea nici un obstacol. Succesul părea sigur. Fortăreaţa urma să fie atacată de trupele ruse aduse de la Bucureşti, iar unităţile otomane ce trebuiau să o apere erau la Rusciuc, dincolo de Dunăre la cîţiva kilometri de mal.

Fortăreaţa care fusese ridicată de ruşi pe malul românesc al Dunării, după 1770, era mică, nu avea nici 1000 de paşi în circumferinţă, însă cele 5 bastioane ale ei cu tunurile lor, erau puternice ca şi zidul de apărare care o înconjura înspre uscat. De-a lungul Dunării oraşul era deschis şi, numai tîrziu, turcii au construit un zid de piatră. Oraşul Giurgiu, distrus de ruşi în 1770, mai reţinea atenţia doar prin cazărmile şi casele ofiţerilor. Iar vechea cetăţuie de pe insula din dreptul oraşului, ridicată în secolul al XIV-lea de către Mircea cel Bătrîn, asemenea acelora pe care genovezii le construiseră pe malurile Nistrului, era acum părăsită[1].

Feldmareşalul Prozorovski primise de la generalul Miloradovici asigurări în ceea ce priveşte succesul atacului asupra fortăreţei. Acesta se întemeia pe acţiunea minuţios pregătită, pe bravura trupelor ce le comanda şi, mai ales, pe informaţiile ce le avea de la Manuc Bei.

---

[1] Cf. Paul I. Cernovodeanu, *Cetatea Giurgiului, Studiu istoric militar,* în „Studii şi Materiale de Muzeografie şi Istorie militară", nr.-ele 2—3, 1969—1970, p. 76—106.

www.dacoromanica.ro

Se apropia ziua hotărîtă pentru atac. Data la care trebuia să se producă nu era cunoscută decît de Manuc Bei, Kiose Ahmed, Luca Kiriko, feldmareşalul Prozorovski şi, bineînţeles, generalul Miloradovici.

Însă, generalul Miloradovici, locuia la marele boier Constantin Filipescu, duşmanul ascuns al ruşilor, iar fiica acestuia era prietena intimă a generalului. Distrat şi neglijent, generalul rus nu-şi păstra cu prea mare grijă documentele militare. Ele erau nu numai pe biroul său din casa Filipescu, ci chiar şi pe toaleta tinerei lui prietene. În atari împrejurări, nu a fost de mirare că au cunoscut intenţiile ruşilor nu numai consulul Franţei, Ledoulx, date fiind bunele lui relaţii cu marele boier Filipescu, ci chiar şi Aidin, paşa de la Giurgiu.

În ajunul atacului, feldmareşalul Prozorovski se instală în apropierea Bucureştilor, la Căpăţîneni, la vreo 50 km depărtare de Giurgiu.

Unităţile generalului Miloradovici întărite cu forţe noi au fost concentrate nu departe de Bucureşti, pe linia Giurgiului, în ziua de 22 martie 1809. În ziua următoare, generalul Miloradovici mărşălui în direcţia fortăreţei pînă noaptea tîrziu iar în ziua de 24 martie dădu atacul. În timpul nopţii fuseseră observate multe focuri, din loc în loc, care ajungeau pînă la Dunăre. Ele au surprins pe comandanţii ruşi însă aceştia au fost informaţi că focurile proveneau de la ierburile uscate aprinse de ţărani ca să cureţe cîmpul. Generalul Miloradovici nu dădu atenţie acestor amănunte deşi unii ofiţeri rămăseseră bănuitori. În realitate, focurile fuseseră aprinse de oamenii boierului Constantin Filipescu pentru a anunţa, aşa cum se înţelesese cu Aidin paşa, pe turci, cînd unităţile ruse vor trece la atac. Bătălia a fost scurtă şi grea. În primul iureş ruşii au reuşit să intre în oraş iar turcii, reduşi la 400 de ostaşi aflaţi la marginile lui, au tras doar cîteva focuri de tun şi s-au retras. Dar cînd ruşii au ajuns la fortăreaţă, după ce au trecut pe uliţele părăsite ale oraşului, cu toate casele pustii şi ferecate, turcii au deschis asupra lor un foc ucigător dinăuntrul fortăreţei, care era înconjurată cu un şanţ adînc şi lat. Soldaţii ruşi, nebănuind adîncimea lui mare, s-au aruncat în el spre a-l trece dincolo. Mulţi şi-au găsit moartea, căzînd unii peste alţii în fundul

www.dacoromanica.ro

șanțului. Însă cei care au reușit să treacă dincolo, au avut în fața lor un val de pămînt și un al doilea șanț. Aici au căzut numeroși ofițeri superiori și cea mai mare parte a unităților lor. Între timp, au venit în ajutorul trupelor turcești, unități numeroase aduse pe vase de la Rusciuc. Generalul rus își dădu seama de imposibilitatea ocupării fortăreței și de aceea a fost nevoit să ordone retragerea. De la ruși au căzut 27 de ofițeri și 800 de soldați uciși sau răniți; iar turcii au pierdut doar vreo 15 soldați, cum susține generalul conte Langeron, în *Jurnalul* său[2]. Printre ofițerii ruși superiori, a fost, scrie Zilot Românul „și un general iscusit de călărime de husari, anume Saviski... pe care-l aduse la Bucureșci, cu mare cinste l-au îngropat înlăuntrul în Sfînta Mitropolie, aflîndu-mă și însumi privitor"[3].

Vestea respingerii atacului rușilor a ajuns repede la București. Tot orașul a fost cuprins de panică. Numai într-o singură casă era bucurie: casa marelui boier Constantin Filipescu.

Înfrîngerea trupelor ruse crea o situație gravă lui Kiose Ahmed, nu atît față de ruși cît mai ales față de turci. El își dădu seama că trebuie să dispară de la Giurgiu. Se sfătui de îndată cu Ramiz pașa care era la Slobozia și se înțelese cu acesta să fugă împreună la București. În noaptea de 26 spre 27 martie 1809, Kiose Ahmed pleca din Rusciuc iar Ramiz pașa din Slobozia, fiecare cu o gardă personală, înarmată, de cîte 50 de ostași. În aceeași noapte au trecut Dunărea, la Giurgiu, și alte numeroase căpetenii militare și politice, printre care se afla și Menis aga, aianul de la Tîrnovo, Imge Bei, amiral, în total peste 100 de persoane. La București au ajuns în ziua de 28 martie. Aici s-a bucurat de o atenție deosebită din partea rușilor numai Ramiz pașa, nu și Kiose Ahmed. Potrivit instrucțiunilor primite de la Petrograd, feldmareșalul Prozorovski îl recomanda numai pe Ramiz pașa ducelui Emanuel de Richelieu, guvernatorul general al noii Rusii, cum

---

[2] Contele Langeron, *Journal des campagnes...*; Hurmuzaki, *Documente*, III/1, p.161.

[3] Zilot Românul, *Ultima cronică română din epoca fanarioților*, cu o introducere de B. P. Hașdeu, București, 1884, p. 93.

www.dacoromanica.ro

se numea atunci regiunea Odessei și a teritoriilor vecine incluse în imperiul țarilor, după pacea de la Iași, din 1792. Cît despre Kiose Ahmed plecă și el în Rusia cu Ramiz pașa. Însă, în timp ce acesta a fost întîmpinat chiar de ducele de Richelieu, la Dubosari și i-a fost fixată reședința la Nicolaev, lui Ahmed nimeni nu i-a ieșit în cale. Despre soarta lui se mai știe doar din scrisorile adresate prietenului său Manuc Bei prin care-i cerea mereu bani. Astfel în cursul anului 1811, Ahmed îi va scrie în repetate rînduri. Scrisorile aveau în general același conținut. Ahmed făcea datorii și Manuc trebuia să le plătească. Aceeași situație se va menține, dealtfel, și în anul următor 1812. Manuc Bei i-a trimis mii de galbeni, ruble, taleri sau piaștri, ori de cîte ori prietenul său i-a cerut. Despre el se va auzi din nou, mult mai tîrziu, în 1816[4].

Înfrîngerea de la Giurgiu nu numai că a surprins și a provocat panică printre locuitorii din reședința domnească, dar a avut darul să alarmeze chiar pe ofițerii ruși din garnizoană. Iar panica creștea și din cauza zvonurilor insistente care circulau în legătură cu un atac al turcilor. Cînd s-a primit la București vestea înfrîngerii, generalul Engelhardt, președintele divanului muntean, era în ședință cu toți înalții dregători. Generalul rus a fost atît de uluit de știrea primită încît a fost incapabil să ia vreo hotărîre; dimpotrivă, s-a făcut nevăzut, spre stupoarea tuturor boierilor. În aceleași ore însă, generalul Miloradovici, deși greu încercat de înfrîngerea suferită, totuși nu s-a descurajat și pentru a salva Bucureștiul amenințat de iminența unui atac, și-a îndreptat armata spre Slobozia, în apropiere de Giurgiu unde Mustafa pașa Bairactar depozitase munițiile oștirii otomane de la Dunăre. După ce a luat pradă o mare cantitate de muniții și 12 steaguri otomane, a distrus depozitele cu muniții. Apoi generalul Miloradovici, a dat o serie de atacuri împotriva unităților turcești pe care le-a lovit greu cînd la Obilești și Nego-

---

[4] Printr-o iradea Kiose Ahmed confirmă lui Manuc Bei primirea sumei de 10.000 ruble și cere alte 25.000 ruble. (*Documente turcești privind istoria României*, III, trad. Mehmed A. Mustafa, mss., la Institutul de studii sud-est europene, Arhiva MIMB. Inv. nr. 26373.)

www.dacoromanica.ro

ieşti, cînd la Creţeşti sau Turtucaia. Toate aceste acţiuni militare au avut darul să evite atacarea reşedinţei domneşti de către turci, astfel că aici lumea a început, din nou, să prindă curaj şi să spere într-o zi mai bună și pentru ea.

Cel mai lovit de înfrîngerea de la Giurgiu a fost însă Manuc Bei. Deşi el, personal, nu avea nici o vină, toată răspunderea insuccesului căzînd pe umerii plini de glorie ai generalului Miloradovici, totuşi Manuc Bei era greu afectat de această situaţie. Ea îi încurca socotelile. Înfrîngerea de la Giurgiu nu schimbase cu nimic atitudinea înaltului comandament rus faţă de el, cu toate acestea ea putea determina o nouă tactică militară și chiar politică din partea ruşilor. Or, într-o asemenea conjunctură, își spunea Manuc Bei, ar putea fi influenţată şi atitudinea lor faţă de el. De aceea, prevăzător cum era, s-a gîndit că ar fi bine să adune certificate de la toţi comandanţii ruşi cu care a lucrat, pentru a le avea pregătite, la caz de nevoie, fie pentru a cere rușilor cine știe ce servicii, fie pentru a-l lua cu ei în eventualitatea terminării războiului.

Evenimentele desfăşurate în primăvara acelui an, culminînd cu atacarea fortăreţei de la Giurgiu, au avut un puternic ecou nu numai la Sumla, la comandamentul oastei otomane, ci, chiar şi la Constantinopol. Nu a trecut prea mult timp pentru ca, la comandamentul rus de la Bucureşti să se afle că turcii fac intense pregătiri de atac, în care scop ar intenţiona să treacă Dunărea și să înceapă o ofensivă generală împotriva armatei ruse. Informaţiile primite la comandamentul rus erau întărite și de un manifest răspîndit de către turci în toată Ţara Românească. Prin el, populaţia ţării era anunţată că oastea otomană va trece Dunărea pentru a-i izgoni pe ruși din „ţările împărăţiei", adică din Ţara Românească și din Moldova. Se preciza chiar că, împreună cu unităţile existente la Brăila, Ismail și Galaţi, oastea otomană care va angaja marea bătălie va număra 150.000 de ostași. Aceștia, în frunte cu ienicerii, vor veni pentru a elibera cele două ţări romåne. În vederea atingerii acestui scop, se arăta în manifest, pentru a se evita orice neplăceri, se recomanda tuturor locuitorilor ţării ca în momentul intrării trupelor

www.dacoromanica.ro

turcești, în fiecare sat să fie delegați cîțiva fruntași avînd și preotul cu ei, care, ca semn al supunerii, să poarte un ștergar la gît cînd vor primi pe ostașii turci. Altfel, „neacordîndu-se aman și iertare nici față de avuțiile și bogățiile și nici față de copiii și familiile voastre, răspunderea se va încolăci tot pe gîtul vostru“[5].

Această mult trîmbițată ofensivă avea să se reducă însă, doar la cîteva incursiuni în mai multe sate și tîrguri de pe malul românesc al Dunării. Ele vor servi însă prilejul pentru îndepărtarea generalului Miloradovici, a cărui stea începuse să apună după înfrîngerea de la Giurgiu. Este drept, el a mai obținut cîteva mici victorii, dar o singură înfrîngere i-a fost fatală. În mica bătălie de la Cladova, de la 17 iulie 1809, a fost gonit de unitățile turcești. Această mică înfrîngere a fost suficientă pentru a-i atrage dizgrația. Însă motivul adevărat trebuie căutat în informațiile pe care Manuc Bei le-a dat feldmareșalului Prozorovski. În adevăr, Manuc Bei a arătat bătrînului comandant rus că turcii știu tot ce se întîmplă la comandament și pe fronturi, din casa marelui boier Constantin Filipescu, unde locuia generalul Miloradovici. Din această cauză, cînd a revenit la București, Miloradovici a primit ordin să treacă atributele guvernămîntului militar al capitalei Țării Românești generalului Langeron. Înainte de a părăsi capitala, generalul Miloradovici a cerut noului guvernator militar al Bucureștilor să nu se atingă de familia marelui boier Constantin Filipescu. La 10 august a plecat la Silistra unde a rămas pînă la 18 septembrie cînd a fost rechemat, din nou, la București, pentru a-l înlocui pe generalul Langeron, care se dovedise inabil și inactiv. Pentru moment, se părea că generalul Miloradovici, va rămîne în continuare guvernatorul militar al Bucureștilor, mai ales că se bucura de încrederea totală a generalului Bagration, noul comandant al armatei ruse de la Dunăre, numit în urma morții feldmareșalului Prozorovski, întîmplată la 23 august 1809.

De cum a preluat comanda armatelor ruse de la Dunăre, prințul Bagration a continuat, cu o nouă vigoare, lup-

---

[5] Documente turcești..., *op. cit.;* Biblioteca Academiei R.S.R., msse orientale, 180 fo/1 v-2 r.

www.dacoromanica.ro

tele împotriva turcilor. A împresurat Silistra la 24 septembrie, Ismailul s-a predat în ziua următoare, însă Brăila a ocupat-o abia la 3 decembrie. Pe plan diplomatic s-a înregistrat, la 22 decembrie 1809, sosirea la Bucureşti, de la Constantinopol, a doi turci care au fost găzduiţi de îndată la Manuc Bei, „armean foarte bogat“, cum îl caracterizează consulul francez Ledoulx. La Bucureşti, afirmă acelaşi consul, Manuc „se bucură între ruşi de o mare consideraţie“. Cei doi turci, erau trimişi de Mehmed Galib, ministrul de externe şi Dumitrache Moruzi, dragomanul marelui vizir. Ei aduceau răspunsul Porţii la propunerile generalului Bagration făcute prin intermediul lui Manuc Bei, negociatorul dintre comandamentul rus şi guvernul turc. La rîndul său, Fornetty, consulul francez de la Iaşi, confirma şi el, într-un raport trimis la Fontainebleau, rolul important pe care-l avea Manuc Bei în cadrul negocierilor de pace şi în această perioadă a războiului, avînd chiar libertatea iniţiativelor. Pe de o parte, primea informaţii de la Constantinopol, de la agenţii lui personali, iar pe de altă parte, avea întrevederi şi cu diplomaţii ruşi, nu numai cu generalii ruşi de la comandament. Sînt menţionate în acest sens, conversaţiile avute de Manuc Bei la Bucureşti, în primăvara anului 1810, cu Iosif Fonton, consilierul şi dragomanul ambasadei ruse de la Constantinopol.

Relaţiile lui Manuc Bei cu comandamentul rus au fost aşadar foarte strînse şi după moartea mareşalului Prozorovski. Succesorul acestuia, prinţul Bagration, a semnat la 12 martie 1810, un certificat prin care recunoaşte toate serviciile aduse de Manuc Bei armatelor ruse de ocupaţie. Acest certificat, repetă un altul, mai vechi, de la 13 septembrie 1809, dat de acelaşi general, prin care, recunoscînd meritele lui Manuc Bei, îl îndeamnă să şi le înmulţească pentru cauza rusă. De asemenea, generalul Bagration, comunica tot la 12 martie 1810, divanului muntean, că este de acord cu el de a fi scutite de bir satele Tîncăbeşti, Dragomireşti, Pupăza, Pasărea şi Moara Seacă, proprietăţi ale lui Manuc Bei, ca răsplată pentru serviciile aduse ţării[6]. Mai înainte însă, în martie 1809, divanul Ţării

---

[6] N. Iorga, *Studii şi documente*... VIII, Bucureşti, 1906, p. 128.

www.dacoromanica.ro

Româneşti, avînd în vedere serviciile ce-i adusese Manuc Bei, îi dădea 50 de scutelnici. Cît despre generalul Miloradovici, în cariera lui militară au intervenit schimbări radicale. În ianuarie 1810 a fost rechemat în Rusia fiind numit guvernator militar al Kievului. Generalii care l-au înlocuit la Bucureşti, Tzitzirez şi Nazimov au fost şterşi, obosiţi, absenţi. Plecarea definitivă a generalului Miloradovici a însemnat pentru familia marelui boier Constantin Filipescu, plecarea omului care o apăra. Curînd după aceste întîmplări, o mînă binevoitoare a scos din unul din sertarele secrete ale comandamentului rus, ucazul de surghiun al marelui boier Constantin Filipescu şi al familiei sale, considerat ca autorul înfrîngerii ruse de la Giurgiu, prin actele de trădare ce le făcuse atît în favoarea turcilor cît şi a francezilor, pentru aceştia din urmă cu sprijinul consulului Ledoulx.

Ca să pătrunzi în casele marelui boier Constantin Filipescu nu era uşor. Ziduri înalte, bolovănite, înconjurau vastele terenuri ce se întindeau de pe Podul Mogoşoaiei, pe strada Ştirbei Vodă de azi, în jos prin spatele caselor Colfescu, unde în 1815 Dinicu Golescu avea să dureze case mari, „pentru viitorime". Casele fuseseră zidite pe la sfîrşitul secolului al XVIII-lea cu ziduri groase, ca de cetate, cu nenumărate interioare, pentru numeroasa lui familie, invitaţi sau slujitori de la curte. Pivniţele erau adînci şi boltite. În ele erau păstrate toate bunătăţile cămării boiereşti precum şi butiile cu vinuri tari şi vechi, alături de butelcile pudrate de praful vremii culcate cu sutele în lăcaşuri anume făcute. Cine intra în vasta curte boierească în fundul căreia se aflau casele boiereşti, trebuia să treacă pe sub o arcadă înaltă, în care erau încastrate două rînduri de porţi de stejar ferecate. Orice mişcare era permanent supravegheată de privirile crîncene ale unor arnăuţi ce păzeau curtea boierească din foişor, înarmaţi cu pistoale şi hangere. Casa marelui boier Constantin Filipescu era un adevărat domeniu feudal. În curte, lipite de zidurile bolovănite, parcă ascunse, se aflau dependinţele, nenumărate încăperi, brutăria, cuhniile, grajdurile, potcovăria, fierăria şi alte ateliere meşteşugăreşti. Apoi erau locuinţele mici, umile, mizere ale slugilor şi robilor printre care ţiganii erau cei mai numeroşi.

www.dacoromanica.ro

Apartamentele stăpînului și ale numeroasei lui familii se aflau la catul de sus și tot acolo erau și apartamentele pentru invitați. Iar cînd generalul Miloradovici s-a instalat în casele boierului, în acel sfîrșit de decembrie 1806, i s-a pus la dispoziție unul din cele mai vaste apartamente ale cărui ferestre dădeau în fundul curții, unde se întindea o livadă frumos îngrijită. În aceste case s-au țesut și s-au desfăcut toate firele politicii pe care a dus-o generalul Miloradovici. Om în puterea vîrstei, care iubea viața și darurile ei, își petrecea timpul liber cu familia marelui boier și mai ales cu jupînița Anica, fata cea mai frumoasă a marelui boier.

În cronica vremii se spune — cum s-a arătat — că jupînița ar fi avut chiar și un rol politic pentru că tînărul și focosul general își lăsa de multe ori documentele secrete prin dormitorul suavei și mult doritei jupînițe, de unde ajungeau apoi în sertarele tatălui său, marele boier Constantin Filipescu. Iar rolul ei se părea că este cu atît mai discutat cu cît, un alt boier, Varlaam, fostul vistier, era în mare intimitate cu tînăra și nurlia jupîniță Moruzi. Cele două, tinere femei, se spunea în societatea bucureșteană, se interesau și de problemele politice ale războiului, deoarece prin legăturile lor cunoșteau din gîndurile intime ale unor însemnați bărbați de care depindea mersul evenimentelor. Este greu de știut în ce măsură aceste jupînițe au cunoscut și culisele războiului, ale cărui întîmplări erau comentate uneori chiar în saloanele bucureștene. De aceea, aprecierile peiorative ale generalului Langeron, din *Jurnalul* său, trebuiesc privite cu multă rezervă și judecate dintr-un unghi subiectiv, din care au fost scrise, pentru că generalul a vrut să rezolve cu posteritatea ceea ce nu reușise cu contemporaneitatea lui, date fiind repetatele lui nemulțumiri față de comandanții care nu l-ar fi promovat așa cum credea el că merită. Ceea ce este sigur, este că generalul Miloradovici a locuit în casele marelui boier Constantin Filipescu, că acesta era cunoscut pentru sentimentele lui antiruse și că, cu toate acestea, poziția lui în politica Țării Românești a fost dominantă, fiind mare vistier, cîtă vreme generalul Miloradovici a fost guvernatorul militar al reședinței domnești. După plecarea lui în Rusia, a apus și steaua mare-

www.dacoromanica.ro

lui boier care a trebuit să ia calea surghiunului în 1810, de care-l apărase generalul Miloradovici cîtă vreme a fost la București.

Marele boier Constantin Filipescu îl disprețuia pe Varlaam, pe care din boiernaș nu-l mai scotea. Conflictul dintre cei doi boieri exprima de fapt conflictul dintre cele două partide: partida filorusă, avînd pe C. Varlaam în frunte și partida filoturcă, condusă de Constantin Filipescu și de cei mai influenți boieri. Împotriva lui Varlaam pleda și faptul că trăise mai mult în Rusia și că în țara lui venise numai odată cu armatele imperiale. Iar Varlaam ura pe marele boier, considerîndu-l trădător, vîndut turcilor. Însă, influența acestuia era foarte puternică. Atît prin ceea ce reprezenta vechea familie Filipescu cît și prin faptul că era susținut de guvernatorul militar al reședinței domnești, generalul Miloradovici. În asemenea împrejurări marele boier a putut ușor să-l îndepărteze de la putere pe Varlaam, care fusese numit mare vistier la venirea lui Constantin Vodă Ipsilanti în scaunul domniei. Prin influența generalului Miloradovici pe lîngă generalul Michelsohn, comandantul armatei ruse, Varlaam, care era și președinte al divanului, în august 1807, a fost înlocuit de către marele boier Constantin Filipescu.

Numele familiei lui Varlaam apare pentru prima oară în cronici, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Un Dumitrache Varlaam a fost amestecat în uneltirile din timpul ocupației ruse de la 1769—1774; el scrie și o istorie a întîmplărilor din acest război, iar Costache Varlaam, adversarul lui Constantin Filipescu, era cunoscut doar ca ofițer în armata rusă. Se afla, acum, în timpul acestui război, alături de alți boieri printre care era și un Brîncoveanu, ca susținător al rușilor. După 1812, după încheierea păcii, familia Varlaam avea să-și piardă însă orice însemnătate. Costache Varlaam a trecut în Rusia cu armata rusă în toamna anului 1812. A murit acolo, departe de țara lui pe care o uitase și care, la rîndu-i, l-a uitat cu totul . . .

Odată cu înfrîngerea rușilor la Giurgiu situația marelui boier Constantin Filipescu avea să se agraveze cu atît mai mult că era acuzat și pentru că ar fi trimis o scrisoare marelui vizir în numele divanului muntean, prin care ce-

www.dacoromanica.ro

rea ca trupele turceşti să treacă Dunărea în Ţara Românească, el obligîndu-se să le asigure aprovizionarea. Informat de aceste acte de trădare, cum le considerau ruşii, ţarul a semnat ucazul de trimitere în surghiun a marelui boier Constantin Filipescu şi a familiei lui. Dar porunca nu a fost executată imediat pentru că generalul Bagration, comandantul armatei ruse, era prieten cu generalul Miloradovici, iar acesta a temporizat, cît a mai stat la Bucureşti, punerea în aplicare a ucazului. Însă, la începutul lunii februarie 1810, în lipsa generalului Bagration din Bucureşti, interimarul său, generalul Zass, a scos din sertar ucazul uitat.

...Era în seara zilei de 17 februarie 1810. În casele marelui boier Constantin Filipescu era mare bal, mare zaiafet. Fuseseră invitaţi, în afară de boierimea din protipendadă şi numeroşi ofiţeri superiori din comandamentul rus. Printre aceştia era şi generalul Zass, comandantul militar al oraşului Bucureşti şi locţiitorul generalului Bagration. Vastele saloane ale caselor marelui boier păreau neîncăpătoare. În ele se adunase tot ceea ce societatea bucureşteană avea, în acel moment, mai de elită, şi, la fel, comandamentul rus era prezent cu mai toţi ofiţerii din garnizoană. Petrecerea se desfăşura calm, liniştit. În afară de mesele unde nu se mai terminau bunătăţile bucătăriei boiereşti, udate din belşug cu vinuri rare, fie bătrînul „Cotnar" moldovenesc, fie „Bordeaux"-ul franţuzesc, într-unul din marele saloane se dansa. Era surprinzător peisajul monden la care se asista. Tinerele jupîniţe învăţaseră într-un timp record, în ultimii ani, toate obiceiurile vieţii de salon din Occident. Dansurile cele vechi, orientale, fuseseră părăsite, dansurile europene fiind singurele la modă. Rochiile erau chiar şi la jupînese, nu numai la jupîniţe, tot europene, doar unii boieri, mai în vîrstă, mai păstrau costumul oriental. Unii dintre ei, nu numai cei tineri, adoptaseră moda europeană a fracului revoluţiei. Cît despre ofiţerii ruşi, se întreceau în a vorbi franţuzeşte şi a arăta că sînt occidentali în toate manifestările lor de salon. Iar muzicile, căci erau mai multe, atacau numai melodiile la modă, la Paris. Într-o asemenea atmosferă, în care grijile păreau uitate şi toată lumea ceda lent, plăcerilor şi voluptăţilor, deodată se deschiseră uşile saloanelor

www.dacoromanica.ro

și își făcură apariția cazaci înarmați, care au blocat toate intrările. Muzicile au tăcut. Și comesenii au tăcut. Dansatorii s-au oprit din dansul înaripat în care pluteau. În toate saloanele se întinsese o liniște grea, apăsătoare. Uimirea era generală, stupoarea se citea pe fețele tuturor, teama făcea să bată mai tare inimile invitaților. Ochii tuturora se ațintiră spre cazacii înarmați. Nimeni nu-și dădea seama ce se întîmplase sau ce se putea întîmpla. Toată lumea aștepta. Dar nu așteptă mult. De la masa la care era, se ridică în picioare generalul Zass și cu un gest nelipsit de eleganță trase din manșeta vestonului, un sul pe care-l desfășură, încet, dînd apoi citire ucazului imperial. Din poruncă împărătească, marele boier Constantin Filipescu împreună cu familia lui, era trimis în surghiun la Elisabetgrad, un orășel la o depărtare de 170 km de Odessa. Plecarea în exil trebuia executată în următoarele 48 de ore. Apoi, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, generalul Zass se reașeză în scaunul său. Toată lumea continua să tacă. Vestea se dusese prin toate saloanele, prin toate încăperile și ajunsese pînă în cele mai îndepărtate unghere ale curții boierești. Slugile care serveau, nenumăratele slugi, înțepeniseră cu tăvile sau sticlele în mînă. Nimeni nu îndrăznea să spargă tăcerea. După cîteva clipe, marele boier se ridică din capul mesei, în picioare, ca să răspundă generalului. După ce-și plimbă privirea împrejur, pe la toate mesele și își înclină capul, iar falnica lui barbă se strivi pe piept, cu voce egală, care nu trăda nici o emoție, îl asigură pe guvernatorul militar al Bucureștilor că porunca împărătească va fi executată întocmai, în timpul prescris. După care tăcu. Dar a mai rămas în picioare. Apoi, cu voce mai bărbătească de astă dată, se adresă tuturor comesenilor, aproape poruncitor:

— ... Dar pentru aceasta nu trebuie să fie tristețe și nici amărăciune, la o masă unde toată lumea a venit să uite de lucrurile triste și de întîmplările amare.

Apoi, adresîndu-se lăutarilor le porunci să cînte în timp ce își ridică cupa, închinînd în sănătatea tuturor. Petrecerea continuă. Lipsită de elanul de pînă atunci, se prelungi totuși pînă în zori, căci aceasta era voința stăpînului casei.

www.dacoromanica.ro

După ce, în dimineața zilei toată lumea plecase, vastele încăperi ale caselor boiereşti erau pustii şi triste. Marele boier porunci să se înceapă pregătirile de plecare. Ele au continuat și a doua zi. Iar cînd s-a împlinit termenul din ucazul împărătesc, la porțile caselor stăteau înşirate 40 de care încărcate cu tot felul de calabalîcuri, în fruntea cărora aşteptau și cîteva carete pentru membrii numeroasei familii. Convoiul a pornit, înconjurat de cazaci călări, mai întîi spre Capul podului, apoi încet, se pierdu pe drumul ce părea că se termină la linia orizontului.

După plecarea lui Constantin Filipescu, mare vistier a fost numit, din nou, Costache Varlaam, prietenul devotat al rușilor. Cu toate acestea, situația economică în general și cea alimentară, îndeosebi, din toată țara, a continuat să fie foarte rea.

La 7 martie același an, consulul francez de la Iași, Fornetty, a trimis un raport ambasadorului Champagny, la Viena, în care relata trimiterea în Rusia, în surghiun, a marelui boier şi a familiei lui. Fornetty confirmă că prințul Bagration ar fi primit de mai multă vreme acel ordin împărătesc, a cărui executare a tot amînat-o sperînd că va fi revocat.

Odată cu surghiunul, marele boier, care jucase pînă atunci un însemnat rol în viața Țării Românești, dispare din arena politică. Nu se poate aprecia în mod obiectiv în ce măsură Constantin Filipescu a fost un adevărat patriot sau un simplu spoliator al bogățiilor țării și nici care a fost sensul politicii lui. Dacă este considerat un antirus atunci cum se explică prietenia cu generalul Miloradovici și faptul că nu privea cu ochi răi legătura fiicei lui cu acesta și chiar perspectiva unei căsătorii? Şi, de asemenea, cum se explică faptul că comandantul șef al armatei ruse de la Dunăre, a permis ca unul din generalii străluciți ai armatei ruse, care fusese şi guvernatorul militar al reşedinței domneşti din 1807 pînă în 1810, să locuiască în casa unui duşman al ruşilor? După cum, de asemenea, este greu de știut ce a urmărit Constantin Filipescu informînd atît pe Aidin, aianul de la Giurgiu, cît și pe Ledoulx, consulul francez, despre iminența atacului rus asupra fortăreței de la Giurgiu, pe care-l provocase actul de trădare al lui Manuc Bei și al prietenului său Kiose Ahmed. Fapt este că

www.dacoromanica.ro

marele boier Constantin Filipescu nu a fost unul din intimii lui Constantin Vodă Ipsilanti, care era mai curînd un executor al dispozițiilor comandamentului rus, decît domnitor al Țării Românești.

Încheierea păcii din mai 1812, retragerea armatei ruse, în octombrie acel an, instalarea în domnie a lui Ioan Vodă Caragea, toate aceste evenimente au făcut ca să intre în penumbră sau chiar să fie uitate întîmplările și oamenii războiului. Se izvodeau alte probleme politice, se iveau alte griji și nevoi, veneau alți oameni care aveau alte socoteli. Numai ale lor.

www.dacoromanica.ro

NEGOCIERI DE PACE LA HANUL MANUC

Anul 1810 este anul marilor succese pentru Manuc Bei. I se recunosc serviciile de către toți comandanții ruși, este lăudat de divanul țării și de municipalitatea bucureșteană. Iar la 20 mai același an, prestigiul și autoritatea lui Manuc Bei cresc nemăsurat: țarul Alexandru I îl decorează cu cel mai înalt ordin: crucea Sf. Vladimir gradul III[1].

Manuc Bei a reușit să obțină și această înaltă distincție prin relațiile pe care le-a avut atît cu generalul Bagration, cît și cu contele Nicolae Kamenski, tînărul general rus de 30 de ani, care înlocui pe cel dintîi la comanda armatelor ruse de la Dunăre, în luna martie 1810. Această înaltă distincție i-a fost acordată pentru serviciile aduse armatei ruse de la Dunăre, în timpul războiului ruso-turc. În propunerea de decorare se menționează că Manuc Bei a determinat pe Mustafa pașa Bairactar să nu atace Țara Românească în decembrie 1806, cînd armata rusă se apropia de Milcov; că a sugerat aceluiași înalt dregător turc să nu accepte propunerea generalului Horace Sebastiani de a lăsa liberă trecerea unui corp de armată francez, prin Bosnia și ținuturile de la Dunăre[2]; că a salvat Bucureștii în două rînduri de invazia oștilor otomane; că Mustafa pașa Bairactar i-a ascultat sfatul de a nu ataca

---

[1] În brevetul semnat de țar se afirma că „multiplele dovezi ale credinței și sîrguinței voastre către Rusia, despre care comandanții supremi ai armatei mele de pe malurile Dunării nu s-au oprit să-mi raporteze, au atras asupra voastră o atenție deosebită". (Gh. Bezviconi, *Manuc Bei*, ed. II, Chișinău, 1938, p. 17).

[2] Fiind informat că Napoleon a vrut să trimită un corp de armată prin țările române, în Polonia, pentru a provoca acolo o revoltă, iar pe de altă parte, aflînd că turcii intenționau ca, ajutați de acest corp de armată, să nimicească pe sîrbii răsculați, comandați de Karagheorghe, care era în strînse legături cu Con-

www.dacoromanica.ro

Serbia după încheierea armistițiului de la Slobozia; că a pus la cale cu Kiose Ahmed comandantul fortăreței de la Giurgiu predarea acesteia către armata rusă; că a dat comandamentului rus informații prețioase din lagărul turcilor; că a sprijinit cu bani vistieria Țării Românești pentru a asigura aprovizionarea armatei ruse în decembrie 1806[3].

Tot timpul cît contele Nicolae Kamenski a fost comandantul șef al armatei ruse de la Dunăre, Manuc Bei, după cum arată un raport diplomatic din 28 iulie 1810, a fost cel mai de preț mediator, date fiind numeroasele și variatele lui legături, atît cu rușii cît și cu înalții dregători de la Poartă.

General de carieră, energic, autoritar, avînd reputația unui militar sever care a înspăimîntat boierimea munteană prin măsurile pe care le-a luat, generalul conte Kamenski, iubea fastul și protocolul. La înaltul comandament era înconjurat de foarte mulți ofițeri superiori, iar toate deplasările prin reședința domnească sau în afara ei, le făcea încadrat de detașamente de călăreți și urmat de un convoi de trăsuri. În cariera lui militară s-a distins și pe frontul de la Dunăre.

Din mai pînă în septembrie 1810, generalul conte Kamenski a obținut mai multe victorii împotriva turcilor. Între 21 și 26 mai, trecînd Dunărea nu departe de Hîrșova și îndreptîndu-se spre Sumla, în drum a distrus corpul de armată al lui Pehlivan pașa. Comandamentul a fost prins cu 1500 de oameni la Bazargic. Apropiindu-se de Sumla, marele vizir i-a cerut oprirea înaintării pentru a începe negocierile de pace. Generalul Kamenski a acceptat. Mehmed Galib, ministrul de externe, însoțit de Dumitrache Moruzi s-a dus la cartierul general rus. Kamenski

---

stantin Vodă Ipsilanti, Manuc Bei a sfătuit pe Mustafa pașa, seraschierul oastei otomane de la Dunăre, să nu întreprindă nici o acțiune și să păstreze o totală neutralitate. Francezii, prin agenții lor consulari din Balcani, cunoscînd mașinațiunile din culise ale lui Manuc, au editat în Rumelia, o foaie în care se afirma, printre altele, că este spion în serviciul Rusiei. Unul din articole a fost retipărit în 1812, în ziarul „Frankfurter Zeitung."

[3] Propunerea pentru decorarea lui Manuc a fost făcută, inițial, de către generalul Bagration, la 12 martie 1810, înainte de înlocuirea lui cu generalul Kamenski. (Cf. Arhiva MIMB, Inv. nr. 46.565.)

www.dacoromanica.ro

n-a discutat însă cu ei fiindcă nu aveau nici o împuternicire. Cererea de încetare a ostilităţilor a fost numai un vicleşug al marelui vizir pentru a cîştiga timp ca să primească întărituri. La 11 iunie Silistra atacată de armată şi flotă capitulează. Cad mereu prizonieri turci, vreo 8000 de oameni. La sfîrşitul lunii august Kamenski ocupă satul Şistov şi oraşul Rusciuc. Însă căderea Rusciucului s-a produs după lupte grele, Bosniac aga reuşind de mai multe ori să respingă pe ruşi. Generalul Kamenski a repetat atacurile dar fără succes. Cu toate acestea, a trimis în liniile turceşti un colonel însoţit de doi subofiţeri ca să ceară lui Bosniac aga să capituleze, întrucît unităţile atacatoare ale generalului Kamenski primiseră noi întărituri. Dacă refuză, l-a ameninţat generalul Kamenski pe Bosniac aga, oraşul va fi distrus iar garnizoana va fi trecută prin sabie. În această împrejurare Manuc Bei l-a sfătuit pe Bosniac aga să predea ruşilor oraşul pentru a-i evita distrugerea. Despre această intervenţie, fără succes a lui Manuc Bei, un raport consular informa la 20 iulie 1810 pe cancelarul Metternich. Bosniac aga însă, beat de victorie n-a ascultat pe Manuc Bei şi furios a poruncit să fie tăiat capul colonelului rus trimiţîndu-l apoi generalului Kamenski cu cei doi subofiţeri: „Iată răspunsul meu, i-a transmis Bosniac aga, nu mă mai plictisiţi cu ameninţările voastre. Faceţi şi voi la fel dacă puteţi"[4]. Faţă de această situaţie gravă, generalul Kamenski a atacat din nou Rusciucul, reuşind de astă dată să-l ocupe. Însă, la începutul lunii septembrie 1810, el a trebuit să se retragă cu toate unităţile lui dincoace de Dunăre. Turcii trimiteau numeroase întărituri spre Rusciuc şi pe linia Dunării. La Bucureşti a început să circule zvonul că generalul Kamenski va fi înlocuit cu generalul Kutuzov. Ceva era adevărat în acest zvon. În adevăr, se vorbea insistent de înlocuirea acestui distins general, dar nu pentru retragerea din Bulgaria, ci pentru că era suferind.

Pe plan diplomatic, Ledoulx, consulul Franţei, informa pe ambasadorul Champagny că la Bucureşti se fac pregătiri pentru începerea negocierilor de pace la Rusciuc. Acolo urma să sosească, Mehmed Galib, ministrul de ex-

---

[4] Hurmuzaki, *Documente*, XVI, p. 868.

www.dacoromanica.ro

terne și dragomanul Dumitrache Moruzi; iar din partea rusă, ambasadorul Italinski. Zvonul era întărit și de faptul că Bosniac aga, aianul Rusciucului, primise daruri din partea rușilor, spre uimirea tuturor. Rușii îi oferiseră o tabacheră de aur bătută în diamante, un inel de mare preț și o blană de 20.000 de ducați. Dar zvonurile s-au dovedit neîntemeiate. În restul anului 1810 nu au fost nici un fel de discuții referitoare la pace, pentru că turcii îi știau fermi pe ruși în ceea ce privește revendicările lor care erau de neconceput pentru ei. Abia la începutul anului 1811 s-au manifestat unele tendințe, din amîndouă lagărele, de reluare a discuțiilor de pace. Mijlocitorul lor era, desigur, Manuc Bei.

Cum era de așteptat, războiul precum și negocierile de pace asupra cărora beligeranții mereu discutau, au atras atenția cancelariilor europene și aceasta, mai ales pentru că guvernul țarist, căuta să obțină de la unele mari puteri, ca Franța napoleoniană sau Austria, consimțămîntul lor tacit pentru aceste revendicări. Chiar și Anglia era interesată în problemele Europei orientale; ea nu putea rămîne indiferentă în fața cererilor Rusiei care încă de la începutul secolului al XVIII-lea, prin politica lui Petru cel Mare, crease așa-numita „problemă orientală" și atrăsese atenția puterilor europene asupra eventualității schimbării echilibrului de forțe existente în Europa. Încă de la începutul anului 1808, puterile europene au cunoscut intențiile lui Alexandru I în ceea ce privește Moldova și Țara Românească, după ce țarul respinsese armistițiul de la Slobozia, încheiat în august 1807. În tot cursul acelui an, 1808, cancelariile europene au fost alimentate cu tot felul de știri și zvonuri privind fie pretențiile țarului, fie perspectivele unor negocieri. Toată lumea politică și diplomatică recunoștea absurditatea războiului în care se angajaseră cele două mari rivale Rusia și Turcia și, totodată, își dădeau seama că pacea nu va fi cu putință să fie încheiată cu ușurință din cauza pozițiilor pe care se situaseră atît rușii, care nu cedau din revendicările lor teritoriale, Moldova și Țara Românească, cît și turcii, care nu puteau ceda aceste principate asupra cărora își exercitau suzeranitatea și constituiau și un adevărat cheler al împărăției. În martie 1809, von Schladen, ambasadorul

www.dacoromanica.ro

Prusiei la Petrograd, comunica regelui Frideric Wilhelm III că Rusia nu renunță la Moldova și Țara Românească iar Turcia susținută de Anglia și Austria, refuză orice aranjament cu Rusia[5]. Aceeași situație s-a menținut și în anul următor, 1810, și ceva mai mult, Curtea de la Petrograd notificase Curții de la Viena intențiile ei. În acest sens, la 11 mai, același ambasador von Schladen, informa pe regele său că guvernul țarului comunicase în scris generalului conte Saint Julien, ce făcea parte din cancelariatul cabinetului de la Viena, „că Moldova și Valahia au fost încorporate în imperiu"[6]. Această hotărîre, adăuga ambasadorul prusian, ar fi provocat mari nemulțumiri în cele două principate. Pe de altă parte, Curtea de la Petrograd ar fi răspuns guvernului austriac la intervenția acestuia privind soarta supușilor austrieci din aceste principate, că ei trebuie să se supună legilor imperiului, întrucît armata rusă nu se află în Moldova și Țara Românească pentru a apăra interesele Turciei[7]. Iar într-o altă notă diplomatică de la 22 mai 1810, tot von Schladen, comunică regelui său că divanul turc „nu va consimți niciodată la cedarea celor două principate și că el preferă să lase să depindă soarta lor de aceea a armelor". Deci, încheie ambasadorul nota sa, va trebui ca rușii să aibă victorii zdrobitoare pentru a convinge pe turci să cedeze ceva[8]. În toamna acelui an 1810, la 25 octombrie, von Walther, un diplomat prusian de la Constantinopol, comunica regelui său că guvernul turc, „nu va intra niciodată în negocieri de pace cu Curtea Rusiei înainte de a se recunoaște ca bază a păcii integritatea și independența provinciilor otomane. (...) Poarta nu poate admite alt hotar decît Nistru"[9]. Diplomații ruși își continuau totuși tatonările. Astfel la 11 decembrie 1810, von Schladen, informa pe Frideric Wilhelm III de la Petrograd, că au existat discuții între guvernele, țarist și austriac, în legătură cu principatele române. Rușii ar fi cerut guvernului austriac să intervină pe lîngă turci să

---

[5] N. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor,* II, București, 1896, p. 444.
[6] *Ibidem* p. 446.
[7] *Ibidem* p. 446—447.
[8] *Ibidem* p. 447.
[9] *Ibidem* p. 454.

www.dacoromanica.ro

le cedeze cele două principate, ruşii obligîndu-se în schimb să dea Austriei, din Ţara Românească, ce i-ar conveni. Austria însă a răspuns că nu intenţionează să-şi mărească hotarele[10]. Cum însă realităţile sînt mai dure decît hotărîrile din cancelarii, la începutul anului 1811 se constată că atît ruşii cît şi turcii încep să fie mai concesivi. Perspectiva campaniei napoleoniene în Rusia îi obligă pe ruşi să caute să încheie neapărat pacea cu turcii iar aceştia din cauza situaţiei interne, ar fi dorit şi ei o înţelegere cu Rusia. Chiar în ianuarie 1811 guvernul rus solicita sprijinul Curţii habsburgice pentru încheierea păcii cu Turcia, dîndu-i să înţeleagă că Rusia s-ar mulţumi cu frontiera pe Prut, în locul celei iniţiale, pe Dunăre[11].

Revenind la tentativele ce s-au făcut în ambele părţi pentru a se ajunge la o formulă convenabilă pentru negocieri, faptele s-au desfăşurat aşa. În ziua de 26 ianuarie 1811 a sosit în Bucureşti un parlamentar turc Numan Efendi, care, de fapt, era un capugi başa. Acesta era cunoscut la comandamentul rus căci mai fusese trimis şi altă dată de marele vizir cu propuneri pentru încheierea păcii. Acum era trimisul comandamentului turc de la Sumla, pentru a lua contact cu comandamentul rus în vederea negocierii păcii. Trimisul turc a fost primit şi găzduit de Manuc Bei la hanul său, într-un apartament alăturat de acela pe care-l ocupa contele Italinski, ambasadorul rus la Constantinopol. Acesta venise la Bucureşti în acelaşi scop. Manuc Bei mijloci lui Numan Efendi mai multe întrevederi cu generali din comandamentul rus. El aducea o scrisoare din partea marelui vizir către comandantul armatei ruse de la Dunăre precum şi o scrisoare din partea lui Mehmed Galib ministrul de externe, către Manuc Bei. În această scrisoare, Manuc Bei avîndu-se în vedere ataşamentul lui faţă de Poartă, era solicitat să mijlocească negocieri cu comandamentul rus dacă, bineînţeles, acesta nu va invoca condiţii inacceptabile pentru turci. În aceeaşi scrisoare însă se manifesta totodată şi scepticismul din partea turcilor cînd se afirma că „este uşor de prevăzut că această misiune nu va da mai multe

---

[10] *Ibidem* p. 456.
[11] *Ibidem* p. 460.

www.dacoromanica.ro

rezultate decît cele precedente“, cu toată „nerăbdarea pe care o au rușii pentru pace...“[12].

Cum era de așteptat nici aceste tentative nu au dus la nici un rezultat. Față de această situație, în februarie 1811, generalul Kamenski era hotărît să atace Sumla, să scoată de acolo pe marele vizir și să-l oblige să primească condițiile de pace. Însă, acest proiect nu s-a mai putut realiza. Generalul conte Kamenski a primit ordin de la Petrograd să îndrepte spre Nistru cinci din diviziile sale, rămînînd numai cu patru cu care să se mențină pe Dunăre, mulțumindu-se numai să hărțuiască pe turci pe malul bulgar. Faptul este consemnat în numeroase rapoarte diplomatice. În unul din ele, de la 15 martie 1811, trimis de consulul Ledoulx, ambasadorului Champagny la Viena, se afirmă că în afară de retragerea celor cinci divizii țariste peste Nistru, nu se mai întîmplă nimic. Pe linia Dunării liniștea era completă. Doar în ordinea internă, la București și Iași, au fost luate unele măsuri împotriva boierilor care aveau legături cu francezii. Este arestat și percheziționat, dar pînă la urmă eliberat, Hagi Moscu, cunoscutul bancher și prieten al consulului francez. De asemenea se vorbește și de un boier moldovean, Catargi, care ar fi fost arestat la Iași și exilat în Rusia.

Între timp, la București cade greu bolnav generalul conte Kamenski. Încă de la 21 februarie 1811, într-un raport al consulului Ledoulx se arătase că starea sănătății contelui Kamenski ar fi gravă și că a fost informat Petrogradul despre această situație. Iar într-un alt raport din 15 martie, tot Ledoulx, afirma că generalul comandant va fi transportat în Rusia mai ales că manifesta și tulburări nervoase. În drum spre capitala imperiului, el moare la Odessa la 26 mai 1811. Era în vîrstă de 35 de ani.

La 12 aprilie 1811, sosi la București noul comandant al armatei ruse de la Dunăre, generalul Kutuzov. Dîndu-și seama că va trebui să acționeze mai mult ca diplomat decît ca militar, din cauza numărului redus de trupe pe care le avea atît pe linia Dunării cît și în cele două țări române, căută, de la început, să-și facă legături cît mai strînse în tabăra dușmanului. Iar una dintre acestea, și

---

[12] Hurmuzaki, *Documente*, XVI, p. 897.

www.dacoromanica.ro

poate cea mai utilă, a fost Manuc Bei. Acesta, pe de o parte, era mijlocitorul oficial între cele două tabere pentru eventualele negocieri de pace, iar pe de altă parte, era informatorul cel mai important al comandamentului rus. Fleischhackl, consulul Austriei la București, informa la 8 mai 1811 pe cancelarul Metternich că Manuc Bei este unul din intimii generalului Kutuzov. În adevăr, noul comandant al armatei ruse fusese perfect informat de către Manuc Bei atît despre stadiul negocierilor, cît și despre atitudinea turcilor față de încheierea păcii[13].

La 5 iunie 1811 a venit la București, Hamid Efendi, ministrul de război al Turciei, pentru a încerca să dea un nou impuls negocierilor de pace cu rușii mai ales că aceștia își exprimaseră dorința în acest sens. Hamid Efendi, era însoțit de Iosif Fonton, consilierul și interpretul ambasadei ruse de la Constantinopol, și de o numeroasă suită, avînd ca interpret pe un anume Apostolache. Au fost trimise la Giurgiu mai multe trăsuri pentru a-i aduce la București unde li s-a rezervat una din cele mai frumoase case. În reședința domnească lumea începuse să spere că se va ajunge la pace, însă agenții diplomatici și, în general, cunoscătorii politicii pe care o practicau atît rușii cît și turcii, socoteau că prin noile negocieri rușii ar căuta numai să cîștige timp. Dealtfel, Hamid Efendi aducea numai unele propuneri care să constituie baza negocierilor propriu-zise. Și aceasta pentru că nimeni din cunoscătorii politicii celor două mari puteri, nu-și imagina că rușii vor renunța ușor la pretențiile lor. În adevăr, cînd contele Italinski, ambasadorul rus, și generalul Kutuzov i-au cerut lui Hamid Efendi, ca o condiție prealabilă pentru începerea negocierilor, ca turcii să accepte revendicările teritoriale ale Rusiei, reprezentantul turc a opus un veto categoric. Hamid Efendi le-a răspuns că are instrucțiuni precise din partea marelui vizir să se înapoieze imediat la Constantinopol dacă delegația rusă pune din nou problema concesiunilor teritoriale. Atunci, contele

---

[13] În acest timp Manuc nu și-a neglijat nici afacerile personale. Printre alte acțiuni, Sfatul orășenesc aprobă ca „slăvitul dragoman Manuc", să construiască un pod peste Dîmbovița, la vadul sacagiilor, (Cf. V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, III, Buc., 1896 p. 601.)

www.dacoromanica.ro

Italinski şi generalul Kutuzov l-au sfătuit pe Hamid Efendi să nu-şi ia faţă de poporul său greaua răspundere a continuării războiului şi să aştepte la Bucureşti pentru că vor fi cerute noi instrucţiuni de la Petrograd. Hamid Efendi a rămas la Bucureşti dar guvernul rus n-a trimis nici un răspuns. În schimb, marele vizir l-a dezaprobat pe Hamid Efendi. Guvernul turc credea că ruşii negociază aşa de încet pentru că aşteptau să vadă dacă vor fi sau nu atacaţi de Napoleon. La 23 iunie, von Walther informa pe regele Prusiei că sultanul „va risca mai curînd să piardă Constantinopolul, decît să cedeze principatele, Curţii Rusiei". Şi agentul prusian din capitala sultanilor adăuga că „acelaşi limbaj îl ţin şi grecii din Fanar"[14].

Faţă de această situaţie, generalul Kutuzov dîndu-şi seama că turcii nu vor accepta pierderi teritoriale fără obţinerea unor victorii răsunătoare, îi atacă şi chiar obţinu cîteva mici succese militare. La 4 iulie 1811 reocupă Rusciucul. Însă numai după cîteva zile, la 12 iulie, a trebuit să-l evacueze, după ce i-a distrus meterezele şi i-a dat foc, fiind în întregime din lemn. La 28 iulie consulul Ledoulx credea că nu mai pot avea loc negocieri de pace şi că se pregăteşte o mare bătălie, deşi generalul Kutuzov avea o armată numai de vreo 20.000 de soldaţi. Cu toate acestea, la 16 august, cum arată un raport al aceluiaşi consul, Hamid Efendi mai era la Bucureşti. Se negocia, este drept, dar nu pe baze serioase. Se răspîndise chiar zvonul, evident fals, că trupele ruse s-ar retrage în mod complet, că oastea otomană ar fi intrat în Oltenia...

Generalul Kutuzov, nu era numai un distins militar, discipol al altui mare general, Suvorov, el era şi un experimentat diplomat căci fusese mulţi ani ataşat pe lîngă ambasada Rusiei de la Constantinopol. Pentru aceste motive, feldmareşalul Prozorovski ceruse numirea generalului Kutuzov la comanda armatelor ruse de la Dunăre încă din anul 1808. Atunci însă ţarul a refuzat, pentru că nu simpatiza pe acest general care-l înfruntase în timpul bătăliei de la Austerlitz. Aflîndu-se acum la Bucureşti, generalului Kutuzov nu-i era străină viaţa pe care o ducea şi în care se complăcea societatea bucureşteană. În afară de

---

[14] N. Iorga, *op. cit.*, p. 461.

www.dacoromanica.ro

Manuc Bei, care devenise intim colaborator al generalului, el îşi făcuse strînse relaţii în sînul boierimii muntene. Relaţiile lui Manuc Bei ajunseseră pînă acolo încît generalul Kutuzov îşi instalase în hanul lui Manuc atît birourile comandamentului rus, cît și acelea ale serviciului de informaţii. De asemenea, deseori, generalul Kutuzov, care iubea viaţa și plăcerile ei, era văzut în tovărășia lui Manuc în restaurantul marelui han de pe malurile Dîmboviţei. Aici, în acest han, stăruia o atmosferă pur orientală, prin viaţa ce se desfăşura în incinta lui, în acea mică lume, îmbrăcată în costume pitorești, cu colorit viu și modele orientale. Aici, în hanul lui Manuc, viaţa de toate zilele era plină de contraste, era un amestec de murdărie și de lux, de indolenţă și opulenţă. Dealtfel, generalul Kutuzov, atunci cînd îşi termina treburile la comandament, ducea o viaţă liberă, în care divertismentele cele mai variate își găseau locul. În corespondenţa lui particulară, adresată fiicelor lui la Petrograd, le scrie că reședinţa domnească „este un oraș atît de mare încît întrece toate oraşele ruseşti afară de capitală. Peste tot mulţimi pline de viaţă"[15].

Deşi participa intens la „viaţa mondenă", totuşi generalul Kutuzov avea o ureche aţintită şi la treburile militare şi politice. Cum marele vizir, îl cunoştea pe generalul rus încă de pe cînd fusese atașat al ambasadei ţării sale la Constantinopol, a putut fi posibilă începerea unui dialog privind negocierile pentru încheierea păcii. Generalul Kutuzov trimise la Sumla, la cartierul general al marelui vizir, pe Iosif Fonton, consilierul ambasadei ruse de la Constantinopol. Cu acest prilej, marele vizir i-a spus trimisului generalului că îl cunoaște pe Kutuzov de multă vreme, din 1792, că îl iubeşte şi că îl stimează. „El este ca şi mine, spunea marele vizir, un om cinstit. Amîndoi vrem binele patriei noastre, însă suveranii noştri sînt tineri; este de datoria noastră să le arătăm adevăratele interese. Este mai mult decît timpul de a termina cu acest dezastruos război ce duce cele două imperii la ruină. Fie-

[15] Gh. Bezviconi, *Călători ruşi în Moldova şi Muntenia*, Bucureşti, 1947, p. 178.

www.dacoromanica.ro

care pierdere pe care o avem aici, face să se bucure dușmanul nostru comun și al genului uman, acest teribil Napoleon. Este încîntat să ne vadă că ne distrugem unul pe celălalt; astfel el ne va cuceri mai ușor. Rîndul nostru va veni; însă el va începe cu voi și voi nu o simțiți!" În continuare, marele vizir i-a mai transmis că guvernul rus ar trebui să se convingă de aceste realități și să renunțe la pretenții pe care în nici un caz guvernul otoman nu le poate satisface. „... Spuneți toate acestea prietenului meu Kutuzov, a încheiat marele vizir, și adăugați că trebuie ca cele două imperii să ne datoreze fericirea lor"[16].

Cu toate acestea, generalul Kutuzov, deși era și el un mare partizan al păcii, nu a dat urmare imediată sugestiilor marelui vizir. Mai așteptă. La 8 septembrie 1811 însă, marele vizir văzînd că nu primește nici un răspuns din partea comandamentului rus, trecu Dunărea în fruntea unei oștiri alcătuită din 30.000 de soldați. Pe țărmul drept al fluviului, a lăsat o armată alcătuită din 36.000 de ostași. Generalul Kutuzov a luat poziție în fața taberei inamice în apropierea Sloboziei, iar la 12 octombrie, acel an, a aruncat un pod peste Dunăre. În zilele următoare, 7500 de ruși au trecut Dunărea, au rupt liniile prea întinse ale turcilor, i-au bătut și au luat tezaurul și munițiile marelui vizir. Totodată, generalul Kutuzov a atacat pe turci și de pe malul stîng al Dunării care, tăiați în liniile de retragere, au fost distruși. Un contemporan, Ioan Sîn Dobre, scrie în jurnalul său că unitățile de cazaci „donți" (adică de la Don, n.n.) au lovit atît de greu „ordia vizirului în revărsatul zorilor, cît mai mulți cu caii îi omora decît cu armele..." Iar celor 30.000 de turci din Ostrov, le-au poprit calea Dunării și de aici și de la Giurgiu și i-au ținut în Ostrov închiși, scrie același contemporan, pînă și-au mîncat toți caii, iar sălciile cîte era(u) acolo, cu toate că, „le roseseră caii... le-au ars pînă și rădăcinile... Și mureau ca cîinii, înghețați de frig... Și din 30 de mii, cîți i-au scos din Țara Românească, s-au găsit numai 12 mii și dintre aceștia au mai ales 4 mii mai mult rău morți și

---

[16] H. Dj. Siruni, *Pacea ruso-turcă de la București din 1812...* (mss.).

www.dacoromanica.ro

le-au dat drumul în țara turcească, că nu mai aveau hal să mai trăiască în lume"[17].

Din cauza acestui dezastru militar, marele vizir, învins, umilit, a trimis în liniile armatei ruse un plenipotențiar pentru a solicita începerea negocierilor de pace. În acest scop, a cerut învingătorului, întreruperea ostilităților pentru 5 zile. Generalul Kutuzov a răspuns că încetarea luptelor este condiționată de începerea unor negocieri de pace, iar acestea depind de turci, dacă acceptă revendicările ruse. La 19 octombrie 1811, marele vizir Ahmed pașa acceptă, în principiu, din proprie inițiativă, ca regiunea Hotinului să fie cedată[18]. Poziția marelui vizir era determinată și de împrejurarea că la Serai se vorbea insistent să se ofere cîte 500 de pungi ambasadorului Austriei și dragomanului său, pentru a mijloci negocierile de pace[19].

Avînd asigurată satisfacerea condiției de bază pentru negocieri, deși numai parțial și în principiu, generalul Kutuzov a răspuns marelui vizir că este dispus să primească plenipotențiarii turci și că va acorda armistițiul cerut. În urma încetării luptelor, s-a stabilit ca negocierile de pace să înceapă de îndată la Giurgiu.

În adevăr, negocierile au început în primele zile ale lunii noiembrie 1811, într-o modestă clădire din Giurgiu ce fusese pînă atunci afectată unui cabaret. Delegația turcă era formată din 70 de membri, avînd în frunte pe Mehmed Galib și Abdul Halip Efendi, dragoman fiind Dumitrache Moruzi. Delegația rusă era condusă de contele Andrei Italinski, generalul Ivan Șabaneiev și Iosif Fonton. Discuțiile s-au desfășurat, într-o primă fază, pînă în primele zile ale lunii decembrie, fără nici un rezultat pozitiv. Cele două delegații se întruneau zilnic și discutau probleme de amănunt. În cea de a 5-a ședință, de exemplu, a fost discutată aplicarea hatișerifului din iulie 1802,

---

[17] Ilie Corfus, *Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu* (1802—1830), în „Studii și articole de istorie", VIII (1966), p. 331.

[18] *Documente turcești privind istoria României*, III, (trad. de Mehmed A. Mustafa), mss, Institutul de studii sud-est europene; Arh. Stat. București, Rola 8, doc. 44363 A.

[19] *Ibidem*, Arh. Stat. București. Microfilm Turcia, Rola 8, doc. 1854.

www.dacoromanica.ro

în legătură cu numirile de domnitori în țările române. În fond, discuțiile se purtau mai mult pentru a se menține deschisă calea negocierilor. Membrii celor două delegații așteptau instrucțiuni mai precise. Iar acestea, depindeau de înțelegerea la care, eventual, marele vizir Ahmed pașa va ajunge cu generalul Kutuzov[20]. Cu toate acestea, la sfîrșitul lunii noiembrie circulau la București zvonuri insistente că la Giurgiu s-ar fi ajuns la terminarea cu succes a negocierilor. Se afirma chiar că un adjutant al țarului ar fi venit de la Petrograd cu instrucțiuni finale. Însă, Ledoulx, consulul Franței, care înregistrase aceste zvonuri, era sceptic în legătură cu „această pace clandestină". Aceleași zvonuri circulau dealtfel și în reședința domnească de la Iași. Consulul francez de acolo, Fornetty, susținea într-un raport, că la 2 decembrie 1811 ar fi fost semnată pacea la Giurgiu. Însă, în cursul lunii ianuarie 1812, același consul a înregistrat și zvonul continuării luptelor, spre disperarea locuitorilor Moldovei, ale căror resurse erau epuizate din cauza anilor grei ai războiului.

Realitatea era că turcii se mențineau fermi pe poziția lor din care cauză discuțiile cu plenipotențiarii ruși ajunseseră în decembrie 1811, la un punct mort. Astfel, Jouffroy, ambasadorul prusian de la Petrograd, informa pe regele său, Frideric Wilhelm III, că rușii, cu toate succesele obținute pe fronturi, par a fi concesivi. În schimb, turcii continuau să fie intransigenți, fiind informați de Latour Manibourg, ambasadorul francez de la Constantinopol, că războiul franco-rus ar fi iminent. Iar pe de altă parte, în amîndouă taberele au început pregătirile de luptă. În acel moment critic a intervenit Manuc Bei. El reintră în scena tratativelor. Faptul se explică, atît prin legăturile ce le avea cu Mehmed Galib, ministrul de externe turc și șeful delegației, cît și cu generalul Kutuzov și ceilalți generali ruși. În primul rînd, Manuc Bei reuși, la 15 decembrie 1811, să aducă la București pe negociatorii din cele două tabere punîndu-le la dispoziție o aripă a hanului său, discuțiile urmînd a fi purtate în marele salon din aripa dreaptă. Manuc Bei avea legături strîn-

[20] *Ibidem*, Rola 4, doc. 7999/1.

www.dacoromanica.ro

se, zi de zi, cu membrii celor două delegații. La 4 ianuarie 1812, de exemplu, Manuc Bei a invitat la una din moșiile lui, la o vînătoare, pe Dumitrache Moruzi, marele dragoman. Adevărul era că Manuc Bei voia să aibă o discuție secretă cu dragomanul delegației turce. Despre rolul de seamă jucat de Manuc Bei în această a doua fază a negocierilor, fusese informat și cancelarul Metternich, de către consulul austriac la București.

Negocierile continuate la București se desfășurau ca și la Giurgiu. Nu se înregistra nici un progres. Deși rușii păreau mai concesivi, renunțînd în mare parte la revendicările lor, totuși, turcii, continuau să se mențină fermi în poziția lor de *non possumus*. De aceea, în ziua de 12 ianuarie 1812, generalul Kutuzov i-a anunțat pe turci că armistițiul încetează. Iar la 29 ianuarie a fost citit în conferința delegaților un ultimatum al guvernului rus, adus de la Petrograd de diplomatul Volkovski, atunci sosit la București. Totuși, membrii celor două delegații continuau să se întîlnească zilnic în marea sală de la Hanul Manuc. La 17 februarie generalul Kutuzov era informat de către Iosif Fonton de convorbirea purtată de Manuc Bei cu Mehmed Galib, primul delegat turc, în privința planurilor puterilor europene de a împărți Turcia și a avantajelor pentru ea de a încheia imediat pacea. La 20 februarie, generalul Kutuzov, raporta contelui Nicolae Rumianțev, la Petrograd, despre misiunea dată lui Manuc Bei, de a expune lui Mehmed Galib motivele pentru care Turcia ar fi bine să accepte condițiile minimale ale rușilor pentru încheierea păcii. Și tot în acele zile, și anume la 24 februarie, generalul Kutuzov a trimis un nou raport contelui Nicolae Rumianțev, în legătură cu planurile militaro-politice ale Turciei, cum i le transmisese Manuc Bei, ce le deținea de la primul delegat turc. Cu toate acestea, generalul Kutuzov părea hotărît să treacă la noi acțiuni militare împotriva turcilor. În sfîrșit, în luna martie, și-a făcut apariția la București, un suedez, Hummel, secretarul ambasadei Suediei la Petrograd, în drum spre Constantinopol. Diplomatul suedez căută să convingă pe delegații turci la conferință de necesitatea încheierii păcii. La 26 martie 1812, în cercurile conducătoare de la Serai domnea convingerea că războiul va continua. Totuși luă-

www.dacoromanica.ro

rile de contact între reprezentanții celor două mari puteri nu au fost întrerupte. Iar membrii celor două delegații erau tot la București.

În toată luna martie nu se înregistrează nici un progres pentru încheierea păcii, deși pregătirile lui Napoleon pentru atacarea Rusiei erau foarte înaintate...

Este surprinzător faptul că deși dorința de pace era evidentă, atît din partea rușilor cît și a turcilor, totuși nu se putea ajunge la o înțelegere. Și pare cu atît mai surprinzător acest fapt dacă se ia în considerare situația în care se aflau cele două imperii. Pe de o parte, Turcia era sleită datorită eforturilor militare, fiind și grav zdruncinată în ordinea internă din cauza lipsurilor și a nemulțumirilor ce le provocaseră tendințele reformatoare ale lui Selim al III-lea; iar pe de altă parte, în jurul Rusiei se strîngea din ce în ce cercul de foc al lui Napoleon.

Explicația rezidă în faptul că rușii continuau să ridice pretenții privind integritatea teritorială a Imperiului otoman, în timp ce turcii erau la fel de intransigenți. Un singur punct îi unea și pe unii și pe ceilalți: dorința de a întîrzia cît mai mult încheierea păcii. Rușii considerau că mai au timp de așteptat, neavînd certitudinea absolută că vor fi atacați de Napoleon, iar turcii scontau că prelungind negocierile vor evita încheierea unei păci umilitoare. În cele din urmă s-a ajuns la o soluție de compromis, de care Manuc Bei nu era străin. Ea satisfăcea parțial pretențiile Rusiei țariste și nu afecta, grav, orgoliul Porții otomane. Soluția preconiza ca Basarabia, parte a Moldovei dintre Prut și Nistru, aflată din 1456 sub suzeranitatea turcească, să treacă în componența imperiului rus.

Într-o asemenea atmosferă, în luna aprilie 1812, în cercurile diplomatice, politice și militare de la București, se află că generalul Kutuzov va fi înlocuit la comanda armatei ruse de la Dunăre cu amiralul Pavel Ciciagov, considerat ca bun prieten al marelui vizir. Despre această schimbare, generalul Kutuzov fusese prevenit chiar de către contele Rumianțev, devenit cancelar al Rusiei. Acesta, era supărat că țarul îl numise pe amiralul Pavel Ciciagov în locul generalului Kutuzov, fără să-l întrebe. Ceva mai mult, amiralul pleca la noul său post cu instrucțiuni primite direct de la țar.

www.dacoromanica.ro

Surprins de situaţia ce i se crea, considerînd rechemarea ca o degradare şi o umilire din partea ţarului, generalul Kutuzov care continua să fie în legătură cu marele vizir Ahmed, se înţelese de îndată cu acesta, ca cele două delegaţii să depună toate eforturile pentru încheierea păcii. Şi astfel negocierile au continuat pe această nouă bază. Numai aşa se explică intensitatea cu care s-a negociat în cursul lunii aprilie, în care timp Manuc Bei a jucat rolul nu numai de intermediar între cei doi parteneri ci chiar şi de sfătuitor al lor. Se păstra un secret complet asupra celor ce se discutau la hanul lui Manuc, ceea ce făcea pe consulul Ledoulx atît de interesat să cunoască desfăşurarea lor, să-şi manifeste în mai multe rapoarte consulare uimirea că nu poate afla care este stadiul negocierilor. De aceea, într-unul din aceste rapoarte, consulul francez descrie starea de nesiguranţă în care trăiau locuitorii reşedinţelor de la Iaşi şi Bucureşti din cauză că nu-şi puteau da seama ce soartă se pregăteşte ţărilor române. Aceasta, cu atît mai mult cînd au aflat că ruşii, au renunţat de a mai face un recensămînt al populaţiei Ţării Româneşti, în care scop numiseră o comisie. Ea primise ordin să-şi înceteze activitatea. Iar la începutul lunii mai, consulul scria că la Bucureşti este aşteptată sosirea amiralului Pavel Ciciagov cu o mare suită şi că toată lumea vorbeşte insistent despre încheierea păcii, deşi nu se ştie nimic sigur. Exista în acel moment, o mare animaţie dar şi o pronunţată nelinişte, manifestată de toată lumea, pentru că nu se ştia ce va aduce pacea mult aşteptată. Mitropolitul Ignatie al Ţării Româneşti, „instalat aici de aproape trei ani de Curtea Rusiei, mai scria consulul, a primit ordin să plece în Crimeea“[21]. În schimb, în aceleaşi zile, Fleischhackl, consulul Austriei, scria într-un raport că pacea nu ar fi sigură deşi ruşii o doresc foarte mult. Ei ar fi hotărîţi să facă presiuni asupra turcilor. Dacă nu vor accepta, mai scria consulul, vor fi atacaţi de o puternică flotă combinată[22].

---

[21] Hurmuzaki, *Documente*, XVI, p. 939—940.
[22] *Ibidem*, p. 943.

www.dacoromanica.ro

Negocierile pentru încheierea tratatului de pace au luat sfîrşit la începutul lunii mai 1812. Astfel, generalul Kutuzov lăsa succesorului său, amiralul Pavel Ciciagov, numai rolul de a supraveghea retragerea trupelor ruse. Prin acest tratat partea de vest a Moldovei, precum și Ţara Românească își păstrau vechiul statut juridic al suzeranităţii otomane iar Basarabia a fost încorporată la Rusia ţaristă.

În ziua de 16/28 mai tratatul a fost semnat în sala de recepţie a Hanului Manuc, unde se purtaseră şi negocierile, nu de către generalul Kutuzov şi marele vizir Ahmed, ci, din partea Rusiei de către contele Andrei Italinski, generalul Ivan Sabaneiev şi Iosif Fonton, consilier la Curtea imperială, iar din partea Turciei, de către Mehmed Galib, ministrul de externe al Sublimei Porţi, Martar Zade, Ibrahim Ali Efendi, magistrat militar, și Abdul Halip Efendi, cancelar al ienicerilor. Procesul verbal al şedinţei a fost întocmit de către Alexandru Sturdza care, împreună cu Capo d'Istria, făcea parte din suita amiralului Pavel Ciciagov.

În aceeași zi de 16 mai, comandamentul rus a dat dispoziţie ca toate clădirile din centrul Bucureștilor să fie împodobite cu ghirlande iar în timpul nopţii podurile reşedinţei domneşti să fie iluminate[23].

Cînd s-a aflat vestea încheierii păcii, populaţia bucureșteană a primit-o în linişte, necunoscînd cuprinsul ei, pentru că, astfel, putea spera că se va încheia şirul suferinţelor şi al lipsurilor inerente războiului. Însă, dincolo de hotarele ţărilor române, în centrul și vestul Europei era mare frămîntare. Armatele napoleoniene, imense pentru acea vreme, căci numărau 560.000 de ostași, concentrate în fața Drezdei, primiseră ordinul să se îndrepte spre Niemen, către hotarele Rusiei. Era în ziua de 16/28 mai 1812, ziua în care se încheiase pacea de la București.

A doua zi după semnarea tratatului, la 17 mai 1812, generalul Kutuzov a plecat din București. La marginea orașului, la Colentina, „s-au făcut toată gătirea", scrie Ion Sîn Dobre în jurnalul său. Și, contemporanul bucureștean al acestui eveniment scrie că „de aici au plecat

---

[23] Gh. Bezviconi, *Manuc Bei*, ed. II, Chişinău, 1938, p. 24—25.

www.dacoromanica.ro

cu poşta la Rosia. Şi acolo eram şi eu şi l-am privit cum căuta spre Bucureşti."[24]

La 23 iunie tratatul de la Bucureşti a fost ratificat la Vilno unde se afla împăratul. Iar în ziua următoare, 24 iunie 1812, Napoleon invada Rusia. Schimbarea instrumentelor de ratificare s-a făcut în ziua de 14 iulie, iar patru zile mai tîrziu amiralul Pavel Ciciagov, informa divanul ţării că a promulgat tratatul. După aceea n-a mai rămas mult timp la Bucureşti. Înainte de a părăsi Ţara Românească, a ţinut să se adreseze divanului şi să-i anunţe plecarea armatei ruse din principate, „armata Dunării" cum o numea el, şi recunoştea că, „aţi susţinut greutatea războiului cu constanţă şi liberalitate."[25]

Epilogul războiului ce durase şase ani, avea să se desfăşoare la Sumla şi Constantinopol. Sultanul şi toţi înalţii dregători otomani erau furioşi pe toţi membrii delegaţiei otomane de la conferinţa de pace şi, îndeosebi, pe Dumitrache Moruzi, marele dragoman al vizirului, pentru că ar fi întîrziat intenţionat să informeze Poarta despre pregătirile lui Napoleon împotriva Rusiei. Căci, dacă ar fi fost cunoscut în mod sigur proiectul lui Napoleon, se spunea la Constantinopol, şi s-ar fi aflat la timp despre marşul armatelor franceze spre hotarele Rusiei, în acest caz altele ar fi fost clauzele tratatului. Iar ele, nu ar fi fost inspirate de ideea că pacea se încheie între învinşi şi învingători. În asemenea împrejurări, desigur că plenipotenţiarii turci, care rămăseseră datori lui Manuc Bei cu 50.000 de galbeni, deşi toate cheltuielile pentru purtarea negocierilor de pace fuseseră suportate de biata vistierie a Ţării Româneşti, au acuzat şi ei pe Dumitrache Moruzi. Acesta se simţea ameninţat. Dar, n-avea încotro, trebuia să se înapoieze la Constantinopol pentru că avea acolo ostatatică, familia. El spera că se va putea dezvinovăţi în faţa marelui vizir, dar la 25 octombrie 1812, după ce a primit la Sumla caftanul drept mulţumire pentru contribuţia avută la încheierea păcii, la ieşirea din palatul viziral, a fost decapitat de ieniceri. Porunca marelui vizir

---

[24] Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 332.
[25] N. Iorga, *op. cit.*, p. 486.

www.dacoromanica.ro

fusese categorică: „Tăiaţi capul acestui trădător!“[26] După ce porunca vizirală a fost îndeplinită, capul lui Dumitrache Moruzi a fost trimis la Constantinopol drept confirmare. În capitala sultanilor, după ce s-a constatat că, în adevăr, marele dragoman fusese pedepsit, veni rîndul şi fratelui acestuia, Panaiotache Moruzi. A fost decapitat în ziua de 20 noiembrie. Capul a fost expus alături de cadavru, cu următoarea inscripţie: „Cunoscînd toate afacerile politice ale guvernului său şi unindu-se cu fratele său pentru a le da duşmanilor statului, trădătorul a plătit această crimă cu capul său.“[27]

Toate aceste dramatice evenimente au făcut obiectul a nenumărate rapoarte consulare, care se află în arhiva Ministerului de Externe francez, printre care, cele ale lui Ledoulx, consulul francez de la Bucureşti, sînt demne de menţionat. Manifestîndu-se satisfacţia pentru nimicirea familiei Moruzi, în aceste rapoarte se exprimă, indirect, supărarea Franţei că prin încheierea precipitată a păcii, au fost eliberate cîteva divizii ruse pentru a fi trimise împotriva armatei franceze ce se afla pe teritoriul Rusiei.[28]

---

[26] Hurmuzaki, *Documente*, II/1, p. 738.
[27] *Ibidem*, p. 700.
[28] *Ibidem*, p. 679—700.

Acestea sînt relatările rapoartelor diplomatice contemporane. Unii istorici se îndoiesc de acuzaţiile aduse celor doi fraţi Moruzi. Printre aceştia, Nicolae Iorga susţine, pe baza unor rapoarte saxone, că fraţii Moruzi nu ar fi fost vinovaţi şi că, au fost ucişi numai pentru ca sultanul să dea o justificare poporului pentru încheierea unei păci umilitoare. Savantul român afirmă că prevederile tratatului de pace ar fi fost stabilite de Mehmed Galib cu generalul Kutuzov, încă din toamna anului 1811. De asemenea, Nicolae Iorga nu dă crezare nici afirmaţiei făcute de Manolache Drăghici în *Istoria Moldovei*, că dragomanul Panaiotache Moruzi ar fi reţinut scrisoarea autografă a lui Napoleon prin care îi cerea sultanului să întîrzie încheierea păcii şi să nu cedeze nimic ruşilor. La fel, Nicolae Iorga nu reţine nici intervenţia fraţilor Moruzi de a se încheia cît mai repede pacea întrucît generalul Kutuzov ar fi dat un ultimatum turcilor. Nicolae Iorga este de părere că pacea s-a încheiat în condiţii umilitoare pentru turci pentru că nu au crezut că Napoleon, va ataca pînă în cele din urmă, colosul de la răsărit. (N. Iorga, *Moruzeştii*, în „Analele Academiei Române“, M.S.I., Seria II, t. XXXIII (1910), p. 160—185.)

www.dacoromanica.ro

După retragerea trupelor ruse din ţările române, care a început la 2 octombrie 1812, şi după încheierea răfuielilor de la Sumla şi Constantinopol, de-a lungul Dunării, pe cele două maluri ale ei, la sud şi la nord, s-a făcut linişte. Eroii războiului ruso-turc aveau să treacă în cartea istoriei cu judecăţile ei categorice şi definitive, iar Ţara Românească şi Moldova aveau să mai suporte încă un număr de ani, jugul suzeranităţii otomane. Cît despre Manuc Bei, el avea să-şi scrie ultimul capitol din viaţa lui plină de zbucium.

www.dacoromanica.ro

SPRE ALTE ZĂRI

Odată restabilită pacea, se iveau pentru Manuc Bei noi și grave probleme. De cînd fugise de la Constantinopol, în decembrie 1808, cînd capitala sultanilor fusese cuprinsă de anarhia ienicerilor, nu mai încercase un sentiment de nesiguranță ca acum, după încheierea păcii, cînd protectorii lui, rușii, plecau. Temerea lui Manuc Bei era determinată de împrejurarea că cele două țări române treceau din nou sub suzeranitatea Imperiului otoman. Turcii, își spunea Manuc Bei, nu-i vor putea ierta amestecul pe care l-a avut la negocierea păcii, prin aceea că și-a depășit rolul de intermediar între cele două părți și a devenit negociatorul ei prin o formulă de compromis care era umilitoare pentru imperiu. Însă, Manuc Bei avea și alte motive să nu se mai simtă în siguranță în Țara Românească. El își dădea seama că va fi urmărit și pentru că a sprijinit politica reformatoare a lui Selim al III-lea, pe care a continuat-o prietenul său, marele vizir Mustafa pașa Bairactar. În asemenea împrejurări, cum toți susținătorii acestei politici reformatoare fuseseră uciși de ieniceri, cum ar fi putut fi iertat tocmai el?

Acum, se apropia ora în care turcii se vor putea răzbuna ucigîndu-l și confiscîndu-i averile din Țara Românească. Așa se explică de ce, la începutul lunii mai 1812, chiar înainte de semnarea preliminariilor tratatului de pace, Manuc Bei s-a dus la Brașov. Faptul este consemnat de un prieten credincios, serdarul Isaia Ohanian, într-un „calendar pentru ghicit“, care cuprinde momente din viața lui Manuc Bei, din 1812 pînă la 20 iunie 1817, cînd intervine tragica lui moarte. Or, deplasarea la Brașov a lui Manuc se explică prin tentativa lui de a părăsi Țara Românească. În orașul de peste munți el căută să-și facă legătura cu comandamentul militar de acolo. Și tot intenției de a-și asigura viața și liniștea trebuie să-i atribuim și revenirea

www.dacoromanica.ro

lui la București în decembrie 1812, pentru a întîlni pe noul domnitor al Țării Românești, Ioan Vodă Caragea.

Biograful lui Manuc Bei, Mser Mseriant, scrie că Ioan Vodă Caragea și-a fixat o primă întîlnire cu Manuc Bei, în ajunul plecării de la Constantinopol, prin Mehmed Galib. Întîlnirea a avut loc la Turtucaia, înainte ca Ioan Vodă să ajungă la București. De pe malul românesc, Manuc i-a trimis lui Ioan Vodă Caragea mai multe bărci, pe țărmul celălalt al Dunării, prin omul său de încredere, Babic, pentru ca noul domnitor să poată trece fluviul. Cu ocazia întîlnirii Ioan Vodă se arătă foarte prietenos cu Manuc Bei, oferindu-i, printre altele, o nouă arendare a salinelor Țării Românești în condiții și mai avantajoase decît le avusese de la Constantin Ipsilanti. Manuc l-a refuzat însă, spunînd că vrea să se retragă la moșiile lui pentru a le putea administra cît mai bine. Caragea a insistat exprimîndu-și în același timp dorința de a-l vedea zilnic la Curte pentru că avea nevoie de sfaturile lui. Însă Manuc nu i-a răspuns, cerîndu-i numai o ușurare fiscală pentru moșiile și satele lui. Un rezultat pozitiv pentru noul domnitor, după prima întrevedere cu Manuc Bei, a fost că acesta l-a împrumutat cu 250.000 de piaștri, pentru care domnitorul n-a dat nici o chitanță! Într-un raport consular austriac se afirmă că Manuc Bei i-ar fi dat bani în mai multe rînduri lui Ioan Vodă Caragea și că, în acest scop, era trimis, de obicei, ginerele său, Arghiropol.

De la această primă întîlnire cu Ioan Vodă Caragea, Manuc Bei a început să bănuiască pe noul domnitor că ar fi primit poruncă de la Halet Efendi, marele vizir, noul domnitor, după prima întrevedere cu Manuc Bei, a aproape. Iar pentru ca Ioan Vodă să-l poată supraveghea cît mai bine, avea nevoie, își spunea Manuc, să-i cîștige încrederea și să devină un obișnuit al Curții. În acest scop domnitorul fanariot a ținut, de pildă, să-l informeze, știindu-l prieten cu Mehmed Galib, să nu-i mai scrie pentru că acesta este suspectat și urmează a fi pedepsit. Însă, Manuc nu a ținut seamă de acest avertisment. El a continuat să-i scrie prietenului său la Constantinopol de la care, printre altele, a primit și recomandația de a se feri de Ioan Vodă Caragea, pentru că îi întinde o primejdioasă cursă, prietenia lui Caragea cu marele vizir Halet

www.dacoromanica.ro

Efendi fiind binecunoscută. Iar de la Alexandru Hangerli, fostul domnitor al Moldovei, Manuc Bei află în ianuarie 1813 că marele vizir, Halet Efendi, l-a acuzat în fața sultanului. „Știind însă că sultanul prețuiește mult pe Mehmed Galib, îi scria Alexandru Hangerli, Halet Efendi a încercat, mai întîi să obțină condamnarea ta printr-un firman. Însă n-a reușit. De cîte ori ai fost pomenit în fața sultanului, acesta, nemulțumit, a întors capul la o parte și a tăcut. Iar cu alt prilej, cînd s-a vorbit despre tine în divan, numai unul dintre miniștri, Hagi Ali Efendi, ți-a luat partea, te-a elogiat și a spus înalților dregători că într-un timp în care nimeni dintre turci nu putea să ajute pe coreligionarii săi căzuți prizonieri, acest armean i-a scăpat de la mizerie și i-a ajutat cu bani și cu îmbrăcăminte..." În aceeași scrisoare Alexandru Hangerli, afirmă biograful lui Manuc Bei, ar fi spus că Ioan Vodă Caragea și-a amînat plecarea de la Constantinopol, pentru a aștepta firmanul de pedepsire a lui Manuc. Cum însă sultanul a refuzat să-l semneze, Ioan Vodă Caragea s-a înțeles cu Halet Efendi să lucreze în acest sens supraveghindu-l îndeaproape pe Manuc Bei. Apoi a plecat spre București. Cît despre Mehmed Galib, marele vizir neobținînd nici împotriva acestuia un firman de pedepsire, a trebuit să se mulțumească să-l trimită pașă la Erzerum.[1]

Iată dar cum Manuc Bei știa ce i se pregătește. De aici hotărîrea lui de a fugi cu familia din București. El considera că poate dispare mai ușor cîtă vreme Ioan Vodă Caragea nu va primi o poruncă expresă să-l execute. Tîrziu, în 1816, cînd Manuc Bei trăia sub un alt cer și își făcea alte proiecte de viitor, îi scria lui Alexandru Hangerli: „Nu am să uit niciodată serviciile pe care mi le-ați făcut înștiințîndu-mă prin scrisoarea din 18 ianuarie 1813, despre complotul organizat împotriva mea de către dușmanii mei..." menționează în biografia sa Mser Mseriant.[2]

Nu trecuseră nici trei luni de la întoarcerea lui la București cînd în luna martie 1813, Manuc Bei a fost zguduit

---

[1] Mser Mseriant, *Istoria vieții lui Manuc Bei Mirzaean*, traducere din limba armeană clasică de H. Dj. Siruni, (mss.)
[2] Cf. H. Dj. Siruni, *Ramiz pașa*, (mss.)

www.dacoromanica.ro

de un sălbatic asasinat întîmplat la Colentina. Era vorba de uciderea lui Ramiz pașa, unul din susținătorii politicii reformatoare a lui Selim al III-lea, care se înapoia la Constantinopol venind din Rusia.

Ramiz pașa a fost una din personalitățile marcante ale vieții politice otomane de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor. Bun cunoscător al mai multor limbi orientale, teolog strălucit și retor ce se distingea printr-o elocință deosebită, Ramiz pașa era una din figurile progresiste ale imperiului. Era dușmănit de toate forțele retrograde și conservatoare de la Constantinopol pentru că fusese unul din cei mai dinamici susținători ai Nizamului. Noua stăpînire de la Constantinopol, pentru a-l putea ucide i-a întins o cursă. Fiind în Rusia, unde se refugiase încă din primăvara anului 1809, sultanul l-a numit pașă al Belgradului. Numirea în această demnitate, era pentru Ramiz pașa dovada că fusese absolvit de noii stăpîni de orice pedeapsă. Înainte de a-și continua drumul de la Iași, unde fusese primit la înapoierea din Rusia ca un adevărat domnitor, spre București, Ramiz pașa se despărți de garda lui personală, formată din 200—400 de oameni, recrutați dintre fugarii turci din Rusia. În același timp, la București, Ioan Vodă Caragea, primind poruncă împărătească să decapiteze pe Ramiz pașa, punea la cale săvîrșirea omorului.

Cînd domnitorul fanariot a aflat că Ramiz pașa a plecat de la Iași, a trimis mai întîi un ispravnic la frontieră ca să-l primească cu toate onorurile. Iar boierilor le-a poruncit să-l aștepte la distanță de o oră de București. Apoi, Ioan Vodă chemă pe Deli-bașa, pe care-l adusese de la Constantinopol ca să-i dea un post de supraveghetor la Brăila, îi arătă firmanul împărătesc și-i porunci să ia cu el ostași, să se ducă în întîmpinarea lui Ramiz pașa pentru a executa porunca împărătească. Deli-bașa a rînduit pe ostașii lui în număr de vreo 300, dincolo de Colentina, ca și cum ar aștepta pe Ramiz pașa ca să-l primească solemn, cu onoruri. Cînd apăru convoiul pașei, în timp ce caretele urcau încet un deal, deodată ostașii lui Deli-bașa au deschis foc asupra lor. Primii au căzut surugiii. Apoi cei 30 de ostași care-l apărau au fost uciși sau au fugit. Iar pașa, îngrozit, nu știa ce să facă. Toate eforturile lui

www.dacoromanica.ro

de a se salva au fost zadarnice. Mai întîi a fost rănit la un braț. Atunci ostașii s-au repezit să-l tragă din caretă și să-i taie capul. Dar Ramiz, deși rănit, a luat o armă în mînă și a doborît cîțiva din cei care-l atacau. Apoi, ciuruit de gloanțe a căzut. I-au tăiat capul și l-au adus lui Ioan Vodă Caragea. Trupul său, găurit ca o sită, zăcea în praful drumului. Același sfîrșit l-a avut și ispravnicul care venise în întîmpinarea pașei. Primise porunca să se așeze lîngă Ramiz pașa și nimeni nu a îndrăznit să-l anunțe pentru a nu se afla ce se pusese la cale. Trupul lui Ramiz pașa a fost înmormîntat la Giurgiu iar capul i-a fost dus la Constantinopol pentru confirmarea că porunca împărătească fusese executată întocmai. Acolo, a fost expus în una din piețe, cu următorul text: „Acest cap este acela al lui Ramiz pașa, trădător față de guvernul său, instigator și conspirator". Cînd ostașii turci aflați în București au auzit de cele întîmplate la Colentina, au vrut să dea foc orașului. Însă, spunîndu-li-se că decapitarea a fost făcută din poruncă împărătească au renunțat la planul lor.

După asasinat, Ioan Vodă Caragea a primit din partea sultanului, drept recunoștință pentru executarea poruncii lui, un superb cal arab cu un strălucit harnașament oriental.[3]

Biograful lui Manuc Bei, Mser Mseriant, fost instructor al copiilor lui, scrie că uciderea lui Ramiz pașa fusese pusă la cale în cel mai strict secret de către Ioan Vodă Caragea care luase în acest scop intense măsuri de pază în București. Manuc Bei nu bănuise această trădare. El intenționa să se ducă la Colentina în întîmpinarea pașei, dar n-a putut ajunge acolo din cauza accidentării unuia din cei patru cai de la caleașca lui, întîmplată pe unul din podurile bucureștene. A fost nevoit să se întoarcă acasă pentru a schimba calul. A plecat din nou, în goană, dar cînd a ajuns la marginea orașului un turc i-a dat vestea nenorocită a uciderii lui Ramiz pașa. Manuc a rămas mut locului. Cînd și-a revenit și-a dat seama de gravitatea si-

---

[3] Moartea lui Ramiz pașa nu a provocat nici un ecou în țara lui. Cînd în 1816, s-a trimis de la Petrograd la ambasada rusă de la Constantinopol, o sumă de bani rămasă de la Ramiz pașa, s-a constatat că el nu mai avea nici o rudă în viață.

www.dacoromanica.ro

tuației în care s-ar fi aflat, dacă ajungea la timp în întîmpinarea pașei. Gîndul lui Manuc fugi apoi la viclenia lui Vodă Caragea care, pe de o parte a căutat să i se arate prieten, iar pe de alta l-a ținut străin de crima pe care o pusese la cale. Manuc Bei socotea că Vodă Caragea ar fi trebuit să-l informeze ca să se ferească de pericolul la care era expus. Acum el avea dovada că vodă îl dușmănea și că îi dorea moartea.

Sub apăsarea acestor gînduri, Manuc Bei luă calea întoarsă. Caleașca alerga pe poduri fără ca surugiul să știe unde să-și ducă stăpînul. În cele din urmă Manuc se hotărî să meargă acasă. Dar, de cum ajunse la casele lui de pe Podul Tîrgului de Afară, avu surpriza să se vadă așteptat de Mihail Suțu, ginerele lui Ioan Caragea, care cunoștea cele mai intime gînduri ale domnitorului.[4] Manuc Bei porunci să-l introducă la el. Mihail Suțu era trimis pentru a asigura pe Manuc Bei de prietenia domnitorului fanariot.

— Să nu vă temeți Manuc Bei de cele întîmplate, deoarece domnul nostru are grijă de voi.

— Dreptatea inimii mele, îi răspunse Manuc, și credința deplină cu care am servit pînă acum imperiul în toate împrejurările mă fac să nu fiu îngrijorat de ceva.

Mihail Suțu n-a mai spus nimic. Nici Manuc Bei. Pentru a nu da de bănuit că nu crede în asigurarea ce o primise, mai reținu cîteva minute pe trimisul domniei, discutînd lucruri fără însemnătate, după care Mihail Suțu s-a retras. Dar nu mult după plecarea acestuia, scrie tot biograful lui Manuc Bei, s-a anunțat și vizita lui Deli-bașa, ucigașul pașei! El dorea să întîlnească neapărat, pe Manuc Bei. Un asemenea personaj care venea în vizită înarmat, nu putea să nu provoace bănuieli. Înainte ca Deli-bașa să intre în casă, Babic Iacubici, omul de încredere al lui Manuc, se aruncă la picioarele stăpînului și-l conjură să nu-l primească și să se ascundă.

Manuc se gîndi însă că, deoarece Deli-bașa a venit singur nu are de ce să se teamă și se hotărî să-l primească. Însă, a avut grijă să-i poruncească lui Babic să stea în preajma lui. Manuc era un om curajos, puternic. Înalt,

[4] A fost dragoman al Porții și domnitor al Moldovei.

www.dacoromanica.ro

masiv, bun mînuitor de arme, cu o remarcabilă putere în mîini, își primi musafirul neașteptat, stăpîn pe sine, deși se simțea emoționat și cu nervii întinși la maximum. Îl pofti pe Deli-bașa să ia loc pe un divan, iar el se așeză în așa fel că, dacă „ospetele" i-ar purta vreun gînd rău, să-l poată imobiliza dintr-o săritură, înainte de a pune mîna pe o armă. Deli-bașa începu să-i vorbească iar Manuc îl aproba neîntrerupt dînd din cap dar urmărindu-i cu mare încordare fiecare gest. Îi dădu chiar și unele răspunsuri. Conversația era banală, aproape fără sens. Manuc nu înțelegea ce voia de la el tocmai atunci, în ziua crimei. De ce venise? Ce gînd ascuns îl rodea? În cele din urmă, Manuc începu să aibă impresia că Deli-bașa nu a venit cu nici un gînd rău la el ci numai pentru a-i dovedi nevinovăția sa în privința uciderii lui Ramiz pașa. Și, poate că Deli-bașa, își mai spunea Manuc, era ros de mustrări de conștiință că a ucis tîlhărește un om nevinovat. Deli-bașa își continuă perorația din ce în ce mai agitat, descriindu-i lui Manuc, cu amănunte, scena cumplită a decapitării, lupta pe care a încercat s-o dea Ramiz pașa, disperarea și încrîncenarea cu care a luptat. Biograful lui Manuc Bei afirmă că Deli-bașa nu ar fi știut pentru ce fusese adus la București și că nu a putut refuza pe Ioan Vodă Caragea fiindcă acesta i-a arătat porunca împărătească.

Deli-bașa a tăcut. În cameră era o atmosferă înăbușitoare. Deli-bașa a înțeles că nu va putea scoate nici o vorbă de la Manuc Bei care i se păru ca un om bolnav, cuprins de friguri. S-a sculat în picioare și a plecat. Manuc nu l-a condus. L-a însoțit numai Babic.

Rămas singur, a continuat să fie stăpînit de negre prevestiri. N-a mai primit pe nimeni. Era obsedat de un gînd. De un singur gînd. Fără prieteni puternici care să-l apere, încolțit din toate părțile, de ce ar mai rămîne în Țara Românească? Să-și aștepte ucigașii? Manuc se simțea ca un prizonier. Acum nu i se mai părea deloc curioasă prietenia insistentă pe care i-o arăta Ioan Vodă Caragea. Îi știa sigur, substratul. Dealtfel, Caragea făcuse greșeala să dea afară din slujbă pe toți aceia care erau considerați dușmani ai Porții. Printre aceștia au fost concediați și frații Mesrob și Bogos Sebastian, intimii lui Manuc Bei.

www.dacoromanica.ro

La trei zile după asasinarea lui Ramiz pașa, domnitorul fanariot, împins de ura ce o purta lui Manuc Bei, a mai făcut o greșeală: a anulat titlul de dragoman al lui Manuc. Reacția acestuia a fost firească, scriind unui prieten că „nici un domn al Țării Românești nu poate anula fără firman o distincție acordată de predecesorul său; acesta a anulat și pe aceea dată de sultan...; ceea ce a făcut el împotriva mea era îngăduit, după legile țării, numai pentru un boier condamnat la moarte!"[5] Însă Manuc Bei mai știa și altceva. Încă din vara anului 1812, după semnarea tratatului de pace de la București, el a primit o scrisoare de la prietenul său, Alexandru Hangerli, care-l informa că la Constantinopol este considerat, împreună cu frații Moruzi și Mehmed Galib, trădător, cu toții fiind acuzați că au trădat interesele imperiului prin faptul că au încheiat o pace umilitoare. Dacă Dumitrache Moruzi și fratele său Panaiotache își primiseră pedeapsa, Manuc și Mehmed Galib urmau la rînd. Iar pentru pedepsirea lui Manuc Bei fusese însărcinat Ioan Vodă Caragea care era prieten cu Halet pașa, marele vizir.

Hotărîrea lui de a fugi cît mai repede, chiar a doua zi dacă s-ar fi putut, o luase Manuc în clipele în care Deli-bașa îi povestea sălbăticia cu care fusese ucis marele său prieten. Iar ceea ce îl impresionase peste măsură, fusese mărturisirea ucigașului că Ioan Vodă Caragea a pus la cale crima. De atunci mintea lui izvodea numai variate modalități pentru a reuși să fugă fără să-l simtă cineva. Aparent, își continua activitatea obișnuită. Nici unul din intimii lui nu-și dădea seama de planurile ce le urzea. În afară de soția lui, nimeni nu știa nimic.

Nu după multe zile de la vizita lui Deli-bașa de la 13 martie 1813 cînd a fost decapitat Ramiz pașa, un ceauș domnesc anunța pe Manuc că vodă îl așteaptă la reședința sa de pe Podul Mogoșoaiei. Manuc nu știa ce să facă. Se afla într-o grea dilemă. Dacă nu se ducea, putea da de bănuit, dacă se ducea își putea primejdui viața. Mai întîi încercă să amîne audiența ce i se fixase. Dar nu reuși. În cele din urmă se hotărî să se ducă.

---

[5] Mser Mserianț, op. cit. (mss.) p. 241—246; cf. H. Dj. Siruni, *Manuc Bei, între legendă și adevăr istoric*, (mss.), p. 11—13.

www.dacoromanica.ro

Însoţit de Babic Iacubici, Manuc Bei s-a dus la palat unde a fost primit de îndată de vodă şi de soţia lui. Întîlnirea este descrisă în biografia lui Mser Mserianţ. De cum apăru domnitorul, Manuc se înclină respectuos, scrie Mser Mserianţ şi, după protocol oriental, îngenunchie şi sărută poala caftanului domnesc.

— Tocmai vorbeam cu Doamna — i-a spus fanariotul — cît de îngrozit trebuie să fii de uciderea lui Ramiz paşa. De cum am primit firmanul împărătesc zi şi noapte m-am tot gîndit la tine, Manuc Bei. De aceea am trimis pe ginerele meu să te liniştească. Vreau să ştii, iar mai fi spus vodă, că de îndată ce am primit firmanul, am scris la Constantinopol şi am cerut să nu fiu însărcinat cu aducerea la îndeplinire a poruncii. Însă am primit răspuns ameninţător. Am fost acuzat că nu vreau să execut o poruncă împărătească şi că în asemenea condiţii îmi primejduiesc viaţa. În această situaţie, n-am avut ce face. A trebuit să mă supun. De frică — i-ar mai fi spus vodă — n-am vorbit despre ceea ce se pusese la cale nici ginerelui meu care cunoaşte toate secretele mele. Iar tu, Manuc Bei, să stai liniştit şi fără teamă să nu-ţi fie frică de nimic. Jur pe Dumnezeu că sînt gata să mă sacrific pentru tine.

Vodă Caragea tăcu. Manuc nu răspunse nimic. Vodă simţea că Manuc nu-l crede iar lui Manuc îi era silă de acest om care sub hlamida domnească îl minţea cu cea mai mare neruşinare. După un timp, domnitorul, după ce scoase nişte scrisori dintr-un sertar îi spune lui Manuc, cu un ton natural, că pentru a-i dovedi prietenia, îi restituie scrisorile peste care a dat în hîrtiile lui Ramiz paşa. În acelaşi timp, vodă îi mai aminti că trebuie să trimită la Constantinopol tot ce a găsit la Ramiz paşa şi că s-a gîndit că e mai bine să nu se mai cunoască şi corespondenţa purtată de el cu Ramiz paşa. Cuvintele lui vodă sunau fals, ipocrit.

Manuc Bei nu-şi plecă ochii asupra scrisorilor şi-i răspunse lui Ioan Vodă pe un ton politicos dar ferm că le poate trimite întrucît nu conţin nimic compromiţător la adresa lui. Surprins de acest răspuns, fanariotul insistă să le ia, întrucît este mai bine aşa. Apoi, i le întinse lui Manuc care, neavînd încotro, le luă. Domnitorul se ridică

www.dacoromanica.ro

de pe divan și, înainte de a pleca, îl asigură din nou pe Manuc Bei să fie liniștit căci el va avea grijă de el și că, cu orice risc pentru el, domnitorul Țării Românești, îl va informa la timp cu tot ceea ce, eventual, ar afla că se pune la cale împotrivă-i la Constantinopol.

Numai cînd un ceauș apăru în ușa lăsată deschisă după plecarea domnitorului, Manuc își dădu seama că rămăsese singur în vastul salon.

Revenit acasă, s-a retras în unul din birourile lui și a poruncit să nu intre nimeni la el. Atitudinea prietenoasă a lui vodă nu-l înșelase. Îl urmărea gîndul că dacă nu se întîmpla rănirea unuia din caii caleștii cînd se ducea la Colentina în întîmpinarea lui Ramiz pașa, desigur că azi și capul lui ar fi stat alături de acela al marelui său prieten. Și atunci, își continua el gîndul, ce am de făcut? Trebuie să mă feresc de vodă, iar pentru aceasta trebuie să dispar. Să fug din București fără să se știe, fără să se simtă.

Înserarea începea să se lase. Lui Manuc îi era frică; îi era frică de singurătatea lui, de gîndul care-l urmărea. Fără să-și dea seama începu să strige, să-și cheme slugile. Dar știa bine că ele vor fi neputincioase atunci cînd domnul Țării Românești va fi însărcinat să execute o nouă și sinistră poruncă.

Pentru Manuc începură zile grele de înfrigurate și secrete pregătiri de plecare. În acest timp vodă nu mai contenea cu invitațiile la palat. De mai multe ori pe săptămînă, Manuc Bei trebuia să se ducă la reședința domnească unde, de fiecare dată Caragea Vodă îl primea mieros, reînnoindu-i adîncile lui sentimente de prietenie. De cîte ori la primire sau la plecare vodă îl îmbrățișa, Manuc simțea că îl strînge în brațe un dușman.

Într-o zi, tot în acea lună a lui martie 1813, în care se întîmplase drama de la Colentina, pe cînd Manuc era la vodă, îi spuse, așa, deodată, ca un fapt oarecare, că va pleca la conacul său de la Drogomirești. Vodă, surprins de ceea ce auzea, nu se putu reține să-l întrebe dacă pleacă cu familia sau nu. Cînd îi spuse că se duce singur, vodă păru că se liniștește mai cu seamă că Manuc a ținut să-l asigure că va rămîne la Dragomirești numai cîteva zile

www.dacoromanica.ro

după care se va înapoia la București. În sfîrșit, mai adaugă biograful lui Manuc Bei, numai așa s-a liniștit Ioan Vodă Caragea care i-a cerut, să revină cît mai curînd în București.[6]

Primejdiile se adunau din ce în ce în jurul lui Manuc, iar temerile lui priveau, de astă dată, și familia. Ciuma, năprasnică boală, făcea ravagii. Din zi în zi lua forme mai dramatice. Oamenii mureau pretutindeni, în casele boierești, în casele modeste ale meșteșugarilor și negustorilor, în gospodăriile mahalagiilor, pe poduri și ulițe. Gîndul lui Manuc era să-și scoată familia din acest oraș năpăstuit, care devenise orașul morții. În reședința domnească trebuia să părăsească totul: casele lui de pe Podul Tîrgului de Afară, hanul, viile, afacerile . . .

Înainte de a-și pune planul în aplicare, Manuc Bei a vrut să lichideze toate creditele ce le avea în Țara Românească sau Moldova. În această privință, o scrisoare a lui Scarlat Callimachi, domnul Moldovei, este grăitoare. Acesta îi scrie că nu-și poate achita datoria de 21.000 de piaștri ce o avea față de el, așa cum îi ceruse Manuc Bei, chiar înainte de termen, dată fiind situația jalnică în care se afla vistieria țării. „Cererea dvs. repetată de a restitui datoria noastră înaintea termenului nu poate să se împace cu respectul pe care-l am față de dvs. Este afară de putința noastră, scria domnitorul, a împrumuta bani pentru a acoperi datoria voastră de 21.000 de piaștri și a-i încredința omului de încredere al dvs. Vă rog să nu vă gîndiți la aceasta“[7].

În ziua de 1 aprilie 1813, scrie biograful său, Manuc Bei a plecat dis-de-dimineață la moșia sa de la Dragomirești, înștiințînd numai soția și pe Babic. De la Dragomirești, Manuc a pornit călare spunînd că vrea să se plimbe pe domeniile sale. Era însoțit de doi servitori, Serghie și Grigore. După ce s-a îndepărtat de conac, i-a concediat pe amîndoi: unul să-i aducă cutia cu tutun iar celălalt un pahar pentru băut apă, certîndu-i în același timp pentru neglijența lor. Manuc a pornit apoi în trap întins către poa-

---

[6] Mser Mseriant, op. cit., p. 246—249.

[7] Gh. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor ruso-române*, București, 1962, p. 28—29.

www.dacoromanica.ro

lele unui deal depărtat unde îl aştepta un curier cu trăsurile gata pentru a se îndrepta spre graniţă. După ce s-a travestit îmbrăcînd haine de curier, a pornit la drum. A trecut Carpaţii şi a ajuns la Sibiu care se afla la o depărtare de 36 de ore de Bucureşti. Iar cînd cei doi servitori au venit la locul fixat şi nu şi-au mai găsit stăpînul au început să-l caute prin pădure căci îi găsiseră calul legat de un copac şi hainele lîngă rădăcinile lui. În cele din urmă s-au întors la conac văicărindu-se şi neştiind ce să spună că s-a întîmplat cu stăpînul lor.

Numai la două zile după fuga sa, la 3 aprilie, Vodă Caragea a trimis un ceauş acasă la Manuc să vadă dacă s-a întors de la moşie. A trimis şi în ziua următoare şi tot răspuns negativ a primit. Însă, cînd Babic Iacubici a fost sigur că stăpînul său a trecut graniţa în Transilvania, a spus ceauşului domnesc că dacă este atît de necesară prezenţa lui Manuc Bei la Bucureşti, va trimite pe cineva să-l anunţe la Dragomireşti. Cînd ceauşul domnesc a venit din nou în ziua următoare, Babic i-a spus:

— Mi s-a adus vestea că stăpînul meu a plecat de două zile de la conac şi nu se ştie nimic despre el. Probabil a fugit...

La aflarea veştii, vodă a fost cuprins de furie. A chemat la miezul nopţii pe ginerele său, Mihail Suţu şi doi dintre oamenii de încredere, dintre care unul era Delibaşa şi le-a poruncit ca, împreună cu o ceată cît mai numeroasă, să percheziţioneze şi să sigileze casa lui Manuc Bei de pe Podul Tîrgului de Afară. A fost lăsată deschisă numai o portiţă şi a rînduit paznici ca nu cumva oamenii lui Manuc să încerce să scoată ceva din casă. Vodă Caragea a fost şi mai furios cînd i s-a spus că nu s-a găsit nimic compromiţător sau valori, bani, bijuterii, în vasta casă a lui Manuc. A chemat atunci pe omul de încredere al fugarului, Babic Iacubici, care a fost adus în faţa lui vodă.

— Ai cunoscut intenţia lui Manuc de a fugi; acum vei primi pedeapsa, i s-a adresat, răstit, vodă.

— Dacă ştiam că Manuc Bei vrea să fugă, nu fugeam oare şi eu cu dînsul? Însă, fiindcă din ziua cînd am intrat în serviciul lui m-am îmbrăcat cu cămaşa morţii, nu m-am mai socotit în rîndul celor vii. Iar acum cînd puterea este

www.dacoromanica.ro

în mîna voastră, puteţi să vă purtaţi cum vreţi, să mă trimiteţi unde spuneţi, sau să mă lăsaţi unde mă găsesc. Eu nu cred că Manuc Bei poseda lucruri scumpe fiindcă nu era un om vanitos. Dacă avea şaluri de Lahor sau blănuri de samur, cu ele a îmbrăcat nenumăraţi înalţi dregători: paşi, aiani, comandanţi... Dar nu numai atît. După ce a dat tot ce avea, mi-a luat şi mie veşmintele cele bune şi le-a dăruit cui a vrut promiţîndu-mi în schimb altele şi mai frumoase. Măria ta ştie că aşa a fost. De ce atunci întrebaţi de prisos despre lucruri de preţ ce nu au existat?

Pe vodă l-a supărat tonul lui Babic, deşi acesta îi vorbise respectuos închinîndu-se pînă la pămînt. Şi fiindcă nu avea ce să replice, a poruncit să fie întemniţat. Două zile şi două nopţi Babic a fost torturat. Era întrebat din oră în oră unde şi-a ascuns Manuc averile. Iar cînd vodă a văzut că nu poate scoate nimic de la el, l-a eliberat, dîndu-i voie să stea în camerele lui din casa lui Manuc. I-a poruncit însă să nu plece nicăieri de acolo ca să poată fi găsit oricînd.

Însă Ioan Vodă nu se potoli. Îi era grijă ca nu cumva familia lui Manuc să fugă şi ea. De aceea luă intense măsuri de supraveghere pentru ca aceasta să nu părăsească oraşul.

În una din zilele lui aprilie 1813, Babic a primit dispoziţie de la soţia lui Manuc, să ducă copiii la moşia de la Dragomireşti ca să-i plimbe. Acesta, vechi om de casă al lui Manuc, luă o caretă de la un prieten, pentru că pe porţile casei lui Manuc nu se putea ieşi fiind sigilate, îi îmbrăcă frumos pe copii şi-i trimise cu surugiul la plimbare, la Dragomireşti. Porniră dis-de-dimineaţă ca să se poată întoarce pînă seara. De cum vodă a fost informat despre fapta lui Babic, crezînd că a pus la cale fuga lor, a trimis după copii pe Deli-başa însoţit de o ceată numeroasă înarmată. Porunca lui vodă era drastică: pe copii trebuia să-i readucă la Bucureşti iar Babic să fie pus în lanţuri. Cum ajunse la Dragomireşti, Deli-başa găsi copiii singuri căci Babic rămăsese la Bucureşti. Atunci, Deli-başa a adus copiii înapoi la casa părintească. Iar toţi cei care au aflat de această întîmplare, şi au fost mulţi din-

www.dacoromanica.ro

tre bucureşteni, şi-au bătut joc de vodă între ei că a trimis atîta călărime înarmată, după nişte copii[8].

În afară însă de această versiune a fugii lui Manuc Bei, care pare a fi verosimilă, fiind povestită chiar de biograful său, sînt cunoscute şi altele, consemnate în lucrări ale unor călători străini.

Stanislau Bellanger, fantezistul scriitor francez, povesteşte că Manuc Bei după ce a fugit din Bucureşti, ar fi fost urmărit de doi turci pînă la Turnu-Roşu, punctul de frontieră dintre Ţara Românească şi Transilvania, fără a reuşi însă să-l prindă cu toate eforturile lor[9].

. Un alt călător, contele de Lagarde, care a stat la Bucureşti cîteva luni, în iarna anului 1812 şi în primăvara anului următor, scrie că la începutul anului 1813, un capugi başa ar fi fost fost trimis la Bucureşti ca să taie capul lui Manuc Bei. Însă, în timp ce capugiul intra pe poarta caselor lui Manuc de pe Podul Tîrgului de Afară ca să execute porunca împărătească, Manuc Bei, bănuind ce-l aşteaptă s-ar fi strecurat pe una din ferestre, coborînd pe pod cu ajutorul unor cearşafuri de pat, după care s-ar fi făcut nevăzut. După cîteva săptămîni s-a aflat că Manuc se refugiase la Sibiu[10].

Dar fuga lui Manuc Bei a provocat mare vîlvă nu numai la Bucureşti, cum era de aşteptat, ci şi în capitala otomană. De acolo au fost transmise straşnice porunci lui Ioan Vodă Caragea privind punerea sub sechestru a întregii lui averi. Poarta considera că-i revin toate aceste bogăţii

---

[8] Mser Mserianţ, op. cit., p. 249—251.

[9] Stanislau Bellanger, *Le Kàroutza, voyage en Moldo-Valachie*, II, Paris, 1846, p. 46—47.

[10] Contele Auguste de Lagarde, *Voyage de Moscou à Vienne*, Paris, 1824, p. 369—370.

Refugiat la Sibiu, Manuc Bei trimite o scrisoare cancelarului Metternich al Austriei, prin care manifestîndu-şi devotamentul faţă de împărat, îşi exprimă dorinţa ca noua lui patrie să fie Austria. La 13 mai, 1813, cancelarul Metternich îi răspunde la Sibiu, precizîndu-i că soarta lui îi „inspiră un interes sincer", de care Manuc Bei s-a putut convinge chiar „de la intrarea pe teritoriul austriac". În încheiere, cancelarul îl asigură pe Manuc Bei că sprijină intenţia lui, „de a se stabili sub stăpînirea majestăţii sale". (N. Adăniloaie şi Gh. Untaru, *Contribuţii documentare la cunoaşterea activităţii lui Manuc Bei*, în Revista de Istorie nr. 9, 1974, p. 1368, doc. IV.)

www.dacoromanica.ro

fiindcă ar fi aparţinut lui Mustafa paşa Bairactar şi de aceea trebuiau confiscate. Însă, înainte de a fugi, Manuc a avut grijă să lase administrator al tuturor averilor lui din Ţara Românească şi din Bucureşti, pe Asvadur Avedian, cumnatul său, fratele primei lui soţii. Din corespondenţa lui Manuc Bei cu acesta, ce a urmat fugii, reiese că unul din amatorii de a cumpăra Hanul Manuc ar fi fost şi Ioan Vodă Caragea. Hanul însă nu a fost vîndut nici atunci şi nici în anul 1825 cînd l-a scos în vînzare fiul său, Murad, mulţi ani după moartea tatălui său.

Manuc şi-a putut realiza planul de a se instala la Sibiu fiind ajutat, atît de consulul rus, Luca Kiriko, cît şi de consulul austriac, Franz Fleischhackl. Cel dintîi i-a dat paşaport încă de la 22 august 1812 iar celălalt a intervenit pe lîngă cancelarul Metternich, pentru a-i acorda azil politic, la nevoie.

Avînd aprobată şederea la Sibiu în urma dispoziţiei lui Metternich, Manuc Bei a căutat să-şi stabilească legături cu vechii lui prieteni de la Bucureşti, fiind la hotarul Ţării Româneşti. Aici, la Sibiu, el a primit printre alte vizite de boieri munteni şi pe aceea a lui Constantin Bălăceanu şi Constantin Dudescu. Acesta, fiind în trecere spre Paris, împreună cu contele Auguste de Lagarde, a ţinut să întîlnească pe exilatul care reuşise să-şi salveze viaţa. Vizita lui Constantin Dudescu, a avut însă şi un scop precis: vînzarea unor munţi din masivul Bucegi dintre Sinaia şi Predeal, proprietatea marelui boier[11].

La Bucureşti, Manuc Bei avea un bun informator în persoana cumnatului său, Asvadur Avedian. Prin acesta, Manuc ştia tot ce se petrece la Curtea domnească a lui Ioan Vodă Caragea, cît şi în ţară. El era interesat să ştie tot ce se întîmpla dincolo de munţi, unde îi rămăsese familia şi averea lui. Pe de altă parte, la Sibiu căută să obţină cît mai repede, fie protecţia austriacă, fie cea rusă. Manuc Bei a vrut să intereseze Austria sau Rusia la „comoştenire“, cum afirmă contele Auguste de Lagarde, în

---

[11] În afară de aceşti munţi, Manuc Bei mai cumpărase la 16 iunie 1811, de la serdarul Nicolae Diamandi alias Saegiu, munţii Clăbucetul şi Piscul Cîinelui, învecinaţi cu munţii cumpăraţi de la Const. Dudescu.

www.dacoromanica.ro

cartea sa. În cele din urmă Manuc Bei își îndreptă privirile spre Rusia. Intervențiile lui nu au fost zadarnice dat fiind statul lui de activitate filorusă și de spionaj în favoarea marii puteri răsăritene. Pentru Manuc mai lucra la Petrograd aga Joachim Lazarian, ginerele lui. Acestuia, Manuc îi scria de la Sibiu la 20 mai 1813 despre intenția lui de a se stabili în Rusia.

În același timp Manuc a scris lui Amiș aga, un bun prieten al său de la Constantinopol, fostul vistier al lui Mustafa pașa Bairactarul, explicîndu-i de ce a părăsit Țara Românească. Printre altele, Manuc îi scria prietenului său că Sibiul „parcă este un cartier al Bucureștilor, toți sînt veniți din Țara Românească sau de pe celălalt mal al Dunării". Ceea ce înseamnă că în acest important centru transilvănean, ca și la Brașov dealtfel, erau foarte mulți refugiați politici din țările române și chiar din sudul Dunării[12].

În primăvara aceluiași an, 1813, Manuc Bei primi o scrisoare de la un alt prieten al său, de la Constantinopol, Ahmed. Acesta, probabil cumpărat sau torturat de dușmanii lui Manuc, îl invita pe prietenul său să vină la Constantinopol, să nu aibă nici o teamă, să se instaleze unde va vrea, în capitala otomană, la Adrianopol sau la București... Manuc primea asigurări că nu i se va întîmpla nimic. Groaza sa, îi scria prietenul său Ahmed, provo-

---

[12] La Sibiu, Manuc Bei avea vechi relații cu casa de comerț a lui Constantin Hagi Pop, care realiza un mare volum de afaceri în Țara Românească. Sibiul și Brașovul erau și centre de tranzit către Europa centrală.

În timpul războiului din 1768—1774, Brașovul era plin de refugiați din Țara Românească, iar în timpul războiului din 1787—1791, erau mai mult de 150 de familii de boieri munteni și nu era casă mai de seamă care să nu aibă un străin. (N. Iorga, *Studii și documente*... X, București, 1906, p. 243). Aceeași situație a fost și în timpul războiului din 1806—1812. Astfel, prin legăturile comerciale, prin caracterul complimentar al economiei, îndeosebi agrară, a Moldovei și Țării Românești, cu a Transilvaniei, dominant meșteșugărească; prin adăpostul pe care l-au găsit unii la alții în vremuri vitrege, românii de pe cele două versante ale Carpaților; prin păstorii care în toate verile își pășteau turmele în cîmpia munteană, coborînd din munți (F. Sulzer susține că pe la 1780 pășteau în cîmpiile Țării Românești pînă la 500.000 oi ale ciobanilor din Țara Bîrsei; cf. *Geschichte des Transalpinischen*

www.dacoromanica.ro

cată mai ales de uciderea lui Ramiz pașa, ar fi cu totul neîntemeiată. Serviciile pe care Manuc Bei le-a adus Înaltei Porți, îi mai insinua aga, sînt în afară de orice discuție, iar el ar fi victima intrigilor de la București pe care le-au pus la cale grecii de acolo, împotriva lui. I se promitea chiar eliberarea unui firman prin care să i se dea asigurări că nimeni nu se va atinge de el și de avuțiile lui. Prietenul de la Constantinopol îl ruga să aibă încredere în el iar dacă socotește că este necesar, este hotărît să vină personal la Sibiu pentru a-l întovărăși la drumul de întoarcere în Turcia. I se dădeau, de asemenea, asigurări că nu-și va pierde nici înalta demnitate de mare dragoman. Dar Manuc bănuind falsitatea celor afirmate în scrisoare, s-a gîndit să nu-i răspundă nici un rînd. Apoi s-a răzgîndit, considerînd că totuși ar fi mai bine să clarifice, o dată pentru totdeauna, o situație care nu mai trebuia să plutească în confuzie. În răspunsul său, Manuc i-a arătat împrejurările care l-au determinat să ceară protecția rusă și-i adăuga că în nici un caz nu va veni la Constantinopol atîta vreme cît acolo va stăpîni „duhul rău“, întrupat de marele vizir, Halet Efendi. Scrisoarea lui Manuc era datată: 22 mai 1813. Cu toate acestea, prietenul său, a mai insistat printr-o scrisoare din 11 august ca, cel puțin, să nu părăsească Sibiul căci într-un asemenea caz, va face dovada că a fugit[13].

Daciens..., III, Wien, 1782, p. 446—447); prin tot felul de legături *dintre munteni și transilvăneni*, cele două centre urbane Brașovul și Sibiul, au constituit puntea de legătură permanentă între cele două țări.

Unii negustori brașoveni, români din Țara Bîrsei, aveau strînse legături cu Bucureștii unde își cumpărau imobile sau terenuri. Unul dintre ei, Mihail Hristea, avea în 1766, printre proprietățile din București și terenul unde a fost construit Teatrul Național și Hotelul Intercontinental. Terenul, aparținuse, probabil, mănăstirii Colțea, și a trecut în secolul al XIX-lea în proprietatea familiei Hagi Moscu, care a ridicat pe el o vastă clădire, unde a fost primăria orașului la sfîrșitul secolului trecut. (cf. Emil Hagi Moscu, *O veche casă boierească în mahalaua Colțea*, în Bucureștii Vechi, I—V (1930—1934), p. 81.)

[13] *Documente turcești privind istoria României*, III, trad. Mehmed A. Mustafa, mss. la Institutul de studii sud-est europene; MIMB., inv. nr. 26407 și 26408; Cf. Gh. Bezviconi, *op. cit.*, p. 29—30.

www.dacoromanica.ro

Manuc Bei a avut dreptate să nu creadă în sinceritatea scrisorii fostului său prieten. Într-un raport al lui Ledoulx, din 9 iunie 1813, se afirmă că Ioan Vodă Caragea, primise dispoziţii categorice de la Constantinopol, privind sechestrarea averii lui Manuc şi menţinerea ca ostatică a familiei lui. De asemenea, i se recomanda domnitorului fanariot ca reprezentanţii consulatului rus să nu mai fie ascultaţi în această afacere. De aceea, toate intervenţiile lui Luca Kiriko pe lîngă domnitorul fanariot de a se ridica sechestrul, au rămas zadarnice. Iar pe de altă parte, guvernul turc a cerut cu multă energie Rusiei să-i predea pe Manuc Bei, considerat dezertor şi delapidator de milioane din haznaua împărătească.

La 2 iulie 1813, contele Nicolae Rumianţev, ministrul de externe al Rusiei, a împuternicit pe contele Italinski, ambasadorul de la Constantinopol, să intervină pe lîngă Înalta Poartă, ca supusul Rusiei, Manuc Mirzaean, să obţină, pe baza tratatelor, dreptul de folosinţă asupra proprietăţilor lui din Imperiul otoman.

La 25 iulie 1813, numai la aproape patru luni de la fuga lui de la Bucureşti, cancelarul rus, Nesselrode, comunica contelui Italinski, că ţarul a conferit cetăţenie rusă lui Manuc Bei şi fraţilor Sebastian şi anume lui Bogos, Mesrob şi Gabriel. Cu toate acestea, Manuc a trebuit să mai rămînă încă multe luni la Sibiu, pînă cînd a reuşit să-şi scoată familia din Bucureşti, unde era ostatica lui Ioan Vodă Caragea. Autorităţile ruse au fost foarte prompte, venind efectiv în ajutorul lui Manuc.

Într-o scrisoare din 6 august, trimisă de la Sibiu la Petrograd prinţului Ioachim Lazarian, Manuc Bei descrie împrejurările în care s-a semnat pacea de la Bucureşti. El afirma că „distrugătorul de lume, blestematul Napoleon“, l-a duşmănit din cauză că a contribuit la încheierea păcii. Napoleon, nu dorea terminarea războiului căci, în acest caz, mai multe divizii ruse ar fi fost menţinute la Dunăre, iar el ar fi putut pătrunde mai uşor în Rusia. În continuare, Manuc Bei mai afirmă că Halet Efendi şi Ioan Vodă Caragea au complotat împotriva lui şi a lui Dumitrache Moruzi, căruia i-au tăiat capul la Sumla. La Bucureşti, scria Manuc, Caragea Vodă voia să întreţină relaţii bune cu el, pentru a-l putea prinde mai uşor cînd

www.dacoromanica.ro

avea să primească firmanul de decapitare. Față de această situație, precizează Manuc în scrisoarea amintită, a așteptat momentul potrivit să fugă din Țara Românească, fără știrea lui Ioan Vodă Caragea. „Și eu, scrie Manuc, făcîndu-mă că nu pun la îndoială prietenia lui (a lui Ioan Vodă Caragea, n.n.), după patru luni am găsit ceasul potrivit: am luat pașaport de la domnul Kiriko și fără să știe nimeni, am părăsit Țara Românească și am venit... la Sibiu“[14].

La 13 august 1813, contele Nicolae Rumianțev, trimisese, prin curier special, pașaportul lui Manuc Bei. Cît privește soarta familiei captive, au fost necesare repetate intervenții ale lui Luca Kiriko, care-și datora viața lui Manuc Bei, pe lîngă ambasadorul Italinski și forurile conducătoare ruse, pentru a se cere, energic, Porții să elibereze familia lui Manuc Bei și să-i restituie moșiile și averea sechestrată din porunca Porții.

Situația era pentru Manuc Bei agravată și de împrejurarea că în acel an, 1813, bîntuia la București și în multe părți ale țării cumplita „ciumă a lui Caragea“, cum a fost numit teribilul flagel care făcea, zilnic, zeci și zeci de victime numai în reședința domnească. Or, Manuc era îngrijorat pentru sănătatea soției și copiilor lui. Într-o scrisoare din 18 august acel an, către Ioachim Lazarian, de la Petrograd, Manuc Bei îi cerea să intervină pe lîngă guvernul rus, să-i fie lăsată familia să plece din București întrucît, scria Manuc disperat, „Bucureștii și împrejurimile ard în foc, este molimă. Dumnezeu să ne milostivească! Familia mea se adăpostește într-o localitate la un ceas de București“. Iar într-o altă scrisoare, din 18 decembrie 1813, el scrie cuprins de tristețe și neliniște: „Ați auzit desigur, de epidemia care domnește în acest timp în București. Să ferească Dumnezeu, acum mor zilnic în București 60—80 și chiar 100 de persoane. Familia mea se găsește în mijlocul focului!“[15] Cu toate acestea vor mai trece cîteva luni pînă cînd a putut s-o scoată din București, în urma unor repetate intervenții ale contelui Italinski, ambasadorul rus la Constantinopol, pe lîngă mare-

---

[14] Apud H. Dj. Siruni, *Ramiz pașa,* (mss.)
[15] *Ibidem.*

www.dacoromanica.ro

le vizir, în primăvara anului 1814. Totodată, marele vizir a fost nevoit să poruncească lui Ioan Vodă Caragea să ridice sechestrul de pe toate averile lui Manuc din Ţara Românească. În sfîrşit, în iunie 1814, Manuc îşi revedea familia la Braşov. Din acest moment el părăseşte, definitiv, Sibiul.

Astfel se încheia încă un capitol din viaţa lui Manuc Bei. Ajutat de împrejurări reuşise pînă acum să scape de laţul ce-i fusese întins în atîtea rînduri. Odată cu fuga lui din Ţara Românească i se deschideau noi perspective. Legăturile lui cu capitala sultanilor şi înalţii ei dregători erau acum definitiv rupte. Tot ceea ce reuşise acolo, ca relaţii şi chiar ca avere, se spulberase prin jocul totdeauna capricios şi nestatornic al politicii. Mulţi dintre înalţii dregători otomani cu care lucrase şi pe care-i servise sau îi ajutase cu bani, nu mai aveau nici o putere sau, în cele mai multe cazuri, le căzuse capetele în timpul revoltelor de la palat, atît de specifice lumii orientale. Şi, odată cu puternicii stăpîni de la Înalta Poartă, Manuc Bei considera că şi-a pierdut tot ceea ce adunase în Ţara Românească, deşi i se ridicase sechestrul pe averi, pentru că nu se mai putea duce la Bucureşti ca să-şi rezolve, personal, în condiţii bune şi normale, afacerile. Cumnatul său, Azvadur Avedian, care-l reprezenta acolo, n-a putut face altceva decît să lichideze parte din bunuri în condiţii dezavantajoase. Manuc Bei era nevoit să înceapă o viaţă nouă. Ce-i va aduce ea? Nu putea şti, nici bănui. Relua munca de la început, sub un alt cer, pe un alt pămînt, cu alţi oameni.

Era în vara anului 1814. Congresul de la Viena, al tuturor regilor şi împăraţilor Europei, începea. Se ridica cortina pentru a se juca marea dramă: Napoleon şi Europa. În acele luni, cît a durat „congresul", avea să se statornicească pacea şi ordinea politică a Europei pentru un secol. Privirile omenirii şi mai ales ale popoarelor europene, erau aţintite şi încordate spre marea capitală a Habsburgilor. Dintre conducătorii Europei, ţarul Alexandru I al Rusiei era una dintre figurile cele mai proeminente. Aşteptat să sosească în capitală în august 1814, cînd trebuiau să înceapă lucrările congresului, Alexandru I a ajuns la Viena mult mai tîrziu. Cum dealtfel s-a întîmplat şi cu

www.dacoromanica.ro

lucrările propriu-zise ale congresului, care au început abia la sfîrşitul lunii septembrie 1814.

Gîndurile lui Manuc Bei alunecau, cu insistenţă, spre Viena. El îşi dădea seama că situaţia lui personală, tot viitorul lui, al familiei lui pot fi asigurate numai dacă reuşeşte să cîştige bunăvoinţa conducătorilor marii puteri de la răsărit, Rusia şi, în primul rînd, a ţarului Alexandru I. Manuc ştia că ţarul avusese în repetate rînduri, numai cuvinte de laudă la adresa lui, pentru serviciile pe care le-a adus armatei ruse de la Dunăre, în tot timpul războiului. Decorarea lui cu ordinul Sf. Vladimir era o dovadă în acest sens. De asemenea, el ştia că era un om apreciat şi de Nesselrode, cancelarul Rusiei. Aşa fiind, trebuia să încerce şi imposibilul ca să ajungă pînă la ţar. Era convins că dacă va reuşi să fie primit de împărat, atunci, în mod sigur, îşi va putea aranja situaţia în bune condiţii... Dar pentru aceasta trebuia să convingă anturajul ţarului de urgenţa pe care o reclama audienţa lui, chiar la Viena, unde Alexandru I era preocupat, în principal, de problemele organizării păcii europene. Va trebui să arate motivele pentru care solicita, cu atîta insistenţă să fie primit de ţar. Iar motivele şi le imaginase Manuc Bei. El le-a concretizat într-un ambiţios proiect economic care, era convins, va interesa atît pe ţar cît şi guvernul rus. La Viena Manuc ştia că va întîlni printre mărimile congresului mulţi cunoscuţi — oameni pe care i-a servit şi i-a ajutat în diferite împrejurări. O audienţă la ţar însemna pentru marele om de afaceri, încununarea eforturilor lui. Odată hotărît să joace această îndrăzneaţă carte a vieţii lui, nu mai stătu pe gînduri. În iunie acel an, plecă la Viena, de la Braşov.

Manuc Bei nu mai fusese în capitala Habsburgilor. De cum careta lui a intrat în oraş, a fost impresionat de proporţiile şi monumentalitatea Vienei. Casele, mai toate cu două şi chiar trei caturi, curăţenia de pe străzi, ordinea de pretutindeni, toate acestea i-au făcut o impresie deosebită. Dar ceea ce l-a impresionat cel mai mult a fost momentul cînd i s-a anunţat venirea la el, la hanul unde locuia, a unei delegaţii armene. Erau membrii coloniei armenilor din Viena care au dorit să-i prezinte o adresă

www.dacoromanica.ro

omagială în versuri. Adresa era tipărită pe mătase iar versurile erau scrise de un poet armean: Pagos Hermetian. . .

Deprins numai cu viaţa din oraşele orientale, cu conglomeratul de bazaruri şi murdărie generală, Manuc Bei vedea acum ce înseamnă o lume cu adevărat civilizată. Instalat în unul din hanurile de la periferia oraşului, pentru că hotelurile din centrul oraşului erau ocupate de numeroasele delegaţii ale ţărilor europene, Manuc Bei a căutat să evite societatea vieneză pentru că, din cauza numeroşilor diplomaţi veniţi în capitala congresului european, ritmul ei devenise trepidant, zgomotos. De aceea, a preferat să stea mai retras, întîlnind numai oamenii pe care-i cunoscuse mai ales la Bucureşti, de care avea acum nevoie ca să poată ajunge la ţar. Printre aceştia erau multe personalităţi politice care-i datorau recunoştinţă pentru tot ceea ce făcuse pentru ele. Toţi aceştia îl numea „prinţul armenilor“. În adevăr, Manuc Bei impresiona chiar cele mai aristocratice figuri din centrul şi occidentul Europei, prin prestanţa pe care o avea, prin scumpetea şi raritatea veşmintelor pe care le purta, prin generozitatea şi dărnicia care-l caracterizau. Cînd, într-o zi, întîlni întîmplător, în una din cafenelele vieneze, pe Ali, fiul lui Pasvan Oglu, într-o indescriptibilă stare de mizerie, Manuc Bei i-a dat bani nu numai să se îmbrace şi să aibă ce mînca, ci şi ca să se poată înapoia în Turcia.

Cum ştia că în jurul ţarului se vor desfăşura cele mai de seamă lucrări ale congresului, dar şi cele mai multe dintre intrigile diplomatice, Manuc Bei a căutat şi a reuşit să pătrundă în cercurile apropiate lui Alexandru I. Astfel, prin relaţiile pe care şi le-a făcut, lui Manuc i se deschideau largi perspective. El calculase bine rezultatele acestei călătorii. Om de acţiune, întreprinzător, fin observator, abil diplomat, ştiuse, totdeauna, cu pungile lui să cîştige simpatii şi protectori în anturajul Curţii imperiale, mai ales că avea un bogat statut de activitate în serviciul Rusiei.

În adevăr, în dimineaţa zilei de 3 octombrie 1814, i s-a fixat audienţa la ţar. Cînd a primit această veste, Manuc Bei şi-a dat seama că trăieşte un moment hotărîtor pentru tot viitorul său. Prezentat ţarului, a fost impresionat de bunăvoinţa ce i s-a arătat de la început. Iar cînd i-a

www.dacoromanica.ro

înfățișat lui Alexandru I proiectele economice în legătură cu o întinsă regiune din Rusia, țarul s-a arătat interesat de tot ceea ce imaginația înflăcărată, puternică, a acestui armean construise și voia să realizeze. „Prințul armenilor", supunea țarului spre aprobare proiectul de fundare a unui mare port la Dunăre, lîngă Reni, inspirîndu-se poate, de la portul Mării Negre, Odessa. Ceva mai mult, Manuc Bei propunea țarului și popularea întregii regiuni cu coloniști din țările creștine, din Balcani, asuprite de turci. Astfel, Manuc Bei se situa nu numai pe poziția unui economist, ci și pe aceea a unui om politic ce se oferea ca mijlocitor între imperiul țarilor și popoarele creștine din Balcani, care așteptau eliberarea de sub jugul otoman. Țarul și-a însușit proiectul lui Manuc Bei mai cu seamă că îi surîdea perspectiva de a exista, în afară de Constantinopol, care purta numele unui împărat creștin, un alt mare port: Alexandropol, așa cum urma să se numească orașul de la gurile Dunării. Cînd audiența a luat sfîrșit, Manuc Bei a plecat fericit, avînd siguranța că a cîștigat simpatia și încrederea țarului. El putea aștepta calm, răspunsul la propunerile lui, mai cu seamă că Alexandru I îl asigurase că îi va răspunde după ce îi va studia în amănunt proiectele.

Audiența la țar a avut darul să provoace un mare interes pentru persoana lui Manuc Bei atît din partea poliției secrete habsburgice cît și a presei vieneze. Dacă pentru cea dintîi, Manuc Bei era un turc: „Mirza, Mahmud Bei", pentru cea de a doua el era „„Mannug Bey, Russische Keiserl(ische) Staatsrat", cum îl numea „Wiener Zeitung". Ziarul vienez nu greșea. Printr-un ucaz împărătesc, Manuc Bei fu numit chiar în acea toamnă, consilier de stat. „Pe fostul dragoman al Porții, Manuc Bei, atotmilostiv îl numim consilier de stat efectiv", scria țarul în ucazul său[16]. Această înaltă demnitate echivala cu gradul de general în armata rusă. Contele Nesselrode a avut grijă ca o copie a ucazului să parvină ambasadorului rus de la Viena, contele Gustav Stuckenberg la 4 noiembrie 1814. În acest fel. numele lui a circulat si mai mult nu

[16] Gh. Bezviconi, *op. cit.*, p. 31. Cf. „Wiener Zeitung", nr. 132 din 1815:

www.dacoromanica.ro

numai printre diplomații ruși, fiind considerat ca unul din oamenii agreați în cercurile de la palat ci chiar și printre ceilalți diplomați europeni. În adevăr. Manuc Bei avea în anturajul țarului relații foarte bune începînd cu Capo d'Istria ministrul de externe al Rusiei.

În sfîrșit, mult așteptatul răspuns din partea țarului fu predat lui Manuc Bei la 22 februarie 1815, de către un aghiotant împărătesc. În răspunsul său țarul îi preciza: „...Mi-a fost plăcut de a vedea cu această ocazie zelul care vă animă pentru binele obștesc. Dorind a favoriza orice întreprindere tinzînd în acest scop, îmi rezerv revederea obiectului cererii voastre, spre a da posibilitate să realizați lăudabilele voastre intenții. Cu satisfacție, vă dau prin prezenta un nou temei de a mea bunăvoință. Alexandru“[17].

Planurile pe care și le făcuse Manuc Bei venind la Viena, începeau să capete contururi precise. Avea acum o bază puternică de pe care putea întreprinde tot ceea ce întinsele lui averi și, mai ales, bogata lui imaginație, în combinarea afacerilor, putea realiza.

O dată încheiate treburile la Viena, Manuc Bei a părăsit capitala Habsburgilor la sfîrșitul lunii iunie 1815, ducîndu-se la Brașov, unde își avea familia. Aici a rămas cîteva săptămîni în care timp a cercetat din nou și a completat proiectele lui economice. Pentru realizarea lor, avea nevoie, printre altele, și de oameni de afaceri care să lucreze cu el sau pentru el. Manuc își făcuse deja unele legături la Petrograd și Moscova, încă din anul 1811, din timpul războiului. De pe atunci, dîndu-și seama că Turcia va pierde războiul, din cauza tulburărilor interne și a superiorității militare a Rusiei, se gîndise să se stabilească în Rusia. Unul din oamenii lui de afaceri de acolo, Eremia Eghiazemian, îi scria de la Petrograd, la 10 mai 1811, că a găsit să cumpere convenabil, o moșie cu 800 de iobagi la 60 verste de Moscova. Cu acest om de afaceri Manuc Bei mai tratase și cumpărarea unei mari cantități de fier. Fapt este că în acel an, 1811, Manuc a purtat o intensă corespondență comercială cu oameni de afaceri din

---

[17] Arhiva MIMB, inv. nr. 35079. Cf. Gh. Bezviconi, *op. cit.*, p. 32.

www.dacoromanica.ro

cele două mari centre rusești. Printre aceștia se număra și aga Ioachim Lazarian, care lucra pentru el la Petrograd. Acum, date fiind noile lui obiective economice, Manuc avea nevoie de cît mai mulți oameni de afaceri.

Prima problemă pe care avea s-o rezolve era aceea a lemnului cu care să se poată începe construirea noului oraș și port. Prin oamenii lui de afaceri cumpără marea moșie Hîncești, din Lăpușna, acoperită și cu mai multe păduri seculare. A plătit 300.000 de lei aur lui Ioniță Iamandi, proprietarul ei.

În toamna anului 1815, Manuc s-a instalat la Chișinău ca să fie cît mai aproape de regiunea care făcea obiectul marilor lui proiecte. Aici, prima lui grijă a fost să-și lichideze, oricum, averea imobiliară pe care o mai avea în Țara Românească. La 6 noiembrie, acel an scria lui Asvadur Avedian, să vîndă moșiile de la Dudești și Dragomirești iar mai tîrziu, în octombrie 1816, îi trimitea procură pentru vînzarea moșiilor de la Tîncăbești, Pasărea și altele. Pe de altă parte, Manuc Bei intenționa să se ducă la Petrograd pentru a pune la punct în mod complet și definitiv proiectele lui. La 26 ianuarie 1816, el anunța la Petrograd pe prințul aga Ioachim Lazarian, că va veni în curînd în capitala țarilor. La sfîrșitul lunii februarie acel an, Manuc a plecat la Petrograd unde a rămas toată luna martie. Acolo, a avut dese întîlniri cu Capo d'Istria, ministrul de externe al Rusiei.

Pornit pe drumul unor grabnice realizări, la 24 aprilie Manuc Bei a înaintat împăratului un amplu memoriu prin care, printre altele, cerea 35.000 de deseatîne de pămînt pentru întemeierea noului oraș și port, într-o regiune mărginită de Dunăre de la gurile Prutului. Pe acest teritoriu urmau să fie colonizați toți cei care voiau să scape de robia turcească din Balcani. Aveau numai obligația de a plăti dijma și de a munci 12 zile pe an pentru proprietar. Manuc mai cerea în memoriul său ca noul oraș să aibă o magistratură proprie care să depindă numai de guvernatorul districtual. În schimb, funcționarii puteau fi ai statului. Portul se va bucura de aceleași privilegii ca și Odessa și va fi închis numai în cazuri excepționale. Populația orașului va fi scutită pentru 10 ani de toate impozitele, va întreține și va aproviziona numai armata distric-

www.dacoromanica.ro

tului. Negustorii vor fi liberi să meargă oriunde, în toată Rusia şi în afară de hotarele ei. Impunerile vamale vor fi percepute în folosul administraţiei oraşului şi pentru nevoile obşteşti. Colonizarea va fi liberă. Se va da pămînt şi ajutor oricui pentru a-şi înjgheba o gospodărie, dacă se va hotărî să se stabilească în acest district. Memoriul mai cerea, de asemenea, libertatea religioasă. În schimb, Manuc Bei se angaja, în acelaşi memoriu, să dea 20.000 de galbeni pentru vamă şi carantină şi să plătească timp de 5 ani salariile tuturor funcţionarilor. Se obliga, de asemenea, să zidească o biserică ortodoxă, una catolică şi o a treia armeană, precum şi două şcoli, din care una armeană. În primii cinci ani urmau să fie întreţinute de el şi apoi le susţinea în continuare, dar numai cu cîte 200 de galbeni anual. În mijlocul oraşului, care va fi construit după sistemul radial, va fi înălţat un mare complex pentru toate instituţiile lui. Era prevăzută şi construirea unei geamii pentru ca astfel să fie atraşi turcii. Acest mare centru comercial şi port va înlesni totodată, în condiţii foarte avantajoase şi exportul grîului, produsul principal al economiei districtului.

Îndrăzneţul lui proiect de a funda un oraş şi de a dezvolta economia unei întregi regiuni, l-au făcut cunoscut în toate cercurile conducătoare de la Petrograd. El avea acum platforma de pe care se putea lansa în tot felul de afaceri şi, în acelaşi timp, avea create şi condiţiile pentru ca să strîngă şi mai mult relaţiile cu Curtea ţaristă prin legăturile pe care i le stabilea cu popoarele din Balcani unde era atît de binecunoscut. De aceea, în timpul şederii lui la Petrograd, a fost foarte bine primit nu numai în cercurile politice conducătoare ci chiar şi de ţar şi familia lui[18]. Pentru Alexandru I, care avea privirile aţintite mereu spre Orientul Apropiat, Manuc Bei prezenta un

---

[18] Gh. Bezviconi, *op. cit.*, p. 33—35.

Pentru călătoria la Petrograd, Manuc a cumpărat de la Constantinopol îmbrăcăminte şi cadouri în valoare de peste 22.000 lei. Din registrul de venituri şi cheltuieli al casei Manuc Bei pe anii 1815—1818, aflăm că, printre altele, au fost cumpărate postavuri, mătăsuri, şaluri, garnituri de îmbrăcăminte, cafea, tutun, lulele, lichioruri şi altele. (Cf. Ion Ionaşcu, *Veniturile şi cheltuielile casei Manuc Bei în anii 1815—1818*, în „Revista Arhivelor", 1971, nr. 4, p. 626).

www.dacoromanica.ro

interes deosebit, prin aceea că putea fi un consilier priceput și înțelept, un bun sfătuitor în aceste probleme pe care le cunoștea atît de bine.

La plecarea lui Manuc din capitala țarilor, Capo d'Istria, ministrul de externe al Rusiei, a trimis generalului Bahmetev, guvernatorul distructului în care se stabilise Manuc, o adresă prin care îl solicita să sprijine proiectele de fundare a orașului Alexandropol pentru că ele au aprobarea țarului care îi arată lui Manuc Bei o deosebită atenție și bunăvoință, scria înaltul demnitar rus. De asemenea, Capo d'Istria, cerea guvernatorului să scutească de dări comunale satele Hîncești, Lahoviștea și Stolnici, de pe moșiile lui Manuc. Totodată i-a făcut cunoscut că țarul a dispus că Manuc Bei are dreptul să poarte corespondență direct cu ambasadorul rus de la Constantinopol pentru a-i comunica informații în legătură cu administrarea țărilor române de către Ioan Vodă Caragea și Scarlat Callimachi. Și cum Manuc era considerat un adevărat șef al spionajului rus în Balcani, Ministerul de Externe i-a atașat un funcționar superior al lui, Apostolache Stimo, care să mențină permanentă legătura cu Curtea și guvernul de la Petrograd.

Apostolache Stimo, macedonean de origine, era un om cult, bine pregătit din toate punctele de vedere, nu numai profesional. A început cariera ca secretar al marelui dragoman Dumitrache Moruzi. La sfîrșitul războiului rusoturc, Apostolache Stimo a fugit în Rusia, sub protecția rușilor, în mai 1812, imediat după încheierea păcii. Doi ani mai tîrziu, în 1814, a obținut supușenia rusă și a fost încadrat consilier în Ministerul de Externe de la Petrograd. Și-a trăit restul vieții în Rusia și a fost unul din prietenii lui Alexandru Pușkin. Ca atașat pe lîngă Manuc Bei, Apostolache Stimo și-a achitat cu competență toate îndatoririle. Avea legături directe și la Curte. Cînd l-a întîlnit pe Manuc Bei, i-a comunicat mesajul prin care „stăpînul tuturor rușilor" își manifesta mulțumirea pentru informațiile ce i le transmisese: „Spune-i din partea țarului, că dacă va avea vreo treabă dependentă de mine să-mi scrie direct și cu plăcere voi satisface dorința lui"[19].

---

[19] Gh. Bezviconi, *op. cit.*, p. 36.

www.dacoromanica.ro

La 20 iulie 1816, Capo d'Istria mulțumea lui Manuc în numele țarului pentru serviciile aduse Rusiei și îi recomanda să acționeze în continuare în același spirit. Manuc Bei informase Curtea de la Petrograd nu numai cu cele ce se întîmplau în țările române sau în Turcia, ci și cu evenimentele din sudul Dunării. Acolo el avea o rețea de agenți conduși de un oarecare Tatos.

Dacă anul 1815 a fost anul negocierilor și al proiectelor, în 1816 s-au început realizările. Manuc Bei a călătorit prin toată regiunea pentru a-și crea condiții cît mai bune și mai complete pentru realizarea planurilor lui. În același timp și-a construit și un conac pe moșia sa de la Hîncești.

În tot acest timp, el a păstrat o strînsă legătură cu soția și copiii care primeau la Brașov o instrucție aleasă cu preceptori de limbi străine. În una din scrisorile pe care i le-a trimis la Brașov, Manuc își întreba soția, printre altele, dacă a primit pianul cumpărat la Viena pentru una din fete.

În sfîrșit, la 27 mai 1816, Luca Kiriko, consulul rus de la București și vechi prieten al lui Manuc, a eliberat pașaportul pentru soția și familia lui, pentru a putea pleca în Rusia. Mariam Manuc era însoțită de cei doi fii, Murad și Feirat, de cele patru fiice și de o soră a ei. Din suită mai făceau parte Babic Iacubici și 11 servitori.

Plecarea numeroasei familii a lui Manuc la Hîncești, nu a fost un lucru simplu. Au fost cheltuiți mii și mii de piaștri pentru ca această călătorie să se facă în condiții cît mai bune. Mai întîi au fost închiriați 90 de cai, două carete, două butci și nouă „care mari, mocănești". Din convoi făceau parte și doi medici, un preot, preceptorul copiilor, un bucătar, acelaș care însoțise pe Manuc Bei și la Viena. Pe drum, familia a fost întovărășită și de doi ofițeri și 11 arnăuți pînă la Focșani și de aici de alți șase arnăuți, pînă la Sculeni. Drumurile erau proaste. Opririle multe. Pînă să ajungă la Hîncești, s-a tot mers vreo 40 de zile după care s-a făcut și o carantină de 15 zile[20]. Plecată din Brașov pe la mijlocul lunii septembrie, cînd s-au încheiat pregătirile, familia Manuc a ajuns cu bine

[20] Ion Ionașcu, *op. cit.*, p. 625—626.

www.dacoromanica.ro

la Hîncești la 15 noiembrie 1816. Revederea cu Manuc a fost emoționantă. Stăpînit de un puternic sentiment familial, adorîndu-și soția și copiii, mai ales acum, după ce trecuseră prin atîtea primejdii, Manuc era în sfîrșit împreună cu familia lui. Biruise și acest impas din viața sa.

Deși era preocupat în cel mai înalt grad de proiectele lui, totuși, Manuc și-a făcut timp să se ocupe și de Ioan Vodă Caragea. Lupta împotriva domnului fanariot, începută încă din anul 1815, de la Sibiu, a reînceput mai puternică, întocmind memorii către țar în care arăta cum a fost jefuită Țara Românească. La 27 octombrie 1816, Manuc Bei a trimis baronului Strogonof, ambasadorul rus de la Constantinopol, listele cu totalul impozitelor încasate abuziv în Țara Românească, de către Ioan Vodă Caragea și în Moldova de către Scarlat Vodă Callimachi în timpul anilor de scutire (1812—1814) și a următorilor doi ani (1814—1816). Cifra totală se ridica la 36 milioane de piaștri numai în Țara Româneasă. Iar pentru anii 1814—1816 s-ar mai fi încasat abuziv peste 41 milioane de piaștri. Manuc a propus ambasadorului Strogonof ca o comisie să verifice încasările fiscale ale celor doi domnitori iar în acest timp țările române să fie guvernate de boierii divaniți. Cu toate aceste dovezi, Manuc Bei nu a reușit însă mare lucru, pentru că Strogonof aprecia pe Ioan Vodă Caragea, care știu să cîștige prietenia ambasadorului rus. În schimb, acesta acuză mai mult pe Scarlat Callimachi, ceea ce pe Manuc nu-l interesa[21].

La București, Ioan Vodă Caragea, cunoscînd rolul jucat de marele boier Constantin Filipescu în această afacere, s-a năpustit asupra lui. Pe de altă parte, datorită relațiilor cu ambasadorul rus, reuși să-l schimbe, în primăvara anului 1817, pe Luca Kiriko de la conducerea consulatului rus de la București, cu Al. Pini. Informat despre schimbarea intervenită la consulatul rus, Manuc pentru a-și stabili o legătură cu noul consul, i-a pus la dispoziție catul de sus al caselor lui de pe Podul Tîrgului de Afară și i-a recomandat ca informator pe Bogdan Avedici, unul din oamenii lui de încredere de la București. Iar Caragea Vodă pentru a intimida pe boieri, avînd în vedere greută-

---

[21] *Documente turcești...*, Arhiva MIMB, Inv. nr. 26436.

www.dacoromanica.ro

țile ce i le făcuse Constantin Filipescu, a trimis pe ginerele său, Vlahutzi, în ajunul sosirii lui Alexandru Pini la București, pe la mai toți marii boieri, printre care Bălăceanu, Văcărescu și alții, ca să-i informeze că Constantin Filipescu este un trădător și că el, Caragea Vodă, are firman împărătesc ca să-l execute pe boierul muntean, dar nu o face pentru că îi este milă de bătrînețea lui. În felul acesta vodă voia să intimideze pe toți boierii adversari lui, ca să nu mai informeze pe noul consul Al. Pini, despre starea jalnică în care se afla țara.

Surghiunit cu familia lui la Elisabetgrad, în februarie 1810, marele boier Constantin Filipescu, după ce a primit permisiunea să se instaleze la Odessa în martie 1811, a revenit în țară abia după încheierea păcii și plecarea rușilor, în octombrie 1812. Reinstalat în casele lui, nu se bucură însă prea multă vreme de liniște. La cîrma Țării Românești fusese numit în decembrie 1812, Ioan Vodă Caragea. Acesta, bănuind pe marele boier Filipescu că uneltește împotrivă-i, îl surghiuni la Bucov, în Prahova, una din moșiile lui. Aici, marele boier și familia, au trebuit să stea mai mulți ani, pînă în 1817 cînd, fiind suferind, domnitorul i-a permis să se înapoieze în București. Dar mai trăi doar cîteva luni. A fost înmormîntat la moșia lui de la Bucov. Un contemporan, Șerban Andronescu, notează acest moment în însemnările lui scriind că „marți la 10 ceasuri din zi (20 noiembrie 1817 n.n.) au răposat întru domnul, dumnealui biv-vel ban Constantin Filipescu, venit fiind din surgunlucul (= surghiunul n.n.) ce l-au făcut măria sa Ioan Caragea Vodă, la moșia dumisale Bucov. Acest surgunluc cu mare tărie, căci nici la plimbătoare fără paznic nu-l lăsa, apoi nici din casă afară, adică în pridvor nu-l scotea un Petre Sărdar paznic cu arnăuți. Cinste însă la îngropare i-au făcut foarte frumoasă, ca nici unui din alți boieri ce au murit...“[22] Marele boier a dus cu el în mormînt adevărul multor evenimente la care a participat și pe care le-a trăit.

Cît despre memoriile lui Manuc Bei ele au avut, totuși, o consecință. Ioan Vodă Caragea, care era un fanariot

---

[22] *Însemnările Androneștilor,* publicate de Ilie Corfus, București, 1947, p. 46—47.

www.dacoromanica.ro

inteligent și abil, a redus unele sarcini fiscale, pentru a-și crea simpatii în masele țărănești, lovite cel mai greu de biruri.

Activ și energic, Manuc Bei nu a întîrziat să-și pună mai departe în aplicare mărețele lui proiecte care entuziasmaseră pe țar. Dacă construirea orașului propriu-zis întîrzia din cauza unei complicate birocrații, în schimb, tot ce era în funcție de posibilitățile lui personale a realizat la timp. A reușit să dea un puternic impuls vieții economice și agricole din întreg districtul, populînd regiunea într-un timp record și într-un ritm accelerat. A întemeiat vreo 20 de sate cu centru administrativ, pînă la realizarea proiectului de construire a orașului Alexandropol, la Hîncești, la moșia lui. A făcut nenumărate drumuri, a înălțat multe clădiri, a ajutat pe coloniști.

Manuc Bei avea însă nevoie de cît mai mulți colaboratori care să-l ajute în opera pe care o realiza. Pentru unii din ei a cerut chiar oblăduirea țarului. Este vorba, anume, de cumnatul său, Azvadur Avedian și de Babic Iacubici. La intervenția lui Manuc Bei, contele Capo d'Istria i-a răspuns la 25 iunie 1816 că țarul „respectă recomandația dvs. conferind lui Azvadur Avedian rangul de consilier de Curte iar lui Babic Iacubici, acela de asesor colegial".[23] Printre colaboratorii intimi ai lui Manuc se afla și cunoscutul Kiose Ahmed Efendi. La îndemnul lui Manuc, se instalează în satele înființate în jurul orașului proiectat nu numai rudele lui ci și numeroși armeni bogați, în afară de numeroase familii de emigranți umili, în căutare de un loc mai bun sub soare, pentru viața lor grea, plină de necazuri. Prins în cleștele pasiunii de a realiza proiectul său care-i crea o situație excepțională în noua lui patrie, Manuc nu se mai preocupa de nimic altceva în afară de problemele legate strict de visul său: Alexandropol.

Dar viața își are legile ei imprescriptibile după cum viața fiecărui om își are ciclul ei fix.

Era la începutul verii anului 1817, în luna iunie. Manuc Bei înconjurat de familie și de colaboratorii lui intimi, ducea o viață tihnită la conacul său de la Hîncești. În una

---

[23] Gh. Bezviconi, *op. cit.*, p. 38.

www.dacoromanica.ro

din zile se anunță inspectarea unor unități militare districtuale de către generalul Benningsen, însoțit de statul său major și de generalul Bahmetev, guvernatorul districtului. Unele unități se aflau chiar în apropierea satului și a conacului de la Hîncești. Manuc Bei, care știa să nu piardă nici o ocazie ca să-și arate fidelitatea față de stăpînii Rusiei, îi invită pe cei doi generali și tot statul lor major la conac, pentru a petrece acolo o noapte. Invitația a fost primită. Curtea conacului s-a umplut de ostași, iar cei care n-au mai încăput și-au întins corturile în jurul lui. Era o mare însuflețire, ca în zilele de sărbătoare. Bucatele nu se mai isprăveau iar băutura curgea șiroi. Pretutindeni domnea voia bună. Inimile se deschideau din ce în ce mai mult odată cu clondirele care se deșertau din ce în ce mai des. Fără ca cineva să fi pierdut limita măsurii toată lumea se simțea în largul ei fiindcă avea ce dorea. Pe cerdacul conacului, unde erau întinse mesele pentru comandanți se ajunsese la servitul cafelelor care se făcea după un adevărat ritual oriental. Manuc Bei, vrînd să impresioneze pe oaspeții săi, a poruncit să fie scoși din grajduri, cîțiva din caii lui arabi. Doi din ei, mai nărăvași, cu greu puteau fi struniți de însoțitorii lor. Generalul Benningsen își manifestă dorința să fie aduși în fața lui. Erau tineri, clocotind de energie. Manuc Bei, fire autoritară, supărat că abia puteau fi ținuți în frîu, prinse de dîrlogi unul din cai, încălecă, și făcu în fața asistenței încîntate, demonstrații de călărie printre care și cîteva exerciții ecvestre orientale. Toți invitații, mari și mici, erau în admirația acestui prinț oriental care știa să strunească așa de bine un cal nărăvaș, îndrăcit. Dar, deodată, Manuc Bei simțind că i se face rău, opri calul brusc, coborî din șa dar nu mai putu face nici un pas. Se prăbuși la picioarele animalului care fremăta, bătînd cu copitele în loc. Au sărit cei de față să-l ajute, să vadă ce s-a întîmplat. Manuc se înăbușea. Respira din ce în ce mai rar. L-au ridicat de acolo și l-au aștezat pe o bancă pe cerdacul conacului. După cîteva minute Manuc își reveni cerînd să i se ia sînge. Totodată, încercă să-și liniștească musafirii care-l înconjurau cu simpatie și compasiune. Nimeni nu știa ce să-i facă. Deodată, făcîndu-i-se din nou rău, începu să agite mîinile ca și cum ar fi vrut să spună

www.dacoromanica.ro

că respirația îi este din ce în ce mai grea. Printre invitați nu era nici un medic. Iar cel de la conac era plecat la Chișinău. A fost dus în camera lui. I s-a desfăcut haina la gît pentru a i se ușura respirația. Toată lumea era alarmată și neputincioasă. Un călăreț porni în galop spre Chișinău să aducă medici. Dar era prea tîrziu. După cîteva ore de la începerea crizei, în seara zilei de 20 iunie, Manuc Bei închidea pentru totdeauna ochii la conacul lui de la Hîncești, acolo unde-l adusese voința lui puternică de mărire și glorie. A doua zi de dimineață au sosit și cîțiva medici. Ei nu aveau decît să constate moartea „prințului armenilor". În jalea tuturor a fost transportat la Chișinău. Oficialitățile i-au adus ultimul omagiu. A fost înmormîntat lîngă biserica armenească din Chișinău, în prezența mai multor prinți și a contelui Benningsen, după cum reiese din scrisoarea din 23 iunie 1817 a lui Gligor, episcopul armenilor. Mai tîrziu, deasupra mormîntului s-a ridicat o cupolă care a fost legată de biserică întocmai unui pridvor ca și cum, împotriva tradiției armenești, ar fi fost înmormîntat în interiorul lăcașului. Tot acolo aveau să fie înmormîntate și două din ficele lui, Mariam în anul 1822, și Gaiane, în anul 1824. De la Manuc Bei a rămas, în afară de averi, legenda. Aceasta a fost mai vie și mai persistentă decît averile care, toate, s-au risipit ca frunzele în vîntul toamnei.[24]

*

* *

Relațiile pe care le-a avut la Serai, ajungînd dragoman și bei; serviciile pe care le-a adus Rusiei, devenind unul

---

[24] Scrisoarea arhiepiscopului Gligor Zackarian, apud H. Dj. Siruni, *Manuc Bei între legendă și adevăr istoric*, manuscris, p. 24. În legătură cu împrejurările în care a murit Manuc Bei, a circulat, multă vreme, o poveste reținută de Stanislas Bellanger, în lucrarea menționată (p. 53—66). Fantezistul autor francez scrie că Manuc Bei a întîlnit, la una din barierele Parisului, în timp ce el părăsea capitala Franței, o vestită ghicitoare. Îi ceru să-i ghicească viitorul... Pitia pariziană îi spuse, între altele, că se va duce la Petrograd unde va fi primit de țar, va fi numit feldmareșal și-i va recomanda să se căsătorească cu o prințesă de la Curte. (Soția lui Manuc Bei, scrie autorul ar fi murit la Timișoara, în timp ce călătorea spre Paris!) În continuare, i-a mai spus

www.dacoromanica.ro

din consilierii de stat ai imperiului; rolul politic jucat la Curtea domnească de la București, unde deținea demnitatea de paharnic, fiind, în același timp, și unul din colaboratorii apropiați ai divanului muntean; contribuția adusă la aplicarea reformelor inițiate de către sultanul Selim al III-lea; rolul de mediator pe care l-a avut în timpul negocierilor de pace, grăbind și chiar determinînd încheierea ei; sau proiectele economice ce urma să le realizeze în Rusia, toate aceste înalte demnități sau variate activități, îl confirmă pe Manuc Bei ca un mare capitalist și un om politic pentru care capitalul era mijlocul prin care își putea realiza obiectivele politice, după cum politica era mijlocul prin care își putea realiza afacerile sau cele mai îndrăznețe proiecte economice.

Trăind într-o perioadă istorică de profunde metamorfoze în structura economică și de mari frămîntări politice, Manuc Bei, prin relațiile pe care a reușit să și le facă în Imperiul otoman, în Țara Românească și, în ultima fază a vieții lui, în Rusia, și-a putut desfășura imaginația lui atît pe plan economic cît și politic, în forme superlative, definindu-și, în același timp, și personalitatea.

Manuc Bei nu era însă un om de convingeri politice sau adeptul unei ideologii. El nu avea idei politice, el avea interese pe care și le realiza cu ajutorul politicii. A fost omul de încredere și vistier al lui Tersenec Oglu și Mustafa pașa Bairactar, cînd au fost aiani ai Rusciucului, pentru că avea mari interese comerciale în această regiune; a cîștigat cu bani, prietenia lui Constantin Vodă Ipsilanti, pentru că vedea în Țara Românească, țara în care își putea realiza afacerile și prezenta mai multă secu-

---

că turcii nereușind să obțină de la țar extrădarea, vor pune la cale otrăvirea lui. Manuc Bei, continuă Bellanger, avea să moară otrăvit de către servitorul său, doi ani mai tîrziu, așa după cum prezisese Pitia de la bariera Parisului...

În urma morții lui Manuc Bei, soția lui a informat pe Capo d'Istria, despre tragicul sfîrșit al soțului ei. Acesta i-a trimis o scrisoare de condoleanțe în care exprimă compasiunea țarului pentru pierderea consilierului de stat, Manuc Bei, și o asigură că familia „unui zelos servitor al împăratului" va beneficia de „toată protecția". (N. Adăniloaie și Gh. Untaru, op. cit. în loc. cit., p. 1369 — doc. XI).

www.dacoromanica.ro

ritate, la un anumit moment, pentru el şi averile lui. Pe plan politic, Manuc Bei a cultivat pe marii dregători ai Porţii cîtă vreme cercul intereselor lui era în Imperiul otoman. De cum însă au apărut ruşii la Dunăre, în timpul războiului din 1806—1812, el şi-a mutat centrul de gravitaţie politică şi economică, în cealaltă tabără. Iar cînd războiul s-a terminat şi ruşii au plecat, pentru a-şi cîştiga protecţia marii puteri de la răsărit, a imaginat un proiect economic măgulitor pentru persoana ţarului şi avantajos pentru economia unei întinse regiuni de dincolo de Prut. A fost omul de încredere al turcilor cîtă vreme aceştia au fost tari; a devenit omul de încredere al ruşilor cînd a ajuns la convingerea că aceştia vor cîştiga războiul; a fost generos cu divanul muntean pentru a-i cîştiga bunăvoinţa ca să-l primească în ţară să-şi facă în voie afacerile.

O trăsătură caracteristică a lui Manuc Bei, privit ca om în intimitatea lui sufletească, a fost aceea a dragostei lui faţă de neamul din care s-a născut. Prin testamentul său este interzisă înstrăinarea moşiilor, iar urmaşii lui erau obligaţi să se căsătorească numai cu armeni. Averile imobile au revenit mănăstirilor armeneşti din Ecimiadzin, Ierusalim, Muş, săracilor din Rusciuc, oraşul său natal şi, în sfîrşit, bisericii armene din Bucureşti.[25] Pe lîngă această biserică s-a inaugurat chiar în 1817, anul morţii lui, o şcoală parohială ai cărei elevi se rugau zilnic „pentru răposatul prinţ Manuc, încoronat de împărat, care este binefăcătorul şcolii noastre ..."[26]

---

[25] În testamentul întocmit la 12 iulie 1815, la conacul de la Hînceşti, Manuc Bei enumera printre proprietăţi: hanul numit Curtea veche cu terenul din faţa lui, „în partea cealaltă a gîrlei", cu o întindere de 65 de stînjeni; nenumărate moşii şi vii precum şi mai multe corpuri de case în Bucureşti, printre care şi acelea de pe Podul Tîrgului de Afară unde locuia, sau de lîngă biserica armenească. În sfîrşit, sînt menţionaţi şi munţii pe care-i stăpînea în masivul Bucegi.

În momentul redactării testamentului, Manuc Bei poseda numerar sau în chitanţe şi poliţe, suma de 961.876 piaştri. Testamentul mai cuprindea şi ţiganii cumpăraţi de la mănăstirea Snagov precum şi tot mobilierul, armele şi giuvaerurile din casă. (H. Dj. Siruni, *Manuc Bei, între legendă şi adevăr istoric,* mss. p. 5—6.)

[26] Gh. Bezviconi, op. cit., p. 46.

www.dacoromanica.ro

Privit în mentalitatea vremii în care a trăit, avînd în vedere educaţia naţionalistă şi religioasă pe care a primit-o, înţelegem de ce Manuc Bei a fost considerat de contemporanii şi conaţionalii săi ca o figură reprezentativă ale cărei dimensiuni erau cu atît mai mari dacă ţinem seama de generozitatea pe care a arătat-o. Așa se explică, de ce în toate deplasările lui la Constantinopol, Viena, Petrograd, Bucureşti, Sibiu sau Braşov era primit sărbătoreşte de membrii coloniei armene.

Situat în perspectiva istoriei ţărilor române şi a politicii din spaţiul balcanic, de la începutul secolului al XIX-lea, a marilor puteri răsăritene, Rusia și Imperiul otoman, Manuc Bei se înscrie, în raport cu marile personalităţi ale politicii vremii, ca o figură minoră. Însă dacă este adîncită cercetarea evenimentelor politice și este descifrată, integral, cauzalitatea lor, se poate afirma că Manuc Bei, prin ingeniozitatea activităţii lui politice și prin puterea banului, s-a bucurat de preţuirea și încrederea unor mari oameni politici şi conducători militari care au determinat mersul istoriei. Prin influenţa pe care a exercitat-o din umbră la Constantinopol, București și chiar Petrograd, Manuc Bei a provocat evenimente, dintre care, unele, au atras consecinţe istorice. Şi astfel, și numele lui s-a înscris pe scena istoriei, dar mai ales în culisele ei...

www.dacoromanica.ro

GLOSAR

Aga	Căpetenie militară; comandantul ienicerilor; şef de poliţie.
Aian	Notabil; demnitar care administra un oraş şi împrejurimile, de obicei în Turcia europeană.
Arnăut	Albanez; servitor, vizitiu etc. îmbrăcat în haine de culori vii; voluntar albanez sau de un alt neam recrutat cu leafă de domnitorii fanarioţi; la turci arnăuţii alcătuiau un corp de ostaşi format din albanezi trecuţi la mahomedanism.
Beï	Titlu dat de turci domnitorilor Ţării Româneşti sau Moldovei precum şi guvernatorului unei provincii sau unui oraş.
Bostangiu	Soldat pedestru din garda sultanului care îngrijea şi de grădinile sultanului. Bostangiii alcătuiau un corp din 2500 de oameni recrutaţi din fiii nobililor şi era integrat în corpul ienicerilor. Executau ordinele secrete ale sultanului; dintre ei se alegeau călăii care ucideau pe cei condamnaţi de sultan. Bostangi-başa era şi timonierul corăbiei pe care sultanul îşi făcea plimbarea pe Bosfor.
Cadiu	Judecător la turci.
Caimacam	Locţiitor al marelui vizir sau al domnitorului; reprezentantul domnitorilor ţărilor române la Poartă sau trimişii lor în aceste ţări pînă la ocuparea scaunului domnesc.
Capugiu	Portar al Seraiului însărcinat deseori de către sultan cu misiuni în ţările române în special cu mazilirea sau decapitarea domnitorilor. În timp de război, din micul corp al capugiilor se recrutau comandanţii unităţilor militare.
Chehaia bei	Ministru de interne.

www.dacoromanica.ro

Daglii	Unități militare, de rînd.
Deseatina	1,0930 ha
Devlet	Una din numeroasele numiri ale Imperiului otoman. Înaltul devlet desemnează, de obicei, conducerea supremă a împărăției.
Divan	La turci: consiliu de stat; tribunal suprem. La români: sfatul domnesc; tribunalul domnesc.
Geridul	Băț în formă de suliță scurtă și ușoară cu care turcii trăgeau la țintă; joc călare, formă orientală a tournois-ului, numai că la turci arma era un băț de alun lung de 1 metru iar pavăza era de pîslă. Doi călăreți azvîrleau unul în altul geridul. Aceștia aveau la brîu cîte un baston cu cîrlig cu care, din fuga calului, prindeau geridul de pe pămînt.
Gineceu	Apartament rezervat femeilor la grecii antici; la turci, harem.
Hanger	Pumnal încovoiat ce se purta la brîu.
Harvat	Croat.
Hatișerif	Poruncă a sultanului scrisă de mîna sa.
Huzmet	Venit al dregătorilor provenit din ce încasau pentru rezolvarea actelor de stat. A fost desființat de către Constantin Mavrocordat, prin introducerea salarizării tuturor dregătorilor; venit al țării provenit de la exploatarea ocnelor de sare etc.
Iamaci	Unități de elită din corpul ienicerilor.
Ienicer	Infanterist turc. Corpul ienicerilor a fost înființat în anul 1362 de către sultanul Murad I. Soldații erau recrutați din creștinii căzuți prizonieri, mai ales din Albania, Bosnia, Bulgaria. Din sec. XVII, din timpul domniei lui Murad al III-lea, au început a fi primiți fără alegere. Aga ienicerilor era comandantul militar al Constantinopolului și primul locotenent al marelui vizir. Corpul ienicerilor a fost desființat în 1826 de către sultanul Mahmud al II-lea.
Iradea	Ordin, decret al sultanului; act; dovadă; chitanță.
Kabachizi	Unități militare, de rînd.
Marchitan	Negustor în mărunțișuri.

www.dacoromanica.ro

Muftiu	Interpretul suveran al legii; capul religiei mahomedane; reprezentantul religios al profetului. Sultanul nu declara război pînă cînd nu era consultat muftiul.
Osmanlîi	Turci (nume arhaic, de la Osman I, întemeietorul imperiului.)
Padişah	Sultan.
Paharnic	Slujbaş la curtea domnească, avea grijă de cupele domnitorului, la masă; rang de boierie, ocupa în ce priveşte ierarhia, rangul după marele postelnic.
Paşalîc	Provincie turcească guvernată de un paşă.
Paşă	Guvernatorul unei provincii turceşti; titlu oficial al vizirilor şi al unor înalţi demnitari.
Piastru	Monedă de argint de diferite valori.
Ramazan	A 9-a lună a anului musulman, sărbătoare religioasă.
Reis efendi	Ministru de externe.
Scutelnici	Categorie de contribuabili care nu plăteau nici un bir, erau daţi boierilor sau mănăstirilor cărora le prestau diferite servicii sau le dădeau o sumă anuală de bani.
Sened	Act.
Seraschier	Generalul comandant al unei armate; comandantul militar al unei provincii în vechiul imperiu turcesc.
Serai	Palatul sultanului sau al unui paşă.
Serdar	La turci, comandantul unei unităţi de ieniceri, într-un district; la români, slujbaş domnesc, avînd atribuţii militare; rang boieresc.
Spahiu	Cavalerist turc. Alături de ieniceri corpul spahiilor era cel mai vechi. Numărul lor era proporţional cu acela al ienicerilor pentru a se evita rivalităţi.
Ţideci	Unităţi militare de rînd.
Tui	Steag format din două sau trei cozi de cal împletite şi atîrnate pe o lancie vopsită roşu, cu semiluna în vîrf. Sultanul avea şase tuiuri, marele vizir şi paşalele, cîte trei iar domnitorii români, cîte două.

www.dacoromanica.ro

Ucaz	Decret; ordonanță dată de țar.
Ulemale (pl.)	Oamenii legii. În ierarhia Imperiului otoman erau trei clase de funcționari publici; oamenii legii, militarii și slujbașii de birou. Ulemalele erau sub controlul muftiului, ceilalți erau sub controlul marelui vizir.
Versta	1066,8 m.
Vistier	Mare boier în divan, venea în rang după marele paharnic; era ministru de finanțe.
Vizir	Ministru. Înainte de anul 1370, miniștrii sultanului se numeau vechili sau mandatari. După această dată, din timpul domniei lui Murad I, miniștrii purtau numele de viziri iar primul ministru de mare vizir. Pînă în anul 1654 acesta a locuit în casa sa personală. De la această dată i s-a pus la dispoziție un palat somptuos nu departe de Serai, numit „poarta pașei" (pașa capussi). De aici vine numele de Poarta otomană sau Sublima Poartă, dat imperiului.

www.dacoromanica.ro

INDICE DE NUME

A

Abdul Halip Efendi, demnitar turc: 153, 158.
Abdul Hamid, sultan: 73.
Adăniloaie, N.: 175, 195.
Ahmed, prieten al lui Manuc: 177.
Ahmed pașa, mare vizir: 153, 157, 158.
Aidin, aian: 129, 140.
Alexandru I, țarul Rusiei: 49, 50, 82, 84, 142, 145, 181—185, 187.
Alix, A.: 12, 81.
Amiș, aga: 177.
Andronescu, Șerban: 191.
Anica, fata lui Const. Filipescu: 136.
Apostol, zaraf: 6.
Apostolache, interpret: 149.
Arbuthnot, diplomat englez: 40.
Arghiropol: 163.
Avedian, Asvadur: 36, 110, 176, 181, 192.
Avedici, Bogdan, agent al lui Manuc: 190.

B

Bagration, general, comandantul armatei ruse (11 aug. 1809—8 martie 1810): 112, 133, 134, 138, 140, 142, 143.
Bahmetev, general, guvernator: 188, 193.
Bajiskean: 94.
Bălăceanu, Constantin: 176, 191,
Băleanu, logofăt: 44.
Băltărețu, Ștefan, negustor: 6.
Băluță, negustor: 6.
Barbier de Meynard, A. C.: 12.
Beilicgi, efendi, diplomat turc: 115.
Béllanger, Stanislau: 12, 29, 30, 175, 194, 195.
Belleval, François Louis: 38, 40.
Bellu, Constantin, Ștefan: 7.
Bellu, Ștefan, zaraf: 6.
Bennigsen, conte, general: 193.
Bervitz, baron: 86, 88.
Bezviconi, Gh.: 142, 151, 158, 172, 178, 184, 185, 187, 188, 192, 196.
Bibiescu, Dincă: 20.
Bimbașa, Sava: 20. ,
Bolconov, consul rus: 37.
Bosniac, aga, aian: 114, 122, 125, 144, 145.
Brâncoveanu, Manolache: 13.
Brenner, diplomat german: 127.
Bruckenthal, Samuel, baron: 14.
Brune, diplomat francez: 40.
Budberg, baron, ministru de externe al Rusiei: 49.

C

Callimachi, Scarlat, domnitor: 46, 93, 94, 172, 188, 190.
Capo d'Istria, diplomat rus: 158, 186, 188, 189, 192, 195.
Caragea, Constantin, Banul: 105.
Caragea, Ioan vodă: 6, 7, 94, 141, 163—176, 179—181, 188, 190, 191.
Catargi, boier moldovean: 148.
Celebi, Mustafa, general: 60.
Celebi, Mustafa, mare vizir: 75, 77, 78, 81.

www.dacoromanica.ro

Cernovodeanu, Paul I.: 128.
Cervenvodali, Dinu, serdar: 111.
Champagny, diplomat francez: 46, 85, 125, 140, 148.
Ciciagov, Pavel, amiral, comandantul armatei ruse (mai—oct. 1812): 156—159.
Cislar, aga: 80, 81.
Cîmpineanu Scarlat, vornic: 44.
Coblenz, om politic austriac: 14.
Colfescu, mare boier: 57, 135.
Comnen, Emanuel, împărat al Bizanțului: 70.
Constantin, episcop: 112.
Constantin cel Mare: 69.
Corfus, Ilie: 9, 22, 33, 57, 61, 152, 158, 191.
Crețulescu, Manolache, ban: 112.
Czartovski, diplomat rus: 38.

D

Dărvănescu, Ion N., preot: 33.
Deli-bașa: 165, 167, 168, 169, 174.
Demeter, Grigore: 37.
Diamandi, Nicolae (v. Saegiu N.)
Dilma Harutim: 11.
Dionisie Eclisiarhul: 9.
Dobrescu, Ioan: 9.
Dosoftei, mitropolit: 52, 112.
Drăghici, Manolache: 161.
Dudescu, Constantin: 13, 44, 45, 46, 112, 176.

E

Ecaterina II, împărăteasa Rusiei: 49.
Eghiazemian, Eremia, negustor: 185.
Engelhardt, general: 131.
Erbiceanu, C.: 9, 10, 15, 11.

F

Facca, zaraf: 6.
Feirat, fiul lui Manuc: 189.
Filipescu, Constantin, mare vistier: 6, 57, 60, 112, 125, 129, 130, 133, 135—141, 190, 191.
Filitti, I. C.: 7.
Fleischhackl, Franz, consul austriac: 127, 149, 157, 176.
Fonton, Iosif, diplomat rus: 127, 134, 149, 151, 153, 158.
Fornetty, diplomat francez: 134, 140, 154.
Fotino, Dionisie: 9.
Frideric Wilhelm III, rege al Prusiei: 47, 145, 146, 154.

G

Gaiane, fiica lui Manuc: 194.
Galib, Mehmed, ministru de externe al Turciei: 65, 68, 76, 83, 115, 134, 143, 144, 147, 153, 154, 155, 158, 160, 163, 169.
Gaver, Jules von: 12, 67.
Gentz, cavalerul de: 7.
Ghica, prinț: 57.
Ghica, Scarlat: 15, 74.
Golescu: 45.
Golescu, Dinicu: 135.
Golescu Răducanu, vornic: 112.
Guilleminet, general: 83.

H

Hagi, Ali Efendi, demnitar turc: 164.
Halet, Efendi, mare vizir: 163, 164, 169, 178, 179.
Hamid, Efendi, ministru de război al Turciei: 149, 150.
Hamum, Oglu: 25.
Hangerli, Alexandru, domnitor: 164, 169.
Hangerli, Constantin, domnitor: 17, 32, 33.
Haritium, Hagi: 26.
Harting, general: 115.
Hasdeu B. P.: 9, 18, 57, 83, 130.
Hermetian, Pagos: 183.
Hevnanian, Hevont: 12.
Hio, Anton: 33.
Hristea, Mihail, negustor brașovean: 178.

www.dacoromanica.ro

Hummel, diplomat suedez: 155.
Hurmuzaki, Eudoxiu: 7, 8, 10, 21, 31, 40, 45, 48, 68, 144, 148, 157, 159.
Husein pașa: 17.

I

Iacubici, Babic: 11, 110, 167, 168, 170, 172, 173, 174, 189, 192.
Iamandi, Ioniță: 186.
Ibrahim, Ali Efendi, magistrat turc: 158.
Ignatie, mitropolit: 157.
Imge bei, amiral: 130.
Ionașcu, negustor din Slatina: 5.
Ionașcu, Ion: 187, 189.
Ionnescu Gion, Gh.: 6.
Iorga, N.: 5, 6, 10, 37, 53, 112, 134, 146, 150, 159, 160, 177.
Ipsilanti, Alexandru, domnitor: 13, 14, 57.
Ipsilanti, Constantin Vodă: 7, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 23—26, 28, 29, 35—41, 46, 47, 48, 51, 54, 57, 58, 59, 84, 85, 111, 137, 143, 163, 195.
Ipsilanti, Dimitrie: 13.
Italinski, Andrei, conte, diplomat rus: 47—50, 127, 145, 149, 153, 158.

J

Jianu, Hagi Stan, negustor: 6.
Joja, C.: 34.
Jouannin, Jean Marie: 12, 67.
Jouffroy, diplomat prusian: 154.
Justinian, împărat al Bizanțului: 70.

K

Kadi, pașa, general: 63, 97, 102.
Kamenski, Nicolae, conte, general, comandantul armatei ruse (martie 1810—1 aprilie 1811): 142, 143, 144, 148.
Kapudan, pașa, comandantul marinei: 63.
Kara, Mustafa, 19.
Karagheorghe, căpetenia sîrbilor răsculați: 142.
Kehaia, Bei, ministru, de interne al Turciei: 76.
Kiose, Ahmed: 24, 36, 51, 52, 55, 85, 90, 91, 95, 110, 114, 116, 120, 123—125, 128—131, 140, 143, 192.
Kiriko, Luca, consul rus: 37, 51, 53, 54, 83, 89, 110, 112, 115, 116, 126, 129, 176, 180, 189, 190.
Krasnokutski, căpitan: 85, 106, 107.
Kreuchely, diplomat prusian: 30, 45.
Kusei, Efendi: 83.
Kușnicov, general: 115.
Kutuzov, general, comandantul armatei ruse (11 apr. 1811—mai 1812): 144, 148—158, 160.

L

Legarde, Auguste de: 12, 174.
Lancélot, Dieudonné: 34.
Langeron, Andraullt, conte, general: 55, 68, 130, 137.
Laruonche, colonel: 12.
Lascarov, Sergiu, diplomat rus: 83.
Latour Manibourg, diplomat francez: 154.
Lazarian, Joachim: 177, 179, 180, 186.
Ledoulx, consulul Franței: 7, 46, 129, 134, 135, 140, 144, 148, 154, 157, 160, 179.
Linchou: 13.
Luca, Petre, negustor: 6.

M

Mahmud II, sultan: 80, 86, 96, 103, 104, 105.
Mahmud, tiranul: 51, 55.
Manaf, Ibrahim: 52.

www.dacoromanica.ro

Manciuc-Buiucliu, Hagi: 26.
Manuche, paharnic: 111.
Mariam, soţia lui Manuc: 189.
Mariam, fiica lui Manuc: 194.
Martar, Zade, diplomat turc: 158.
Marx, Karl: 5.
Mărgărit: 33.
Mavrogheni, N., domnitor: 16, 93.
Meitani, zaraf: 6.
Melanos: 21.
Menis, aga, aian: 130.
Mériage, diplomat francez: 36, 85, 125.
Metternich, Clement, cancelar al Austriei: 7, 144, 149, 155, 175, 176.
Michelsohn, general, comandantul armatei ruse (dec. 1806—aug. 1807): 40, 52, 53, 57, 59, 82, 137.
Miloradovici, Mihail, general: 54—58, 60, 61, 109, 115, 116, 122, 123, 125—129, 131, 132, 133, 135—138, 140.
Mircea cel Bătrîn: 128.
Mirzaean, Mardiros: 25.
Mola, aga: 23, 97, 100.
Moruzi, Alexandru, domnitor: 16, 18, 19, 24, 46—49.
Moruzi, Dumitrache, mare dragoman: 106, 115, 134, 143, 145, 153, 154, 158, 159, 169, 179, 188.
Moruzi, Panaiotache, dragoman: 159, 160, 169.
Moscu, Emil Hagi: 178.
Moscu, Ion Hagi, zaraf: 6, 7, 11, 148.
Mserianţ, Mser: 11, 12, 27, 29, 76, 93, 106, 163, 164, 166, 169, 170, 172, 175.
Murad, fiul lui Manuc: 176, 189.
Mustafa IV, sultan: 73, 75—77, 79, 80, 86, 103, 105.
Mustafa, Mehmed A.: 36, 77, 131, 153, 178.
Mustafa paşa, Bairactarul: 19. 35—37, 42, 51—54, 60, 61, 63, 71, 72, 75, 101, 103—110, 114, 115, 120—122, 124, 125, 127, 131, 142, 143, 162, 176, 195.

N

Napoleon I: 17, 18, 39, 43—48, 50, 62, 76, 82, 84, 106, 150, 155, 156, 158—160, 179, 181.
Nazimov, general: 135.
Nectarie, episcop: 112.
Nesselrode, cancelar al Rusiei: 179, 182, 184.

O

Ohanian, Isaia, serdar: 162.
Omer, aga: 16.
Oţetea, Andrei: 39.
Ourousow, A. M., prinţ: 82.

P

Panaitescu P. P.: 91, 105.
Pasvan Oglu: 16—19, 22, 23, 52, 98.
Pasvan Oglu, Ali: 183.
Pertusier, Ch.: 12, 65, 71.
Pini, Alexandru, diplomat rus: 190, 191.
Poniatovski, general: 45.
Pop, Constantin Hagi: negustor sibian: 178.
Pozzo di Borgo, principe: 82.
Prozorovski, Petru, feldmareşal, comandantul armatei ruse (sept. 1807—aug. 1809): 82—88, 106, 109, 110, 112, 115, 116, 123, 125—130, 133, 150.
Puşkin, Alexandru: 188.

R

Raicevich, Ştefan, Ignaţiu: 13.
Ralet, Isac, logotet: 112.
Ramiz, paşa: 71, 78, 102, 103, 130, 131, 165, 166, 169, 171, 178.
Rasty, secretarul lui Ioan Vodă Caragea: 7.

www.dacoromanica.ro

Récamier, Julie, doamna de: 45.
Regeb, aga: 54.
Reinhard, Ch., diplomat francez: 46, 59.
Reinhard, Christina: 59.
Richelieu, Emmanuel de, guvernatorul noii Rusii: 130, 131.
Rîmniceanu, Naum, cronicar: 9, 15, 23, 41, 111.
Rodofinikin, diplomat rus: 75.
Romanit, I., zaraf: 6.
Rumianţev, Nicolae, ministru de externe al Rusiei: 84, 86, 125, 155, 179, 180.

S

Sabaneiev, Ivan, general: 153, 158.
Sachelarie, G., zaraf: 7
Saegiu, Nicolae, negustor: 32, 33, 176.
Saint Aulaire, Beaupoil de: 39, 47.
Saint Julien, demnitar austriac: 146.
St. Luce, diplomat francez: 22, 40.
Saviski, general: 130.
Sărdar, Petre, paznic: 191.
Schladen von, diplomat prusian: 145, 146.
Scufa, Iancu, zaraf: 6.
Sebastian, Bogos: 12, 24—26, 36, 65, 84, 85, 89, 96, 110, 111, 115, 168, 179.
Sebastian, Gabriel: 25, 89, 111, 179.
Sebastian, Martin: 25, 110.
Sebastian, Mesrob: 25, 89, 110, 168, 179.
Sebastiani, Horace, diplomat francez: 22, 38, 39, 43, 46, 47, 49—51, 76, 84, 109, 142.
Selim III, sultan: 17, 35, 38, 47, 50, 62, 68, 69, 71—77, 79—81, 86, 89, 90, 103, 110, 124, 162, 165.
Sion, G.: 9.
Siruni, H. Dj.: 10, 12, 38, 77, 86, 88, 93, 106, 107, 110, 152, 164, 169, 180, 194, 196.
Sîn Dobre, Ion: 33, 56, 60, 152, 158.
Staedter, general: 127.
Stimo, Apostolache: 188.
Stoicescu, N.: 34.
Staël, doamna de: 45.
Ştefan, Dumitrache: 28.
Ştirbei, vornic: 44.
Stuckenberg, Gustav, conte, diplomat rus: 184.
Strogonov, baron, diplomat rus: 190.
Sturdza, Alexandru: 158.
Sulzer, F.: 177.
Summerer, diplomat englez: 40.
Suţu, Alexandru, domnitor: 16, 21, 46, 76, 85.
Suţu, Mihail, domnitor: 16, 20, 167, 173.

T

Talleyrand, Charles Maurice de: 7, 39, 40, 43, 46, 84, 85.
Tatos, agent al lui Manuc: 189.
Teodora, împărăteasa Bizanţului: 70.
Teodosie, I: 70.
Tersenec, Oglu: 24—29, 34—37, 41, 85, 195.
Tzitzirev, general: 135.

U

Untaru Gh.: 175, 195.
Urechia V. A.: 6, 7, 149.

V

Văcărescu, Enăchiţă: 14, 44.
Varlaam, Costache, logofăt: 52, 136, 137, 140.
Varlaam, Dumitrache: 137.
Vlahutzi: 191.
Volkovski, diplomat rus: 155.

www.dacoromanica.ro

W

Walther von, diplomat prusian: 146, 150.
Wilkinson, W., diplomat englez: 31, 50, 56.
Witt, Sofia de: 68.

Z

Zackarian, Gligor, episcop armean: 194.
Zass, general: 138, 139.
Zilot Românul: 9, 18, 19, 57, 83, 130.

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

Cuvînt înainte 5

I. Început de secol 13
II. Vine războiul 43
III. Revolta ienicerilor 62
IV. „Prinț al Moldovei" 92
V. Fortăreața de la Giurgiu 114
VI. Negocieri de pace la Hanul Manuc 142
VII. Spre alte zări 162

Glosar 198
Indice de nume 202

Redactor: ȘERBAN POLVEREJAN
Tehnoredactor: CONSTANTIN RUSU

Apărut: 1976. Bun de tipar: 28. 09. 1976. Comanda nr.: 1295. Coli de tipar: 13+16 planșe. Tiraj: 13.800+90 broșate. Hîrtia: velină 60 g/m². Format: 54×84/16. C.Z. pentru biblioteci: 92 (Manuc).

Tiparul executat sub comanda nr. 400
la Întreprinderea Poligrafică Cluj,
Municipiul Cluj-Napoca
str. Brassai nr. 5—7
Republica Socialistă România

www.dacoromanica.ro

Manuc Bei. (După un portret în ulei)

www.dacoromanica.ro

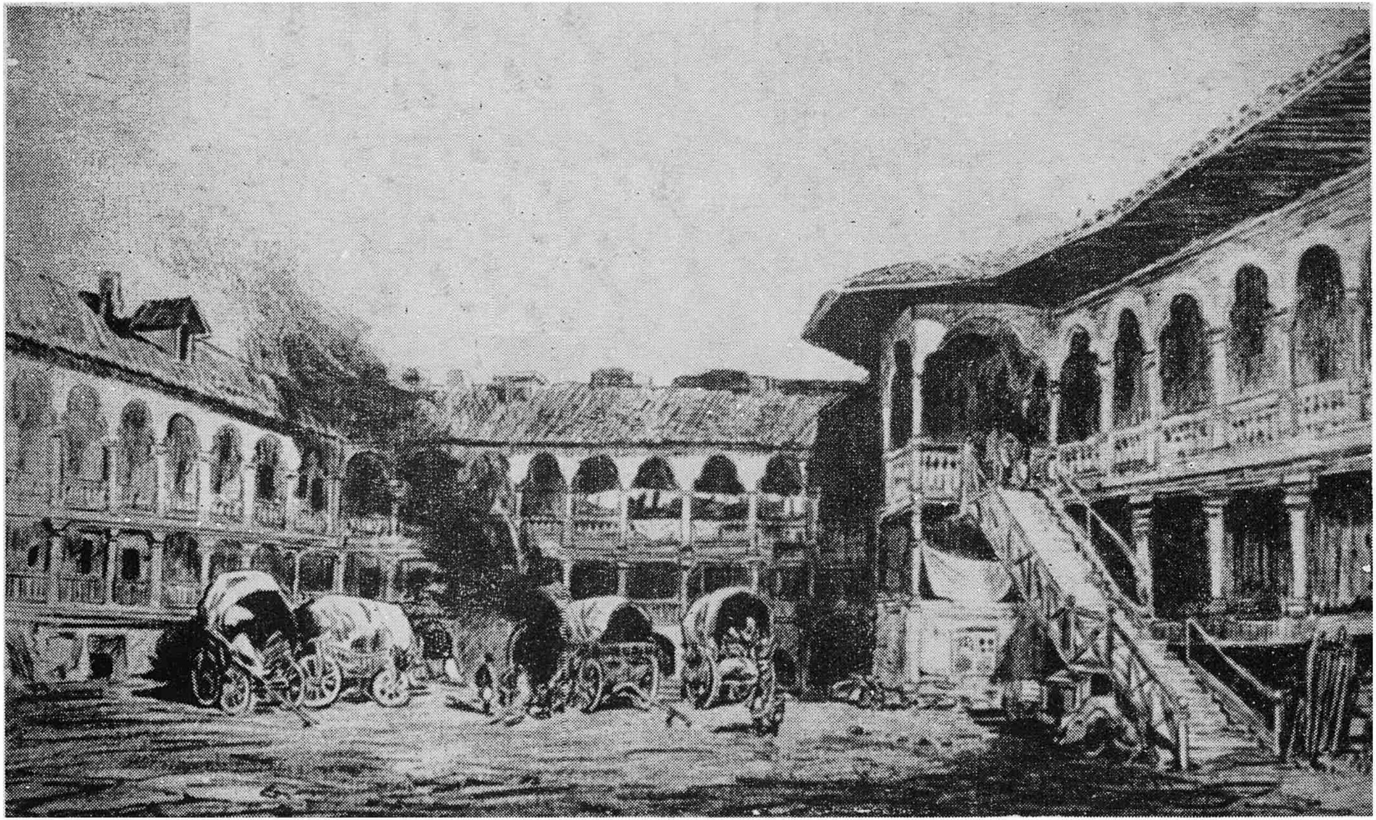

Hanul Manuc la 1841. (După un desen al lui Michel Bouquet).

www.dacoromanica.ro

Constantin Vodă Ipsilanti, tînăr. (N. Iorga, *Domnii români după portrete și fresce contemporane*, Sibiu 1930).

www.dacoromanica.ro

Pasvan Oglu, pașa rebel al Vidinului. (Colecția de stampe a Muzeului de Istorie al Municipiului București.)

www.dacoromanica.ro

Vedere a Constantinopolului la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. (Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei RSR).

www.dacoromanica.ro

Boieroaică şi boier de la începutul secolului al XIX-lea. (Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei RSR.)

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

O „uliță“ din București în 1841. (După un desen a lui Ch. Doussault.)

Demnitar turc cu un sclav (1, 2); Iman (3); Ulema (4). (Din albumul lui Auguste de Henikstein; Cabinetul de stampe al Academiei R.S.R.)

www.dacoromanica.ro

Pe Podul „Calicilor“ (Calea Rahovei), în 1841. (După un desen al lui Michel Bouquet).

www.dacoromanica.ro

Neferi (1, 2); Ofițeri din corpul ienicerilor (3); Ienicer în costum de mare paradă (4). (Din albumul lui Auguste de Henikstein; Cabinetul de stampe al Academiei RSR.)

www.dacoromanica.ro

Boier „conţipist" de la începutul secolului al XIX-lea. (Gh. Ionescu Gion, *Istoria Bucurescilor,* 1899).

Slujbaş la Curte de la începutul secolului al XIX-lea. (Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei RSR.)

www.dacoromanica.ro

Generalul Mihail Andreievici Miloradovici. (Gh. Ionescu Gion, *Istoria Bucurescilor*, 1899.)

Generalul conte Andrault Langeron. (Gh. Ionescu Gion, *Istoria Bucurescilor*, 1899.)

www.dacoromanica.ro

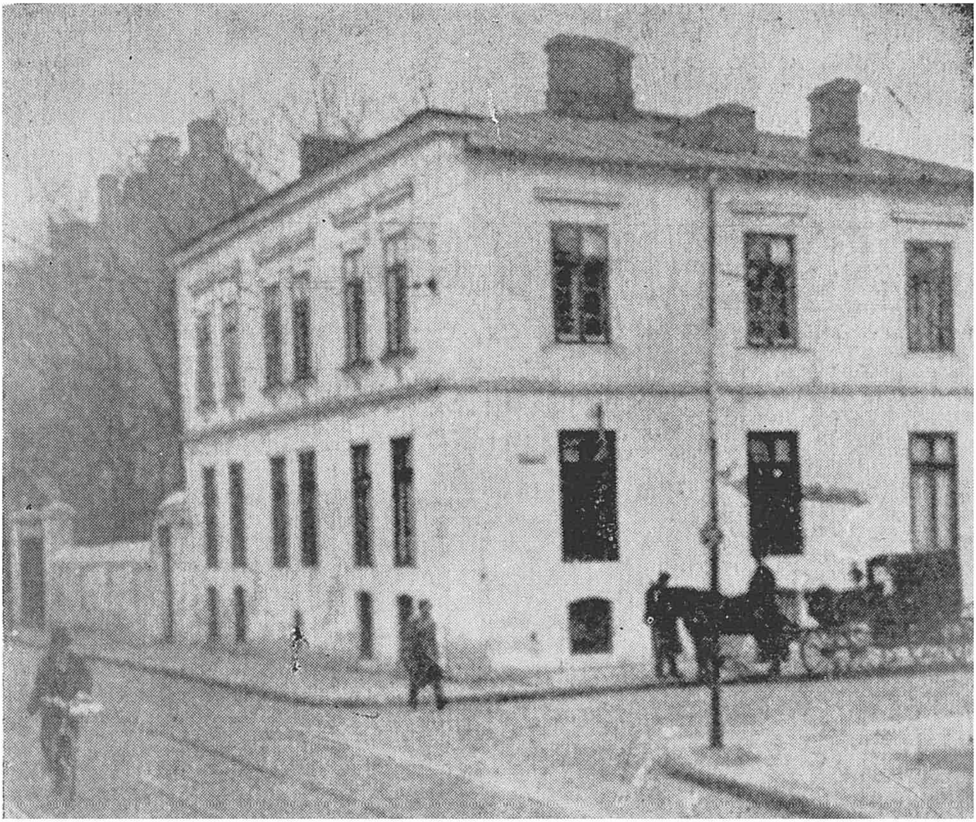

Casele lui Manuc Bei din București. (După o fotografie din 1928).

www.dacoromanica.ro

Boieri călări, la începutul secolului al XIX-lea (Din albumul lui Auguste de Henikstein; Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei RSR.)

www.dacoromanica.ro

Alexandru Moruzi. (După portretul de pe „Mapamondul" lui Iordache Filipescu, Viena, 1800; Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei R.S.R.)

www.dacoromanica.ro

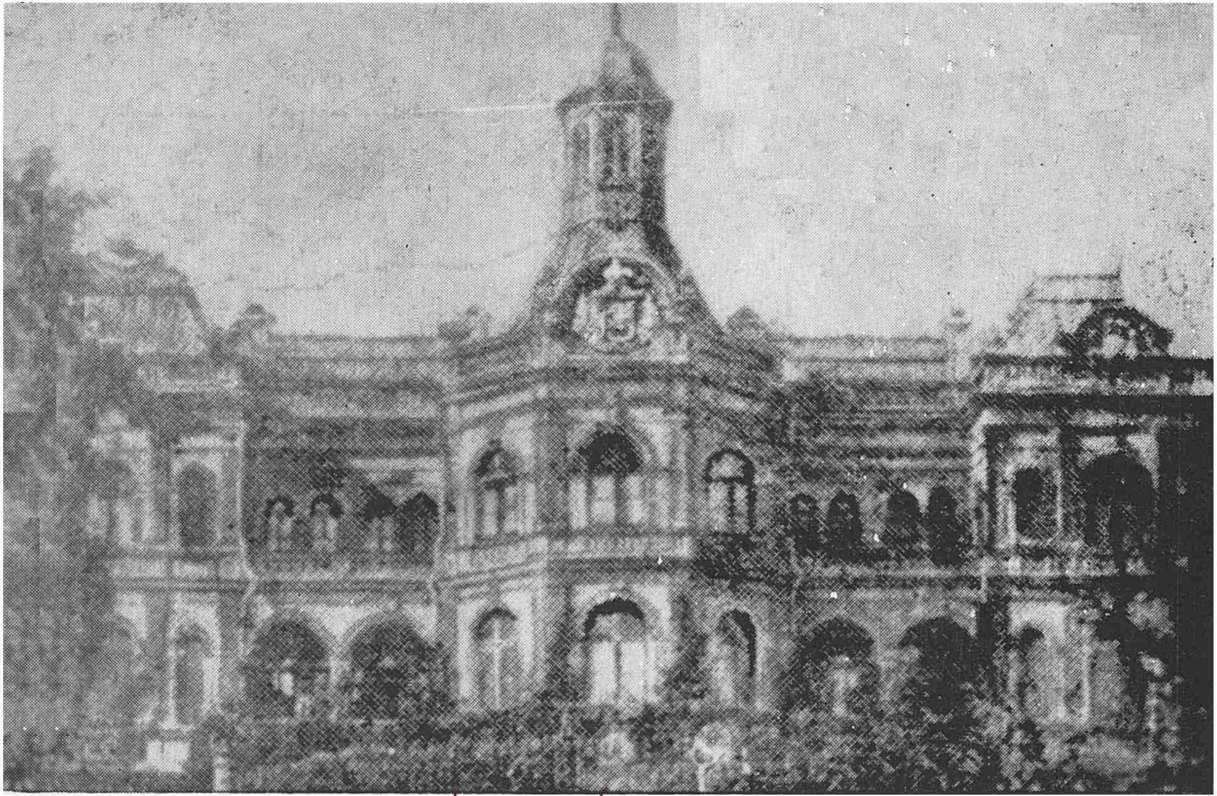

www.dacoromanica.ro

Conacul lui Manuc Bei de la Hîncești (după o fotografie din 1925).

EDITURA
DACIA

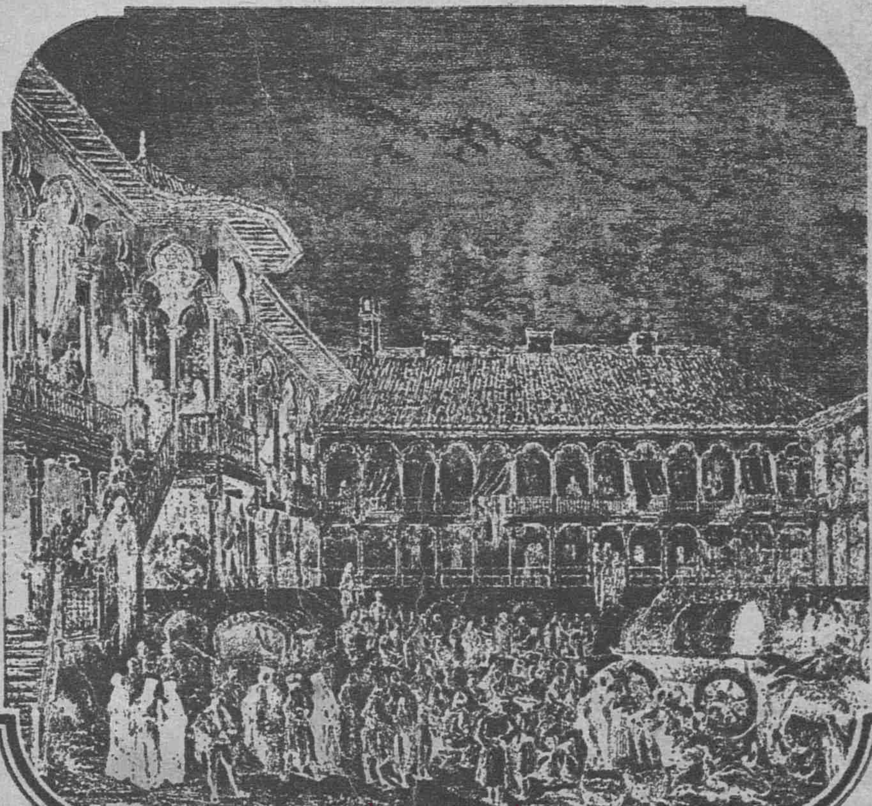

www.dacoromanica.ro

Lei 7,75